

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
BIBLIOTECA DE DIALECTOLOGIA I SOCIOLINGÜÍSTICA, VII

BRAULI MONTOYA ABAT

ELS ALACANTINS
CATALANOPARLANTS:
UNA GENERACIÓ
INTERROMPUDA

BARCELONA
2000

**ELS ALACANTINS CATALANOPARLANTS:
UNA GENERACIÓ INTERROMPUDA**

This One

A9DS-1AX-ZBQW

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
BIBLIOTECA DE DIALECTOLOGIA I SOCIOLINGÜÍSTICA, VII

BRAULI MONTTOYA ABAT

ELS ALACANTINS
CATALANOPARLANTS:
UNA GENERACIÓ
INTERROMPUDA

BARCELONA
2000

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Montoya Abat, Brauli

Els Alacantins catalanoparlants : una generació interrompuda. —

(Biblioteca de dialectologia i sociolingüística ; 7)

Bibliografia

ISBN 84-7283-520-0

I. Argenter, Joan A., ed. II. Institut d'Estudis Catalans III. Títol

IV. Col·lecció: Biblioteca de dialectologia i sociolingüística ; 7

1. València — Alacant 2. València — Alacant — Castellanismes

3. Castellà — Alacant — Influència sobre el valencià

804.99-087 (467.331.2)

L'edició d'aquesta obra
ha estat a cura de Joan A. Argenter,
membre de l'Institut d'Estudis Catalans

© Brauli Montoya Abat

© 2000, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: setembre de 2000

Tiratge: 500 exemplars

Text revisat lingüísticament pel Servei de Correcció de l'IEC

Compost per Víctor Igual, SL

Carrer de Còrsega, 237, baixos. 08036 Barcelona

Imprès a Limpergraf, SL

Polígon industrial Can Salvatella. Carrer de Mogoda, 29-31. 08210 Barberà del Vallès

ISBN: 84-7283-520-0

Dipòsit Legal: B. 31156-2000

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita del titular del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

*A la meua dona,
perquè li ho devia...*

TAULA

PRÒLEG	9
INTRODUCCIÓ	11
1. L'ATRÒFIA LINGÜÍSTICA	15
1.1. El context metodològic de l'atròfia: l'obsolescència lingüística	15
1.2. Trets sociolingüístics de l'atròfia	16
1.3. Trets lingüístics de l'atròfia	18
1.3.1. Fonologia	19
1.3.2. La flexió	20
1.3.3. Lèxic	20
2. MÈTODE D'ENQUESTA	22
2.1. Antecedents de la recerca dialectal a la ciutat d'Alacant	22
2.2. El treball de camp	27
2.2.1. Els subjectes	27
2.2.2. El qüestionari	31
2.2.3. L'enregistrament	32
2.2.4. Anàlisi de les dades	34
3. LA DESCRIPCIÓ DEL PARLAR	35
3.1. L'estat dialectal rebut	35
3.2. Pronúncia	41
3.2.1. Vocalisme	41
3.2.2. Consonantisme	69
3.3. Formes, funcions i combinatòria	99
3.3.1. Morfologia: la flexió	99
3.3.2. El lèxic	118
3.3.3. Canvi de codi	135

4. CONCLUSIONS	143
5. BIBLIOGRAFIA	147
6. APÈNDIXS	153
6.1. Textos orals	153
6.1.1. Criteris de transcripció	153
6.1.2. Himnes alacantins	155
6.1.3. Parlants que tenen el català com a primera llengua	157
6.1.4. Parlants que tenen el castellà com a primera llengua	168
6.2. Mostra	190
6.3. Qüestionari	192
7. ÍNDEX D'IL·LUSTRACIONS	195
8. ÍNDEX GENERAL	199

PRÒLEG

Els lingüistes del segle XX ens han ensenyat a pensar en les llengües com a sistemes de relacions molt estructurats, coherents i persistents més enllà de la diversitat de llurs manifestacions empíriques ocasionals en la parla habitual, això és com a sistemes autònoms o autoregulats pel que fa a llurs dimensions, tant sincrònica com diacrònica.

De mitjan segle ençà, sobretot a partir de la dècada dels seixanta, els sociolingüistes ens han ensenyat a parar esment en la variació inherent del llenguatge i en el seu caràcter també estructurat. Comprendre les regularitats del llenguatge en el seu context social n'era l'objectiu prioritari.

D'altra banda, en situacions de contacte intercultural i interlingüístic, la sociologia del llenguatge s'interessava pel recompte de parlants d'una llengua i de l'altra o per qüestions relatives a la distribució funcional de cada llengua segons els àmbits d'ús o al procés que menava a la reducció d'aquest àmbits per a una —o algunes— de les llengües copresents, mentre una altra s'hi expandia.

No ha estat fins a la dècada dels vuitanta que hom s'ha interessat de manera sistemàtica per l'estudi dels processos d'extinció lingüística i llurs efectes en el sistema lingüístic recessiu o, dit d'una altra manera, en la competència lingüística dels parlants de la comunitat afectada. Aquests estudis s'han centrat no pas en llengües ja extingides sinó en llengües i comunitats en estat terminal (en les quals s'ha estroncat el procés de reproducció lingüística o transmissió intergeneracional de la llengua tradicional).

Ben entès, aquests estudis no poden ocupar-se dels casos d'extinció sobtada, en els quals una llengua pot desaparèixer en prou bon estat gramatical, sinó en aquells casos en què el procés ha estat lent i progressiu a través d'un període de decandiment lingüístic irreversible; això és, de progressiva desintegració gramatical o d'obsolescència lingüística. Això és, planerament, l'oblit

de la llengua patrimonial: a mesura que una bilingüïtzació asimètrica fa el seu curs, els parlants cada dia necessiten més la llengua dominant per a dir més coses i cada dia saben dir menys coses amb la llengua recessiva.

L'estudi d'aquests processos ha posat de manifest que en una comunitat terminal els parlants poden alinear-se en un continuïum competencial que és paral·lel al continuïum generacional. L'estudi d'una comunitat amb aquestes característiques pot permetre la reconstrucció del procés d'esllanguiment històric real.

Brauli Montoya ha estudiat aquest procés a la ciutat d'Alacant. Ja ens n'havia avançat un primer estudi, amb les dades sociològiques i un material etnogràfic interessant, a través del qual sentíem el discurs dels parlants mateixos, llur pròpia interpretació dels fets (Alacant: La llengua interrompuda, Alacant, 1996). En el present volum ens n'ofereix les dades específicament lingüístiques, que reflecteixen el procés d'obsolescència lingüística dels alacantins des de l'estat dialectal rebut. En sentim de nou la veu, i hom ens crida l'atenció no sobre el «dir» sinó el «parlar», sobre la variació que s'hi dona en fenòmens gramaticals concrets.

L'estudi dels processos de decandiment lingüístic ens han ensenyat moltes coses sobre l'evolució de les llengües i les condicions de llur evolució, i també sobre la complexitat de determinades realitats sociolingüístiques. Ens ha fet adonar que les dades aplegades en qualsevol moment històric de qualsevol llengua no reflecteixen necessàriament un coneixement lingüístic «complet» d'un sistema lingüístic en «bon estat», o que hom no pot tractar la substitució d'una llengua com un procés unitari que afecta uniformement tots els membres o grups de membres d'una comunitat —no solament per causes generacionals, sinó també perquè grups diferents poden tenir actituds diferents i actuar de manera diferent davant l'avanç de la llengua dominant. Però, per damunt de tot, ha fet néixer una nova consciència de la responsabilitat dels lingüistes envers les comunitats humanes.

Mai no s'ha d'oblidar que els processos socials —i els sociolingüístics— no són mecànics ni absolutament irreversibles —tot i que lingüísticament té un sentit tècnic descriptiu parlar de «decandiment irreversible». Conèixer millor la realitat pot servir per a fer avançar les disciplines científiques, però en el cas de les realitats socials, de les comunitats humanes, també per a contribuir a millorar-ne la condició i a servir-ne la dignitat. La de les comunitats i la dels estudiosos que s'hi encaren.

JOAN A. ARGENTER

INTRODUCCIÓ

Tots parlaven en català, l'alacantí, el català d'Alacant, que ells el diferenciaven del d'ací [pel de València]: «No: és que parlem molt diferent a València; parlem molt millor». [...] Els alacantins és ensenyar-los, perquè parlen bé: els enllaços fònics tots els fan perfectes [...] Jo deia [quan vivia a Alacant]: «Morirà el català ací sense transformar-se en apitxat, abans morirà que apitxar-se.»

ENRIC VALOR¹

Els observadors externs del fenomen que serà objecte d'estudi en el present treball, com ara Enric Valor, han tingut sempre la impressió que la parla dels alacantins no havia resultat mai afectada pel seu desús social. Tanmateix, la realitat, estudiada a fons, no és aquesta: l'abandó dels pares que haurien d'haver emprat llur llengua amb els seus fills, la precarietat amb què arribava a alguns d'aquells descendents i l'oblit dels qui anaven quedant-se sense conveïns per a compartir-la han anat donant lloc a una parla amb unes estructures clivellades, a una varietat alacantina que ha perdut gran part de la seua fesomia tradicional en una correguda constant envers el castellà model (i modèlic) amb el qual aspiraven a identificar-se els alacantins.

No fa gaire vaig tenir l'oportunitat de mostrar com s'havia desenvolupat a la ciutat d'Alacant el procés d'interrupció social de la transmissió intergeneracional del català.² Ara, en el llibre que el lector té entre les mans, pretenc descriure el resultat estrictament lingüístic d'aquell procés; es tracta d'estudiar el parlar de la darrera generació d'alacantins que, en el seu dia, va rebre el català en condicions que podem considerar de *naturalitat*, és a dir, no a través de l'aprenentatge acadèmic o escolar sinó de la socialització lingüística ambiental que va tenir lloc durant la seua infantesa i adolescència. En aquell context, que ja era de precarietat per al català, els catalanoparlants actuals repro-

1. Paraules de Valor pronunciades en una entrevista mantinguda amb l'autor d'aquest llibre el 3 de juliol de 1993 a sa casa de València.

2. Al llibre *Alacant: la llengua interrompuda* (València: Denes, 1996).

duïen una varietat lingüística que, en general, es diferenciava en alguns trets fonamentals de la dels seus antecessors.

Els estudis sobre les llengües que s'han vist abocades a processos similars o iguals al de l'alacantí han descrit unes varietats lingüístiques recessives que, en general, tendixen a la simplificació dels seus continguts o a la còpia dels de la llengua expansiva. Amb la plasticitat de termes com els d'*atròfia* o *encongiement* lingüístic, els tractadistes sobre el tema han mirat de representar aquesta situació (socio)lingüística tan fidelment com els ha estat possible. Pel que fa al present treball, es tracta de veure com s'han vist afectats pel fenomen els components gramaticals de la varietat alacantina del català: el seu inventari de fonemes i la seua fonotàctica, les seues flexions nominal i verbal, el seu sistema pronominal i el seu lèxic, sense oblidar epifenòmens com el del canvi de codi i les seues implicacions sintàctiques.

La recollida de dades per al present estudi va ser duta a terme entre els anys 1993 i 1994 a partir d'una mostra de seixanta-nou alacantins catalanoparlants nascuts entre els anys 1907 i 1960, la majoria dels quals ja no havia rebut el català directament dels seus pares sinó que l'havia adquirit posteriorment, d'una forma passiva, en el context familiar o en l'ambient ciutadà o laboral. Així mateix, la major part d'ells era d'hòmens, d'edat provecta, d'extracció social baixa i procedent dels barris caracteritzats com a «més valencians» pels alacantins actuals: les Carolines i el Raval Roig, sobretot. No és pas casual la coincidència, amb les corresponents adaptacions, d'aquests trets socials amb els que singularitzen arreu del món els parlants de comunitats lingüístiques en perill d'extinció.

A les pàgines que segueixen, l'estudiós interessat no hi trobarà un treball exclusivament dialectològic; més aïna se li presenta un estudi sociolingüístic d'acord amb la tradició laboviana d'anàlisi de la regla variable. En aquest sentit, el llibre no pretén ser una mera actualització de dades ja conegudes en monografies dialectals anteriors sobre el parlar alacantí³ sinó un aprofundiment en una sèrie de trets lingüístics que delaten la presència de l'atròfia en què es veu immersit el català de la ciutat d'Alacant. En una paraula, es tracta d'una aproximació diferent a una mateixa realitat, retratada des d'una perspectiva extensiva en els treballs dialectològics (anàlisi d'un gran nombre de trets) i vista d'una manera selectiva i intensiva en els sociolingüístics. En tot cas, si d'algun treball ha de sentir-se deutor aquest estudi és, per raons evidents, del que compartix autoria amb el present, *Alacant: la llengua interrompuda* (1996), del qual és continuació indiscutible.

La distribució dels apartats d'aquest llibre segueix l'estructura clàssica en

3. Pense en els treballs, per ordre cronològic, de Colomina (1985) i Segura (1996).

aquests casos: s'obre amb un capítol sobre el canemàs teòric en què s'inscriu (primer); continua amb un altre en què es dóna compte de la metodologia d'enquesta seguida (segon); es passa, en el cos central del text, a la presentació i descripció de les regles variables que caracteritzen el parlar alacantí afectat per l'atròfia lingüística (tercer), i es clou l'estudi amb una tria de textos obtinguts dels subjectes de la mostra. No cal dir que, com és habitual en aquests casos, el lector podrà trobar al final del volum les corresponents seccions auxiliars amb el qüestionari de l'enquesta, els índexs i la bibliografia.

Finalment, he de fer constar el meu reconeixement a les institucions i persones que hi ha en el rerefons d'aquest llibre. La Generalitat Valenciana mereix, a través de la seua Direcció General de Política Lingüística, el primer esment perquè va ser l'entitat que becà el projecte inicial que s'ha fet realitat en aquest llibre.⁴ Després, encara que ja a l'altre extrem de la cronologia, la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, que ha inclòs l'original a la seua prestigiosa col·lecció «Dialectologia i Sociolingüística». Al bell mig, hi ha una llarga llista de persones que, començant pels mateixos informadors del treball, han col·laborat a dur a bon port la recerca. Per por a deixar-me'n algun en el tinter i perquè ells «ja ho saben», els deixe constància aquí del meu agraïment més pregon.⁵

4. Aquell projecte, becat el 1993, va rebre el nom de *La darrera generació catalanoparlant nadina de la ciutat d'Alacant*.

5. De fet, la relació completa d'aquestes persones i d'altres entitats col·laboradores apareix al meu anterior llibre sobre Alacant (Montoya, 1996, p. 20).

1. L'ATRÒFIA LINGÜÍSTICA

1.1. EL CONTEXT METODOLÒGIC DE L'ATRÒFIA: L'OBSOLESCÈNCIA LINGÜÍSTICA

Tradicionalment, els sociolingüistes han parlat de la *substitució lingüística* (*language shift*: Fishman, 1964; Aracil, 1979) com d'un reemplaçament dels hàbits lingüístics al si d'una comunitat de parla, on de l'ús —generalitzat o especialitzat— de dues llengües, hom passa a fer-ne servir només una de les dues. Normalment, la llengua que queda com a obsoleta és la pròpia del territori, o la més antiga, en termes més relatius. Això ha fet nàixer en els investigadors un nou interès, centrat en la descripció dels símptomes que caracteritzen les varietats lingüístiques recessives i n'expliquen la desaparició, que, en termes antropomòrfics, ha rebut el nom de *mort de les llengües* (*language death*: Dressler, 1972; Dorian, 1973; Dressler, 1987).

Les dues línies d'estudi són complementàries, puix que es tracta de sengles perspectives diferents del mateix problema: en el primer cas, ens fixem en el seu procés (la dinàmica del contacte lingüístic), i en el segon, ens ocupem del seu resultat o estadi terminal de la substitució (Giacalone Ramat, 1983, p. 495). En realitat, el fet que, d'una banda, els estudiosos de la substitució lingüística sempre hagen atès amb major preocupació la conjuntura adversa patida per la llengua amenaçada, i que, d'una altra banda, els analistes de la mort lingüística només en comptades ocasions s'hagen oblidat de fer recopilació dels factors que han dut a l'extinció, mostra com és de difícil una escissió epistemològica entre les dues direccions d'investigació i com esdevenen d'inevitables les imbricacions entre ambdues línies.

Paral·lelament a aquesta divisió dels estudis sobre el tema, hi ha una altra bifurcació de la recerca segons que el nostre enfocament siga sobre el context social dels parlants afectats per la situació o sobre les estructures de les varie-

tats lingüístiques que s'hi veuen implicades. Si bé dins la línia que s'ocupava de la substitució lingüística hi ha hagut un decantament clar cap a l'estudi del context social, en el tractament de la que podem anomenar, amb Dorian (ed., 1989), *obsolescència lingüística*, hom ha dedicat una major atenció a les anàlisis estrictament lingüístiques sota l'etiqueta d'*atròfia lingüística* (Andersen, 1982; Seliger i Vago, 1991).⁶ Aquest darrer serà el canemàs teoricometodològic del present treball: l'estudi del desgast o la desintegració estructural de la llengua *recessiva*, o en procés d'extinció, en un context de *convergència* amb la llengua que s'imposa, o *expansiva*.

1.2. TRETS SOCIOLINGÜÍSTICS DE L'ATRÒFIA

El principal tret sociolingüístic de l'atròfia és que aquest fenomen no sol afectar tot el grup lingüístic «de llengua recessiva», o no ho sol fer amb la mateixa intensitat en tots els individus, sinó que n'afecta especialment una part, la dels *semiparlants*, que són els qui tenen aquesta llengua com a segona a causa de no haver-los-la transmesa els seus ascendents familiars; en realitat, es tracta d'uns *semibilingües*, puix que ells ja posseïxen la llengua expansiva com a primera (Andersen, 1989, p. 386). En aquest sentit, els bilingües reals són els qui tenen la llengua recessiva com a primera —i poc afectada per l'atròfia— i l'expansiva com a segona. Això vol dir que les comunitats de parla amb una llengua afectada per l'atròfia posseïxen dos tipus de parlants en aquesta llengua, els bilingües i els semibilingües, amb uns trets lingüístics diferencials segons el grau d'incidència de l'atròfia. Aquesta diversitat, que pot ser major si filem més prim en els graus de competència en la llengua recessiva (Montoya, 1997), dóna lloc a una variació lingüística equiparable a aquella que generen els factors socials més habituals en la recerca sociolingüística, com el sexe, la generació, el grup socioeconòmic, etc.

Respecte a la competència comunicativa dels semibilingües, hi ha discussió entre els tractadistes al voltant de la possessió, sencera o minvada, dels hàbits pragmàtics que presenten normalment els bilingües. Dorian (1981, p. 116; 1982, p. 55) troba que la capacitat gramatical limitada que mostren els parlants imperfectes d'una llengua recessiva no té per què anar lligada a una competència comunicativa inadequada per a la seua comunitat de parla, ans al contrari, les habilitats sociolingüístiques solen durar molt més que les purament gramaticals (vegeu també Dressler, 1981, p. 15; Holloway, 1997, p. 37).

6. Vegeu el terme *atròfia* usat pels diccionaris de lingüística de Cardona (1988, p. 189) i de Richards, Platt i Platt (1992). Boix i Vila (1998, p. 262) s'estimen més parlar d'*encongiment* o *contracció* de la llengua.

Però Clairis (1991, p. 11) parla de pèrdua d'*habitudes sociolinguistiques et pragmatiques*, que, tot seguit, concreta en

la perte de l'aptitude à utiliser les formes linguistiques appropriées et à avoir le comportement approprié pour une situation de communication donnée.

Probablement, tots els autors tenen raó si atenem diferents moments dels processos d'extinció que poden viure els grups lingüístics examinats. Així, si els semibilingües conviuen encara amb els bilingües, igual que poden mantenir un nivell «mínimament digne» en la llengua dels seus antecessors, poden conservar una certa capacitat pragmàtica comunitària. Aquest és el cas del gaèlic escocès que estudià Dorian (1981). En canvi, en els casos més avançats d'extinció, els semibilingües són ja els parlants *terminals*: els únics representants que queden del grup lingüístic afectat;⁷ aleshores és molt possible que l'absència de parlants de primera llengua els haja allunyat de la pràctica de la conversa amb ells i que això haja implicat una pèrdua general en tota mena de competència.⁸

Hi ha un altre tret sociolingüístic característic de l'atròfia: el *monoestilisme*. Es tracta d'una reducció en la tipologia d'usos que en un altre temps eren normals a la llengua (Dressler i Wodak-Leodolter, 1977, p. 35-37). Ara bé, aquest tret ens retrotrau al moment previ al sorgiment dels semiparlants, quan encara tots els parlants de la llengua recessiva en són plenament competents. El monoestilisme condemna una llengua a una reducció paral·lela en les seues estructures, moltes de les quals, pròpies de certs àmbits d'ús ara bandejats, acaben sent preterides. L'estil que sol restar a la llengua en retrocés és el propi de la *socialització primària* (infantil) ja que els seus parlants no arriben a viure la *socialització secundària* (la del món laboral, institucional, cultural, etc., que té lloc a partir de l'adolescència). Aquest estil és el més informal, les necessitats expressives del qual, lògicament, són inferiors als altres estils (Flaquer, 1994). La reducció estilística sol anar acompanyada d'una manca de pressió normativa (Romaine, 1989, p. 372-373), d'un afebliment de la consciència metalingüística (De Bot, Gommans i Rossing, 1991, p. 88, 94) i, en general, de diverses estratègies compensatòries: comentaris oberts sobre les dificultats en la llengua recessiva, peticions d'auxili, evitació de certes estructures considerades més dificultoses, etc. (Preston, 1982, p. 80-81).

El *canvi de codi* (Poplack i Sankoff, 1988), també conegut com a *alternança de llengües* (Poplack, 1981), és un altre tret inherent als parlants de

7. Habitualment, els bilingües amb la llengua recessiva com a primera solen pertànyer a generacions més velles que les dels semibilingües.

8. L'experiència de Holloway (1997, p. 6) amb els seus entrevistats li dona a entendre que les habilitats lingüístiques solen ser recuperades durant la conversa amb l'entrevistador.

llengües en procés d'extinció que té una estreta relació amb el monoestilisme. Hom passa d'una llengua a una altra al si d'un mateix enunciat amb l'objectiu de cobrir totes les necessitats expressives que el procés de reducció estilística ha furtat a la llengua recessiva. És comprensible, doncs, que els semibilingües, més mancats de possibilitats expressives, facen més ús d'aquesta estratègia compensatòria. Molt sovint, aquests semiparlants troben difícil de mantenir-se en una segona llengua precàriament adquirida. Això és, el recurs a la llengua expansiva es fa imprescindible quan hom vol expressar idees per a les quals no disposa del vocabulari just o de les construccions sintàctiques escaients en la llengua recessiva. L'exemple més difós d'aquesta situació comunicativa és el del *Barrio porto-riqueny* de Nova York (Fishman *et al.*, 1971), on els qui principalment solen recórrer al canvi de codi són els descendents de gent originària de Puerto Rico que ja han estat socialitzats en anglès i tenen un coneixement precari del castellà. Socialment, aquests mateixos individus necessiten demostrar que, encara que tenen un origen al·lòcton, desitgen pertànyer i integrar-se a la nova societat.

1.3. TRETOS LINGÜÍSTICS DE L'ATRÒFIA

En general, els tractadistes solen fer girar els efectes lingüístics de l'atròfia al voltant de dos eixos: el de la *còpia* d'elements de la llengua expansiva sobre la recessiva, i el de la *simplificació* o generalització de les regles preexistents a una casuística més àmplia (Silva-Corvalan, 1991, p. 152; 1994, p. 257; Argentine, 1995, p. 44). Holloway (1997, p. 47-48), però, discuteix la validesa del concepte de simplificació, perquè considera que no hi ha al darrere una definició suficientment precisa. De manera semblant enfoquen el problema Argentine i Lorenzo (1993, p. 179, 196), per als quals es tracta d'una interpretació reduccionista que no té en compte els efectes sociosemàntics i pragmàtics. Siga com siga, el plantejament de l'alternativa entre còpia i simplificació és una idea prou estesa que no queda obscurida pel seu tractament amb una terminologia diferent. Així, Seliger i Vago (1991, p. 7-11) distingixen entre dos tipus de canvis que patixen les llengües en situació d'atròfia, els *induits externament*, això és, els transferits des de la llengua expansiva, i que afecten tots els components de la gramàtica, i els *induits internament*, és a dir, anivellats analògicament, que es donen, sobretot, en el component morfològic. Dins d'això, i d'acord amb el model chomskyà que destria entre nucli i perifèria (Chomsky, 1981), la direcció probable que adoptaran els canvis lingüístics serà més cap a formes no marcades (universals o nuclears) que cap a formes marcades (específiques de les gramàtiques particulars o perifèriques). En aquest sentit, s'imposa un paral·lelisme amb l'adquisició lingüística, amb el benentès que la di-

recció en aquesta darrera és inversa a la de l'atròfia: mentre que en l'adquisició assistim a la formació de noves estructures lingüístiques, en l'atròfia, fa acte de presència l'erosió d'aquestes estructures.

La diferència fonamental entre els canvis lingüístics que tenen lloc en les varietats en situació de normalitat i els que es desenvolupen en les varietats obsoletes no és tant l'aspecte qualitatiu d'aquests canvis com la rapidesa i el caràcter multiplicador que adquirixen en aquestes darreres, on arriben a manifestar-se de manera semblant a la dels canvis que donen forma a les llengües mixtes o sabirs (Dressler i Wodak-Leodolter, 1977, p. 37; Giacalone Ramat, 1983, p. 496, 501). Les regles obligatòries que caracteritzaven en el passat la llengua afectada esdevenen variables en una correguda sense fre cap a una convergència (asimètrica) amb la llengua expansiva (Poplack, 1995) que, hipotèticament, conduïx a una identificació amb aquesta darrera. Normalment, però, la total extinció sol succeir abans que s'esdevinga aquesta identificació. En general, les gramàtiques de les llengües afectades patixen una «síndrome» (Clairis, 1991, p. 9) que sol concretar-se en els següents termes.⁹

1.3.1. FONOLOGIA

Campbell i Muntzel (1989, p. 186-191) parlen de dos tipus de canvis en aquest apartat, els predictibles i els de predicció incerta. Entre els primers hi ha la disminució de les distincions fonològiques, llevat d'aquelles que són comunes a la llengua dominant i d'aquelles altres que tenen un valor funcional. Entre els canvis de difícil predicció hi ha, com un universal del llenguatge, la generalització dels fonemes no marcats en perjudici dels marcats; ara bé, també poden fer-se d'ús general fonemes marcats, bé com a ultracorrecció simplificadora dins de la mateixa llengua recessiva, bé perquè procedixen de la llengua dominant. Campbell i Muntzel (1989, p. 188) fan veure que a vegades un mateix canvi pot explicar-se simultàniament per més d'un conducte, és la *causació múltiple*; així, a través d'un exemple d'una llengua ameríndia de l'Amèrica Central, mostren com l'eliminació d'una oposició fonològica entre un fonema velar (no marcat) i un d'uvular (marcat), que tendix a desaparèixer,

9. Excloc la descripció dels trets sintàctics producte de l'atròfia perquè en el present estudi no he obtingut fets destacables a ressenyar en aquest component gramatical. Això no obstant, els estudiosos (Dressler, 1987, p. 91; Campbell i Muntzel, 1989, p. 192-194) parlen de la transformació de les formes verbals sintètiques en analítiques, la desaparició de la veu passiva (o la seva fossilització en el lèxic), la rigidificació de l'ordre SVO (subjecte-verb-objecte) per l'eliminació de la flexió (o bé l'adaptació a l'ordre que regix en la llengua dominant), i la pèrdua de la subordinació en la llengua recessiva a causa de la major complexitat de les idees que representa aquest recurs sintàctic.

pot respondre tant a la tendència natural de les varietats recessives a suprimir la marcació com a una imitació del model de la llengua dominant, el castellà, on no hi ha el fonema uvular *i*, per tant, no oferix aquest contrast. Dressler (1987, p. 94) esmenta l'abundor d'al·lòfons que no responen a regles (apreciació, aquesta darrera, que cal posar en quarantena) i Clairis (1991, p. 10) arriba a trobar exemples en què tots els fonemes són sotmesos a fluctuacions.

1.3.2. LA FLEXIÓ

En la flexió, podem destacar la regularització de paradigmes, la reducció de l'al·lomorfisme i l'abandó de les marques de nombre i cas (Dressler, 1987, p. 91; Campbell i Muntzel, 1989, p. 191-192). Clairis (1991, p. 10) esmenta l'exemple del bretó on, tot i disposar de diferents possibilitats per a construir el plural, els seus parlants només n'empren una, l'afegit d'una /-s/, tot seguint el model de «la seua» llengua dominant: el francès. Morales (1992) compara dos parlars locals catalans relativament pròxims, un dels quals el considera en perill d'extinció; en aquest darrer troba una sèrie de reduccions en les flexions nominal i verbal que no es donen en el primer, però tampoc aquestes reduccions coincidixen amb els esquemes flectius de la llengua dominant, el castellà.¹⁰ Això evita el conflicte de la múltiple causació, en termes de Campbell i Muntzel (1989), perquè l'única causa que hi pot quedar és la tendència a eliminar les formes marcades, però en presenta un altre: el d'haver de decidir si aquestes simplificacions morfològiques responen a un procés d'atròfia lingüística o són canvis habituals com els que trobem en les varietats amb estatut de normalitat.

1.3.3. LÈXIC

Amb tot, l'aspecte més cridaner dels processos d'atròfia, com de la interferència lingüística en general, és el del lèxic; tant és així que la llengua expansiva, en aquest àmbit, rep el nom de *llengua lexificadora*, és a dir, la llengua encarregada de subministrar el cabal lèxic i la sufixació derivativa corresponent a la llengua recessiva.

Denison (1977, p. 17) exemplifica l'atròfia lèxica amb un cas a tres bandes, el de Sauris (al nord d'Itàlia), on es parlen tres llengües: un dialecte alemany,

10. Aquesta autora estudia la reducció de l'expressió del gènere en els articles de plural, i la del mode i temps en els verbs. Les varietats estudiades són les de la Vall d'Uixó, al nord del País Valencià, que considera en perill d'extinció, i la de Deltebre, al sud del Principat de Catalunya.

el friülès —pertanyent al retoromànic— i l'italià. Això el duu a parlar d'una «triglòssia» on la varietat alemanya és la més afectada per la situació ja que és interferida per les altres dues; el friülès, al seu torn, només rep influència de l'italià. Així, l'alemany de la zona recorre constantment a elements romànics, per exemple, en un capítol de la formació de mots especialment relacionat amb la llengua culta, el de la nominalització. És per això que les formes corresponents a accepcions com «record», «història» o «diferència», tot i disposar de les corresponents arrels germàniques per a construir-los, es formen a partir de fonts romàniques.

En general, tots els autors remarquen, en situacions equivalents, la renovació de les unitats lèxiques de les llengües obsolescents a partir de les fonts de les llengües dominants a causa de la minva constant que patixen en la reglamentació pròpia, cosa que duu implícita una reducció del vocabulari autòcton (Sala, 1965; Dressler, 1987, p. 90). Socialment, les restriccions en el vocabulari es fan notòries, sobretot entre els més joves (Dressler i Wodak-Leodolter, 1977).

2. MÈTODE D'ENQUESTA

Les varietats lingüístiques en situació d'atròfia solen presentar un grau important d'opacitat als investigadors que volen aproximar-se als seus parlants com a passa prèvia a la seua descripció. La raó principal és que la majoria d'aquests parlants no sols són usuaris també de la llengua expansiva sinó que la posseïxen com a primera llengua; a aquest fet hem de sumar el fet que la llengua recessiva sol mancar d'una bona consideració social i els qui la saben parlar no se n'orgullixen de fer-ho (Dorian, 1986). En aquest sentit, el nostre parlar objecte d'estudi també ha presentat dificultats d'aproximació als successius investigadors que ens han precedit en la seua recerca. Per això, abans d'entrar en el detall de la nostra enquesta, que tampoc no ha estat un camí de roses, farem un repàs als mètodes que s'han utilitzat amb anterioritat.

2.1. ANTECEDENTS DE LA RECERCA DIALECTAL A LA CIUTAT D'ALACANT

Com a la major part del territori catalanoparlant, el mallorquí A. M. Alcover és qui ens dona les primeres clàries sobre el parlar contemporani de la ciutat d'Alacant. Les dades del primer dialectòleg de la llengua catalana foren obtingudes en tres visites realitzades a la ciutat entre 1902 i 1921, i els resultats es troben esparsos dins «Una mica de dialectologia catalana» (Alcover, 1908-09), «La flexió verbal en els dialectes catalans», recopilada per Moll (1929-32), el *Diccionari català-valencià-balear* (1926-62) i l'edició recent dels quaderns de camp d'Alcover (Perea, 1999, p. 137-139).

De la primera visita alacantina (1902), només posseïm les estrictes dades lingüístiques, però de la segona visita (1910) mossèn Alcover ens proporcio-

na algunes notes sobre la percepció dialectal dels alacantins d'aleshores («els-e feya moltes de rialles la nostra pronúncia»)¹¹ i ens avança les seues pròpies impressions sobre la parla objecte d'estudi («la conjugació d'Alacant [...] retira molt a la eyvissenca») (Alcover, 1910-11, p. 57-58):

[...] lo que'ns calia era una escola aont trobássem cinc o sis xicotets d'onze a dotze anys que fessen el cap viu [...] a n-el *Col·legi la Educació* [...] sis o set *xiquets*, que diuen allà, el floret de la seua escola [...]. Foren el dianxa per ferse càrrec pronte de la cosa, i ja foren partits a conjuguar verbs a la alicantina, i eren com-e rossinyols. Els-e feya moltes de rialles la nostra pronúncia mallorquina, tantes com les ne faria a n-els allots de Mallorca la pronúncia dels alicantins. La conjugació d'Alacant resulta interessantíssima. Es casi la de València i retira molt a la eyvissenca [...] acabàrem d'aglapir la conjugació dels setanta dos verbs que'ns interessaven. De més a més, Mn. Galbis ens posà ab comunicació ab altres alicantins ben autèntics, i poguérem aumentar considerablement el cabal d'observacions i notes sobre aquell dialecte.

De la tercera visita (1921), Alcover ens dóna detalls sobre els seus mètodes de mostreig («posant a la nostra disposició gent del poble») i d'obtenció de la informació en el curs de l'entrevista («elze faig conversar de varies coses») (Alcover, 1921-22, p. 330):

[...] s'ofereixen a cooperarhi, posant a la nostra disposició gent del poble que mos diguen mots i frases en pur alacantí [...] Aquests me diuen els noms dels dies de la setmana i dels mesos i me contenen fins a mil, resultant que aquí també els minyonets, en comensar a *contar*, *conten per vints*, pero aviat ho deixen porque els mes grans se'n riuen d'ells i elze corretteixen. Elze faig conversar de varies coses que sempre interessen la gent menuda, i puch fer una sèrie d'observacions de fenòmens fonètics, constants entre els alacantins, sobre els quals el company Moll m'havia cridada l'atenció.

En total, durant els dos primers decennis del segle xx, en què Alcover féu enquesta a Alacant, va entrevistar trenta-una persones. La majoria (22) van ser escolars entre sis i dotze anys; quant als restants (9), es repartiren entre tres estudiants de batxillerat de setze anys i sis persones majors: un capellà, un advocat, dos professors d'institut i dos mestres d'escola. Tots ells eren del sexe masculí. No consta, amb anotació expressa, que Alcover entrevistàs cap dona a la ciutat en cap de les tres recerques que hi dugué a terme.

11. En un dels quaderns de camp, trobem anotat «L'alacantí és lo que més s'entén (un allot d'Alacant)», segons la transcripció que en fa Perea (1999, p. 137).

Els següents lingüistes que acudiren a Alacant amb pretensions semblants van ser els catalans P. Barnils i A. Griera. El fonetista Barnils ho va fer en dues tongades, els anys 1911 i 1912, i, com a resultat, ens han quedat una sèrie d'anotacions fonètiques i morfològiques sobre el parlar dels alacantins que extreiem dels seus treballs de 1913 i 1914. Aquest, però, no ens diu en cap cas ni quines ni quantes persones van ser entrevistades per ell. Quant al geolingüista Griera, el 1919 va passar tres dies a Alacant entrevistant un fuster de setanta-quatre anys per al seu *Atlas lingüístic de Catalunya* (ALC), publicat entre 1923 i 1964. Aquest atles, però, es va veure afectat per la guerra del 1936-1939 i va haver de ser reprès a finals dels anys cinquanta. Així, el febrer del 1960, Griera envià un enquestador a Alacant que entrevistà dos hòmens: un llaurador de seixanta-set anys, com a subjecte principal, i un professor de magisteri de seixanta-vuit anys com a complementari. Atesa la distància cronològica de quaranta-un anys entre 1919 i 1960 i el trencament psicològic que suposaren la guerra i la postguerra al bell mig d'aquest període, tractarem els resultats de cada enquesta com a treballs diferents; així, l'ALC-1 serà el de 1919, i l'ALC-2, el de 1960.

Amb l'*Atlas lingüístic del domini català* (ALDC) es produïx un canvi qualitatiu important en el panorama de la recerca a la nostra àrea objecte d'estudi. El juliol de 1967 J. Veny i J. Martí dugueren a terme l'enquesta a la ciutat d'Alacant, per a la qual van ser entrevistats dos hòmens d'edats similars (un agent comercial de seixanta-un anys i un pescador de seixanta-set). Com que el qüestionari no va poder ser completat, bastants anys més tard, el 1992, va ser acabat per altres dos investigadors (J. Colomina i C. Segura) amb una dona de setanta-un anys. Atès que entre la primera enquesta i la segona havien transcorregut vint-i-cinc anys (la dona que comptava amb setanta-un anys el 1992, el 1967 en tenia només quaranta-sis) i que, en alguns aspectes gramaticals concrets, les transcripcions dels entrevistadors presenten solucions discrepants, distingirem, com hem fet en el cas de l'ALC, entre un ALDC-1 (1967) i un ALDC-2 (1992).¹²

A finals dels anys setanta i principis dels vuitanta van ser dutes a terme les enquestes per a l'*Atlas lingüístico de España y Portugal* (ALEP), que, a la província d'Alacant van anar a càrrec de F. Gimeno i L. Alpera. Dins el municipi alacantí, va ser triada la partida rural del Bacarot, on entrevistaren camperols al voltant de la seixantena d'anys.¹³

Els darrers treballs sobre Alacant són sengles monografies dialectals. La

12. He d'agrair l'amabilitat de Joan Veny, director de l'ALDC, per haver-me concedit permís per a accedir als materials encara inèdits d'aquest atles.

13. Faig constar el meu agraïment a F. Gimeno, delegat de l'ALEP per a la província d'Alacant, per haver-me passat còpia del quadern de treball d'Alacant.

primera en el temps és la de Colomina (1985), per a la qual es va escollir una dona de quaranta-nou anys d'una altra partida rural, el Palamó, davant la dificultat de trobar informadors catalanoparlants a la mateixa ciutat (Colomina, 1986, p. 299):

A la ciutat d'Alacant m'ha resultat impossible de trobar un parlant d'esta edat (entre els vint i els trenta anys) que tingués el català com a llengua materna, i he hagut de fer l'enquesta a una dona del Palamó de quaranta-nou anys.

La monografia més recent és la de Segura (1996), dedicada al «parlar d'Alacant», però basada en entrevistes fetes no sols a la ciutat sinó a tot el municipi alacantí, on s'inclouen vuit entitats menors de població separades físicament del nucli urbà central. Dels quaranta subjectes enquestats a tota la zona, set són de la ciutat i estan entre els quaranta-quatre i els setanta-dos anys. Els seus resultats no solen presentar-se discriminats geogràficament.

Fent balanç, veiem que, salvades les excepcions d'Alcover (1921-22, p. 330: «s'ofereixen a cooperarhi»), dels enquestadors de l'ALDC, i de Segura (1996), la resta d'investigadors s'han topat amb alguna mena d'entrebanc a la ciutat d'Alacant. És ben cert que la dialectologia tradicional, per la mateixa naturalesa del seu mètode, fuig dels nuclis urbans grans,¹⁴ però també és cert que molts dialectòlegs catalans s'han mirat sempre amb una certa prevenció aquesta ciutat. Tot això és especialment cert en el cas de Griera (1923-64), per a qui els problemes no s'acabaven amb Alacant:

Per regla general, els subjectes de Catalunya, Balears i Catalunya francesa són excel·lents; els de València, en canvi, no han satisfet sempre els nostres desigs.

Així, en les dues enquestes que dirigí a la ciutat, ens fem càrrec d'una certa problemàtica pel que fa a les característiques de les persones triades: l'informador del 1919, encara que des de la seva infantesa havia viscut a Alacant, era realment nascut a Albaida i els seus pares procedien de Mutxamel. Quant als informadors escollits el 1960, el professor de magisteri era natural de Sant Joan (però segurament resident a Alacant des dels anys d'estudiant) i el llaurador, bé podia procedir d'alguna partida rural del terme municipal d'Alacant o, almenys, desenvolupar-hi la seua faena. Per això, és comprensible que per a algunes de les darreres recerques esmentades, la de l'ALEP, d'una banda, i

14. De la mateixa manera que dóna prioritat als informadors del sexe masculí (Veny, 1986, p. 90-95).

la de Colomina, d'una altra, hom haja hagut d'eixir al camp alacantí a cercar els seus subjectes. Només l'ALDC i la monografia de Segura han atès adequadament el nucli urbà i han escollit persones amb ocupacions habituals a la ciutat, cosa que fa més útils aquests treballs per a la comparació amb els resultats de la nostra enquesta.¹⁵

2.2. EL TREBALL DE CAMP

Ja he dit a la «Introducció» que aquest treball és una continuació i complement d'un altre llibre meu anterior, *Alacant: la llengua interrompuda* (1996), el qual tenia com a objectiu la descripció i història del desús del català en l'àmbit familiar alacantí (sociologia del llenguatge), mentre que el present llibre pretén fer la descripció del parlar alacantí afectat per aquell desús lingüístic (microsociolingüística). Per tant, els mateixos subjectes que eren entrevistats per a aquella recerca i el mateix qüestionari principal que els era passat, amb un aprofitament diferent, podien servir de base per al treball actual. Ara bé, ateses les exigències diferents d'una enquesta lingüística, ni tots els subjectes ni tot el qüestionari de l'estudi primer han estat utilitzats en el present treball ni ho han estat de la mateixa manera, com veurem en els següents apartats sobre el treball de camp. Allò que no ha variat gens, lògicament, han estat les tècniques de mostreig, entrevista i observació, per a les quals em remeto a les explicacions donades a l'obra inicial (Montoya, 1996, p. 76-91), tot i que no renuncie, per a major comoditat del lector d'aquest llibre, a donar alguns detalls quan calga.

2.2.1. ELS SUBJECTES

Per a l'estudi inicial vaig arribar a obtenir el testimoni de cent trenta persones, però no totes eren nascudes a la ciutat d'Alacant (encara que sí que hi vivien), ni totes van atendre una situació d'entrevista en profunditat ni, finalment, tampoc no totes eren catalanoparlants. Això sí: totes tenien alguna cosa a dir (o mostrar) sobre les seues actituds al voltant dels usos lingüístics dels alacantins i sobre la història sociolingüística recent de la ciutat, que eren, al capdavant, els objectius d'aquell treball. A partir d'aquell conjunt potencial

15. Quant al treball de Segura (1996), però, atès que presenta barrejats els resultats de la ciutat i de les partides rurals i que la majoria de trets que estudia no són comuns amb els nostres, no podem aprofitar-lo tant per a establir comparacions.

d'informadors, he procedit posteriorment a la selecció d'una mostra que poguera satisfer els objectius d'un treball d'anàlisi estrictament lingüística sobre el català i que, alhora, continguera una representació dels factors socials que podrien influir en la parla. En total, seixanta subjectes han respost a aquests requisits.

A aquesta mostra he afegit una proporció mínima de subjectes, quatre en total, que, en principi, no havien estat entrevistats per mi per a l'anterior treball, però l'interès de la seua parla i l'absència de diferències notables respecte a la situació de conversa semidirigida que jo mateix havia creat amb els altres subjectes, en justificaven la inclusió. Tres d'aquests subjectes havien intervingut en programes televisius (reportatges o *talk-shows*) on havien estat entrevistats en qualitat d'alacantins;¹⁶ i un altre m'havia arribat a través d'un arxiu sonor sobre la guerra civil a Alacant.¹⁷ A part d'aquests subjectes, n'hi havia cinc més que responien a una observació participant per part meua en les seues activitats quotidianes. Encara que la producció oral, en comparació a la dels altres subjectes, ha resultat menor, podia ser també beneficiosa per als objectius de l'enquesta i han passat a formar part de la mostra.¹⁸

Fet i fet, el producte final ha estat una mostra de seixanta-nou subjectes, que es distribuïxen de la manera que es pot veure a les taules següents:

TAULA 1
Distribució de la mostra per raó de sexe

<i>Sexes</i>	<i>Masculí</i>	<i>Femení</i>
Nombre	40	29

A la taula 1 s'aprecia la menor representació femenina, tal com ja hem vist que és normal en les situacions d'obsolescència lingüística i es repeteix en el cas d'Alacant (Montoya, 1996, p. 80).

16. Els programes van ser emesos per la Televisió Valenciana els dies 3 d'abril i 13 de maig de 1994.

17. Aquest arxiu es troba a la Fundació d'Art «Eusebi Sempere», de la Diputació Provincial d'Alacant.

18. Dos d'aquests, companys de faena en el seu moment, havien estat objecte d'una observació prolongada que m'havia permès disposar de suficients anotacions sobre el seu parlar. Els altres tres havien «intervingut» inadvertidament en el desenvolupament d'algunes entrevistes o la recerca d'alguns subjectes.

TAULA 2
Distribució de la mostra per raó d'edat

<i>Edats</i>	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80...
Nombre	4	9	15	19	18	4

A la taula 2 es constata una aparent infrarepresentació dels més joves (entre els trenta i els quaranta-nou anys), però ja els censos lingüístics d'Alacant donen una davallada en aquestes edats respecte a les majors i, d'altra banda, en aquests dos grups d'edat no hi ha cap individu que haja rebut el català per transmissió familiar directa, fet que sí trobem a partir dels cinquanta anys d'edat (Montoya, 1996, p. 74-75, 81). El major contingent de subjectes, en relació directa a la mateixa proporció de catalanoparlants alacantins, se situa en els grups de seixanta a setanta-nou anys.

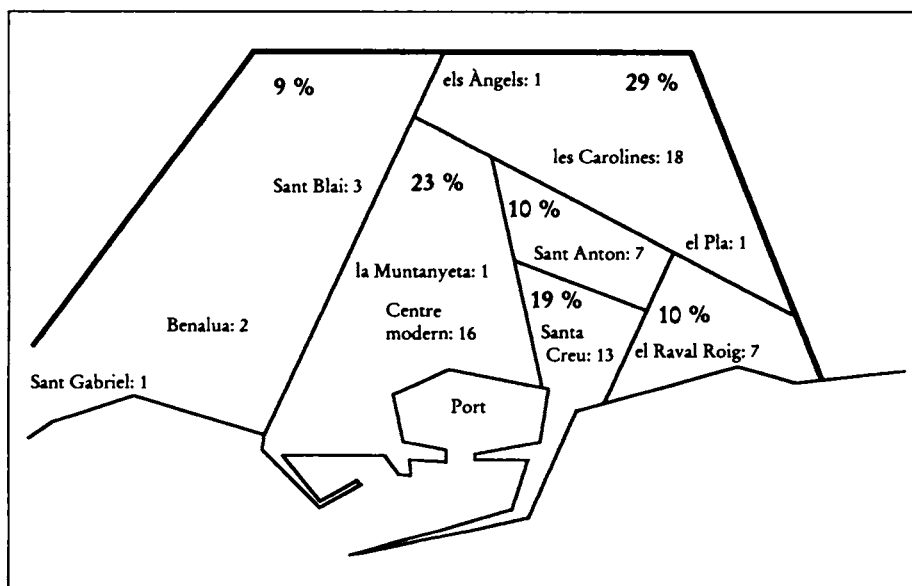
TAULA 3
Distribució de la mostra segons la primera llengua familiar i grup sexual

<i>Primera llengua familiar</i>	<i>Català</i>	<i>Hòmens</i>	<i>Dones</i>	<i>Castellà</i>	<i>Hòmens</i>	<i>Dones</i>
Nombre	25	36 %	64 %	44	70 %	30 %

La taula 3 ens mostra el repartiment segons la llengua apresada en primer lloc en l'àmbit familiar. Tal com correspon a la realitat de la ciutat, la majoria dels qui diuen saber parlar català («valencià», en realitat), no tenen aquesta llengua com a primera, fet fonamental a tenir en compte per a una anàlisi lingüística (Montoya, 1997). A la taula he afegit els percentatges d'hòmens i dones dins cada grup de primera llengua familiar.

El mapa 1 mostra el repartiment dels subjectes per zones urbanes de socialització, atesa la importància que té per a la formació lingüística de l'individu aquesta etapa de la vida, especialment en el cas d'Alacant, on a mesura que ens aproximem a l'època present, les expectatives de sentir el català en l'ambient del barri minven considerablement. No he tingut en compte, per això, la zona de residència actual, la qual pot coincidir, o no, amb la de socialització. La coincidència sol donar-se amb més freqüència en el cas de les Carolines, que és on hem trobat més subjectes per a entrevistar i on els censos lingüístics donen la major presència de coneixement declarat del català (Montoya, 1996, p. 64-65). Els altres barris amb altes proporcions de catalano-

MAPA 1
Distribució de la mostra per zones urbanes de socialització

parlants socialitzats són els més antics de la ciutat (Santa Creu, Sant Anton i el Raval Roig) i la majoria d'individus entrevistats ja no hi residien.

TAULA 4
Distribució de la mostra per ascendents familiars alacantins

Ascendents alacantins	Cap dels pares	Un dels pares	Els dos pares
Nombre	10	31	28

La taula 4 partix de la base que tots els individus entrevistats han estat criats a la ciutat, fet més important que el del mer naixement. Per això hem inclòs dos subjectes no nascuts a la ciutat però que van ser portats a Alacant en el moment d'iniciar la seua socialització lingüística. A més, en un dels dos casos, els dos pares procedien de la ciutat i, en l'altre, la mare —viuda— havia nascut a Aigües de Busot, comarca de l'Alacantí. El criteri de socialització a l'àrea urbana alacanti-

na ens ha fet desestimar la inclusió d'alguns subjectes que havien realitzat la seua criança a l'Horta d'Alacant (l'Albufereta, el Palamó, Vistahermosa i Santa Faç).

Quant als subjectes escollits finalment, la distribució en tres grups segons que els seus pares hagen nascut també a la ciutat, o només ho haja fet un d'ells o cap dels dos, respon a les expectatives sobre la influència major o menor que hi poden haver exercit sobre l'individu els trets lingüístics locals.

TAULA 5
Distribució de la mostra segons el grup sociocultural

<i>Classe social</i>	<i>Baixa</i>	<i>Mitjana</i>	<i>Alta</i>
Nombre	33	26	10

Finalment, la taula 5 ens presenta la distribució per classes socials, factor per al qual he partit d'un índex compost a base de la professió dels mateixos individus (o, davant la seua absència, de la dels cònjuges corresponents), l'aparença socioeconòmica externa (vestuari, casa, etc.) i la formació acadèmica oficial o autodidacta. En general, aquest sol ser un factor que influïx en la variabilitat lingüística de les comunitats observades; ara bé, sembla que allà on hi ha processos de substitució com el que patix el català alacantí, aquest factor perd efectivitat, en gran part per la deserció lingüística de les classes altes. Tot i que en el cas de la ciutat d'Alacant també s'ha produït aquesta deserció, encara ens ha estat possible accedir a descendents de la burgesia alacantina que havien conservat «un cert» català dels pares o els avis. Per aquest motiu hem inclòs aquest factor socioeconòmicocultural com una variable independent més.

Independentment de la mostra d'aquests seixanta-nou subjectes, m'han subministrat materials dues altres fonts: d'una banda, una observació no participant realitzada pels carrers i llocs públics d'Alacant durant el temps del treball de camp i, d'una altra, els reportatges de la Televisió Valenciana durant les festes de Fogueres dels anys 1993 i 1994 (Montoya, 1996, p. 91-96). Això sí, aquests materials són fragmentaris i dispersos i el seu profit és necessàriament limitat.

2.2.2. EL QÜESTIONARI

Dels qüestionaris passats als subjectes de *Alacant: la llengua interrompuda* (1996), el principal era una història de vida que tenia lloc al si d'una conversa semidirigida (Montoya, 1996, p. 283-284). L'interès de les respostes residia en el contingut del discurs dels subjectes (què deien) i no en la forma (com

ho deien). Per al present treball, s'ha invertit l'interès: ara els ítems d'aquell qüestionari no eren més que una excusa per a conduir una conversa que féra parlar suficientment els subjectes. Per això no he menyspreat cap dada, encara que haja estat produïda fora del context estricte de l'entrevista, i he aprofitat igualment la informació procedent de les digressions dels subjectes. Cal no oblidar que es tractava d'obtenir com més quantitat de dades millor amb vista a la quantificació i correlació amb els factors independents de les variables. D'altra banda, els fragments del discurs dels subjectes obtinguts fora del qüestionari solen ser els més valuosos en haver estat produïts amb una naturalitat major. En aquest sentit, tampoc no ha suposat cap inconvenient la presència de nou subjectes a la mostra que no havien estat sotmesos al qüestionari (2.2.1).

A l'apèndix corresponent s'inclou el qüestionari sense les qüestions més directament relacionades amb el tema del primer llibre. Es tracta d'evitar que el lector d'aquest estudi pugui sentir-se confós sobre els propòsits de la present enquesta. Es conserva la majoria de preguntes i se'n reorienten d'altres d'acord amb l'aprofitament major que se'n fa en aquest llibre. De tota manera, la formulació de les qüestions no era mai literal ja que en cap cas no s'hi produïa una lectura del qüestionari; ara bé, sí que se seguia, a grans trets, l'ordre i el plantejament de totes les qüestions. Per això, encara que al qüestionari totes les formes gramaticals es transcriuen en tercera persona de respecte, s'adaptaven a les circumstàncies d'edat i grau de distància social o nivell de solidaritat del subjecte amb l'entrevistador.¹⁹ L'adaptació també es referia al lèxic que poguera no ser entès per persones sense una instrucció acadèmica en català (*avis, oncles, ritual, noces*, etc.).

2.2.3. L'ENREGISTRAMENT

Pràcticament totes les entrevistes (58) han estat enregistrades en suport àudio. La majoria d'aquestes (48) ho han estat amb un magnetòfon professional de la casa Sony (TC-D5 PROII) i un micròfon de corbata de la mateixa empresa (ECM-44B) sobre cintes analògiques de seixanta i de noranta minuts del tipus UX-Pro, també de Sony; la resta d'entrevistes (10) han estat enregistrades amb un dictàfon de la marca Olympus (Pearlcorder S803), amb micròfon incorporat, sobre microcintes analògiques de Sony (MC60) d'una hora de durada.

19. No cal dir que la persona de l'entrevistador coincidia amb la de l'investigador (qui signa aquestes ratlles) i que, sempre, al començament de l'entrevista procurava mantenir un to més aïna formal. La receptivitat i el caràcter del subjecte ja orientaven el desenvolupament subsegüent de l'entrevista. Tampoc no cal dir que hi havia una adaptació de les formes en gènere masculí: «xiquet inquiet, mogut [...] amics [...] germanet», etc.

Només una entrevista va ser enregistrada en suport vídeo, amb una càmera de vídeo 8 (CCD-F250E) sobre una cinta MP60 de Sony. A aquesta entrevista cal afegir les tres que no responen al qüestionari de l'enquesta, procedents de programes televisius i copiades en un vídeo domèstic sobre cintes de VHS. Amb aquestes, un total de seixanta-dos subjectes de la mostra han estat enregistrats en algun tipus de suport magnètic.

Pel que fa a les dades dels set subjectes restants (fins a completar els seixanta-nou de la mostra), han estat recollides mitjançant anotació manuscrita, per bé que d'un d'aquests subjectes n'hi ha gravació sonora a la fonoteca d'una institució oficial alacantina.²⁰

En general, no he observat cap diferència en l'espontaneïtat verbal dels subjectes entre la comunicació prèvia amb l'entrevistador abans d'engegar l'aparell de gravació i la comunicació posterior, ja amb l'aparell en marxa. Encara que només un dels subjectes ha estat enregistrat amb càmera de vídeo, tampoc no sembla que aquest fet haja comportat cap restricció en la col·loquialitat del missatge emès.²¹ Així mateix, el fet d'usar una gravadora més gran, el magnetòfon professional amb micro de corbata, o una de més petita, el dictàfon,²² no ha implicat un diferent comportament verbal o actitudinal. Sí que cal dir, això no obstant, que tres dels subjectes no han estat enregistrats perquè no van voler ser entrevistats —reglamentàriament— amb aparell de gravació però sí que van conversar durant una estona amb l'observador participant²³ i, per tant, la seua parla va ser convenientment anotada.

La durada de cada conversa amb els subjectes entrevistats oscil·lava entre la mitja hora i els tres quarts d'hora, com a mitjana, però en algun cas es van estendre fins a l'hora i mitja o, a l'altre extrem, es van quedar en un quart d'hora; tot això, segons la capacitat de «xarrera» de cada informador. En total, això suposa trenta hores i vint-i-cinc minuts de gravació en àudio, a les quals cal sumar una hora de gravació en vídeo per a incloure-hi també els subjectes «regravats» de programes televisius. La mesura de les converses anotades dels subjectes amb observació participant ja és més difícil de valorar perquè no hi ha hagut enregis-

20. És la de la Fundació d'Art «Eusebi Sempere», esmentada en una nota anterior.

21. La meua experiència com a entrevistador en el projecte Arxiu Audiovisual dels Dialectes Catalans Insulars, de la Universitat de les Illes Balears, em permet afirmar que haurien estat excepcionals els subjectes alacantins a mostrar una actitud diferent. D'altra banda, els subjectes obtinguts a partir d'entrevistes realitzades per Canal 9 no pareixien sentir-se afectats pel medi televisiu.

22. Sempre a la vista dels subjectes i amb autorització prèvia. El fet d'usar un o altre aparell d'àudio responia a l'oportunitat del moment ja que el dictàfon, gràcies a les seues mides, sempre el duia damunt, mentre que el magnetòfon no el transportava si no era amb la seguretat d'una cita prèvia.

23. No cal recordar que l'observador participant, l'entrevistador i l'investigador eren la mateixa persona, l'autor d'aquestes planes.

trament, però cal dir que algunes es van arribar a prolongar durant un any i mig de contactes reiterats²⁴ i d'altres es van reduir a un contacte d'uns deu minuts.

Respecte als subjectes observats sense participació (fora de la mostra dels seixanta-nou), llevat d'algunes excepcions, han estat simplement anotats amb posterioritat immediata a l'acte de l'observació. Les excepcions són les dels programes de la Televisió Valenciana en què l'observador havia advertit a temps que apareixerien parlants alacantins; aleshores l'enregistrament s'ha fet en suport de vídeo i durant una hora aproximadament.

2.2.4. ANÀLISI DE LES DADES

L'anàlisi de les dades recollides ha tingut tres fases. La primera ha consistit a escoltar la totalitat de les cintes enregistrades i a anar extraient de cada subjecte els trets i els fragments de major interès lingüístic des del punt de vista de la parla local. Amb aquesta audició he decidit quines podien ser les regles variables més productives per a donar compte de l'atròfia del parlar alacantí. A la segona fase he seleccionat, per cada gravació, el primer quart d'hora²⁵ i n'he anotat tots els trets fonètics i morfològics que hi apareixien amb els corresponents contextos lingüístics. Els trets sintàctics, lèxics i discursius, en general, ja quedaven suficientment recollits en la primera audició i es referien a tot l'enregistrament de cada subjecte.

La tercera fase ha estat la de quantificació de les variants aparegudes per cada regla variable en correlació amb els factors contextuais, lingüístics i extralingüístics, que podien ser pertinents en cada cas. Amb aquesta finalitat he utilitzat el programa informàtic d'anàlisi de la regla variable *Gold Varb 2.0* (*Variable Rule Analysis for the MacintoshTM*),²⁶ del qual són autors l'analista programador David Rand i el lingüista David Sankoff, del Centre de Recerques Matemàtiques de la Universitat de Montreal. Aquest programa calcula les probabilitats estadístiques d'aplicació de la variant que se li entra com a innovadora (en el procés de canvi lingüístic) a partir dels correlats contextuais de cada variant, que també se li subministren mitjançant una codificació.

24. Perquè es tractava d'una relació laboral.

25. Com que els subjectes que menys havien parlat ho havien fet durant un quart d'hora, així s'unificaven tots quantitativament. També és cert que, depenent de la velocitat d'elocució de cada persona, el que un diu en un quart d'hora, un altre ho diu en deu minuts, per exemple, però això darrer ja era més difícil de mesurar.

26. Aquesta versió del programa és d'abril de 1990.

3. LA DESCRIPCIÓ DEL PARLAR

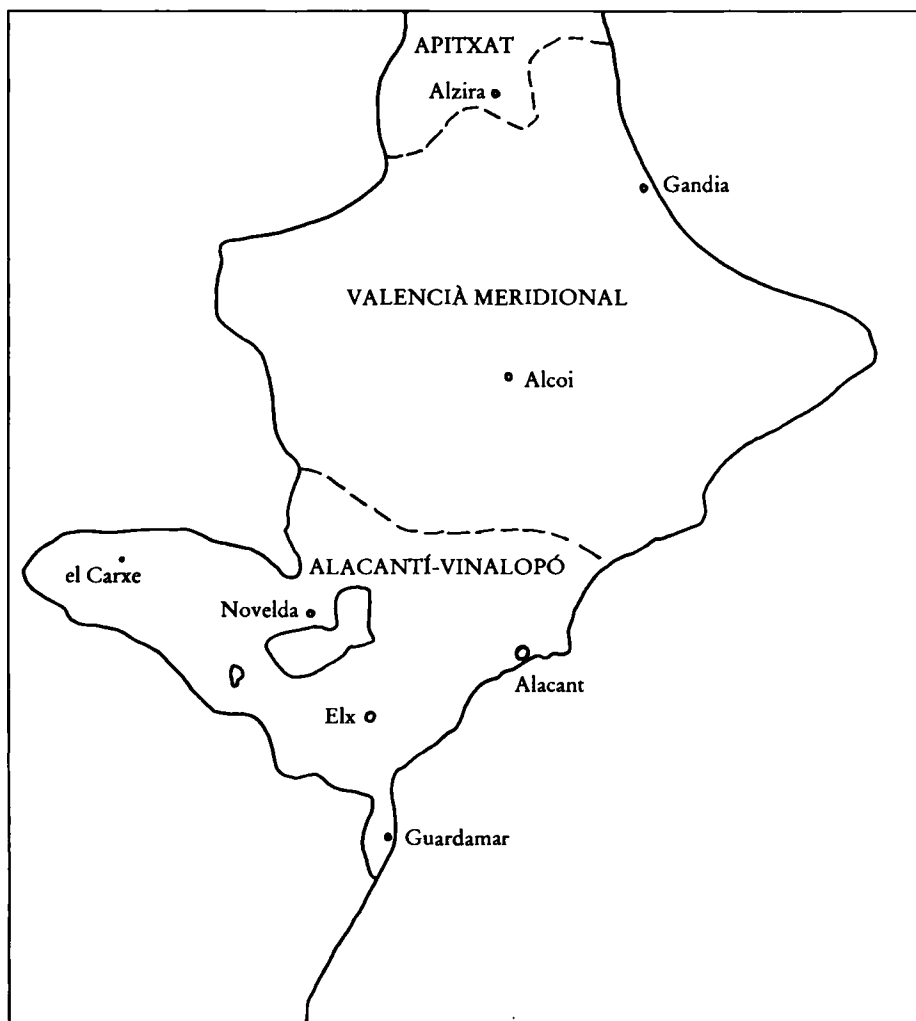
3.1. L'ESTAT DIALECTAL REBUT

Badia (1976, p. 272-273) va fer famosa al si de la filologia catalana l'expressió «estat dialectal rebut» per a referir-se a la configuració dels dialectes catalans que es desprenia de les descripcions fornides pels dialectòlegs de preguerra, especialment de la continguda als cinc primers volums de l'*Atlas lingüístic de Catalunya*, de Griera (1923-36). Per la meua banda, aplicaré aquesta expressió al dialecte local de la ciutat d'Alacant segons el conjunt de descripcions que s'han fet al llarg de tot aquest segle, des d'Alcover (1908-09) fins a Segura (1996).

D'acord amb els dialectòlegs que l'han estudiat monogràficament, el català parlat tradicionalment a la ciutat d'Alacant forma part del subdialecte *valencià meridional alacantí* (Colomina, 1985, p. 59-67) o *valencià-alacantí* (Segura, 1996, p. 10), el qual, segons aquests mateixos autors, ocuparia una àrea regional que coincidiria, pel sud i oest, amb l'extrem meridional de la llengua catalana (Guardamar / Elx / Novelda / el Carxe) i, pel nord, s'esvairia sobre una faixa d'isoglosses que anirien des del límit meridional de la Marina Baixa, a la costa, fins a la subcomarca de Biar, a l'interior, travessant per la Foia de Castalla (vegeu mapa 2). Al seu torn, aquest subdialecte s'inseriria dins un altre àmbit dialectal d'abast major, el batejat pel mestre de la dialectologia catalana com a *valencià meridional* (Veny, 1978, p. 203-240), el qual acabaria, pel nord, a les portes de «l'avanç» meridional del parlar *apitxat*: Antella, Algemesí, Alzira, Polinyà de la Ribera, etc. (Sanchis Guarner, 1936).

Des del meu punt de vista, però, el parlar *alacantí* constituïria un subdialecte independent del *meridional* i, tots dos, integrarien, al mateix nivell, el dialecte *valencià*, on s'afegirien, a més a més, els subdialectes *apitxat* i *caste-*

MAPA 2
Context dialectal i subdialectal del parlar de la ciutat d'Alacant

llonenc, però d'on s'exclouria el *tortosí*, que ja agruparíem dins el dialecte nord-occidental. (vegeu mapa 3). D'acord amb la denominació suggerida per Gimeno (1986, p. 180) en el seu dia i ratificada recentment per Colomina (1999, p. 111), la meua proposta es completaria amb la denominació d'*Ala-*

canti-Vinalopó per al subdialecte més meridional de la llengua catalana, ja que hi hauria una participació territorial major de les comarques del Vinalopó i no seria la ciutat d'Alacant la de demografia més alta quant a catalanoparlants, sinó Elx, que desplaçaria Alacant en la «capitalitat dialectal» per raons de vitalitat de la llengua i de major acumulació de trets propis del subdialecte (Montoya, en premsa a).²⁷ Pel que fa al conjunt de l'*Alacantí-Vinalopó*, hi hauria un nombre suficient d'isoglosses —sobretot, lèxiques— que el separarien del *valencià meridional*, però també hi hauria uns factors històrics de caire sociolingüístic que l'han afaïçonat al llarg del temps amb una major impregnació castellanitzant (Montoya, 1999; en premsa a). Aquesta denominació composta (alacantí-Vinalopó) em permetrà, amb l'objectiu d'un ús estricte per al present treball, de reservar el nom *alacantí* per a referir-me al parlar de la ciutat d'Alacant.²⁸

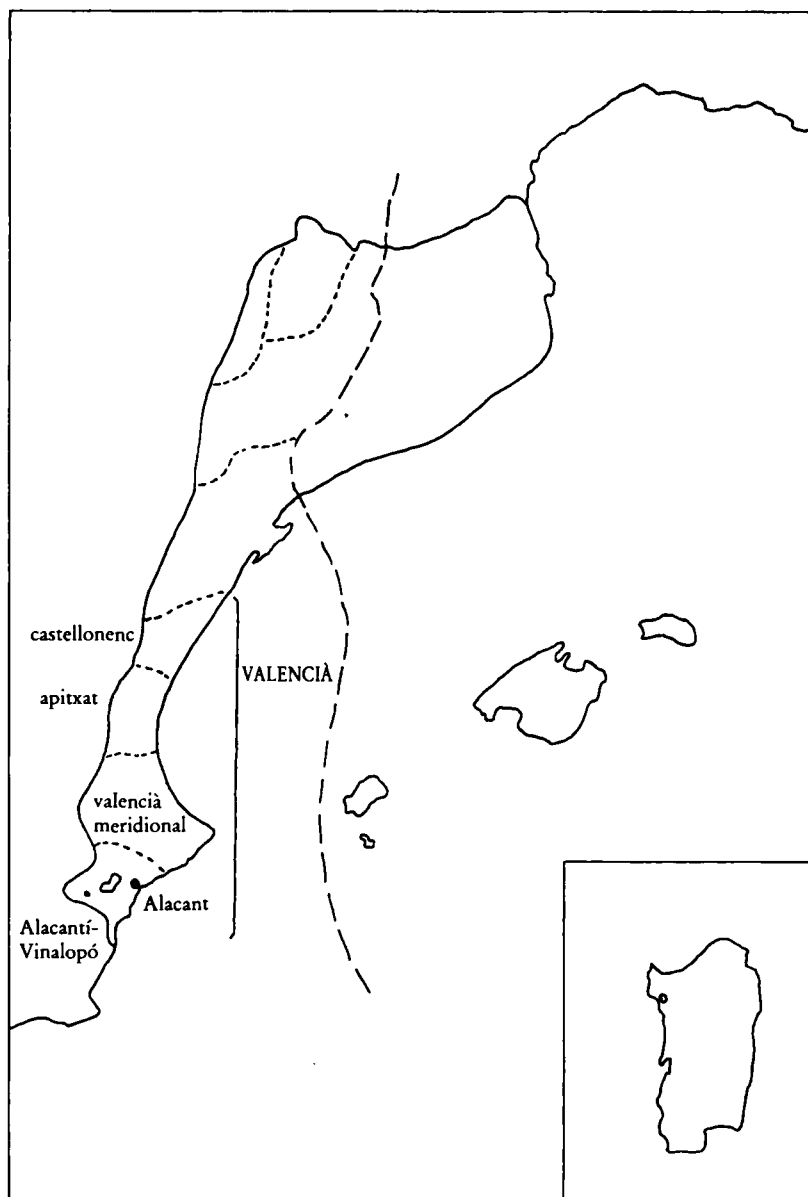
Els factors històrics esmentats no estan en absolut deslligats del procés de substitució terminal que viu actualment la ciutat d'Alacant, ja que el subdialecte regional estaria constituït per les restes de l'antic català parlat a la Governació d'Oriola fins el segle XVII, el qual seria hereu, al seu torn, del «pus bell catalanesc del món», que segons el cronista Muntaner, parlà el Regne de Múrcia medieval (Montoya, 1986a). Els residus d'aquell català en constant retrocés (Múrcia, segles XIV/XV > Oriola, segles XVII/XVIII > Alacant, segles XIX/XX) palesarien unes diferències de fons que podrien tenir el seu origen en la primitiva frontera entre els regnes de València i Múrcia («la línia Biar-Busot») que l'acostarien a un català «prevalencià» (Mas, 1994) alhora que, com acabem de dir, haurien propiciat, a la llarga, una major castellanització.

Aquestes característiques, unides a algun altre tret propi, haurien donat lloc a l'herència lingüística dels alacantins que s'han anat trobant els successius dialectòlegs catalanòfils que, al llarg del temps, han acudit a cercar informació sobre la varietat parlada a la ciutat. Ho veurem en els apartats següents a través del repàs dels trets i variables lingüístiques que hem triat per a la nostra anàlisi. Abans, però, vegem quina és la percepció «no tècnica» dels intel·lectuals que, en un moment o altre, han mostrat interès pel parlar objecte d'estudi.

27. Mentre que Elx comptava amb 68.976 habitants catalanoparlants, un 38,07 % del seu cens, Alacant es quedava amb 63.998, un 24,89 % del cens *alacantí* (*Cens de població. Comunitat Valenciana 1991*, p. 87, 101).

28. Excloem la possibilitat d'anomenar *alacantí* el parlar comarcal del Camp d'Alacant (amb els pobles de Sant Vicent, Mutxamel, etc.) o el del terme municipal (amb les partides rurals del Verdegàs, Tànger, etc.) per centrar-nos exclusivament al nucli urbà d'Alacant (cf. Segura, 1996, p. 13-21).

MAPA 3
Mapa dialectal del bloc occidental de la llengua catalana

El cronista de la ciutat d'Alacant, Francisco Figueras Pacheco, al capítol provincial alacantí de l'obra colectiva *Geografía general del Reino de Valencia*, dedica un apartat a la llengua on, a part d'algunes concrecions sobre formes lingüístiques específiques, observa el retrocés del català, a part d'un altre motiu important (Montoya, 1996, p. 49), a causa de la interferència del castellà (Figueras, 1914, p. 238):

EL VALENCIANO EN LA PROVINCIA DE ALICANTE [...] En la Capital de la Provincia, el valenciano va perdiendo terreno [...] porque insensiblemente va dando cabida á una porción de voces castellanas que sustituyen á las suyas y llenan los vacíos que las necesidades de la vida moderna hallan en su vocabulario.

Els escriptors Enric Valor i Emili Rodríguez-Bernabeu ens permeten d'aproximar-nos a la realitat passada i present del parlar dels alacantins. Valor²⁹ ens dóna compte d'algunes de les peculiaritats que presentava l'alacantí ciutadà durant els anys de la República en què ell va viure a Alacant:

Alacant parlava tota un magnífic català marítim que semblava molt al llenguatge d'Eivissa, per exemple [...] molt, molt, la fonètica molt semblant, molt marítim, un llenguatge marítim. Una cosa curiosíssima d'Alacant és... en lloc de «ves cap a allà», és «... volta allà», uns termes marítims [...] els alacantins autòctons [...] el poble mantenia perfectíssimament el llenguatge, que a mi em cridava molt l'atenció [...] l'*aquí* [...] i em semblava que era un castellanisme: deien «*aquí*» i «*ha-hi* moltes coses damunt la taula», «*ha-hi* que fer això» [...] l'*ha-hi* que, una sèrie de coses, que algunes no són [...] l'*aquí* d'Alacant... però a Dénia jo recorde que, molt xic, sentia dir *aquí* i sentia dir *ací* a les mateixes persones; després jo he pensat si seria que es mantenia [...] en les tres persones [...] com diem *açò*, *això* i *allò*, que, per més que diguen és més corr... millor que l'*això* i *allò* que passa en el Principat, no?, que és una pèrdua...

i acaba exalçant —primer per boca dels mateixos alacantins— l'alta qualitat del català d'Alacant enfront de l'apitxat de València capital:

[...] l'alacantí, el català d'Alacant, que ells el diferenciaven d'ací: «No, és que parlem molt diferent a València, parlem molt millor». [...] A Alacant no tenim el problema de l'ortografia, però jo també vaig fer uns curssets... jo moltes coses de les que vaig fer les he oblidades, batallàvem... i tot allò, clar, jo deia: «Els alacantins és ensenyar-los, perquè parlen bé... els enllaços fònics... tots els fan perfectes, i tot això...». Jo dic: «Morirà el català ací sense transformar-se en apitxat, abans morirà que apitxar-se.»

29. Vegeu la nota 1 (Introducció).

Fixem-nos que, independentment del que comprovarem després, Enric Valor tenia la impressió que el procés d'exclusió del català en la transmissió familiar no provocava (ni provocaria) cap trasbals en les estructures lingüístiques afectades. És el que podríem anomenar «efecte hivernacle» (estrafent el concepte de Casanova, 1999), un prejudici, segurament d'arrel romàntica, procedent de la filologia historicista decimonònica.

L'altre escriptor requerit per a opinar sobre la qüestió, Emili Rodríguez-Bernabeu,³⁰ referint-se només al present, troba un altre efecte beneficiós en els alacantins que no han rebut el català per via familiar i l'han reaprès posteriorment «sense els vicis» heretats per aquells a qui des del bressol se'ls ha parlat en la llengua de la ciutat. Vegem aquest fragment de la nostra conversa en què posa son pare i ell mateix com a exemples d'alacantins «recuperadors» del català:

RB: Home, jo vaig a dir-te una cosa: jo crec que ma mare usa més castellanismes que mon pare.

BM: Tot i que ta mare...

RB: ...és valencianoparlant; és de mamella, diguem.

BM: O siga, que creus exactament el contrari del que estic dient-te...

RB: Jo en ma casa ho he observat així perquè probablement... o siga, perquè [els qui, com son pare, no l'han rebut familiarment] ho troben diferent..., o siga, per la diferenciació... no ho sé, no sé ben bé per què, sinó perquè és com una llengua apresada, no vols dir *junio*, dius *juny*... [...] El que l'usa troba com una diferència i aleshores busca la paraula que creu més... Ho dius [parla per ell mateix] en castellà, mentres que a lo millor el que l'ha tingut sempre, no sap diferenciar-ho... Efectivament, jo crec que sí.

Ara bé, quan es veu impellit a fer una predicció sobre el tipus de català que pot sobreviure a Alacant, acaba preveient un trencament amb l'estat dialectal rebut, encara que, això sí, ell creu —lligant-ho amb l'anterior apreciació que fa— que hi pot anar implícita una millora de la qualitat d'acord amb la normativa:

[...] que el català desaparega absolutament de la ciutat —no ho sé— però serà un català après, no serà l'alacantí sinó el català [...] ara encara és possible [de sentir el dialecte autòcton], pero dins de quatre dies, no, perquè encara que la llengua pugui mantenir-se a la ciutat, la llengua serà una llengua molt estàndard, ja no serà l'antiga parla...

30. A partir de la conversa sostinguda amb l'autor d'aquestes ratlles, a sa casa del Campello, el 4 de juliol de 1993.

Emperò, tal com comprovarem més endavant, això ha estat així només entre els parlants que han rebut el català directament del seus pares i que s'expressen en un alacantí hereu directe del que ens han descrit els dialectòlegs des de principis de segle; aquest és un català valencià no apitxat i, per tant, conserva les principals regles fonològiques del consonantisme català inalterades, que és el que ens volia dir Enric Valor.

Això no obstant, aquests parlants són minoria entre els alacantins catalanoparlants actuals, la majoria dels quals coneixen el català com una segona llengua que els ha arribat per via indirecta; és a dir, no són autènticament bilingües sinó semibilingües. Això vol dir que no la dominen com la seua primera llengua, el castellà, motiu pel qual considerarem un factor social decisiu el fet d'haver accedit al català d'una manera directa (parlant-los-el els pares) o bé d'una manera indirecta (havent-lo sentit).

3.2. PRONÚNCIA

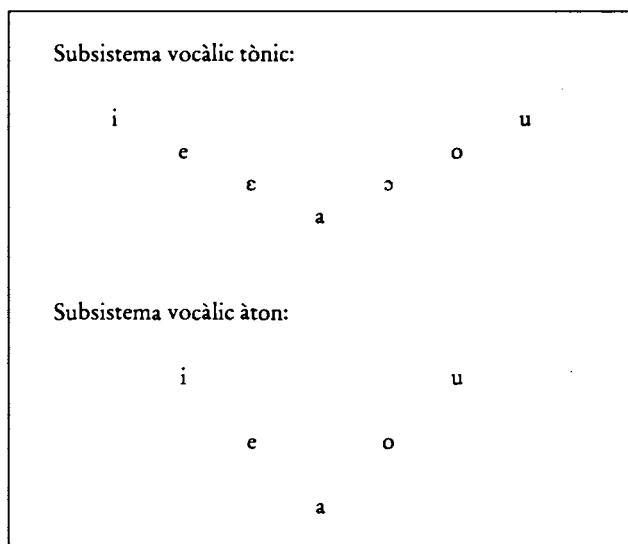
3.2.1. VOCALISME

Com és ben sabut, els dos grans blocs dialectals del català es diferencien, bàsicament, pel seu vocalisme àton. El del català occidental és més variat que el de l'oriental: davant les cinc vocals que poden aparèixer en posició àtona de mot a les terres de Lleida, Tortosa i València, a la major part dels dialectes orientals només en poden aparèixer tres. Així, el català occidental, on s'inclou el parlar local d'Alacant, presenta els esquemes vocàlics de la figura 1 (Recasens, 1991, p. 59-64).

Ara bé, quan del nivell fonològic sistemàtic, passem al de les realitzacions fonètiques concretes, el bloc dialectal occidental presenta diferents fenòmens que, per una banda, fan augmentar el nombre d'unitats vocàliques àtones i, per una altra, modifiquen el fonema previst per defecte en català occidental. Així, les dues vocals del subsistema tònic occidental que no passaven al subsistema àton, [e] i [ɔ], fan la seua aparició en la posició àtona de mot de diferents dialectes occidentals, i, també, els fonemes /a/ i /e/ experimenten canvis en relació a la seua posició al mot i la vocal tònica de la unitat lèxica on s'inclouen. Els casos més estesos territorialment dins aquesta fenomenologia són el del fonema vocàlic /a/ quan resulta modificat en [e] o en [ɔ] a final de mot i el de /e/ que esdevé [a] a inici de mot.

En lleidatà tenim regularment [-e] procedent de /-a/: (*la* don[e], (*ell*) cant[e], etc. (Veny, 1982, p. 129). En els parlars valencians al sud de l'apitxat, la modificació més destacada de /a/ és resultat de l'anomenada harmonia vocàlica, per la qual aquesta vocal esdevé [e] o bé [ɔ] en funció de quina siga

FIGURA 1
Subsistemes vocàlics tònic i àton del català occidental i de l'alacantí

la vocal tònica del mateix mot: *la serr*[ɛ], (*ell es*) *despert*[ɛ]; (*l'*)*oll*[ɔ], (*ell*) *pos*[ɔ], etc. (Veny, 1982, p. 172). Pel que fa a la modificació de /e-/ en [a-], es tracta d'un fenomen de reducció vocàlica molt general a tot el bloc occidental: (*molt*) [*a*]spès, (*vol*) [*a*]ntendre, etc. (Veny, 1982, p. 130, 160).

La varietat alacantina, com a catalana occidental i meridional valenciana, és un bon exponent de les dues darreres característiques esmentades (/e-/ → [a-]; /a/ → [ɛ] / [ɔ]), a les quals n'afegim una tercera que suposa una novetat al si dels dialectes catalans: el tancament de /'ɛ/ i /'ɔ/ en ['e] i ['o], respectivament. En totes tres regles el parlar objecte d'estudi mostra una variabilitat que intentarem mesurar en correlació amb els factors lingüístics i extralingüístics que les poden condicionar.

3.2.1.1. Reducció vocàlica del fonema /e-/

Segons la informació que podem obtenir de la majoria d'estudis dialectals realitzats entre 1910 i 1996, el parlar alacantí presenta alternança entre les realitzacions [e-] i [a-] del fonema /e-/.

La documentació més antiga de què disposem ens la dona la *Flexió verbal*

en els dialectes catalans, recopilada per F. de B. Moll a partir de l'enquesta realitzada per A. M. Alcover el 1910. El verb *entendre* hi és transcrit en totes les seues formes sempre amb [e] inicial quan es vol representar la pronúncia de la ciutat d'Alacant, de la mateixa manera que es fa per a les poblacions veïnes del Vinalopó, Elx i Monòver, també amb [e-] (Moll, 1929-32, vol. III, p. 105-110), en coincidència, aquestes últimes amb l'estat dialectal actual (Colomina, 1985, p. 301).

A l'ALC-1, amb enquesta feta el 1919, al vocabulari demanat per Griera susceptible d'exhibir la regla variable que estudiem, el fonema vocàlic /e-/ presenta dos al·lòfons: [e-] i [a-], però [e-], en consonància amb les transcripcions de la *Flexió verbal...*, hi és clarament majoritari, amb un 85 % dels casos, tal com s'exposa als quadres 1 i 2, on es pot veure el lèxic afectat per aquesta variació.³¹

QUADRE 1
Vocabulari amb [e-] ← /e-/ a l'ALC-1

l'eixam, embobad, l'embut, empelt, encara, encegar («enlluernar-se»), encendre, encetar, l'endamà («l'endemà»), enfaixar, engordir, l'enterra(d)or, els esclavons («baules, anelles»), l'escombra(d)or, l'escorre(d)or, escurar, els esguits («esquitxos»), espera'm, esteba («esteva»), les estelles, esterenyinar («llevar les teranyines»), estiu

QUADRE 2
Vocabulari amb [a-] ← /e-/ a l'ALC-1

anforit («enfurit»), angolir («engolir»), ariçó («eriçó»), asmola(d)or («esmolador»)

Pel que fa a l'ALC-2, el de 1960, que recull el vocabulari a partir de la lletra *f*, ja només tenim opció a trobar dues paraules amb la casuística que ens interessa «els *escalons*» i «*antaular* («*entaular*»）」,³² i cadascuna és exponent d'una de les dues tendències en joc. En el mateix decenni (1967), però, tenim una

31. Incloc els casos que aporta Griera amb article masculí (singular o plural) i femení plural, però no incloc els que duen article femení singular ja que, en aquest cas, per fonètica sintàctica, de l'encontre entre la -a final de l'article i la e- inicial del substantiu, aquesta darrera resulta elidida: *la + escorfa = la scorfa*, *la + escala = la scala* (qüestions 587 i 719, vol. IV de l'ALC). Així té lloc, almenys, a les zones valencianes on la reducció vocàlica de /e-/ a [a-] no s'aplica mai excepte en aquest cas (Veny, 1982, p. 130).

32. Aparegudes aquí perquè, segons els lemes d'entrada establerts a l'atles de Griera, tenen unes altres inicials (p. ex.: «els graons» = «els escalons»).

altra documentació dialectològica de major interès, la de l'ALDC-1, de Veny, que continua mostrant variabilitat però en disminució: ara hi ha un 76 % del vocabulari amb [e-] (vegeu els quadres 3 i 4).³³

QUADRE 3
Vocabulari amb [e-] ← /e-/ a l'ALDC-1

se ho han emportat, encarnat, encendre, un ensòmit («somni»), entornar, els escalons, escarda(r), escarola, escorfa, esgarró, els espinacs, esporga(r), estornu(d)ar, estornut, estret, estreta,

QUADRE 4
Vocabulari amb [a-] ← /e-/ a l'ALDC-1

aixu(g)a(r)-se, ancendre, ansalà, ascurar, ascurçó

Aquests tres primers treballs revisats, que van desenvolupar les seues entrevistes amb parlants de la ciutat, ens indiquen que la norma alacantina durant els dos primers terços del segle XX era, amb una certa minva, la pronúncia amb [e-] del fonema /e-/: «entendre» (1910), «espera'm» (1919), «els escalons» (1960), «se ho han emportat» (1967).

Sembla, però, que aquesta norma s'invertix de signe a partir dels anys setanta del mateix segle, perquè l'ALEP ens mostra tan sols un 33 % del lèxic arrellegat amb [e-] (vegeu els quadres 5 i 6).

QUADRE 5
Vocabulari amb [e-] ← /e-/ a l'ALEP

cel emborregat, empeltar, encarregat, enguany, entendre, enterrar, escaló, escarabat, espantapájaros, espantar, espolsar, estenalles, estisores

33. Com amb el cas de l'ALC-1, excloem també els substantius que eren respostos amb l'article femení singular: *la scala*, *la (de)stral*, etc. (qüestions 258 i 304 de l'ALDC). Hem eliminat també el mot *angrunsar* («gronxar»), que, en valencià, alterna amb *agrunsar*, cosa que fa sospitar que potser el prefix *an-* de la primera forma no prové de *en-* com, en principi, podria dur a pensar l'ortografia normativa *engrunsar*. He exclòs, així mateix, el verb *amprar*, que en valencià posseïx les formes rizotòniques amb *a-* encara que l'origen del mot és *emprar*.

QUADRE 6
Vocabulari amb [a-] ← /e-/ a l'ALEP

amblanquinar, ambotit, amburgonar,³⁴ ambut, ancendre, l'andemà, anfangat, anfilar, anganxar, angonal, antranyes, anvisc, ascardar, ascoltar, ascorfa, asguellar, asmolaora, asmolar, aspardenya, aspiga, aspina, aspinacs, asporgaor, asvarar, axam («eixam»), desanganxar

Podríem interpretar, d'una banda, que la tendència a la baixa ha continuat i que, del 76 % de l'ALDC-1, hom ha passat al 33 % de l'ALEP en tan sols un decenni llarg (43 punts menys). O bé podríem descartar la validesa de la comparació perquè els enquestadors de l'ALEP no van passar enquesta a la ciutat sinó a la partida rural del Bacarot.

Amb la monografia dialectal de Colomina (1985, p. 151-153, 301), tornem a trobar-nos amb el mateix problema interpretatiu, perquè l'entrevista corresponent va tenir lloc també fora del nucli urbà d'Alacant, al Palamó, i el resultat a què arriba el seu autor sembla indicar una desaparició absoluta de les realitzacions amb [e-].³⁵ Colomina situa Alacant categòricament entre les localitats de més amunt de la línia Biar-Busot, que fan el canvi /e/ → [a] en inici de mot quan a continuació vénen els sons [-s] [-n] [-m] o [-f].

A la taula 6 s'exposen, com a resum del que hem vist fins aquí, els resultats a què han arribat les fonts consultades.

TAULA 6
Vocabulari amb [e-] i [a-] procedent del fonema /e-/ segons els estudis dialectològics

<i>Treballs:</i> <i>Variants:</i>	<i>Alcover</i> <i>1910</i> <i>Alacant</i>	<i>ALC</i> <i>1919</i> <i>Alacant</i>	<i>ALDC</i> <i>1967</i> <i>Alacant</i>	<i>ALEP</i> <i>1979/80</i> <i>(el Bacarot)</i>	<i>Colomina</i> <i>1985</i> <i>(el Palamó)</i>
[e-]	100 %	85 %	76 %	33 %	0 %
[a-]	0 %	15 %	24 %	66 %	100 %

34. Resposta a la qüestió 546: «mugrón».

35. No es deixa constància, en aquest estudi, del lèxic recollit amb /e-/.

El dilema hi queda plantejat: o bé hi ha hagut una evolució entre els anys deu i els vuitanta del segle xx envers la reducció vocàlica a [a-], o bé estem comparant entitats urbanes diferents que funcionen com a comunitats de parla autònomes pel que fa a aquest tret lingüístic. La darrera monografia dialectal sobre el parlar d'Alacant, la de Segura (1996, p. 30-31), ens suggerix com a eixida del dilema la primera opció (una evolució [e-] → [a-]), però no presenta els resultats quantificats i l'alternança que diu que hi ha entre les dues variants no sabem situar-la en un punt determinat de l'evolució; excepte en el cas de dues partides rurals, una d'elles el Bacarot, de la qual dona una apreciació qualitativa en sentit contrari a la que hem vist a partir de l'ALEP:

a les partides rurals d'Alacant més properes al Vinalopó (el Bacarot i el Rebolledo) el manteniment de la e- inicial és pràcticament complet.

Tot plegat ens fa pensar que la variabilitat en la realització del fonema ha existit a Alacant i continua vigent (tant a la ciutat com a l'àrea rural del municipi). Només els treballs amb un inventari lèxic limitat (com el d'Alcover i Moll, *La flexió verbal...*) o amb un sol subjecte, com el de Colomina (1985) donen resultats al 100 % en una sola direcció (vegeu la taula 6). La qüestió ara consistiria a esbrinar si el canvi que estudiem segueix una direcció cap a [a-], com ens fa pensar la recopilació de treballs comentats, o bé hi ha un retorn a [e-] per influència del castellà, com insinua Segura (1996, p. 30-31):

[...] la tendència natural que s'hi detecta és a l'obertura, però segurament el castellà fa que aquesta regla deixi d'actuar i es reintrodueix la forma normativa. Sovint una mateixa persona fa ús d'una o altra forma indistintament (*escoltar/ascoltar, entendre/antendre...*). Per això, els mots poc usats o sense corresponent conegut en castellà tendeixen a conservar l'obertura: *ascuellar (escudellar), axuar (eixugar), aspentar (espentar)*... [...] Les formes amb e- són usades més sovint per gent jove i per individus amb voluntat de parlar correctament, en canvi els ancians en general conserven les formes antigues.

A l'enquesta elaborada per al present treball, el fonema /e-/ no ha estat gaire freqüent, però el nombre total d'ocurrències reunides, cent vint-i-nou, i les correlacions susceptibles d'establir-s'hi, ens poden fer alguna llum sobre la qüestió. Dels seixanta-nou subjectes de la mostra, quaranta-quatre han produït alguna realització del fonema cercat en la posició desitjada. Les realitzacions amb [e-] han estat tan sols les que mostra el quadre 7.

En total, [e-] ha comparegut vint-i-quatre voltes, comptant-hi les repeticions d'algunes de les paraules que hi apareixen. Mentrestant, la realització de [a-] ha comptat amb les cent cinc ocasions restants, amb exemples com els del quadre 8.

QUADRE 7

Vocabulari amb [e-] del fonema /e-/ (1993-94)

mos emportàvem, enca(r)a, s'enrecorda, s'enrecordava, t'enrecordes, m'enrecorde, havien ensenyat, van ensenyar, vam ensenyar, vaig ensenyar, ho entenien, ells entenen, entrava, es escoles, escolta!, escolte

QUADRE 8

Vocabulari amb [a-] del fonema /e-/ (1993-94)

alaborant (elaborant), ambroma(d)a («embromada»), amplea (*emplea*, «empra»), ampo-maves, se's amportava, anca(r)a, se's anduien, anfila(d)a, m'anrecorde, anrolla, ansenyas, ansomies, antén, no antenien, anterar, anterro, ascola, ascolta, ascriure, aspardenya, asperava, asquerria, astalvis, asteses, astilar-se, astret, axplica-li, etc.

El resultat, un 19 % de realitzacions amb [e-], és molt similar al de l'ALEP, encara que en el cas de la meua enquesta, els parlants són tots de la ciutat i els de l'atles eren del Bacarot. Podem encara filar més prim i intentar veure si hi ha algun factor estructural o social que afavorisca la presència d'una o altra variant.

En principi, no sembla, com afirma Segura (1996), que hi haja un vocabulari més procliu a produir-se amb [e-] per analogia amb les corresponents formes del castellà. Al quadre 7 només hi ha un mot que no ix al quadre 8, i és la forma verbal *entrava*, certament idèntica a l'equivalent castellà però insuficient per a assegurar que hi ha una especialització de la variant [e-] en un sector del lèxic català per semblança amb el corresponent castellà. D'altra banda, uns mateixos subjectes usen ara una variant ara l'altra en uns mateixos mots: *ells antenen* // *ells entenen*, *ascolta!* // *escolta!*, etc., i la majoria de realitzacions de [e-] es donen en subjectes en què predomina [a-].

Quant al factor social de primera llengua apresada, que podria ser significatiu si fos certa la influència del castellà que proposa Segura, tampoc no es confirma que els qui tenen el castellà com a llengua familiar i han après el català, precàriament, en segon terme facen més ús de la variant [e-]. Tampoc el factor joventut, amb un grup de trenta a quaranta-nou anys que no ha rebut el català familiarment, afavorix l'aplicació de [e-]. És més, [e-] té una major presència (encara que sempre inferior a [a-], això sí) en els individus criats en català i en els que tenen entre seixanta i seixanta-nou anys.

L'únic factor social que podria considerar-se més favorable a l'ús de [e-] és el d'ascendència dels dos pares a la ciutat, amb un 30 % de realitzacions, que es reduïx a un 13 % quan l'individu té només un dels pares alacantí o no en té cap.

Aquest factor, que ens porta —indirectament— a la llengua dels pares dels subjectes, ens aproxima al moment de les enquestes de l'ALC-1 (1919) i l'ALDC-1 (1967), en què el predomini era clarament per a [e-], la variant ara minoritària.

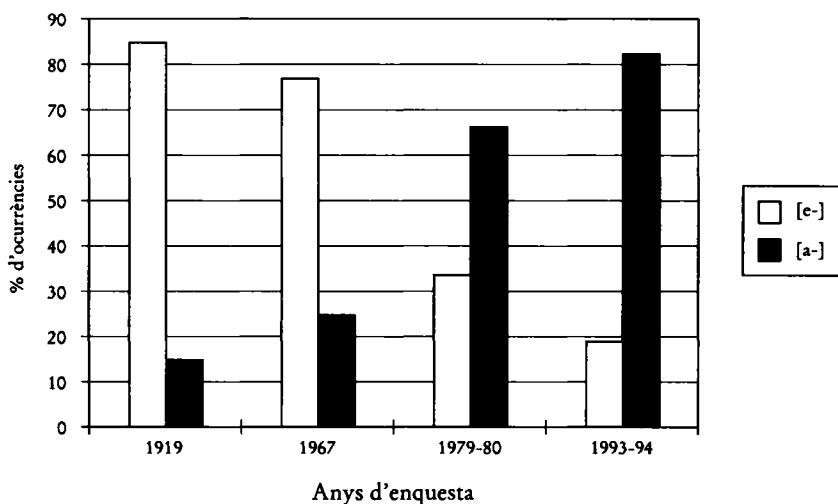
En contraposició, es pot observar una presència gairebé nulla de [e-] en els individus socialitzats als barris de Santa Creu i Sant Anton, amb només un 5 % de casos, percentatge pròxim al que manifesten els individus de classe social baixa, un 9 %. La coincidència entre zona urbana i extracció social no es pot ocultar.

En conclusió, i amb moltes reserves, perquè els resultats obtinguts no ens permeten ser gaire agosarats, de la comparació dels meus resultats globals (un 19 % de realitzacions de [e-]) amb els dels treballs dialectològics recopilats més amunt que mostren una variació quantificable (els atles lingüístics), es desprèn l'existència d'una regla variable que podem enunciar de la següent manera:

REGLA 1. (e-) → <a->

Aquesta regla hauria evolucionat en el temps tal com mostra la figura 2.

FIGURA 2
Evolució de la regla variable (e-) → <a->

És a dir, estariem davant d'un canvi lingüístic en la primera de les dues direccions apuntades per Segura (1996, p. 30): «la tendència natural que s'hi detecta és a l'obertura», això és, a [a-], però no s'estaria produint amb simulta-

neïtat la direcció oposada, com apunta el mateix autor (Segura, 1996, p. 31): «que aquesta regla deixi d'actuar i es reintrodueix la forma normativa», això és, [e-]. Tanmateix, això darrer és el que hauríem esperat en un grup lingüístic, l'alacantí catalanoparlant, majoritàriament format en castellà com a llengua familiar. Si més no, ho esperàvem no sols a partir de les observacions fetes per Segura, sinó també per les de Gimeno Betí (1990, p. 426), que troba que «no és casual» que les localitats del tortosí meridional que no practiquen la reducció vocàlica a [a-] del fonema /e-/ i fan, per tant, [e-], «formen una zona en contacte amb els parlars aragonesos».

Aquesta direcció evolutiva alacantina seria contrària a la seguida a l'àrea interior del subdialecte Alacantí-Vinalopó, on s'hauria passat de [a-] a [e-]. A Elx, en el segle XVII es donen casos com *ambut*, *axamplar-se* (Cano, 1995, p. 38); a Novelda, a principis del segle XX, recollim, per exemple, *ascolte* (Montoya, 1999, p. 156). Hui, aquesta zona, des de Beneixama, a l'Alt Vinalopó, fins a Guardamar, al Baix Segura, a excepció d'algun cas escadusser com *ambut*, fa *eixamplar-se*, *escoltar*, etc. (Colomina, 1985, p. 301). Com a evidència d'aquest estat lingüístic del passat, la parla murciana de l'Oriola actual, com a descendent del dialecte oriolà del català que s'estenia també pel Vinalopó, conserva intactes pronúncies com *ascuchar* o *aspearar*, que hui sonen a Elx o Novelda *escoltar* o *esperar*. Si el castellà, que sempre fa [e-], és al darrere d'aquest canvi, Oriola hauria estat la primera a adoptar-lo i ara hi hauria d'anar al darrere Alacant, però hem vist que aquesta ciutat segueix la tendència contrària, una tendència més «valencianitzadora» des del moment que la major part del País Valencià, de la línia Biar-Busot cap al nord, practica la reducció vocàlica de /e-/ a [a-]. No debades, ja diu Colomina (1985, p. 152) que:

L'explicació del manteniment de la *e* àtona inicial en el valencià meridional alacantí no és senzilla, car tant es podria atribuir a arcaisme, com a interferència del castellà pel fet de donar-se només en la zona fronterera amb el murcià.

3.2.1.2. *Harmonia vocàlica*

L'harmonia vocàlica és una assimilació provocada pel timbre d'una vocal tònica sobre les vocals àtones de síl·labes contigües. El cas més comú consisteix en l'aparició dels al·lòfons ['ɔ] i ['ɛ] del fonema vocàlic /a/ en síl·laba àtona de final de mot per assimilació, respectivament, als tòpics /'ɔ/ i /'ɛ/ que es troben en una síl·laba tònica precedent (*hora* ['ɔɾɔ], *certa* ['sɛɾtɛ]). Però també són possibles, encara que més rars, altres tipus d'assimilació, bé de tipus regressiu o bé fora de la unitat mot, com veurem més endavant.

Els treballs dialectològics sobre Alacant es repartixen entre els que han reflectit l'harmonia com una regla variable i els que l'han vista com a categòrica. Com en la majoria de trets a estudiar, A. M. Alcover és el primer a donar compte del fenomen, encara que les observacions fetes pel filòleg mallorquí han arribat fins a nosaltres mediatitzades pels autors que han recopilat la seua obra i han interpretat, de vegades erròniament, les seues transcripcions.³⁶ Els mots susceptibles d'estar afectats per l'harmonia vocàlica a partir de /'ɔ/ que recollim d'Alcover procedeixen de la recerca duta a terme l'any 1910 per ell mateix a la ciutat del Benacantil. De les recopilacions efectuades per Moll (1929-32) i Perea (1999, p. 137),³⁷ extracte al quadre 9 els mots que contenen harmonia vocàlica, i al quadre 10, els que no en contenen.

QUADRE 9
Casos amb harmonia de /'ɔ/ recollits per Alcover

'kɔɣɔ] («coga»; ³⁸ II, p. 165)	Una bona ['ɾɔβɔ] («roba»)
'dɔɣɔ] («dolga»; II, p. 106)	Una каза ['bɔnɔ], roba ['bɔnɔ] («bona»)
'mɔɣɔ] («moga», III, p. 76)	['rodʒɔ] ⁴⁰ («roja»)
'dɔɣɔ] («dorga»; ³⁹ IV, p. 39)	[ma'ʎɔrkɔ] (Mallorca)
'plɔɣɔ] («ploga»; III, p. 83)	['pɔɾtɔ] («porta»)

36. Així, dins el cas que ens ocupa, Alcover, d'acord amb el sistema de transcripció que seguia (Schädel, 1908, p. 66-67), distingia dos tipus de [ɔ] procedent de /-a/: un era el d'una «vocal posterior arrodonida ab obertura axamplada», que representava amb una o i dos diacrítics davall, una coma invertida i un rogle petit, i l'altre era el d'una o «ab obertura mitjana», i que transcrivia amb el rogle només. Aquest darrer és el que va utilitzar dins «Una mica de dialectologia catalana» (Alcover, 1908-09, p. 230-231) per a representar la paraula *dona* tal com era pronunciada a Alacant i altres localitats. Posteriorment, Moll (1925) modificaria el primitiu sistema de transcripció d'Alcover, i suprimiria aquestes variants de o. En aquest context haurem d'interpretar les «retranscripcions» efectuades per Moll (1929-32) i Perea (1999) sobre les primitives anotacions d'Alcover, els quals podien haver entès la redona de davall la o com el punt que indica tancament.

37. Fet l'advertiment de la nota anterior, haig de dir que mantinc les transcripcions de Moll i Perea només quan aquests autors representen les realitzacions de la vocal /-a/ final de mot que s'assimila a /'ɔ/. La resta de símbols són els de l'Alfabet Fonètic Internacional (AFI).

38. Aquesta i les formes de subjuntiu que seguiran, ortografiades amb -a, són geosinònimes de les formes corresponents amb -i: *dolgui*, *cogui*, *mogui*, *dormi*, *plogui*, *solgui*.

39. *Dorga* és la forma velaritzada corresponent a la normativa *dorma*.

40. Aplique a la primera o d'aquest mot l'advertiment que he fet en relació a les «(re)transcripcions» de Moll i Perea perquè tocaria ser una [ɔ] en bon valencià, que seria el que es devia parlar a l'Alacant de 1910.

QUADRE 10

Casos sense harmonia de /'ɔ/ recollits per Alcover

['sɔlyq] (solga; vol. II, p. 135) ⁴¹	Una ['bɔna] roba, una ['bɔna] casa ['rɔβa] bona
---	--

Si atorguem un cert valor estadístic a la replega alcoveriana, onze mots dels quinze recollits, eren d'harmonia de /'ɔ/, un 73 % que ens fa pensar en un predomini d'aquest fenomen durant el primer decenni del segle XX entre els parlants alacantins. Alcover hi observa, però, una restricció de tipus fònic: l'harmonia tendia a produir-se en final de frase o de grup tonal, és a dir, immediatament abans d'una pausa, segons es demostra amb els exemples que figuren a la columna de la dreta del quadre 9.

Quant a l'assimilació a /'ɛ/, la flexió verbal recopilada per Moll només en recull un cas i és d'harmonia: ['pɛryɛ] («perga»;⁴² vol. III, p. 116). Era un cas sense excepcions?

El següent dialectòleg en el temps que s'ocupa d'aquest tema és Barnils (1913, p. 24-25, mapa II), el qual, però, només ens proporciona dos exemples per al cas d'Alacant i tots dos són d'harmonia: ['ɔʎɔ] («olla») i ['terɛ] («terra»), un per cada tipus, el de /'ɔ/ i el de /'ɛ/.⁴³ Amb això, hem d'entendre que Barnils considera l'harmonia vocàlica a la capital alacantina com a categòrica.

Les dades posteriors que oferixen els atles ens tornen a fer veure la variabilitat del fenomen que havia descrit Alcover, encara que no en els mateixos termes. Ara el predomini és per a les variants no harmòniques, tal com ens mostra la primera part de l'ALC (1919), el qual presenta, entre els mots del qüestionari susceptibles de posseir harmonia vocàlica, només un 14 % amb aquest fenomen pel que fa a la vocal [ɔ] (quadres 11 i 12).⁴⁴

Els casos registrats pel que fa a [ɛ] són, com és habitual, més escassos: en tenim un d'harmonia, ['sendɾɛ] («cendra»), entre cinc sense aquest fenomen: *testa*, *cisterna*, *terra*, *erma*, cosa que també deixa aquesta assimilació vocàlica com a minoritària entre els alacantins, segons Grier. L'autor de l'ALC no fa

41. No incloc aquí els casos de *òbriga* (IV, p. 74) ni *òmpliga* (IV, p. 86), en què, potser a causa de la major distància de la síl·laba tònica, la vocal d'aquesta no arriba mai a afectar la /-a/ final (Segura, 1996, p. 35). Moll (1929-32) hi transcriu sempre [a] sense més diacrítics.

42. «Perda» o «perdi».

43. He optat per la transcripció de l'AFI, incloent-hi el cas de /ɔ/ i /ɛ/, que Barnils transcriu, respectivament, ò i è.

44. Grier transcriu /ɔ/ i /ɛ/ com Barnils. Per la meua banda, ho he unificat tot sota l'AFI actual.

constar cap restricció d'entorn fònic, com feia Alcover, ni de cap altre tipus (morfològic, lèxic, etc.) en el funcionament d'aquesta regla variable. De fet, als quadres 10 i 11 podem observar la presència d'un mateix mot (*escorfa*) tant amb harmonia com sense.

QUADRE 11

Casos amb harmonia de /ɔ/ en l'ALC-1

[ˈbrɔsɔ] («brossa»), [esˈkɔrfɔ] («escorfa»)

QUADRE 12

Casos sense harmonia de /ɔ/ en l'ALC-1

[ˈbojra] («boira»), [ˈbova] [sic] («boga»), [kamiˈzɔla] («camisola»), [kaˈsɔla] («cassola»), [klaraˈboja] («claraboia»), [ˈkɔɣa] («coga»), [ˈkɔrða] («corda»), [kɔriˈɔla] («corriola»), [ˈkɔva] («cova»), [esˈkɔrfa] // [asˈkɔrfa] («escorfa»), [paˈnɔtʃa] («panotxa»)

La segona part de l'ALC (1960) sembla indicar un augment en el procés d'harmonització vocàlica, si bé ara comptem amb una mostra lèxica menor que no ens permet arriscar cap hipòtesi sobre l'evolució del fenomen. En el cas de [ɔ], de les quatre paraules recollides, dues presenten el fenomen assimilatori ([ˈʎɔkɔ], [ˈɔʎɔ]) i dues, no ([ˈɔrta], [ˈʎɔza]). En el cas de [ɛ], només una de les quatre que també s'hi recullen presenta harmonia ([ˈverðɛ]) ([ˈtera], [ˈmerla], [ˈsera]).

Per la seua banda, l'ALDC (1967), ens ofereix uns resultats, en principi, més variats, ja que els seus enquestadors, Joan Veny i Joan Martí, filen prim en el timbre de la /-a/ final i opten per quatre solucions: una [ɔ] (doble oberta), dos tipus de *a* velaritzada ([q] i [ɑ]) i una [a].⁴⁵ Tot i això, només podem considerar resultat de l'harmonia els mots transcrits amb algun tipus de /ɔ/, com he fet en el cas d'Alcover (quadres 8 i 9). Per altra banda, del llistat de mots extret de l'ALDC-1, no podem deduir cap mena de restricció d'entorn lingüístic a favor o en contra de l'harmonia. De fet, i de manera semblant al que hem vist a l'ALC-1, podem trobar uns mateixos mots amb harmonia i sense (tots els del quadre 13 són al 14).

45. Renuncie a transcriure els mots sencers. Només hi faig constar entre claudàtors quina és la vocal darrera, que adapte a l'AFI a partir del sistema de transcripció usat pels enquestadors de l'ALDC-1.

QUADRE 13

Casos amb harmonia de /'ɔ/ en l'ALDC-1

[ɔ]: boia, boria, cassola, lloca

QUADRE 14

Casos sense harmonia de /'ɔ/ en l'ALDC-1

[a]: boira, boria («boira»), escorfa, granota, lloca, ro(d)a, sogra, xicota

[a]: boia, boja, escarola, dona, nora, vedriola

[a]: boria («boira»), cassola, corda, força, olla, roja, volta

A partir d'aquestes dades de l'ALDC es desprèn que l'harmonia vocàlica a mitjan decenni dels seixanta del segle xx era d'un 16 %, pràcticament, doncs, el mateix estat lingüístic que reflectia l'ALC-1 per al decenni dels anys deu.

En el cas de les ['e], l'ALDC-1 presenta l'harmonia com a categòrica: *melsa*, *serra*, *esquerra*, *perxa*, *coberta*.⁴⁶

L'ALDC-2 (1992) contrasta fortament amb l'ALDC-1. No en el cas d'influència de les /'e/ tòniques del mot sobre les /-a/ finals (*cisterna* [sis'terne], *lluerna* [lu'erne]), on torna a mostrar-se com a regla categòrica l'harmonia,⁴⁷ però sí en el cas de les /'ɔ/, on se'ns apareix una regla categòrica que fins al moment no havia observat cap investigador (*boga* ['boɔ], *soca* ['sɔkɔ], *ro(d)a* ['rɔɔ]). Fins i tot, hi compareix l'harmonia regressiva: *cabot* [kə'bɔt], *tovallo-la* [tɔvɔ'ləɔ].

L'ALEP (1979-80) exhibix un índex d'assimilació de /'ɔ/ major, ja que assolix un 31 % de casos, per bé que això tampoc no suposa un retorn a l'alta proporció que obtenia Alcover el 1910 ni permet deduir cap relació de la variabilitat amb factors estructurals (vegeu els quadres 15 i 16).⁴⁸

En l'àmbit de les ['e], sempre amb una menor freqüència d'aparició en el lèxic, l'harmonia abasta un 63 % dels casos; són els de *merla*, *melsa*, *cedra*, *vela* i *hèrnia*, mentre que no es dona en *esquerra*, *serra* i *gera*.

46. Només hi hauria una excepció, en *xirimbela*, però no és clar que la pronunciació autòctona de la vocal tònica siga amb ['e] tal com representen els transcriptors de l'atles la vocal tònica d'aquesta paraula.

47. Pot ser un error la transcripció ['sendre] per al mot *cerndre*, que acaba en /-e/ i no en /-a/).

48. Transcriu només la primera paraula de cada grup; de bell nou segons l'AFI i a pesar del sistema utilitzat pels entrevistadors de l'atles.

QUADRE 15

Casos amb harmonia de /'ɔ/ en l'ALEP

boga ['bɔɣɔ], granota, lloca, monja, oca, pigota, soca, tovallola, volta

QUADRE 16

Casos sense harmonia de /'ɔ/ en l'ALEP

abellota ([aβe'ʎota], «bellota, aglà»), ascorfa, bajoca, boina, boria («boira»), brossa, carxofa, cassola, dona, importa, llosa, molla, pallola, panotxa, picola, safanòria, sanguisola, sola, vedriola, volta

Com a resum dels estudis ressenyats que, quantitativament, es podien tenir en compte,⁴⁹ presente la taula 7, referida a l'harmonia vocàlica de /'ɔ/. Si descartem els resultats de l'ALEP per tal de centrar-nos al nucli urbà alacantí, l'única tendència que sembla dibuixar-se és la d'un decreixement del fenomen assimilatori que estudiem, però es fa difícil de «pair» que el canvi més gros tinga lloc pràcticament en el transcurs d'un mateix decenni (1910-1919), i que quaranta-vuit anys després el canvi sembla haver-se aturat.

TAULA 7

Proporcions d'harmonia vocàlica de /'ɔ/ en el vocabulari requerit als treballs dialectològics passats a la localitat d'Alacant

['ɔ]	Alcover 1910 Alacant	ALC-1 1919 Alacant	ALDC-1 1967 Alacant	ALEP 1979-80 el Bacarot
Amb harmonia	73 %	14 %	16 %	31 %
Sense harmonia	27 %	86 %	84 %	69 %

Els treballs més recents que s'han ocupat del parlar objecte d'estudi, el de Colomina (1985) i el de Segura (1996), fan augmentar els dubtes sobre quina pot haver estat la tendència evolutiva d'aquesta regla variable, perquè tots dos

49. Són els d'Alcover, l'ALC-1, l'ALDC-1 i l'ALEP, que es mouen, cadascun, entre la quinzena i la trentena de mots recollits.

veuen l'harmonia vocàlica, tant de /'ɔ/ com de /'ɛ/, com a tret característic alacantí, és a dir, com una regla categòrica, que s'acomplix al 100 %.⁵⁰ Vol dir això que, durant la major part del segle xx, hi ha hagut una baixada de l'harmonia, que era alta a principis (1910), i ha tornat a ser-ho a finals (1985 i 1996)? Les monografies de Colomina i Segura no es plantegen en aquests termes, i la presentació que fan de les seues dades tampoc no ens permet descobrir res en aquest sentit.

Colomina (1985, 75-80, p. 271) s'ha dedicat més a recopilar les recerques sobre el tema a tot l'Alacantí-Vinalopó i a sistematitzar les regles fonològiques que en donen compte:

REGLA 2. /a/ → [ɔ] / # (seg) /'ɔ/ [-sil] ____ # (*hora* ['ɔɾɔ])

REGLA 3. /a/ → [ɛ] / # (seg) /'ɛ/ [-sil] ____ # (*perla* ['perɛ])

La regla 3 és general a tot el subdialecte, però la regla 2, encara que majoritària, s'exceptua d'una sèrie de localitats centrals de la zona (Agost, Petrer, Novelda, Crevillent i Guardamar) on diuen ['perɛ] però no ['ɔɾɔ]. Alacant (en realitat, el Palamó), s'agrupa, així, segons Colomina, al costat de les poblacions de l'Alacantí-Vinalopó que apliquen l'harmonia, tant a partir de /'ɛ/ com de /'ɔ/.

El treball de Segura (1996, p. 33-39), que no destria entre els resultats de la ciutat i els de la resta del seu municipi, presenta l'harmonia vocàlica doble (regles 2 i 3) com l'estat dialectal rebut del qual semblen allunyar-se, sobretot, els jòvens: amb ['ɔ...ɔ]: *garrofa*, *taronja*, etc.; amb ['ɛ...ɛ]: *llanterna*, *afecta* (verb), etc. També presenta com a variables, però sense quantificar-les ni correlacionar-les amb factors estructurals, estilístics o socials, les dades d'una assimilació a vocals pretòniques que, fins ara, només s'havia detectat a la zona més interior del subdialecte (Montoya, 1990, p. 100): *caterve* [ke'tɛɾve], *carxofa* [kɔɾ'tʃɔfɔ]. Fins i tot, aquesta regla d'aplicació regressiva de l'harmonia vocàlica, en *tempo allegro*, pot superar el límit de mot: *la plaça (de) bows* [la 'plaso 'bows].

És el moment, doncs, d'exposar les dades provinents del treball de camp realitzat per al present treball. Pel que fa a l'harmonia de /'ɔ/, només en cinc dels seixanta-nou subjectes no he obtingut cap mostra de vocabulari susceptible de presentar harmonia; dels altres seixanta-quatre, he reunit 419 ocurrences d'aquesta regla variable, de les quals, 233 són d'harmonia (un 56 %), resultat inicial que ens continua deixant perplexos en relació amb una possible

50. No és pas casualitat que aquests dos dialectòlegs fossin els enquestadors (i transcriptors) de l'ALDC-2.

evolució «coherent» d'Alcover ençà (vegeu la taula 7). Quant a l'harmonia de /'ɛ/, en consonància amb la menor freqüència d'aparició que hem vist als treballs precedents, tan sols quaranta subjectes han pronunciat alguna paraula que em permetera observar-la, cosa que s'ha traduït en un total de noranta-sis realitzacions, setanta-vuit de les quals eren d'harmonia (un 81 %), resultat que va més d'acord amb els de treballs anteriors (l'ALEP, que compta amb el major nombre d'ocurrències, dona un 63 %).

He considerat que es produïa harmonia quan, com he dit al principi d'aquest apartat, una vocal tònica exercia una influència en el grau d'obertura de les vocals àtones de síl·labes contigües. Normalment, la vocal tònica és una semioberta ([ɔ] i [ɛ]) i la contigüïtat és progressiva (d'anterior a posterior en el temps):⁵¹ *força* ['fɔrsɔ]; *guerra* ['gere], però, atesa la interacció d'una altra regla variable, la del pas de les vocals semiobertes a semitancades (de [ɔ] a [o] i de [ɛ] a [e], vegeu 3.2.1.3), hi he inclòs també com a producte de l'harmonia la generada per [o] (la de [e] no s'hi dona): *corda* ['kɔrdɔ], *grossa* ['grosɔ], així com el tipus d'harmonia regressiu (inclòs el bot fora del límit de mot): *va pa deu anys* [,va pe,ðe'wajtʃ], encara que aquest és raríssim.

Respecte als factors estructurals que podrien influir en el manteniment o pèrdua de l'harmonia, no n'he observat cap fora del tancament de les vocals [ɔ] i [ɛ], que analitzaré més avall. Així, he examinat i he acabat descartant el possible influx de mots que acaben en diftong (*història*, *memòria*, *misericòrdia*);⁵² també he exclòs el tipus de començament del mot següent (consonant o vocal, classe de vocal, formació de diftong, etc.); he descartat igualment el final de grup tonal, que Alcover considerava afavoridor de l'harmonia; així mateix, he deixat de banda la categoria morfològica de la paraula en què succeïx el fenomen (substantiu, adjectiu, verb, preposició,⁵³ etc.), i, finalment, la seua possible fixació lèxica (només en certes paraules). D'aquests cinc factors exclosos, només un subjecte n'ha aplicat, aparentment, un; es tracta del manteniment de l'harmonia de les [ɔ] en posició final de frase o grup tonal,⁵⁴ però podria respondre a una casualitat i he acabat no prenent-lo tampoc en consideració.

51. Si ho pensem en termes de la llengua escrita, diríem que per *progressiu* s'entén anar d'esquerra a dreta, però ara parlem de la llengua oral.

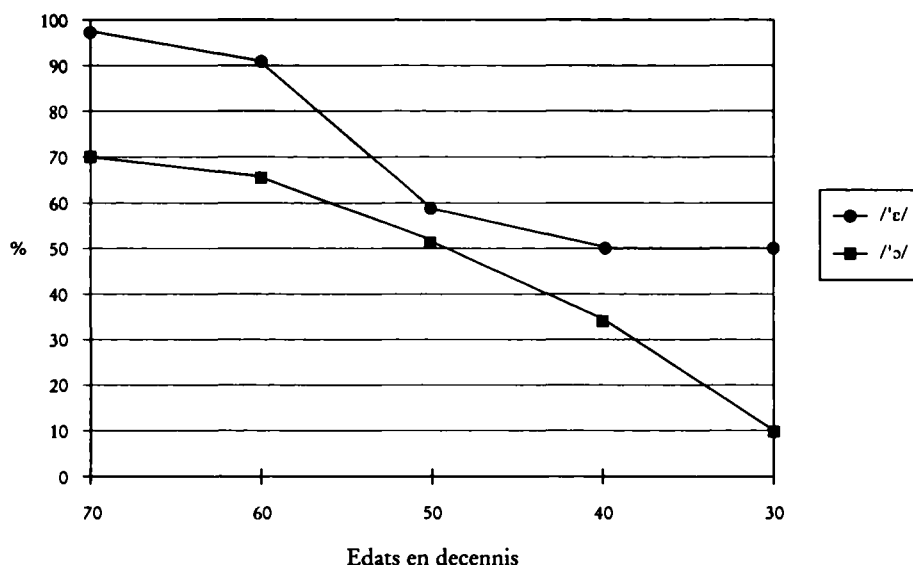
52. Tots aquests els trobem amb les dues pronúncies, les quals alternen fins i tot en uns mateixos subjectes. Cal recordar que aquests mots no són esdrúixols en la parla alacantina, com tampoc no ho són normalment entre els catalanoparlants.

53. Hi ha una excepció en la preposició, exclusivament alacantina, *volta*, ja lexicalitzada amb la pronúncia ['bolta] que fan tots els parlants alacantins sense variació, (vegeu Segura, 1996, p. 268). Naturalment, ja no l'he considerada producte del tancament de la vocal /'ɔ/ ni tampoc un exemple de pèrdua d'harmonia, encara que el substantiu del qual prové, *volta*, amb la pronúncia tradicional ['vɔlta] sí que siga objecte d'estudi de l'harmonia.

54. En són exemples «Ah, és la dona!» ['donɔ]; «Això és una cosa molt típica» ['kɔza].

Entre els factors socials tinguts en compte per a l'estudi de l'harmonia, es destaca el generacional, tal com tenim ocasió de verificar amb la figura 3.

FIGURA 3
Correlació de l'harmonia vocàlica amb el factor generacional

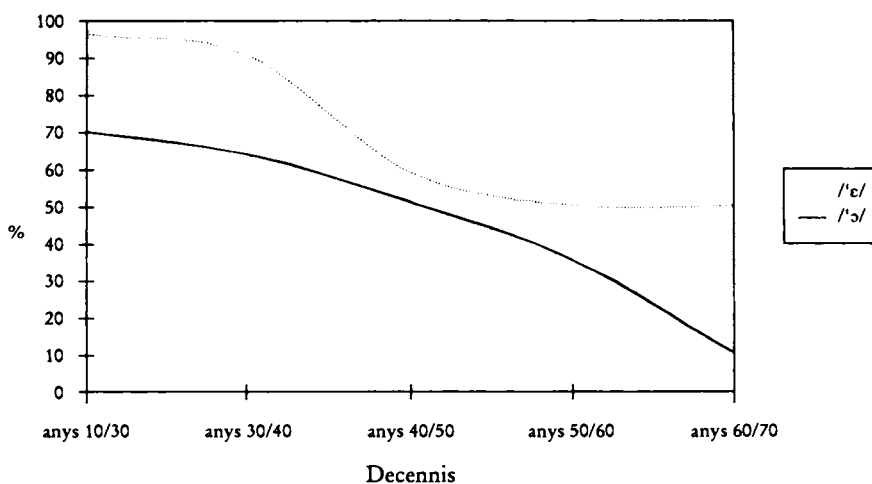

Si l'estratificació per edats representa, en temps aparent, la successió cronològica, el fet que a major edat corresponga una major proporció d'harmonia vol dir que, en el passat, era molt més present aquest fenomen que en l'actualitat. A mesura que ha transcorregut el temps i que s'han anat incorporant noves generacions a la parla alacantina, l'harmonia ha anat fent-se més rara. Si el grup dels majors de setanta (que arriben als vuitanta-nou anys d'edat) van nèixer entre l'any 1904 i el 1923, hem de pensar que en el període en què tindria lloc la seua socialització, en els decennis dels anys deu als trenta, l'harmonia de les /'ɔ/ devia ser d'un 70 % i la de les /'ε/ d'un 97 %. Efectivament, si decidim atribuir algun valor estadístic a les dades que ens proporcionen els estudis dialectals que hem repassat, el d'Alcover, aplicat a principis d'aquesta època (1910), coincidiria amb la nostra reconstrucció, ja que, recordem-ho, presentava per a les /'ɔ/ un 73 % d'harmonia.⁵⁵ En canvi,

55. En el cas de /'ε/, Alcover només recollia una forma verbal i era amb harmonia.

quan passem a les èpoques de socialització dels altres grups d'edat, o bé no disposem d'estudis dialectals per a totes les èpoques o bé no hi ha correspondència amb les dades dels dialectòlegs. A pesar d'això, i d'una manera hipotètica, a la figura 4 presente una reconstrucció de la possible evolució cap a la pèrdua de l'harmonia vocàlica entre els anys deu i els setanta del segle xx.⁵⁶

FIGURA 4
Procés de pèrdua de l'harmonia vocàlica entre els anys 10 i els 70 del segle XX

Tenint en compte, doncs, que el sentit del canvi lingüístic que estudiem és de l'harmonia cap a la no harmonia, la formulació de les corresponents regles variables serà just a la inversa del que hem vist a les regles 2 i 3, respectivament (vegeu regles 4 i 5).

REGLA 4. (ɔ) → <a> / # (seg) /'ɔ/ [-sil] ____ #

REGLA 5. (e) → <a> / # (seg) /'e/ [-sil] ____ #

56. Les correspondències d'anys de socialització i grups d'edat, a partir de la seixantena, serien les següents: anys trenta i quaranta per al grup de seixanta a seixanta-nou; anys quaranta i cinquanta per als de cinquanta a cinquanta-nou; anys cinquanta i seixanta per als de quaranta a quaranta-nou, i anys seixanta i setanta per als de trenta a trenta-nou.

Això significa que haurem de considerar com a aplicació de la regla el «retorn» de les vocals assimilades, tant [ɔ] com [ɛ], a [a] (totes tres, variants del fonema /-a/). Així, a l'inventari lèxic susceptible de mostrar harmonia, es dona la tendència a canviar de [re'kɔrðɔ] a [re'kɔrða] («recorda», del verb *recordar*), de ['dɔnɔ] a ['dɔna] («dona»), o de ['tɛrɛ] a ['tɛra] («terra»). Ara bé, al darrere d'aquest procés de «desharmonització» vocàlica hi ha un factor lingüístic cabdal, el del pas de semiobertes a semitancades de les vocals tòniques que, en principi, havien de generar l'assimilació, és a dir, el pas de [ɔ] a [o] i de [ɛ] a [e] (vegeu l'apartat 3.2.1.3). D'aquesta manera, més que ['dɔna] i ['tɛra], que poden respondre a una influència del valencià general, que no té harmonia vocàlica, tindrem ['dona] i ['tera], que responen clarament a un efecte de la castellanització subjacent estesa en la majoria de parlants alacantins. A la taula 8 es pot veure com, en el cas de la regla 4 ((-ɔ) → <-a>), les probabilitats de desharmonització vocàlica són molt majors quan la vocal /'ɔ/ prèvia ha adoptat la variant [o] (0,74) que quan ha romàs semioberta (0,44). En el cas de la regla 5 ((-ɛ) → <-a>), la freqüència de desharmonització amb una [e] prèvia és total (100 %),⁵⁷ i amb una [ɛ] és realment anecdòtica (3 %).

TAULA 8
Resultats de la desharmonització vocàlica segons el grau d'obertura
de la vocal tònica precedent

(-ɔ) → <-a>	['o] / ____	['ɔ] / ____
Probabilitats (P)	0,74	0,44
(-ɛ) → <-a>	['e] / ____	['ɛ] / ____
Freqüències (%)	100	3

Dels factors socials més significatius per a observar aquestes dues regles variables, a part del generacional, destaca el de primera llengua familiar. Entre els qui tenen el català, l'harmonia hi predomina clarament. Per això, els

57. És a dir, no hi ha mai harmonia vocàlica si la vocal tònica del mot és [ɛ] (no s'ha donat el cas ['tɛrɛ], «terra») per bé que sí que hi ha harmonia si la vocal tònica és [o] (sí que és habitual la pronúncia ['dono], «dona») (vegeu 3.2.1.3).

qui han estat formats en castellà, pel fet que el model assimilatori que estudiem no existix en la seua llengua ni tampoc no hi són les vocals semiobertes que el generen, són el grup que més clarament fa avançar l'aplicació de les regles 4 i 5 (vegeu la taula 9).

TAULA 9
Probabilitats de desharmonització vocàlica segons la primera llengua familiar

P	/ɔ/	/ɛ/
Castellà	0,64	0,70
Català	0,21	0,12

Encara que no amb el mateix grau de contrast entre un grup i l'altre, la diferència de sexe és també un factor decisiu a l'hora d'observar la tendència d'aquest canvi lingüístic en curs. Els hòmens, entre els quals dominen els subjectes de llengua primera castellana (vegeu la taula 3, més amunt), promouen aquest canvi, segons ens mostra la taula 10.

TAULA 10
Probabilitats de desharmonització vocàlica segons el sexe dels subjectes

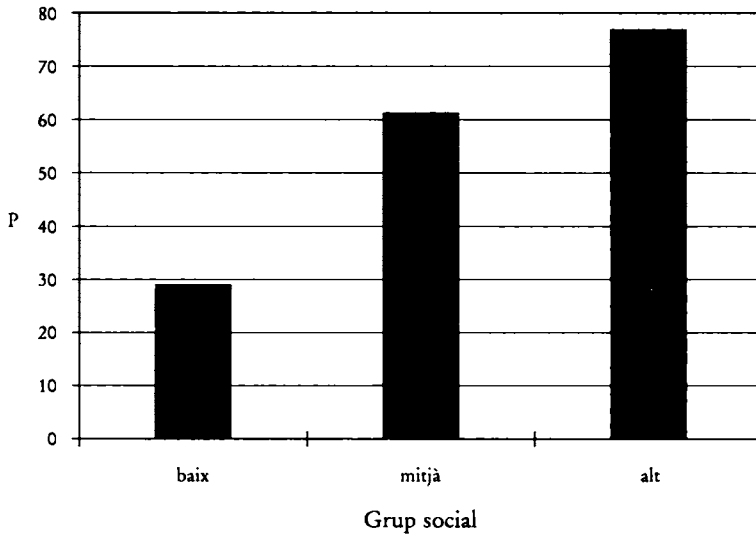
P	/ɔ/	/ɛ/
Hòmens	0,51	0,55
Dones	0,48	0,34

La resta de factors socials que he previst per a detectar influències sobre les regles de desharmonització (barri de socialització, ascendents familiars alacantins i classe social) són poc significatius, a excepció del darrer, i exclusivament en el cas de l'harmonia de les /ɔ/.⁵⁸ L'estratificació que hi observem mostra que afavorixen la pèrdua d'harmonia els individus pertanyents al sector social més elevat, següen els de la classe mitjana, que

58. Convé recordar que el nombre d'ocurrències ha estat quatre voltes major en el cas de /ɔ/ (419) que de /ɛ/ (96).

també apliquen la regla, i ja no l'apliquen (això és, es mantenen a l'harmonia) els dels estrats socials més baixos (vegeu la figura 5).

FIGURA 5
Estratificació social de la desharmonització vocàlica

De la combinació d'aquest darrer factor amb el d'edat, podem deduir que la tendència a la desharmonització hi és clara: si els individus de la classe alta i els d'edats mitjanes (els més joves de la mostra) rebutgen l'harmonia vocàlica, és evident que aquest fenomen no té cap futur a Alacant. Aquests dos grups de prestigi solen anar acompanyats del sector femení de la societat, però en el nostre cas no és així perquè les dones, minoritàries a la mostra pel seu major abandó del català, són predominantment de llengua primera catalana, un factor que, com hem vist, afavorix la conservació de l'harmonia vocàlica. És ben cert també que els dos grups de prestigi que impulsen la desharmonització estan compostos d'una manera gairebé total per individus que tenen el castellà com a llengua primera i que, llevat d'excepcions, ni usen el català en societat ni el transmeten als seus descendents, motiu pel qual les regles variables de desharmonització poden quedar interrompudes en la seua evolució cap a l'assoliment del 100 % d'individus i ocurrences perquè els mancarà abans el necessari relleu humà de parlants més joves que les faça avançar.

3.2.1.3. *Les vocals obertes /ɛ/ i /ɔ/*

Com hem vist a l'inici de l'apartat sobre la pronúncia (3.2), el parlar alacantí actual inclou una novetat al si dels dialectes catalans: el tancament de les vocals semiobertes, /'ɔ/ i /'ɛ/, en [o] i [e], respectivament. Això vol dir que quan s'eliminen aquests dos fonemes de l'inventari vocàlic del català, també desapareixen les regles de reducció vocàlica tan característiques de la nostra llengua, que, en el bloc dialectal occidental, són les que es mostren i s'exemplifiquen a les regles 6 i 7.

REGLA 6. /ɛ/ → [e] / [-accent] (*verd* [vert] → *verdura* [ver'ðura])

REGLA 7. /ɔ/ → [o] / [-accent] (*pot* [pɔt] → *potet* [po'tet])

Així, en el parlar afectat pel tancament s'igualen, per una banda, la vocal de *verd* i la inicial del seu derivat *verdura* ([vert] / [ver'ðura]) i, per una altra banda, la vocal de *pot* i la primera del seu derivat *potet* ([pɔt] / [po'tet]).

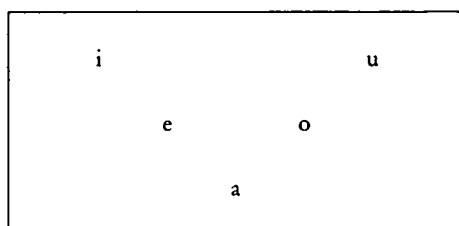
Però l'estat dialectal rebut alacantí consta d'un inventari de set fonemes vocàlics en posició tònica que inclou els semioberts /ɔ/ i /ɛ/ i les regles de reducció que se'n deriven. Cap dialectòleg dels que havia treballat l'alacantí des de principis del segle xx (Alcover, Barnils, Griera, Veny, Colomina) no havia donat encara compte d'una hipotètica modificació d'aquest estat de coses, fins que a finals d'aquest segle, Segura (1996, p. 35) dóna notícia, per primera volta, d'un trencament d'aquesta norma:

Hem pogut copsar una gran tendència en les persones més joves no solament d'Alacant sinó també de la zona del català meridional alacantí [...] a tancar les vocals (regla de tancament). D'aquesta manera, hi ha [kózo], [pórto], [téle], [térre] [...]. Aquest fet respon a la proclivitat de tots els parlants d'aquestes comarques a tancar totes les vocals en una cadena de tracció que constitueix un sistema vocàlic tònic i àton idèntic amb els mateixos sons que el castellà.

Aquest mateix fenomen de tancament de les vocals /'ɛ/ i /'ɔ/ apareix en altres zones del domini lingüístic que es troben just a la frontera territorial amb el castellà. De l'anterior cita hem extret un fragment corresponent a la Canyada de Biar (Alt Vinalopó), poble on, a causa de l'entrada en funcionament de diferents regles fonològiques, la tendència del sistema vocàlic tònic de set unitats seria a quedar-se amb cinc, en coincidència amb el del castellà veí (Colomina, 1985, p. 108). D'una manera semblant succeiria al Matarranya (Rafel, 1981, p. 250; Quintana, 1976-1980, p. 16). En aquestes

zones, /'ɛ/ diftongaria en ['ja] i /'ɔ/ es tancaria en ['o], amb la qual cosa, /'ɛ/ i /'ɔ/ desapareixerien de l'esquema vocàlic català i el resultat seria l'esquema que mostra la figura 6.

FIGURA 6
Subsistema vocàlic tònic al qual tendixen els parlants de diverses zones del català fronterer amb el castellà

La situació a Alacant no és exactament igual ni presenta la mateixa anti-guitat que als territoris valencians i aragonesos fronterers amb el castellà. La major diferència de l'alacantí rau en el fonema /'ɛ/, que no diftonga però tendeix a neutralitzar-se amb /'e/, amb la qual cosa el resultat és el mateix: desaparició de /'ɛ/. El camí que segueix /'ɔ/ és igual: directament desemboca en /'o/. Ja veurem que, en aquest darrer fonema, el procés castellanitzador consistent en el tancament vocàlic fa més via que en el de la vocal /'ɛ/, o bé és probable que la major freqüència de /ɔ/ sobre /ɛ/ facilite el còmput de la vocal posterior i dificulte el de l'anterior, com hem vist que succeïa en l'anterior apartat (3.2.1.2).⁵⁹

En ambdós casos el procés és gradual, cosa que es verifica a través d'una sèrie de realitzacions intermèdies que hem pogut detectar entre els extrems de cadascun dels dos continuums de tancament que ens mostra la figura 7.

59. Això està en consonància amb els resultats dels recomptes habituals sobre textos valencians. A partir d'un fragment del discurs d'un parlant de Petrer (Vinalopó Mitjà), de setanta-tres anys (vegeu Montoya, 1989, p. 75-76), la /ɔ/ ocupa un 3 % de les ocurrències totals de les vocals mentre que la /ɛ/ es queda en un insignificant 0,3 %, el menor de tot el vocalisme. Molt per davant tenim /u/, amb un 5 % de les ocurrències vocàliques; la /o/, amb un 12 %; la /i/, amb un 17 %, i ja molt destacades de la resta, la /e/, amb un 31 %, i la /a/, amb un 32 %.

FIGURA 7
*Continuums de tancament de les
 vocals /ɔ/ i /ɛ/ en alacantí*

/ɔ/: [ɔ] → [ɔ̞] → [ɔ̠] → [o] /ɛ/: [ɛ] → [ɛ̞] → [ɛ̠] → [e]
--

Tanmateix, els al·lòfons intermedis, privatis dels parlants que tendixen a efectuar el tancament, posseïxen una escassa freqüència, motiu pel qual podem enunciar les regles que governen aquests dos canvis alacantins amb sengles expressions formulístiques ben simples, tal com indiquen les regles 8 i 9.

REGLA 8. (ɔ) → <o>

REGLA 9. (ɛ) → <e>

En conseqüència, el càlcul estadístic per a analitzar els efectes dels factors socials sobre aquestes regles ha estat purament binomial: al punt de partida, o «estat dialectal rebut», representat per les vocals semiobertes [ɔ] i [ɛ], he sumat les que suposen un lleu tancament ([ɔ̞] i [ɛ̞]), i, al punt d'arribada, on tenim les tancades [o] i [e], he afegit les no absolutament tancades [ɔ̠] i [ɛ̠]. Així, significaran aplicacions de les corresponents regles, les realitzacions [ɔ̠] i [o], per una banda (regla 8), i [ɛ̠] i [e], per una altra (regla 9).⁶⁰

La regla 8, de la (ɔ), ha estat, amb molta diferència, la que més ocurrències ha registrat, concretament 1.632, de les quals 540 han correspost a les variants tancades (un 33 %), mentre que la regla 9, la de la (ɛ), s'ha donat 368 voltes, i 111 han correspost a l'aplicació (30 %). Això significa que, globalment, el tancament de les vocals semiobertes, entre un 33 % i un 30 % de les ocurrències, no està encara generalitzat al si de la població alacantina.

Entre els possibles factors estructurals que condicionen aquestes regles, no he sabut detectar cap correlació, per exemple, amb els efectes coarticulatoris provocats pels sons de l'entorn immediat. Uns mateixos lexemes, amb els seus contextos fònics persistents, unes vegades se'ns apareixen amb una realització més oberta i d'altres amb una altra de més tancada de la mateixa vocal. Així, exemples com el següent són molt freqüents:

60. Cal dir que, encara que haguera pogut disposar de la versió 3 del programa d'anàlisi de regla variable, que és multinomial (com a oposició al GoldVarb 2.0, que he fet servir), les ocurrències de les variants intermèdies no hagueren estat suficients per al càlcul probabilístic.

Pues si que m'anrecorde ([o]) d'algunes cosseteh pero de por ([ɔ]), de por ([ɔ]) perquè yo li tinia pues molta por ([o]) as bombes [...] no, no m'ha jubilat: tinc cinquanta-nou ([ɔ]) anytx...⁶¹

El subjecte diu dos mots que presenten /'ɔ/ en un context, en principi, mantenidor de l'obertura (consonant líquida següent, [-r]: *anrecorde* i *por*) i un altre, en principi, provocador del tancament (labial final, [w]: *nou*). Com es pot veure, *anrecorde* i una de les vegades que diu *por*, ho fa amb ['o], mentre que *nou* i dues de les repeticions de *por*, les pronuncia amb ['ɔ].

En canvi, el factor estructural que sí que imposa restriccions a l'aplicació de les regles 8 i 9 és el de l'harmonia vocàlica, el qual, a la vista de l'anterior apartat (3.2.1.2), interactua profundament amb el procés de tancament. Així, l'obertura vocàlica i l'harmonia «cooperen» al seu comú manteniment. Si hem vist, en estudiar l'harmonia, que la conservació de les vocals semiobertes en els mots susceptibles de presentar assimilació vocàlica contribuïa a frenar la desharmonització, ara veurem com la presència de l'harmonia contribuïx al manteniment de l'obertura vocàlica originària de [ɔ] i [ɛ]. Possiblement, al darrere d'aquesta restricció, que té una repercussió lèxica important, hi haja la facilitació mnemotècnica de les paraules en aquesta situació. Així, en parlants que han realitzat una socialització precària del català, pot ser més fàcil de recordar una regla simple que diu que [ɔ] (i [ɛ]) apareixen sempre per duplicat (*fora* ['fɔrɔ], *nora* ['nɔrɔ], *història* [is'tɔrjɔ], *serra* ['sɛrɛ], etc.) que no aprendre la casuística d'un context lliure d'aquesta restricció (*oli* ['oli], *soles* ['soles] (de sabata), *deu* ['dew], (10), etc.).

En el cas de la regla 8, el 94 % dels mots amb el fonema /'ɔ/ en un context d'harmonia vocàlica, han estat pronunciats pels subjectes amb una variant semioberta ([ɔ] o [ɔ̃]). En canvi, quan el context de /'ɔ/ no és el d'harmonia, només un 62 % de mots ha estat realitzat amb variant semioberta. Així, en aplicació d'aquesta restricció estructural, alguns parlants usen ['ɔ], gairebé en exclusiva, en mots amb harmonia com *obra* ['ɔβrɔ], *porta* ['pɔrtɔ], *sogra* ['sɔɣrɔ], etc. En canvi, quan no hi ha harmonia però sí /'ɔ/, aquests mateixos parlants es decanten per les variants [ɔ̃] i [o]: *astò* [asto] // [as'tɔ̃] («açò»), *ou* [ow], *nom* [nom], etc. Dos exemples de parlants concrets són els de GF-M-60 i Cn-M-63;⁶² el primer passa del 86 % de tancament de les /'ɔ/ fora del con-

61. En les transliteracions que faig de fragments de les paraules pronunciades pels subjectes, utilitze una aproximació al sistema ortogràfic convencional que queda aclarit al principi dels apèndixs («Textos orals. Criteris de transcripció»). El lector farà bé, per tant, de fer-hi un bot i, en tornar a la lectura que s'havia deixat, tenir-ho en compte per a futures transliteracions.

62. Es tracta de la convenció usada per a diferenciar els subjectes entre ells (GF-M-60). Vegeu els apèndixs («Mostra»).

text d'harmonia vocàlica (amb exemples com *home* ['ome], *obrin* ['oβrin], *bo* [bɔ], etc.) a només un 20 % en un entorn d'assimilació (*dona* ['dono]); el segon d'aquests parlants, ja passa d'un 100 % de tancament en el context no harmònic (*pobles* ['poβles], *jocs* [dʒoks], *coses* ['kɔzes], etc.) a un 50 % en el context d'harmonia vocàlica (*cosa* ['kɔzɔ], *dona* ['dono]).

En suma, la correlació quantificada de realitzar-se el tancament dels fonemes /ɔ/ i /ɛ/ amb el factor estructural estudiat és la que es detalla a la taula 11.

TAULA 11

Resultats de la quantificació del tancament vocàlic en correlació amb el factor estructural

<i>Tancament vocàlic</i>	<i>Mots amb harmonia</i>	<i>Mots sense harmonia</i>
(ɔ) → <o>	6 %	38 %
(ɛ) → <e>	0 %	41 %

S'evidencia, sense cap mena d'ambigüitat, que les vocals semiobertes presents en mots amb harmonia vocàlica frenen el seu procés de tancament. En canvi, no hi ha cap restricció per al tancament quan desapareix aquest context conservador de l'estat dialectal rebut.

Els factors socials que controlen la marxa d'aquestes regles variables de tancament vocàlic són els de sexe, llengua de socialització primera i edat. En el cas de la diferència sexual, només per a /'ɔ/ tenim dades significatives (taula 12).

TAULA 12

Probabilitats de tancament de /'ɔ/ en funció del sexe

<i>P</i>	<i>Sexe masculí</i>	<i>Sexe femení</i>
(ɔ) → <o>	0,52	0,45

En el cas de la primera llengua rebuda, també en tenim per a /'ɛ/ (taula 13).

TAULA 13
Probabilitats de tancament vocàlic segons la primera llengua apresada

<i>P</i>	<i>Castellà</i>	<i>Català</i>
(ɔ) → <o>	.53	.39
(e) → <e>	.56	.36

Podem apreciar una semblança gran entre ambdues taules (per al cas de la /'ɔ/) com a fruit de la interrelació existent entre primera llengua apresada i el grup sexual de pertinença. L'aplicació de la regla de tancament té lloc entre els hòmens i els qui han adquirit en primer lloc el castellà, dos grups coincidents en la major part dels individus que els integren, ja que els hòmens constitueixen el 70 % dels subjectes de la mostra que tenen el castellà com a llengua familiar.

Respecte al factor edat, com hem vist en el cas de l'harmonia, a partir de les èpoques de socialització de cada grup d'edat, podem reconstruir les etapes més antigues del procés de tancament vocàlic, segons ens mostra la figura 8.

Com veiem, el tancament de /'ɛ/, inexistent en els anys deu i vint, ha tendit a mantenir els seus índexs per davall dels de /'ɔ/. Si ara creuem les dades de

FIGURA 8
Avanç del tancament vocàlic per èpoques de socialització

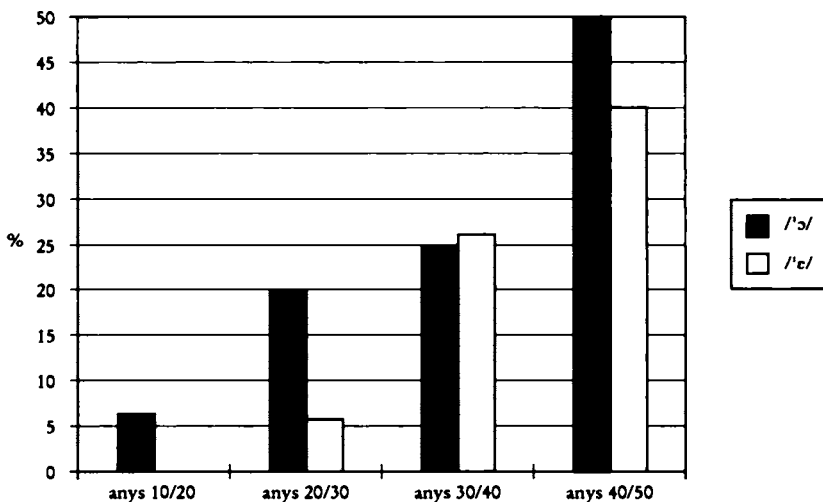
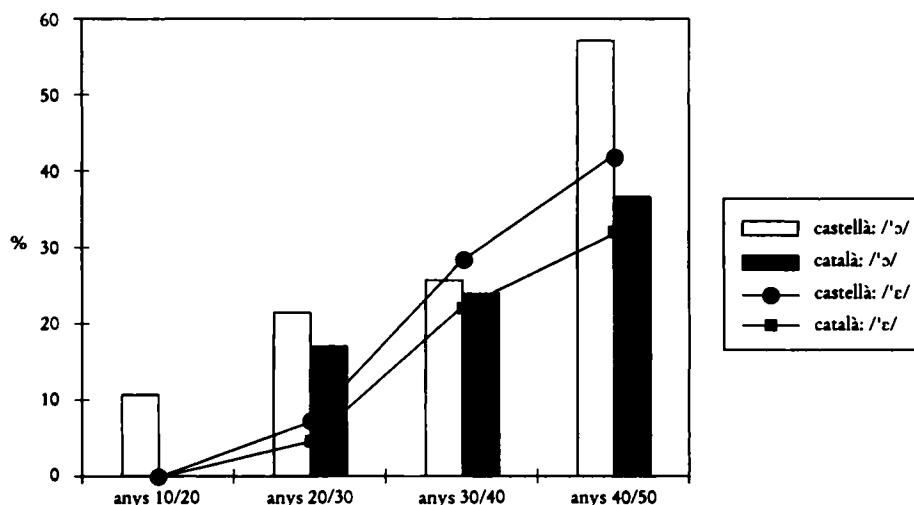

FIGURA 9
Avanç del tancament vocàlic segons llengua primera i època de socialització

grup d'edat amb les de llengua primera de formació en família, obtenim els resultats que exhibeix la figura 9.

A les columnes tenim els percentatges corresponents al tancament de /ɔ/. Quan la llengua de formació primera ha estat el castellà (columnes blanques), encara són majors els percentatges de tancament; això seria especialment notori a l'època en què podem situar l'inici de la primera expansió d'aquest canvi lingüístic (els anys deu i vint):⁶³ aleshores els individus de llengua primera catalana encara no havien adoptat la innovació.

Les línies ens indiquen els percentatges de tancament de /ɛ/, canvi que encara no havia fet acte de presència als anys deu i vint, ni tan sols entre els escassos parlants que tenen el castellà com a primera llengua. Quan, en els anys vint i trenta, podem veure que el canvi té una certa presència en la /ɛ/,⁶⁴ ja el veiem tímidament adoptat pels individus de primera llengua catalana, encara que aquests, com passa en el cas de la /ɔ/, sempre es mantindran per darrere dels formats en castellà.

63. Necessàriament, el sorgiment del canvi, en termes de Milroy i Milroy (1985), degué ser anterior: pels volts del tombant de segle?

64. La localització cronològica del sorgiment d'aquest canvi se'ns presenta més fàcil per tal com encara no el veiem en els anys deu i apareix tímidament en els trenta: al bell mig hi ha la solució.

3.2.2. CONSONANTISME

Dins el consonantisme veurem com, excepte en la primera regla que estudiarem, els parlants alacantins es repartixen clarament en dos «bàndols»: els bilingües, amb el català com a llengua primera, i els semibilingües, que el tenen com a segona. Aquests darrers, coneguts també com a semiparlants en la bibliografia sobre l'atròfia lingüística, seran els protagonistes d'una sèrie de regles de reducció consonàntica que fan minvar el contrast entre el català i el castellà.

3.2.2.1. La /-r/ etimològica

La /-r/ etimològica final de mot, segons les primeres recerques sobre el parlar d'Alacant, sempre sonava, com a la major part del valencià: *claror* [kla'ror], *flor* [flor], *anar* [a'nar], *alenar* [ale'nar], etc. Per a Alcover (1908-1909) i Grieria (1923-1964) tampoc no s'elidia quan l'infinitiu era seguit per un pronom clític (*aginollar-se*, *despullar-se*) o es trobava a l'interior d'un sintagma verbal d'ús freqüent (*posar la barra*, *donar un tropessó*), excepte en el cas del mot *bragué* («braguer») en l'ALC-1, de Grieria.⁶⁵

La literatura popular alacantina sembla confirmar aquest extrem, si bé hi ha algunes «absències» de [-r] que ens fan pensar en una elisió més estesa en la parla quotidiana dels alacantins. Al periòdic satíric *El Cullerot* (1897-1998) trobem el següent exemple en un infinitiu en final de frase sense [-r]:

Y aixina la farien corre

I al sainet del mateix títol (Borràs, 1886, p. 5, 19) fan acte de presència dues mostres del mateix cas: una supressió gràfica d'una erra i un afegitó ultracorrecte. La supressió es dona en un infinitiu (*robá*) situat al mig d'un vers que, així, permet fer sinalefa amb la preposició *a* que segueix i reduir en una síl·laba el còmput per ajustar-se a la mesura octosil·làbica de l'estrofa:

FÉLIS	Cada nit una ovasió.
	Ahí tiene usted al galan;
	feu l'atra nit un don Juan
	Tenorio... la mar! y yo
	un Comendador... canela!

65. Val a dir, però, que ho transcriu així a tot el País Valencià. Vegeu més avall l'ALEP, que transcriu *braguer* per a Alacant.

CHAUMET Sobre tot, tingué un momento
 en l'asena del convento
 después de robá á ca l'agüela
 y á la Inés...

És a dir, si l'erra elidida al periòdic podria atribuir-se a un error mecanogràfic o tipogràfic, a l'obra en vers de Borràs el còmput sil·làbic no ens deixa més alternativa que veure-la com un reflex de la llengua oral. També hem de descartar tal error en un altre infinitiu amb erra ultracorrecta al mateix sainet de Borràs (*compendrer*), ja que el trobem per partida doble en una intervenció d'un mateix personatge:

TONETA Per la trasa
 segons he pogut **compendrer**
 y que m'ha ferit en l'ànima
 m'has cregut á mi capás
 d'engañarte. Molt m'estraña
 [...]
 fora presís trenta voltes
 pedre la vida. No alcansa
 la meua raó á **compendrer**
 que tu qu'estás en ma casa

Les ultracorreccions indiquen que el qui escriu o el qui parla afig, respectivament, una grafia o un so que pensa que hi ha de ser perquè normalment l'elidix i no coneix bé quan l'ha de posar —o dir— i quan no. Això mateix li succeïx a un altre saineter, Rubert (1897, p. 17-18):

RAMONETA ¿Un novio? ¡Chesús qué horror!...
 No vullc qu'em fasen el bú
 ni **vórer** ningún visache.

Ja no suposa tanta novetat, perquè els estudis dialectològics hi coincideixen més, que Rubert (p. 28) elidisca l'erra d'un infinitiu davant d'un pronom clític (*malhumorà-se*) i que, amb el conjunt, establisca una rima consonant amb una forma personal simple d'un verb (*abrace*):

COLAU Ton pare d'así un ratet
 mirará com yo t'abrase
 y en lloc de malhumorase
 el vorás ben satisfet.

Però els exemples d'absència de [-r] no s'aturen amb les formes verbals ni amb la literatura popular escrita. La literatura de caràcter oral ens fornix una mostra d'una forma no verbal amb el valor afegit de tractar-se d'un testimoni lingüístic que ens arriba del passat, com tota la poesia d'arrel popular:

Ferré, ferré
 manyà, manyà,
 tinc caguera
 i no puc cagar.
 Cigró, cigró,
 que m'ixca
 un bon cagalló.⁶⁶

Si entrem ara en el repàs d'allò que en diuen els treballs que s'ocupen del parlar alacantí, veiem que la majoria situen Alacant al costat de les poblacions valencianes que fan sonar el fonema /-r/. Alcover (1908-1909, p. 276), però, després de fer-ho així, anota als seus quaderns de camp alacantins un nou exemple d'un substantiu sense [-r], el del mot [kava'ʎe], «cavaller» (Perea, 1999, p. 137). Era només una excepció? O bé es tractava de la punta d'un iceberg de la llengua espontània que mossèn Alcover havia aglapit —com ell deia— al vol? Siga com siga, Moll (1929-1932), amb les dades del seu mestre en filologia, transcriu tots els infinitius de la flexió verbal que contestaren a la localitat 116 (Alacant) amb [-r].

En totes dues èpoques de l'ALC sempre apareix transcrita una erra final en el vocabulari amb aquest fonema. Podem observar-ho, a més, en diferents contextos gramaticals i categories morfològiques: *aufegar-se*,⁶⁷ *aginollar-se*, *senyar-se* (infinitius amb pronom enclític); *fer faena*, *tallar els cabells* (infinitius a l'interior de frase), *afluixar*, *patir*, *fregir* (infinitius sols); *ahir*, *flor*, *romer* (no infinitius).

En canvi, l'ALDC-1 mostra un panorama ben diferent al dels estudis dialectològics precedents. La [-r] hi continua fent acte de presència, però en una alta proporció, també s'elidix. Si distingim els quatre contextos gramaticals i les dues categories morfològiques on hem examinat la presència de [-r] en l'ALC, a) en un infinitiu seguit d'un pronom enclític, b) en un infinitiu a l'interior de frase, c) en un infinitiu en final de frase i d) en mots que no són in-

66. Reproduïda oralment per l'escriptor alacantí Emili Rodríguez-Bernabeu (1940), al qual li la recitava sa mare (nascuda en els anys deu) quan certa funció fisiològica no li era fàcil. Rodríguez-Bernabeu no va pronunciar les erres de *ferré*, però sí la de *cagar*, mot que, del contrari, podria haver establert una rima consonant amb *manyà*. Podria ser que sa mare féra aquesta rima? El fill ens diu «jo ho interprete com que és una cançó molt antiga que ha quedat fossilitzada, perquè jo crec que si tu li dius a ma mare, inclús, què és *manyà*, no ho sap».

67. «Ofegar-se».

fintius; veiem que, en cadascun d'aquests contextos, és possible tant la presència com l'absència de /-r/ (vegeu el quadre 17).⁶⁸

QUADRE 17
Contextos on es pot observar la pronunciació i l'elisió de [-r] a Alacant a partir de les dades de l'ALDC-1

Pronunciació de [-r]	Elisió de [-r]
a) demanar-li, declarar-se	mossegà-se, agarrà-la
b) guinyar el ull, jugar a cut	tancà es ulls, tocà les campanes
c) robinyar, ⁶⁹ vaig cantar	festejà, apagà
d) mocaor, armeler	el dinà, el sopà

Si concedim un cert valor aleatori a l'aparició del fonema /-r/ en el qüestionari de l'ALDC (en la majoria dels casos es dona en ítems que es plantejaven inicialment per a observar la varietat lèxica i no la fonètica), podem considerar possible una quantificació de la variabilitat existent en la realització del fonema /-r/ com la que es mostra a la taula 14.

TAULA 14
Proporcions d'elisió de [-r] a Alacant segons les respostes al qüestionari de l'ALDC-1

	N	%
a) infinitiu + pronom enclític	13/16	81
b) infinitiu en interior de frase	6/8	75
c) infinitiu en final de frase	16/46	35
d) no infinitius	3/19	16
Total (mitjana)	38/89	43

L'elisió més alta d'aquesta consonant es donaria en els infinitius i, dins d'aquests, en els que van seguits per un pronom enclític (amb un 81 %). Seguirien els infinitius a dins d'un sintagma (75 %), i ja no predominaria l'elisió

68. Encara que les respostes a l'atles apareixen en transcripció fonètica completa, faig una transcripció ortogràfica eliminant la -r i posant un accent gràfic sobre el mot afectat.

69. «Oxidar».

quan l'erra de l'infinitiu queda davant d'una pausa, molt sovint perquè l'infinitiu és enunciat tot sol (35 %). Finalment, quan eixim de la categoria dels infinitius (substantius, adverbis, etc.), l'elisió de l'erra minva molt (un 16 %). En conjunt, l'elisió de [-r] a Alacant, segons l'ALDC-1, estaria per baix de la pronunciació, amb un 43 % de casos, però amb una mitjana relativament alta respecte al que es podria esperar segons la majoria de dialectòlegs anteriors.

El director de l'ALDC, Joan Veny (1989, p. 12), en un estat de la qüestió geolingüístic sobre el català basat en els materials encara inèdits del seu atles, inclou un mapa on situa la ciutat d'Alacant a la zona de no pronunciació de la -r final.⁷⁰ Aquest mapa va acompanyat d'una justificació d'aquesta diferència dialectal al si del català. Ens interessa ara aturar-nos un moment en aquesta explicació:

Un tret de diferenciació dialectal és la **conservació o pèrdua de la -r final**. Aquesta pèrdua tingué lloc a partir del segle XIII a Catalunya i Balears i no s'ha produït a la franja central del País Valencià. [...] Al sud del valencià meridional també es produeix la desaparició d'aquesta vibrant [...] Es tracta, per tant, d'una zona dialectal especial dins el context del valencià, més evolutiva i coincident amb el central.

Veny considera, per tant, l'elisió d'aquesta consonant com un canvi lingüístic estès per la major part de la comunitat lingüística a partir d'un moment donat (s. XIII). N'hauria quedat exclòs gairebé tot el País Valencià, que s'hauria comportat, així, d'una manera conservadora. Les excepcions valencianes serien el nord, que no requeriria cap explicació especial perquè seria continuació del sud del Principat, i l'extrem meridional valencià, que, segons Veny, es justificaria pel sorgiment d'un canvi *coincident* amb la resta del territori catalanoparlant no valencià. En principi, aquesta hipòtesi podria semblar plausible, puix que no és la primera vegada que canvis iguals sorgeixen simultàniament en llocs i moments separats pel temps i l'espai.⁷¹

Tanmateix, a la vista del mapa geolingüístic dels Països Catalans que presenta el mateix Veny (1989, p. 12), amb l'extrem sud del valencià separat de la resta del domini lingüístic per la major part del territori valencià, que fa sonar el fonema /-r/, costa de pensar que aquest cul-de-sac meridional es destaqués com a innovador en un País Valencià majoritàriament conservador. Més aïna

70. En propietat, en base als resultats obtinguts a l'ALDC, que acabem de quantificar, en aquest mapa Alacant hauria de tenir una coloració alternant que indicara la variabilitat de la regla de presència/absència de /-r/, talment com fa amb el mapa de /s/ (p. 8).

71. Per exemple, el canvi /'ə/ → ['e], que hauria sorgit al Principat durant l'edat mitjana, i a les Illes Balears, no abans del segle XIX i sense connexió (aparent) entre l'un i l'altre (Veny, 1978, p. 47-51; Montoya, 1995, apartat 4.2).

seria esperable una situació a la inversa, és a dir, un extrem sud mantenidor d'una pronúncia més antiga —en termes de la història lingüística estrictament valenciana— que enllaçaria amb un extrem nord valencià també aferrat a la norma antiga d'elidir les /-r/. Al bell mig quedaria la gran faixa central del País Valencià, on s'hauria estès, des del Cap i Casal, la reintroducció de la /-r/. Aquesta hipòtesi va ser proposada per Colomina (1985, p. 127-137) basant-se en dades dialectals de tot el valencià meridional; una de les evidències més cridaneres era la de la regla variable de reintroducció de /-r/ entre els jòvens i els sectors més cultes alcoians.⁷² Les dades històriques de l'antiga Governació d'Oriola, a base d'elisions en contra de la norma ortogràfica (*llauradó, seguí*,⁷³ *señó, terró*⁷⁴) i d'alguna restitució hipercorrecta (*cómpter*, «compte»), reforçarien aquesta hipòtesi (Montoya, 1986a, p. 223-226). D'acord, per tant, amb aquesta proposta de reconstrucció del canvi lingüístic (Ø → /-r/), el parlar alacantí seguiria una tendència recuperadora de la /-r/ que palesaria l'expansionisme de la regla (valenciana) de reintroducció del fonema vibrant.

Malgrat la variabilitat que es dedueix d'aquest enunciat, la majoria dels treballs dialectològics més recents, tornen a mostrar un panorama d'uniformitat en l'articulació de /-r/ si fem excepció del cas d'infinitiu més pronom clític, que seria també d'uniformitat però ara en l'elisió del fonema /-r/ (*mirà-ho, mocà-se, angrunsa-la*, etc.).⁷⁵ Així presenten el parlar alacantí l'ALEP, Colomina (1985, p. 282) i l'ALDC-2.⁷⁶ En canvi, Segura (1996, p. 66-68) torna a situar Alacant en un context de variabilitat. A banda de l'excepció regular del context d'infinitiu amb pronom enclític (*anà-se-ne*, «anar-se'n»), observa contrastos en funció de la velocitat d'elocució (*matà el gall // matar el gall, posà el vi // posar el vi*), però també elisions persistents (*primé pis, carré major, socós, arrancar a*

72. També al parlar d'Elx, actualment, s'observa que els parlants més genuïns no solen articular la /-r/ en els infinitius de la segona conjugació (*convence, corre...*) ni en interior de frase, i a Matola, la pedania il·licitana més propera a Crevillent, que elidix la /-r/ categòricament, no fan ja cap /-r/.

73. «Seguir».

74. «Terror».

75. També caldria fer excepció d'una ultracorrecció en un infinitiu: *còurer* («coure»), continguda a l'ALEP.

76. Desconec fins a quin punt poden haver influït els vint-i-cinc anys transcorreguts entre les dues enquestes (de 1967 a 1992) de l'ALDC o les variables socials dels informadors (sexe, edat, barri, etc.) que diferencien els subjectes d'una i altra versió del mateix atles. Els entrevistadors de l'ALDC-2, a més d'omplir preguntes no satisfetes a l'ALDC-1, afegien noves respostes a preguntes ja contestades i, en aquests casos, si no hi havia [-r] en el primer mot recollit, el segon ja en duïa. Per exemple: *vomità // boçar, tocà les campanes // tocar les campanes*, etc. Un cas paral·lel entre les dues versions del mateix atles compareix en la pronúncia del fonema /-ʃ/, que els primers enquestadors transcriuen de manera variable [-ʃ] o [-jʃ], i els segons, sistemàticament amb [-ʃ].

corre...) i ultracorreccions (*tràurer, prònter*, etc.). Aquesta situació el du a donar suport —encara que d'una manera vacil·lant— a la hipòtesi de la reintroducció de la *-r* basant-se en «la pressió del castellà des de temps bastants reculats».

No cal dir que la mera inclusió en aquest estudi, significa que l'articulació del fonema */-r/* en alacantí és variable. A la mostra obtinguda, han estat rars els subjectes que no han compatibilitzat l'articulació de *[-r]* amb la seua elisió; només onze han fet sistemàticament *[-r]*. I d'aquests onze, nou (un 81 %) tenen com a llengua primera el castellà i s'enquadren en els tres grups d'edat més jòvens de la mostra (en els de trenta, quaranta i cinquanta anys). La resta d'alacantins entrevistats ha fet variable aquest tret, amb un predomini, això sí, per a *[-r]*. En total, he recollit vora dos milenars d'ocurrències de la regla variable, exactament 1.971, un 21 % de les quals han estat d'elisió.⁷⁷ A la vista de la hipòtesi enunciada més amunt, considere l'elisió l'estat dialectal rebut alacantí del qual hom tendix a allunyar-se, bé per anivellament amb la resta del valencià, bé per castellanització.⁷⁸ El canvi lingüístic corresponent podia, doncs, formular-se en els termes que indica la regla 10.

REGLA 10. (Ø) → <-r>

Aquesta regla variable presenta una sèrie de restriccions de tipus estructural i de tipus social. Al nivell de les estructures lingüístiques, després d'examinar les possibles correlacions quant a categories morfològiques, per una banda, i entorns fònics, per una altra, he arribat a la conclusió que afavorixen l'aplicació de la regla (reintroducció del so bategant) els infinitius verbals i els contextos de pausa o de vocal a continuació de */-r/* (vegeu la taula 15).

TAULA 15
Correlacions estructurals de la regla (Ø) → <-r>

<i>P</i>	<i>Infinitiu</i>	<i>Pausa</i>	<i>Vocal</i>
<i>[-r]</i>	0,52	0,69	0,63
Ø	0,42	0,42	0,40

77. He deixat fora del còmput els plurals amb */-rs/* per tres motius: la baixa freqüència que presentaven, el fet que el més habitual de tots està lexicalitzat en valencià sota la forma *dinés*, i, finalment, la dificultat de discriminar entre algunes realitzacions (amb *[-rs]* o amb *[-s]*).

78. De fet, dins la hipòtesi enunciada, la reintroducció de la *[-r]* no devia ser aliena a la influència del castellà sobre el valencià.

Segons això, l'elisió es manté amb major fermesa —encara que la pronunciació de [-r] és sempre la dominant— en les categories no verbals (28 % d'elisió), en interior de frase (23 %) i precedint una consonant (25 %).⁷⁹ Exemples d'elisions en aquests contextos són els del quadre 18.

QUADRE 18

Exemples dels contextos on és més freqüent l'elisió de [-r]

el Senyó me dóna ánimo, pitjó que es xicots, no: milló dit..., carré Sant Vicent, en el meu carré sempre estàvem juntes, va passà mun pare, va acabà la guerra, es vam netejà mosatros, van anà naixent i morint, no va po(d)é perquè..., guanyà dinés, parlà valencià, va acomençà xicoteta

Si creuem ara aquests contextos dos a dos, obtenim els resultats d'elisió més elevats, els quals ens permeten filar més prim en la localització de les combinacions contextuals més conservadores de l'estat dialectal rebut (vegeu la taula 16).

TAULA 16

Combinacions contextuals més conservadores de l'elisió

	<i>No infinitiu</i>	<i>Consonant següent</i>
<i>Interior de frase</i>	37 %	33 %
<i>Consonant següent</i>	30 %	

Analitzant el corpus obtingut, el mot més freqüent entre els no infinitius que no presenten [-r] és *carré*, i dins dels contextos en què apareix, el més habitual és el d'interior de frase seguit d'un altre mot (el nom del carrer) que comença per una consonant. Al quadre 19 podem veure la llista completa dels noms de carrers que els subjectes han dit precedits de la forma *carré*, i al quadre 20, la llista corresponent als noms que venien a continuació de la forma *carrer*.

79. Dins aquests contextos no han estat comptabilitzats els casos d'infinitiu més pronom clític, ja que en aquest entorn és pràcticament general l'elisió de [-r], i això podria haver esbiaixat els resultats.

QUADRE 19

*Noms de carrers precedits de la forma «carré»***Carré...**

Alberola, Alcalá Galiano, Barcelona, Bazán [ba'san], Calderón, Canalejas, Castaños, la Cavalla, la Sena, Gravina, Horta, Lepanto, Llaurao(r)s, d'en Llop, Lope de Vega, Madrid, (del) Molí, Majo(r), Manuel de Olalde, Montegón, Nueva Baja [ba'xa], Pelayo, del Pino Santo, Pouet, del Pou, del Pozo ['poθo], de Reyes Católicos, (d)el Rincó, Sagasta, San Carlos, San Cayetano, San Fernando, San Francisco, de San Rafael, San Telmo, Sant Vicent, Segura, Sevilla, Socorro, del Teatro, Toledo, Trafalgar, València, Velázquez [ve'laskes], Villa Vella, Virgen ['virxen] de Belén, Xafalangarra [tʃafalaŋ'gara]

QUADRE 20

*Noms de carrers precedits de la forma «carrer»***Carrer...**

Alberola, la Cavalla, Díaz ['dias] Moreu, l'Horta, Llura(d)ors, de San Francisco, del Socorro, Toledo

Hem d'entendre les agrupacions formades per *carré* o *carrer* més el nom corresponent del carrer com a conjunts solidaris que conformen topònims compostos del mateix tipus que els que designen accidents orogràfics com ara *serra Grossa*, *riu Vinalopó*, *barranc dels Algadins*, etc. En aquest sentit, alguns dels subjectes entrevistats, tot expressant-se en català, ens han donat una visió castellana de la toponímia urbana d'Alacant, tal com ens mostra el quadre 21, continuació dels dos quadres anteriors.

QUADRE 21

*Noms de carrers precedits de la forma «calle»***Calle...**

Ancha del Molino, Aspe, Calderón, Nueva Alta, Nueva Baja, Reyes Católicos, San Rafael

Si, mitjançant la quantificació,⁸⁰ atorguem a aquestes diferents denominacions de la toponímia urbana un valor extrapolable a la representació (so-

80. Comptant-hi les vegades que hom diu *carré*, *carrer* o *calle* davant de qualsevol nom de carrer.

cio)lingüística que es fan els alacantins (catalanoparlants) de la seua ciutat, comprovarem que (encara) es consideren amb plena legitimitat les designacions dels llocs en català (vegeu la taula 17).

TAULA 17
Diferenciació (socio)lingüística en la designació dels carrers d'Alacant

Carré...	Carrer...	Calle...
82 %	9 %	9 %
Toponímia urbana en català: 91 %		Toponímia urbana en castellà: 9 %

Però, encara més, pel que fa al tema objecte d'estudi en aquest apartat, comprovem que, dins del català, el predomini indiscutible en l'ús dels alacantins és per a *carré*. És a dir, si hom considera més «autèntiques» les denominacions en català (*carré* o *carrer*), la major «autenticitat» l'assolim amb el terme *carré* precedint el nom que va en aposició. La proporció que obté, en aquesta estricta parcel·la lèxica, l'elisió de [-r] és molt superior a l'obtinguda amb tot el vocabulari recollit. Atès que la toponímia és, en general, conservadora d'estats lingüístics anteriors i que podem considerar també topònims les denominacions urbanes, hem de suposar que la realització muda del fonema /-r/ en alacantí, en un passat no gaire llunyà, era molt més freqüent que la realització [-r].

Un altre indicatiu que ens ajuda a pensar així, i encara sense eixir de les vies urbanes, és l'existència actualment dels mots *carreó* i *carreonet* («carreró», «carreronet»), els quals no coneixen altra variant en els parlants alacantins.⁸¹ Fixem-nos que es tracta de formes derivades de *carrer*, però construïdes a partir de la forma subjacent /ka're/ en un temps en què devia ser tan rara la pronúncia de les [-r] que mancava una consciència de la seua recuperabilitat en les derivacions lèxiques.

Finalment, el topònim *Socós*, altament productiu al barri del Raval Roig (*la Mare de Déu del Socós*, *ermita del Socós*, *el Socós* —nom del carrer principal del barri—) refermaria la via toponimista de suport a la hipòtesi d'un passat lingüístic alacantí sense [-r].⁸²

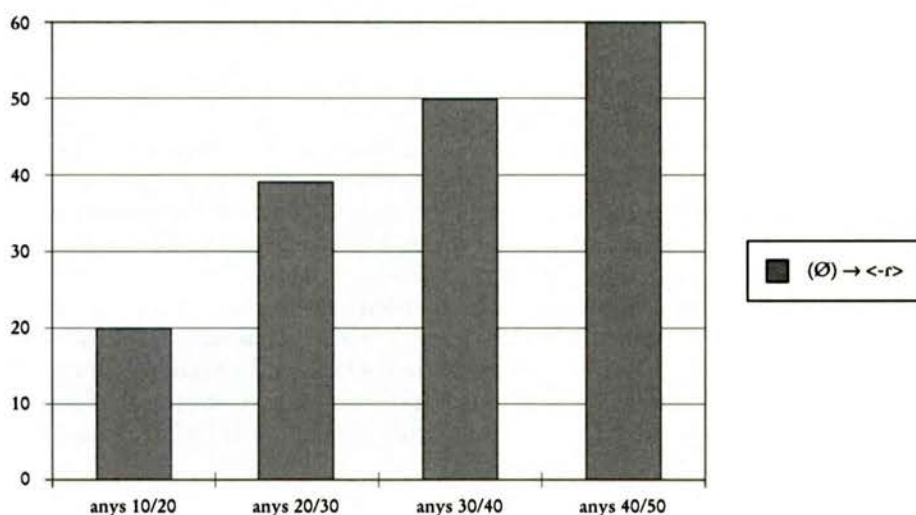
81. Aquest mot és també únic a la comarca veïna del Vinalopó Mitjà, on la regla d'elisió de [-r] (encara) és categòrica.

82. Encara que he exclòs de la quantificació de la regla variable els plurals acabats en /-rs/, he de dir que la realització majoritària dels alacantins actuals és amb [-rs]; d'aquí el valor que té aquest topònim urbà.

Per una altra banda, hi ha una mena d'índex que he utilitzat al principi d'aquest apartat per a deduir la presència de l'elisió i que la lingüística fa servir habitualment per a demostrar la presència d'un canvi lingüístic en curs (López Morales, 1990, p. 228): la ultracorrecció. En el cas que ens ocupa, consisteix a afegir una [-r] antietimològica en substantius com *bacallar* («bacallà»),⁸³ *cónter* («compte») o *mar* («mà»),⁸⁴ i infinitius com *apéndrer* («aprendre»), *càurer* («caure»),⁸⁵ *tíndrer* («tindre, tenir»), *víndrer* («vindre, venir») o *vórer* («vore, veure»).

Passem ara a analitzar els factors socials i vegem si el temps aparent que ens permet reconstruir l'estratificació generacional apunta també en aquesta direcció (vegeu la figura 10).

FIGURA 10
Estratificació generacioanl en la reintroducció de /-r/

Efectivament, el càlcul de probabilitats de donar-se l'articulació de [-r] en cada grup d'edat i la reconstrucció dels anys en què va tenir lloc la seua socialització ens mostra com ha anat progressant l'anivellament del parlar alacantí amb la resta del valencià. Però aquest anivellament ho és també envers el cas-

83. Un subjecte va incloure aquesta forma en el sintagma «La tenda (d)el bacallar».

84. En la frase feta «Ve(s) a fer la mar!», segons una parlant.

85. Recollida d'una alacantina observada: «Al caurer allò, em vaig tindre que...»

tellà, que sempre fa /-r/, ja que els individus que tenen aquest idioma com a primer presenten un 82 % d'ocurrències de [-r] mentre que els qui tenen el català, es queden en un 75 %. Com que ja hem vist la correlació existent entre formació lingüística en castellà i sexe masculí a Alacant, no ens ha de sorprendre que, en conseqüència, siguin els hòmens els més proclius a l'articulació de [-r] (83 %) i que les dones estiguen 10 punts per davall d'aquest percentatge (73 %).

Sí que podria sorprendre'ns el fet que les dones no tendisquen a avançar-se als hòmens en l'ús de la variant més prestigiada ([-r]), però ja hem comprovat, en el cas de les regles de desharmonització i de tancament vocàlics, que el col·lectiu femení d'Alacant es caracteritza pel seu conservadorisme lingüístic, sinònim aquí de major genuïtat d'acord amb l'estat dialectal rebut. Podríem dir, en aquest sentit, que el parlar alacantí, ha experimentat un efecte «hivernacle» (Casanova, 1999) al si del grup femení de parlants que ha mantingut l'ús del català.⁸⁶

Dels altres factors socials estudiats en correlació amb la present regla variable, només el de barri de socialització i el de grau d'alacantinitat en l'ascendència se'ns apareixen mínimament significatius. Dos dels barris alacantins més tradicionals, el Raval Roig, en primer lloc, i Sant Anton, en segon, són els que s'han mostrat menys decantats a la reintroducció de [-r] a la vista de l'ús que en fan els subjectes que s'hi van criar (vegeu el mapa 4).

Al mapa 4 es pot apreciar, així mateix, com el centre urbà modern és el primer impulsor del canvi, tal com ho va ser en el seu moment de la substitució lingüística a tota la ciutat (Montoya, 1996).

Pel que fa al nombre d'ascendents familiars de la ciutat, com major és, menor és la probabilitat de realització de [-r]. Així, els qui tenen els dos pares de la ciutat, presenten unes probabilitats de 0,44, els qui en tenen només un, 0,51, i els qui no en tenen cap, 0,57. Aquesta estratificació, encara que no gaire accentuada, pot ser una dada més a favor de considerar la [-r] de procedència externa a Alacant (vegeu la figura 11).

3.2.2.2. *Reducció consonàntica*

La majoria dels catalanoparlants alacantins que tenen el castellà com a llengua primera presenten una sèrie de trets que suposen una reducció del sis-

86. Cal recordar, com ja he dit més amunt (2.2.1, taula 1), que el col·lectiu femení en llengua catalana presenta un contingent molt minvat en relació al seu corresponent masculí a causa del major impacte produït en les dones per la interrupció intergeneracional en la transmissió del català.

MAPA 4
Probabilitats en la reintroducció de [-r] per zones urbanes

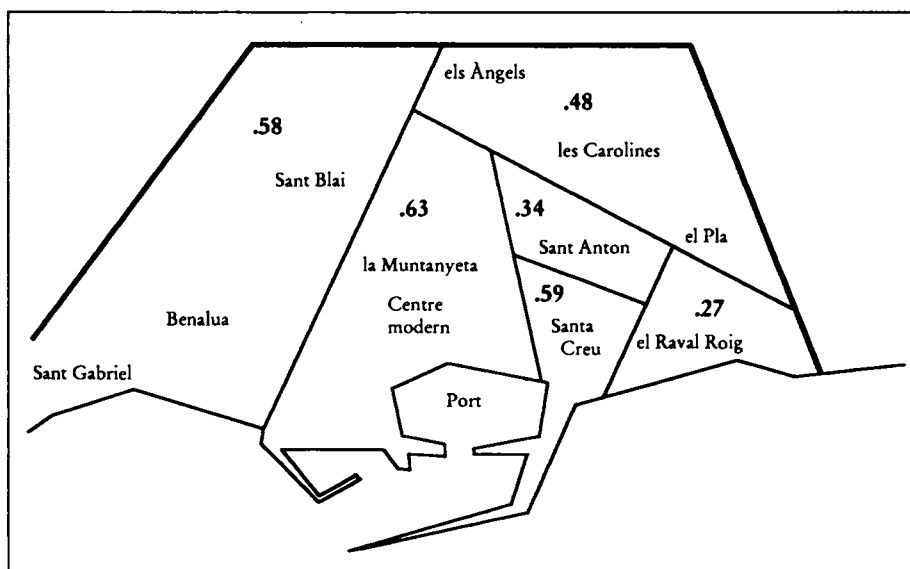
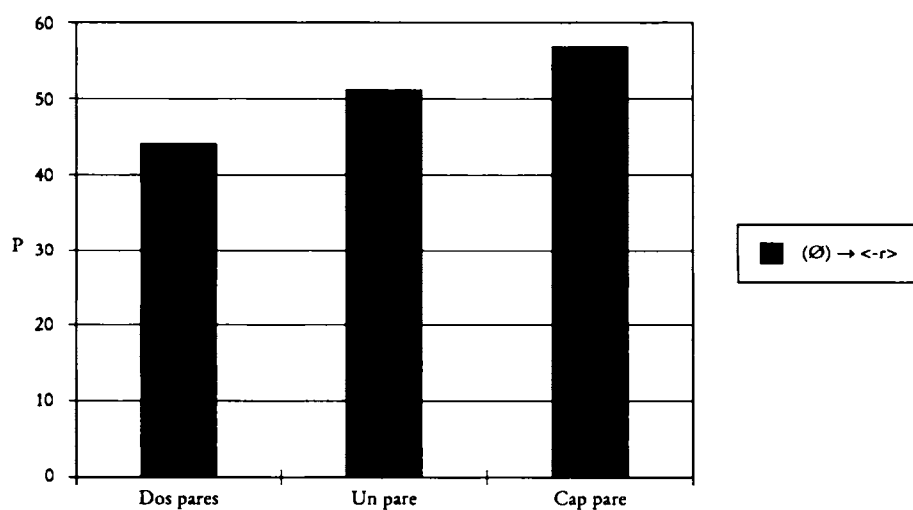

FIGURA 11
Correlació entre ascendència alacantina i articulació de /-r/

tema consonàntic. Aquesta reducció, que no és totalment desconeguda en valencià (Zaragozà, 1984), es manifesta en dos sentits: en el de l'inventari fonològic, mitjançant la pèrdua d'unitats, i en el de la fonotàctica en posició de coda sil·làbica, la qual es concreta en un afebliment, aspiració i elisió de consonants en certs contextos, d'una banda, i en una simplificació dels aplecs consonàntics, d'una altra. Aquests trets reductors del sistema fonològic català no solem trobar-los en els parlants que han rebut el català directament dels seus pares, motiu pel qual, aquests subjectes tindran una presència més aïna escassa en el present apartat. Per aquesta mateixa raó també, veurem que els estudis dialectològics que he anat repassant i que comprenen tot el segle xx, tret d'alguna excepció, no donen compte d'aquests trets.

Una altra novetat d'aquest apartat, que serà el darrer sobre pronúncia, és que les referències a la interferència castellana tindran, per a la majoria de casos referits, una concreció dialectal, ja que caldrà tenir en compte quina varietat de castellà influïx directament en la parla dels semibilingües alacantins. Com no podia ser d'altra manera, tant per raons de veïnatge com de contacte amb el major contingent d'immigrants alacantins, serà el dialecte murcià el que hi exercirà la seua influència (García Soriano, 1932; Zamora Vicente, 1966).

3.2.2.2.1. Pèrdua d'unitats

De les unitats del sistema fonològic del català que no existixen en castellà, són les palatals aquelles que tendixen a perdre's del sistema consonàntic dels semiparlants alacantins amb més notorietat. I dins d'aquestes, la substitució del fonema mediopalatal lateral /ʎ/ pel també mediopalatal /j/ és la més generalitzada, ja que inclou també bilingües de llengua primera catalana. El fenomen, conegut com a ieisme, no és aliè a d'altres llocs i sectors de la comunitat catalanoparlant (Recasens, 1991, p. 324). Atès que a Alacant és un fenomen recent, només ha estat copsat per la darrera monografia que ha inclòs el parlar alacantí, la de Segura (1996, p. 72), que el descriu *in crescendo* a mesura que les edats són més joves.

La regla variable en qüestió podem enunciar-la sota la formulació de la regla 11.

REGLA 11. (ʎ) → <j>

Cal tenir en compte que, en realitat, [ʎ] i [j] són les dues variants més habituals del procés. Quan es dona [j] hi ha una pèrdua de l'únic tret distintiu que diferencia aquests sons, el lateral (o contacte laminodorsal), que posseïx [ʎ] (Recasens, 1991, p. 322); podríem parlar d'una deslateralització. Però també poden donar-se altres dues variants, com a aplicació de la regla, que presenten un índex d'aparició molt reduït, i, damunt, amb restriccions contex-

tuals. Es tracta de [j], una mediopalatal amb una lleugera fricció, pròxima a [ʃ], que apareix entre vocals o després d'una consonant (fora o dins de la unitat mot) i [l], que suposa ja una despalatalització però que compareix només al final de mot i després d'una vocal. En esquema, a la figura 12 es pot veure el conjunt de variants de la variable.

FIGURA 12
Esquema de les variants de la regla variable (ʎ) → <j>

(ʎ)	VARIABLE	Variants primàries
		[j], [ʎ]
		Variants secundàries
		[-j-], [-l]

De la mostra estudiada a l'enquesta, s'han exclòs tots aquells subjectes que mantenen /ʎ/ sense excepcions (vint-i-set en total, un 39 % de la mostra), ja que ara es tracta de centrar-se en el sector de la població que fa un ús variable de la regla o bé que ha eliminat completament /ʎ/ del seu inventari fonològic (quaranta-dos subjectes, un 61 % de la mostra). El grup exclòs està format, bàsicament, per parlants bilingües amb el català com a llengua primera, i el grup restant, per la immensa majoria dels subjectes formats en castellà com a llengua familiar. Aquesta submostra consta d'individus que usen només les variants d'aplicació (atorze en total, un 20 % de la mostra inicial) i vint-i-vuit que compatibilitzen l'ús de [ʎ] amb el de les variants d'aplicació (un 41 % de la primera mostra). A la taula 18 es pot apreciar la composició de la submostra segons la realització que fan els subjectes d'aquestes variants i la llengua primera que posseeixen.

TAULA 18
Submostra de subjectes per a la regla variable (ʎ) → <j>

<i>Castellà L1 (Semibilingües)</i>		<i>Català L1 (Bilingües)</i>		<i>Total (N)</i>	
34		8		42	
[ʎ], [j]...	[j]...	[ʎ], [j]...	[j]...	[ʎ], [j]...	[j]...
23	11	5	3	28	14

Les ocurrencies produïdes de la variable han estat 319, de les quals el 75 % han estat d'aplicació de la regla, percentatge que no hem d'entendre referit a l'univers dels catalanoparlants alacantins que pretén representar la mostra inicial sinó només al dels qui fan la regla variable o usen només els valors d'aplicació.

De tots els factors analitzats en correlació amb la variable, el d'entorn fònic és el que s'ha revelat més significatiu. He diferenciat tres contextos, que, per ordre de freqüència, són el de posició inicial o intermèdia de mot (independentment dels sons previs o posteriors), amb 227 ocurrencies (un 71 %); posició final de mot (/ -ʎ/), amb 62 ocurrencies (un 20 %), i davant del morf de plural (/ -ʎs/), amb 30 ocurrencies (un 9 %). Exemples d'aquestes posicions en les seues pronúncies més habituals es poden veure als quadres 22, 23 i 24.

QUADRE 22

El fonema /ʎ/ en posició inicial i intermèdia de mot

baralle [ba'raʎe], llargues ['ʎaryes], llengua ['ʎengwa], quallat [kwa'ʎat], tella ['teʎa], treballat [treba'ʎat]...

allí [a'ʎi], cistelles [sis'teʎes], dilluns [di'ʎuns], ella ['eʎa], filla ['fiʎa], llarga ['jaʎa], lleig [ʎetʃ], lloc [ʎok], llei [ʎej], millor [mi'ʎor]...

QUADRE 23

El fonema /ʎ/ en posició final de mot

conill [ko'niʎ], ell [eʎ], fill [fiʎ], nivell [ni'veʎ], cartell [kar'teʎ]...

Casa Carbonell [karβo'eʎ], tall [tal], treball [treβaj]...

QUADRE 24

El fonema /ʎ/ davant del morf de plural

ells [eʎtʃ], fills [fiʎtʃ], vells [beʎtʃ]...

ells [eʎs], fills [fils]...

Com es pot intuir per l'exemplificació, les dues darreres posicions (quadres 23 i 24) condicionen clarament el comportament de la variable frenant-ne l'avanç. Uns mateixos parlants que, inicialment, podríem caracteritzar com a ieistes pel que fa a les posicions més freqüents (*ella* ['eja], *filla* ['fija]), quan es troben amb la circumstància d'usar els mateixos mots amb la variable en posició final esdevenen lleistes (*ell* [eʎ], *fill* [fiʎ]), especialment si a continuació ve el morf de plural (*ells* [eʎtʃ], *fills* [fiʎtʃ]). En aquest darrer cas, el morf [-s] experimenta una assimilació al punt d'articulació palatal de [ʎ] i passa, a més, de fricatiu a africatat, tal com és, per altra banda, la pronúncia habitual en què s'inscriu el parlar alacantí (Recasens, 1992, p. 15). A la taula 19 es poden consultar les probabilitats resultants que dona el GoldVarb per a cada posició:

TAULA 19
Entorns fònics de la regla variable (ʎ) → <j>

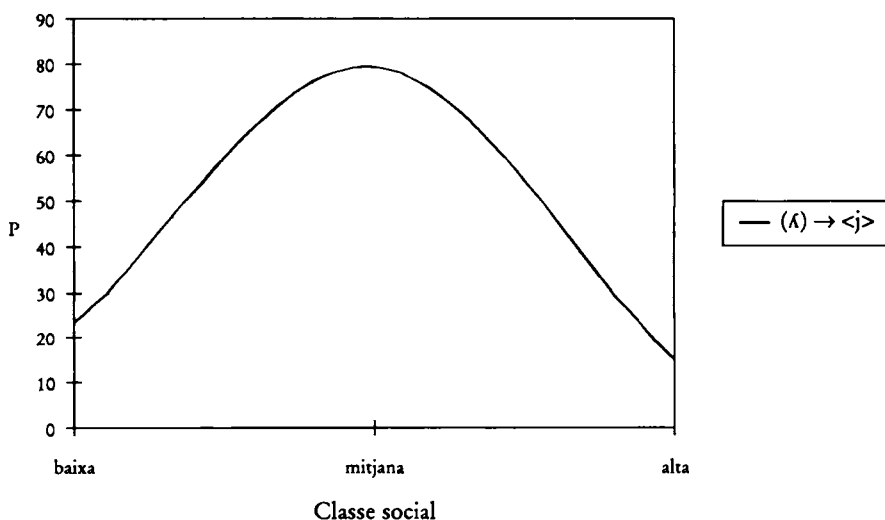
<i>Inici o enmig de mot</i>	<i>Posició final de mot</i>	<i>Davant del morf de plural</i>
0,73	0,13	0,02

Efectivament, la regla s'aplica en la posició més freqüent que, a més, troba el seu correlat en castellà. És a dir, el fonema corresponent d'aquesta llengua /j/, procedent de l'antic /ʎ/ castellà, no es troba mai en posició final ni, per tant, és seguit per cap hipotètic morf de plural [-s] (*llave, olla, valle*, etc.). Això significa que els parlants que apliquen sistemàticament el model castellà, com són la majoria dels investigats per a aquesta variable, no troben un patró per a imitar en aquestes dues posicions, per altra banda, poc freqüents, i recorren al dialecte local. Així, els entorns més resistents al canvi són els de posició final de mot, amb una escassíssima probabilitat ieista ($P = 0,13$) i, sobretot, el de davant del morf de plural, pràcticament inexistent amb realització ieista ($P = 0,02$). L'efecte de resistència d'aquests dos entorns és equivalent al de l'harmonia vocàlica com a factor estructural que frena el tancament vocàlic de /ɔ/ i /ɛ/ (vegeu 3.2.1.3). No s'hi descarten, per això, les excepcions, protagonitzades pels qui es troben «més allunyats» d'aquest dialecte local: són les variants [-j-] i [-l-].

Respecte als factors socials que condicionen el comportament d'aquesta variable, cal destacar en primer lloc el de llengua primera familiar. Com no podia ser d'altra manera, els qui tenen el castellà en aquesta situació presenten unes probabilitats d'aplicació de la regla de 0,63, mentre que els qui tenen el català (en realitat, una minoria entre aquests com hem vist al principi d'aquest apartat), l'apliquen tan sols en 0,19. També es destaca en aquest

sentit la classe social alta, escassament decantada pel ieisme, amb una probabilitat de 0,14, però seguida de prop per la classe baixa, amb 0,22, i a molta distància de la classe mitjana, amb 0,81; podríem parlar aquí d'un patró curvilini d'estratificació en què el grup social intermedi supera els altres dos en l'aplicació de la regla (figura 13).

FIGURA 13
Patró curvilini en l'aplicació del ieisme

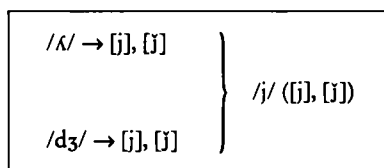

En els grups d'edat no s'observa una estratificació regular però els majors de setanta anys, ja presenten molt poc ieisme en comparació als menors d'aquesta edat (el grup de setanta a setanta-nou, $P = 0,32$, i el grup de vuitanta o més, $P = 0,17$); això vol dir que entre els anys deu i els trenta, en què es van socialitzar lingüísticament aquests grups, el ieisme devia ser anecdòtic. Finalment, per barris, es distingixen Sant Anton ($P = 0,69$) i el Raval Roig ($P = 0,98$) per ser més avançats en la implantació del ieisme quan, en consonància amb el major tradicionalisme que mostraven en el tema de la reintroducció de la /-r/, hauríem esperat que hagueren actuat just en el sentit contrari, això és, com a mantenidors de /λ/. També és cert, però, que a Elx s'ha generalitzat des de fa temps el ieisme entre una població autòctona molt menys interferida pel castellà que la d'aquests barris alacantins (Segura, 1998). Això sí; Sant Anton i el Raval Roig han tingut en altres temps una vida social «interior» molt rica i so-

len mostrar molt sovint un comportament diferencial respecte a la resta dels barris alacantins.⁸⁷ Per això no ens ha d'estranyar que desenvolupen particularment algunes característiques lingüístiques.⁸⁸

Fins aquí he parlat de la pèrdua d'una unitat fonològica de l'ordre palatal, /ɲ/. Entre les variants que impliquen l'abandó d'aquest fonema mediopalatal, n'hi ha una de minoritària, [j], que es dona només en alguns semiparlants i suposa l'aproximació a un altre fonema palatal, /dʒ/, també en «perill» de desfonologització en el català alacantí. Aquest altre fonema, a diferència de l'anterior, es pronuncia més avançat en el paladar i és africacat, però quan es mostra com a exponent de l'atròfia del català alacantí, endarrerix el seu lloc d'articulació de la zona prepalatal a la mediopalatal i perd el caràcter africacat. El resultat és [j], o bé [j] quan s'elimina tota resta de fricció. Així, són dues les variants que resulten de la desfonologització de /dʒ/, [j] i [j], amb la qual cosa sobrevé una coincidència altament reductora del sistema fonològic català que ens porta a preveure un futur fonema únic en el lloc tant de /ɲ/ com de /dʒ/ (vegeu la figura 14).

FIGURA 14
Tendència reductora comuna dels fonemes /ɲ/ i /dʒ/

No hi ha dubte que el castellà, que posseïx un únic fonema palatal no nasal, /j/, amb la realització ocasional [j], n'ha estat el model que ha exercit la

87. Sant Anton tenia una estructura de «corralons» interiors als edificis d'habitatges on es feia molta vida social, segons ens expliquen alguns subjectes nascuts i criats allà. Hui el barri ha desaparegut per la prolongació de l'Avinguda Alfons el Savi. El Raval Roig, barri pescador encara mal comunicat amb la resta de la ciutat, manté una vida social molt activa de carrer i celebra unes festes pròpies a part de les Fogueres de Sant Joan, en les quals els seus habitants no han volgut mai participar.

88. D'ultracorreccions no n'he trobat a la meua enquesta, però sí que he pogut observar, en un reportatge de televisió sobre la Setmana Santa a Alacant, una inscripció en una de les façanes del barri de Santa Creu que diu «La Llalla Concha» (per «iaia» o, si més no, «yaya»). En aquest reportatge parla un autòcton del barri sobre la decoració urbana en què ell ha participat i, en la seua parla, evidencia una absència total de [ɲ], fins i tot en posició final de mot ([aɲ] «all»).

seua influència sobre els parlants alacantins afectats. Al quadre 25 es poden veure alguns exemples de [j] i [ɟ] extrets dels escassos semiparlants que els han produït en coexistència amb les articulacions de la variant encara majoritària en alacantí, [dʒ].⁸⁹

QUADRE 25
Exemples de la desfonologització de /dʒ/

ajuntament [a'junta'ment], fregit [fre'jit], general [jene'ral], gent [jent], germana [jer'mana], major [ma'jor], Roger [ro'jer],⁹⁰ etc.

Una possibilitat alternativa a la posteriorització articulatòria i a la desafricació consisteix en la pèrdua del caràcter sonor de /dʒ/ tot conservant els mateixos punt i mode d'articulació, és a dir, [tʃ] ([tʃer'mans] «germans»; [a'tʃuðen] «ajuden»). Però aquest canvi, conegut com un dels dos trets caracteritzadors dels parlars apitxats, només l'he constatat de manera esporàdica en un parell de subjectes que exhibien, simultàniament, l'ús d'algun altre tret propi també del subdialecte central valencià.⁹¹ Així mateix ho constata taxativament Segura (1996, p. 62):

El parlar d'Alacant no és apitxat: no hi ha cap indicatiu d'ensordiment de les consonants sonores [dʒ], [dz] i [z], que s'hi pronuncien normalment.

Tanmateix, no és exactament així; si més no d'aquesta manera tan taxativa, com acabem de veure pel que fa a l'apitxament palatal, i, especialment, no és ben bé així pel que fa a l'ensordiment dels sons [dz] i [z]. Els semiparlants mostren un inici de camí cap a l'apitxament en aquest sector consonàntic, tant a l'interior de mot (fonema /z/, vegeu quadre 26) com per fonètica sintàctica (variant sonora d'enllaç intervocàlic del fonema /-s/, [-z-]; vegeu el quadre 27).

89. La baixa freqüència d'aparició en el discurs del fonema /dʒ/, ens ha impedit de contrastar-les d'una manera quantitativament suficient. Partint d'un text oral del subdialecte Alacantí-Vinalopó (Montoya, 1990, p. 75-76), la freqüència d'aparició d'aquest fonema ha estat només d'un 0,4 % entre les consonants.

90. Aquest nom, que va ser pronunciat per un subjecte tal com es transcriu, no va ser entès per l'entrevistador la primera vegada.

91. Adverbi de lloc *ací*, pronunciació de /-r/ amb pronom enclític (*baixar-ho*), etc. L'ús d'aquests altres trets pot demostrar un cert coneixement de la varietat valenciana que pot funcionar com a estàndard fora dels nivells cultes del País Valencià.

QUADRE 26

Exemples d'ensordiment de /z/ a l'interior de mot

base ['base], casat [ka'sat], cases ['kases], casi ['kasi], cosetes [ko'setes], cosins [ko'sins],
 iHusió [ilu'sjo], mesureta [mesu'reta], onze ['onse], poesies [poe'sies], presentar [presen'tar],
 president [presi'dent], respectuosos [respetu'osos], setze ['setse], utilitzen [uti'lisen], etc.

QUADRE 27

Exemples d'ensordiment de l'allòfon [-z-] entre mots

anaves al mercat [a,naves al mer'kat], dos anys [do's antʃ], es astò [es as'to], és una ensalà
 [,es una nsa'la], lo que és ara [lo ke 's ara], m'és indiferent [,m es indife'rent], no vas a posà-
 lo [no ,vas a po'zalo], totes en una peça [,totes en una 'pesa], tots es anys [,totʃ e's antʃ], etc.

Curiosament, encara en els semiparlants de més edat domina l'enllaç sonor de /-s/ entre vocals, fins i tot quan s'expressen en castellà, característica que sol ser exclusiva dels bilingües amb el català com a primera llengua (vegeu el quadre 28).

QUADRE 28

Exemples de sonorització de /-s-/ entre mots

En català:

arròs en fesols [a,rɔz em fe'zɔls], mos han fotut [mo,z am fotut], etc.

En castellà:

los hijos [lo'z ixos], hemos estao [,emoz es'tao], tendrás hijos [tendra'z ixos], bisabuelos
 [biza'βwelos],⁹² etc.

Els casos d'ultracorrecció en el sector del vocabulari amb /z/ encara no són massa freqüents (*interessat* [intere'zat], *processó* [proze'so]),⁹³ però ja palesen un progressiu escampament del fenomen.

92. Incloc aquest mot perquè entra dins una categoria de derivats en què, entre el prefix i el mot base, s'aplica la regla de sonorització; n'és un altre exemple la pronúncia catalana de mots castellans com *deshacer* o *desobedecer*.

93. L'origen de la ultracorrecció en aquest mot ve del castellà *procesión*, que dona lloc al que hem de considerar resultat de la interferència i no del català culte, *processó*, ja que en alacantí tradicional, el mot és *provesó*.

3.2.2.2.2. Fonotàctica de la coda sil·làbica

En posició final de síl·laba el català presenta una varietat de solucions consonàntiques molt major que el castellà. En aquesta posició poden aparèixer pràcticament totes les consonants catalanes i poden fer-ho, a més a més, en agrupacions de dues consonants (Recasens, 1993, V). Dialectalment, el castellà meridional, on s'inscriu el murcià, encara reduïx més les possibilitats consonàntiques de la coda sil·làbica castellana. Això té un reflex important en la fonotàctica que trobem en els parlants alacantins: impressionísticament, el fenomen més destacat, per l'efecte que causa a l'oïda catalana, és el de l'aspiració de consonants sibilants, però hi ha també altres processos que no poden ser absolutament menyspreats en relació amb l'anterior: tals són la lenició i elisió d'oclusives i la simplificació de certs grups biconsonàntics (Recasens, 1990-91, p. 290-291). Tota aquesta fenomenologia es percep millor, i així l'examinaré amb preferència, en la síl·laba de final de mot.

L'ALDC-1 i Segura (1996) són les úniques fonts dialectals que donen compte d'aquests fenòmens en el parlar alacantí. L'atles dirigit per Joan Veny, amb el sintagma (*soldats beneïts* [sol,daz βene'i's], ens mostra, per una banda, l'elisió de /-t-/ en un conjunt triconsonàntic (fonològicament, /...ts + b.../) i, per una altra banda, ens mostra també la lenició de la mateixa consonant en el grup biconsonàntic del segon mot, que representa amb [ˈ]. Pel que fa a Segura (1996, p. 69), aquest autor aporta casos d'elisió d'oclusives en final de mot, la majoria quan segueix una altra paraula començada per consonant (*conví fotut*, «convit fotut»; *po treballat*, «poc treballat»), però també sense necessitat de formar gleva consonàntica (*verità*, «veritat»).

L'enquesta realitzada per al present treball confirma i complementa aquestes dades esparses dels dialectòlegs mitjançant la casuística que s'exposa als quadres 29 (dues consonants) i 30 (una consonant), que contenen exemples de mots en final de frase, i 31, que conté paraules enmig de frase.

QUADRE 29

*Casuística de la reducció consonàntica en grups de dues consonants
(final de frase)*

Elisió o lenició de la primera consonant

/-ts/:

gats [gas], **nebots** [ne'βos], **poblets** [po'βle's], **tots** [tos], **xiquets** [tʃi'kes]

/-ks/:

amics [a'mis], **jocs** [dʒoʰs]

/-ns/:

alicantins [alikan'tis] // [alikan'ti^{ns}], **cosins** [ko'zis], **escalons** [eska'los], **reunions** [reu'njos],
uns [us]⁹⁴

Elisió de la segona consonant

/-nt/:

Alacant [ala'ka]⁹⁵

/-ns/:

anys [aɲ].

/-ʃk/:

m'avorrixc [aβo'riʃ].

QUADRE 30

*Casuística de la reducció consonàntica en una consonant
(final de frase)*

Elisió o lenició

/-t/:

amistat [amis'ta], **edat** [e'da'], **juventut** [dʒuβen'tu], **llevat** [je'va] («llevat, rent»), **Madrid**
[ma'ðri], **marit** [ma'ri], **tengut** [teŋ'gu] («tingut»)

Elisió

/-s(-)/:⁹⁶

entonces [en'tonse], **mosatros** [moza'tro], **veus?** ['ew]

94. Com que *uns* és un determinant, és difícil que vaja en final de frase. L'exemple concret era el següent: «Tindria *uns*... uns quinze anys».

95. Aquest cas sembla d'elisió de dues consonants, però el cert és que funciona una regla variable entre els alacantins d'elisió de la segona consonant del grup /-nt/ i que aquest parlant sempre aplica la regla: *enfrent* [eɲ'fron], *diferent* [dife'ren], *posant* [po'san], etc.

96. Presente el tema de l'elisió de /-s/ desconnectat del de l'aspiració, que tractaré més avall, per més d'un motiu: aquestes elisions no són exclusives dels semiparlants, podrien estar lexicalitzades i es produïxen amb simultaneïtat amb elisions de /-s-/ a l'interior de mot: [moa'tros] // [moa'tro] («nosaltres»).

QUADRE 31
Casuística de la reducció consonàntica enmig de frase

GRUPS CONSONÀNTICS

Elisió o lenició de la primera consonant

/-ns/:

alicantins [ˌson alikan'tiⁿz ðe («són alicantins de...»), **uns** [us] («uns quinze anys»)

Elisió de la segona consonant

/-ns/:

mans [ˌmaɲ ke te'nia] («unes mans que tenia»), **ocasions** [okaˌsjon ke 'te] («ocasions que té»)

/-ts/:

tots [ˌtot e'saɲ] («tots els anys»)

FONEMA COMPOST

Elisió

/-tʃ/:⁹⁷

vaig [ˌba kom'prar] («vaig comprar»), [ˌba'naʃer] («vaig nèixer»), [ˌba repar'tir] («vaig repartir»)

UNA CONSONANT

Elisió o lenició

/-t/:

cabasset [kaβaˌseð ðe 'fum] («cabasset de fum»),⁹⁸ **dit** [aˌði ke] («ha dit que...»), **edat** [eˌda ðe] («edat de...»), **pot** [no po 'ser] («no pot ser»), **tot** [to 'neyre] («tot negre»)

A més de les elisions i la lenició, els semiparlants alacantins també practiquen l'aspiració, fenomen que s'aplica a consonants sibilants que formen part, també, de fonemes compostos o de grups consonàntics, tal com ens mostra el quadre 32.

97. Entenc /tʃ/ com un sol fonema compost de dos moments, l'oclusiu ([t-]) i el fricatiu ([-ʃ]).

98. Nom d'un joc de xiquetes en què aquesta frase era cantada.

QUADRE 32

*Aspiració de sibilants en grups consonàntics i fonemes compostos**En final de frase*

/-ns/:

anys [anh] («set anys»; «yo tenia huit anys»; «fa cinquanta anys»)

/-ps/:

saps [sa^h] («saps?»)⁹⁹*Enmig de frase*

/-ns/

germans [dʒer,manh ke 'tiŋk]

/-ns/:

anys [bin,t aŋ^h ke ['tink] βiβia 'ji] («vint anys que vivia allí»), [sen,t aŋ^h 'fent o] («cent anys fent-ho»)

/-ts/:

destinats [desti,na^h per a'ja] («destinats per allà»), **influenciats** [imfluen,sja^h per la 'zona]

/-tʃ/:

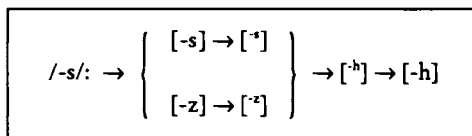
vaig [,bah kla'var] («vaig clavar»), [,bah 'bindre] («vaig vindre»)

Però l'aspiració més habitual és la de consonants sibilants que apareixen soles en posició implosiva. Aquestes consonants són /-s/, amb les variants contextuais [-s] i [-z], i /-ʃ/, amb les variants [-ʃ] i [-ʒ]. Atès que l'aspiració d'aquest segon fonema és molt rara,¹⁰⁰ a l'hora de fer una quantificació, tindrè només en compte els casos de /-s/. Aquest procés d'aspiració passa per quatre etapes i dues vies de partida paral·leles que conflueixen en un mateix punt terminal (vegeu figura 15).

99. Aquesta aspiració podria no ser de dues consonants sinó d'una, ja que en alacantí és també habitual la reducció *sas* d'aquesta forma verbal a partir de *saps*.

100. Fent ús del mateix estudi sobre freqüències en unitats fonològiques que hem vist en pàgines anteriors, entre les consonants, la freqüència de /ʃ/ –en qualsevol posició– és d'un 2 %, mentre que la de /s/ és d'un 12 %. Un dels escassíssims exemples d'aspiració d'aquest fonema és [pa,reh men'tira] (*parex mentira*, «pareix mentida»).

FIGURA 15
Continuum de les variants de /-s/ en alacantí

En total, l'esquema presenta sis al·lòfons. La via superior presenta l'aspiració més freqüent, que és la que es dona davant de consonants sordes o en posició final absoluta. La via inferior és la de l'aspiració del fonema /-s/ quan precedeix consonants sonores. En cadascuna d'aquestes vies tenim dues variants, la primera és la de la pronúncia tradicional i encara predominant ([*-s*] o [*-z*]), fins i tot entre els semiparlants, i la segona és la d'una pronúncia lenida de la sibilant ([*^\ast*] o [*^\ast*]). Les altres variants ja són al·lòfons aspirats comuns: [*^\ast*] és la tercera passa, amb aspiració parcial, i [*-h*] és la quarta, que correspon a l'aspiració pròpiament dita o completa. En suma, aquest contínuum es pot resumir en la regla 12.

REGLA 12. (-s) → <-h>

A l'esquema de la figura 15 he descartat un context en què pot donar-se també l'aspiració, l'intervocàlic, i he deixat de banda igualment una variant posterior a la fase [*-z*] que es dona com a alternativa a [*^\ast*], es tracta de [*r*] (rotacisme). En ambdós casos el motiu de la supressió ha estat la baixa freqüència amb què s'han donat a l'enquesta. Exemples del context suprimit són [*vah es'ta*] (*vas està*) i [*em've^h en kwan*] (*en ves en quant*), i de rotacisme són [*mor ði'em*] (*mos diem*) i [*ar 'vist*] (*has vist?*).¹⁰¹

Practicades aquestes exclusions així com també les que corresponen a elisions,¹⁰² queden per al còmput totes les realitzacions del fonema /s/ en posició implosiva que consten a la figura 15. Ara bé, atès que les variants [*-s*] i [*-z*] són encara les majoritàries entre els parlants alacantins, fins i tot entre els qui fan servir l'aspiració, el recompte ha tingut lloc finalment entre les variants que, en principi, podíem considerar d'aplicació de la regla 12, això és, [*^\ast*], [*^\ast*], [*^\ast*] i [*-h*].¹⁰³

101. Segura (1996, p. 62-64) dedica un apartat al rotacisme alacantí, en el qual el so [z] esdevé [r], tant a l'interior de mot ([*re'rulta*], «resulta») com entre vocals de diferents mots ([*ez dor a'miks*] «es dos amics»).

102. Vegeu el quadre 30 i la nota 96.

103. L'alta freqüència de [*-s*] i [*-z*] hauria obscurit l'observació de les correlacions estructurals i socials de l'aspiració, que és el que es tracta d'analitzar aquí preferentment.

En conseqüència, a l'hora de l'anàlisi estadística no he considerat valors d'aplicació les /-s/ afeblides ([^{-s}], [^{-z}]) i he deixat com a tals les variants realment aspirades ([^{-h}] i [-h]). Als quadres 33 i 34 presente mostres de les quatre variants que han entrat al còmput.¹⁰⁴

QUADRE 33
Mostres de les variants [^{-s}] i [^{-z}]

Amb [^{-s}]:

mante_s pa passar, mus **pare**_s coneixien, **este**, més **cose**_s, **història**, una **me**_scla [una 'me'kla], algunes **paraule**_s [pa'rawles^s].

Amb [^{-z}]:

despu_és de, no **mo**_s mesclàvem, és la que ix [e^s la ke 'iʃ].

QUADRE 34
Mostres de les variants [^{-h}] i [-h]

Amb [^{-h}]:

castiga_t [ka^hti'ɣat], **despu**_és per l'**esprà** [des,pwe^h perl a^h'pra] («...vesprada»), dic **es** que tinc («dic els que tinc»), **mo**_s convé, **esquerres**, **le**_s Carolines ([le^h karo'lines]), **fave**_s que me furtu, en l'**Asplanà estan** [en l a^hpla,na^h'tan], **es** per una des **cose**_s que **més** m'ha agradat [e^h per una òs,koze^h ke me^h m aɣra'ðat], **me**_sclaet [me^hkla'et], **algunes** paraules [al,yune^h], **mo**_s veïa [mo^h βe'ia]

Amb [-h]:

donati_s pas barraques, **mu**_s pares, **buscà**-les, **es** bous, **hospita**_l, lo que **és** la vida!, **es** clients, **gu**_st, **és** curiós, **mosatros** comprenem [mo,zatroh kompre'nem]

Com ja s'aprecia pel volum d'exemples amb [^{-h}] del quadre 34, els casos d'aspiració lleu són els més freqüents entre els d'aplicació, els quals, en conjunt, han tingut 187 ocurrences de les 245 totals de la variable dependent (un 76 %). Aquest nombre d'ocurrences baix prové d'un nombre també

104. Transcripció fonètica de algunes paraules o frases de cada grup perquè es veja l'efecte de la regla variable sobre el conjunt.

baix de subjectes que fan aspiració, que són els que han integrat la submostra per a l'estudi de la present regla variable. A la taula 20 es pot veure la distribució del contingent de parlants d'aquesta submostra per llengua primera i sexe.

TAULA 20
Submostra de subjectes per a la regla variable (-s) → <-h>

<i>Castellà L1 (Semibilingües)</i>		<i>Català L1 (Bilingües)</i>		<i>Total (N)</i>	
28		8		36	
Hòmens	Dones	Hòmens	Dones	Hòmens	Dones
22	6	6	2	28	8

Les variables independents que influïxen en aquesta regla variable són l'estructural, l'estilística i, sobretot, la social. El factor estructural que afavoreix l'aplicació de la regla és el de consonant sorda o final absolut a continuació de /-s/. Així, quan es dona aquest context, les probabilitats de produir-se aspiració són de .51, mentre que, quan segueix consonant sonora, en què partim de [-z], es reduïxen a .33 (vegeu exemples dels quadres 33 i 34).

La variable estilística és l'única que no puc donar quantificada perquè és fruit d'una apreciació subjectiva difícil de mesurar:¹⁰⁵ es tracta del grau d'èmfasi, emoció o animació que l'individu posa en les seues paraules. El cas és que els subjectes que han mostrat alguna d'aquestes qualitats, a partir del moment en què ho han fet, que no ha estat mai al principi de l'entrevista, han incrementat o han introduït l'aspiració en la seua parla. Els tres casos més clars han estat el d'un fester quan recorda el moment en què ell va col·laborar a introduir un vestuari nou a la festa a pesar de l'oposició de sectors més conservadors, el d'un home vidu quan evoca la mort de la seua dona, i el d'un barber quan, després de parlar amb una veïna i l'entrevistador, passa a fer-ho amb uns amics que entren a la barberia. En tots tres casos hi ha el pas d'un estil més formal (parlant de temes més aïna neutres o amb persones més distants quant a relació social) a un altre estil més informal o col·loquial perquè s'hi produïx una verbalització de sentiments i el

105. Apreciació feta per l'entrevistador que signa aquestes ratlles.

control sobre com es parla es fa més difícil. En aquest sentit, la correlació de l'aspiració amb la colloquialitat, present també en el contínuum estilístic del castellà peninsular central i meridional, deixaria fora de dubte la patent castellana d'aquest tret.

Tampoc no he pogut mesurar, però convé fer-ho constar, l'aspiració efímera d'alguns parlants que, a pesar de no aspirar normalment, la introdueixen quan citen paraules de gent que aspira o, simplement, fan alguna referència a aquestes persones. No es tracta d'una «mala» imitació sinó d'un canvi de registre dut a terme amb una gran naturalitat. D'alguna manera, podríem veure-hi un equivalent del canvi de codi però a escala dialectal. Dues parlants ens proporcionen sengles exemples en aquest sentit. Una reproduïx les paraules entre un matrimoni de l'Horta d'Oriola (de dialecte murcià) i és l'únic moment de tot el seu discurs en què produïx una aspiració (vegeu les pàgines 183-184, al text 9 de l'apèndix):

I aquey home se'n va vindre a trebayar i anava es dissabtes a la dona:
—«*Bueno, ¿qué?, estoy buhcando casa*».
—«*Bueno, tú búhcala, búhcala*»

L'altra parlant alludix a uns membres de la seua família política, d'origen murcià, als quals, en comptes de caracteritzar-los lingüísticament d'una manera explícita, ho fa implícitament utilitzant l'aspiració en la paraula que més els representa (vegeu Montoya, 1996, p. 265):

[...] pero sa mare és murciana [...] Això que ha estudiat el xic... fa com una cahtellanica d'eixes, com sa mare...

El cas invers és el d'un semiparlant alacantí que no aspira quan conversa en català, però en el moment en què passa a adreçar-se a una altra persona en castellà, sembla com si s'alliberàs del «corsé» articuladori que li imposava la seua segona llengua i comença a aspirar alhora que alleugerix la seua velocitat d'elocució (vegeu la pàgina 176, al text 6 de l'apèndix):

No, yo ha segut fester, perquè bamos, esta comunitat és mol fester i m'ha agra(da)t la festa... en este momen estic tan far(t) de festes [...] *si tú por muy joven que seas, o sea, mucho que te tengas que divertir, tenga que ser a costa de las demás personas, la verdad eh que no lo encuentro razonable*

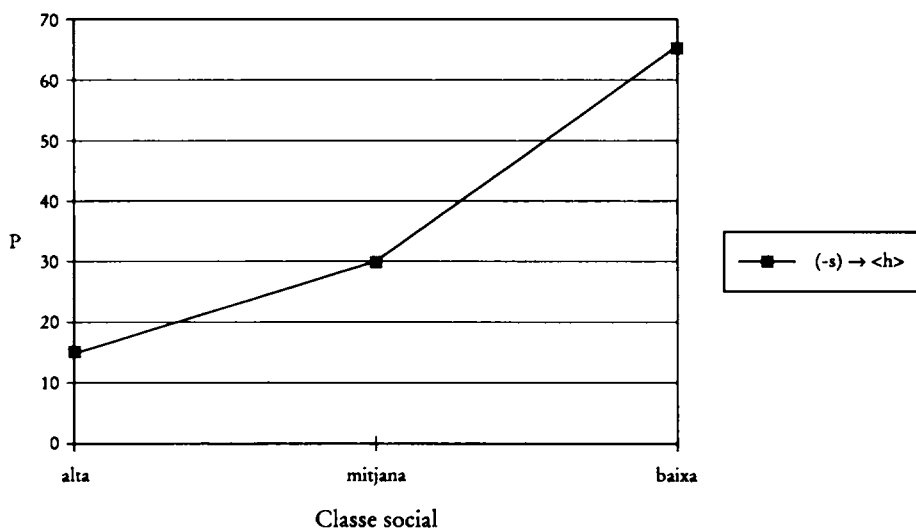
Ara bé, quan aquests semiparlants se situen en un punt baix de l'escala social, hom no domina bé els límits entre llengües i el desig de correcció esdevé ultracorrecció. El següent fragment és mostra d'un subjecte que presen-

ta una altíssima proporció d'aspiració que va acompanyada de les formes ultracorrectes *deus* («deu», numeral) i *taxis* («taxi»):

[...] i mossatros creiem que éh que no moh veia pero dehpués, después havem pensat que l'home esse a pessà de que era molt bq: «per quatre faveh que me furteu....», [...] i mossatros creiem que mos burlàvem d'ell, i eh que mos dexava, habia fam [...] per axó dic que as *deus* anytx ya estava trebanyant [...] el xiquiyo *ahora* s'ha possat a trebayar en un *taxis*.

Aquest exemple ens permet entrar, sense solució de continuïtat, en els factors socials, ja que, en aquest àmbit, són la classe social baixa i el sexe masculí els elements que encapçalen el canvi en la regla variable que estudiem. Així, els hòmens presenten unes probabilitats d'aspiració de 0,54 mentre que les dones es queden en un 0,25. Quant a la diferència de classe, la figura 16 mostra una estratificació perfectament regular en què el grup inferior de l'espectre social es destaca a molta distància dels altres dos grups com a principal impulsor de la novetat lingüística, talment com succeïx a l'àrea central i meridional del castellà peninsular (Calero, 1993, p. 98).

FIGURA 16
Estratificació regular de l'aspiració

3.3. FORMES, FUNCIONS I COMBINATÒRIA

3.3.1. MORFOLOGIA: LA FLEXIÓ

3.3.1.1. *Els articles de plural*

Morales (1992), com hem vist al primer capítol, considera que la unificació de gèneres que es dona en els articles a certes zones valencianes és un procés simplificador característic de l'atròfia lingüística, independentment del model que imposa la llengua dominant.

Tanmateix, sabem que, dins del subdialecte Alacantí-Vinalopó, el fenomen és més regular a l'àrea del Vinalopó (on ja l'hi trobàvem a principis de segle) que a la mateixa ciutat d'Alacant, on s'ha pogut mantenir fins hui amb una certa freqüència la distinció formal de gènere.

Si fem cas de les grafies que es reproduïen a la premsa satírica i el sainet alacantins de finals del segle passat, la reducció de les formes *els* i *les* a *es* era molt minoritària, a penes d'un 12 % (Montoya, 1986b). Tant l'ALC-1 (1919) com ALC-2 (1960) recullen el manteniment de la diferència de gènere entre les formes de plural *els* i *les* a Alacant, mentre que a Elx la forma *es* començava a unificar les formes tradicionals, per bé que d'una manera variable.¹⁰⁶

L'ALDC-1 (1967) ja presenta modificacions en aquest sentit; d'una banda apareix el masculí amb la [-l-] elidida (*es*): [es 'flares], [ez 'muskles], [taŋ, ka 'z uɫtʃ], però també amb la [-l-] conservada (*els*): [nete,dʒa se lz 'laβjos]; d'una altra banda, apareix *es* com a femení: [el ,dia 'z animes] (fins i tot per a designar les hores del dia, [ez wit]), però també tenim *les*: [les kam'panes]. Comptat i debatut, hi ha un lleuger predomini de la forma reduïda *es* per a ambdós gèneres al llarg del qüestionari de l'ALDC-1 que ens podria fer pensar en una situació de variació estilística com la que descriu Barnils (1913, p. 67) per a l'Elx de principis de segle o la de variació per context fonètic que descriu Colomina (1985, p. 162) per a l'Alcoi dels nostres dies.

L'ALDC-2 simplifica aquest estat de variació i ja no presenta cap forma *els* o *les*.¹⁰⁷ L'ALEP, que obté també les corresponents formes pronominals, presenta igualment una reducció sota la forma única *es*: [as, parez no se z a'dʒua], amb una excepció: *dia de les ànimes*. El treball de Colomina (1985, p. 307) i

106. En algun cas, Grieria recull la conservació de l'antic article de plural masculí: «los forats del nas».

107. Fins i tot, corregix algunes formes de l'ALDC-1: *les campanes* → *es campanes*, *els hòmens* → *es...*, *els peus* → *es...*, etc.

de Segura (1996, p. 87) també consideren imposada la forma única per als dos gèneres en plural, *es*.

La impressió que obtenim, per tant, a partir d'aquesta ràpida ullada als testimonis lingüístics de tot el segle xx, és que hi ha hagut una ràpida evolució consistent a reduir la distinció formal de gèneres entre *els* i *les* sota la forma única *es*, i això tant en els articles com en els pronoms de tercera persona que en són una clara reproducció. L'enquesta duta a terme per al present treball dona un predomini aclaparador de formes de plural femení com *les* que mostra el quadre 35.

QUADRE 35

Exemplificació de l'article de plural predominant

Masculí («els»)

«as trenta-dos anys» («als...»), «es duia al colege» («els» [= grills]), «pas veïns» («per als...»), «saltaven es xiquillos» («...els...»)

Femení («les»)

«es dos garrafes» («les dues...»), «pes Carolines» («per les...»), «posant-li es mans en l'esquena» («...les...») «es coques es fem aquí; si vols que te's facen...» («les... les... les»), «li donem es claus» («...les» [= «claus d'obrir portes»]), «es meues filles» («les...»)

Així, la norma que predomina actualment en el català alacantí consisteix a unificar el gènere dels articles en plural (i dels pronoms clítics de tercera persona) sota la forma *es*. Això no significa que haja deixat d'usar-se *les* per al femení de plural, ja que un 62 % dels subjectes de la mostra l'empra en alternança amb *es*, com es pot veure al quadre 36.

QUADRE 36

Frases amb usos variables de l'article de femení plural

AB:¹⁰⁸ *les* festes d'aquí... el nom *des* festes d'aquí d'Alacant... són *les* fogueres.

AP: *les* tinc aquí *es* nores.

Br: a *les* atres, ya ben xicotetes [...] i *es* matexes mares...

CM: *es* fàbriques que queden [...] totes *les* setmanes...

CV: *es* tinc yo totes *les* portes *exes*, *es* tinc.

108. Vegeu la resta de característiques de cada subjecte a l'apartat 6.2. (La Mostra).

JG: es xiquetes tenen que saber [...] a les xiquetes.
 JM: el uà, es caniques [...] juar a les boletes, al ua, que diem mosatros.
 LL: una des meues obsessions [...] no m'han donat ni les gràcies.
 Ma: en es tendes i tot axò, sí [...] és com ... és com les provessons...
 MS: totes es barques plenes de llumetes [...] i en les llumetes...
 PC: en les recaudacions que van fer, recaudaven es peces des cotxes
 Pí: es xics per un costat i les xiques per atre; es de San Blas volien es xiques pa eyos.
 PP: es meues germanes [...] i totes les dones d'ellos.
 RM: es xiques anaven en les mares.
 Sf: anaven es mares en les xiques a tot.
 SR: duien les saques de farina, es mantes i tot axó hu feen.
 Tm: en totes es xiques [...] ballaven les peces exes.

Però, globalment, la presència de *les* és clarament minoritària; tant és així que hi ha un 38 % de subjectes que no usa mai aquesta forma a excepció de les indicacions horàries (*les cinc del matí, hasta les set del matí, les dos de l'esprà*, etc.). L'esquema-resum d'aquesta situació seria el de la taula 21.

TAULA 21
Formes alacantines de la flexió de l'article

<i>Nombre</i>	<i>Masculí</i>	<i>Femení</i>
<i>Singular</i>	el	la
<i>Plural</i> (38 % de la mostra)	es [excepte <i>les</i> hores]	
<i>Plural</i> (62 % de la mostra)	es	es // les

Però encara l'esquema es complica quan trobem que gairebé una quarta part dels subjectes que manté minoritàriament la forma *les* per al femení de plural, utilitza aquesta forma també per al masculí de plural, amb la qual cosa *es* i *les* es poden caracteritzar com les formes usades per al plural sense distinció de gèneres.¹⁰⁹ La taula 22 dóna compte d'aquesta nova modalitat que afecta un 15 % dels subjectes de la mostra.

109. Colomina (1985, p. 307) descriu un fenomen similar per a altres punts del valencià meridional (Guardamar, Beneixama i la Canyada), on la forma *les* és exclusiva per al masculí plural.

TAULA 22
Formes de la flexió dels articles sense distinció de gènere en plural

<i>Nombre</i>	<i>Masculí</i>	<i>Femení</i>
<i>Singular</i>	El	la
<i>Plural</i>	es // les	

L'exemplificació corresponent als usos de masculí plural que esquematitza la taula 22 es pot consultar al quadre 37.

QUADRE 37
Usos (variables) de l'article de masculí plural

FT: **les** guàrdies i qui siga: tot lo món te parla en valencià.
 GA: per **les** xiquets i tal, que es xiquets del poble...
 GF: yo ha segut **des**¹¹⁰ deu anys modelista [...] hasta **les** vint-i-sis anys.
 Jt: juàvem pos a **les** jocs que havia [...] a totx **es** jocs.
 PR: a **les** tres anytx de morí-se mun pare, se va morí ma... No: primé ma mare i, a les tres anytx, mun pare —va passà l'accident— [...] en **es** auelos...
 SB: **les** depòsits de gasolina.
 VH: a **les** cinc anys de casà-me [...] **as** quaranta-quatre anys.

En resum, podem dividir els subjectes en dos grups segons els usos que fan de l'article de plural:

- a) Subjectes que usen *es* en exclusiva per als dos gèneres (38 %).
- b) Subjectes que fan un ús variable de *les* i *es* per al femení (62 %).

Dins d'aquest segon grup, hi ha una nova subdivisió en raó dels usos en el gènere masculí:

- b.1) Subjectes que només usen *es* (79 %).
- b.2) Subjectes que usen tant *es* com *les* (21 %).

110. *Des* és l'aglutinació de la preposició *de* més l'article *es* i té el significat de «des de».

No he observat cap correlació amb factors estructurals, estilístics o socials que condicionen el funcionament d'aquesta regla variable. En aquest sentit, la hipòtesi de Morales (1992) que pretén posar en relació la simplificació de gènere en l'article que s'opera en un altre punt del valencià i l'atròfia lingüística, no es confirma en la present recerca sobre l'alcantí, ja que no he detectat cap presència significativa de semiparlants en el grup *a*, que és el dels qui simplifiquen a *es*. També hi hauria la possibilitat de relacionar la introducció de *les* com a masculí amb una altra simplificació, però tampoc en aquest grup hi ha una presència significativament major de semiparlants.¹¹¹

Paral·lelament a aquestes tramudances de l'article (definit) de plural, d'una banda entre formes inicialment masculines (*es*) que esdevenen també femenines, i, de l'altra, entre formes en principi femenines (*les*) que passen també a masculines, els articles indefinits experimenten canvis similars: *uns*, amb afèbliment o elisió de la [-n-]: *u(n)s*, passa a utilitzar-se també com a femení (com *e(l)s*) i *unes*, primerament femení, s'atribuïx també al gènere masculí. La seua menor freqüència, però, m'impedix de valorar l'impacte d'aquest nou canvi així com d'exemplificar-lo més àmpliament (vegeu el quadre 38).

QUADRE 38

Tramudances de gènere en l'article indefinit

Forma inicialment masculina

«van fer *u(n)s* cases», «*u(n)s* xiquilles a un costat», «ara posa l'ajuntament *u(n)s* puestos»

Forma inicialment femenina

«vaig estar *unes* mesos en Alger», «havien *unes* banys», «volia comprar *unes* calcetins»

3.3.1.2. Els pronoms febles

a) El pronom en

Dels dos pronoms adverbials, *hi* i *en*, el segon és l'únic que ha conservat en valencià gairebé tots els usos genuïns del català,¹¹² però en alcantí, el pro-

111. També podríem veure l'ús de *les* per al masculí plural com una aproximació a l'estructura sil·làbica de l'article *los* del castellà.

112. La presència de *hi* en valencià es pot considerar residual, com és en el cas d'alguna aparició fossilitzada en els verbs pronominals *veure-hi* o *haver-hi*, i en el parlar alcantí pot dir-se que ja ni tan sols això (Segura, 1996, p. 78).

nom *en* ja comença a mostrar signes de reducció del seu ús, especialment entre els qui tenen el català com a llengua segona.

Dels dos usos característics del pronom *en*, com a substitut d'un subjecte o d'un complement verbal (en aquest cas, amb un referent), i com a adjunt a un verb pronominal (en aquest cas, el seu ús està lexicalitzat), les fonts dialectals que han fet recerca en l'alacantí no ens en donen mostres de desús. A partir de l'ALDC-1, veiem exemples de l'*en* com a pronom amb un referent: «no *en* vullc més», «*n*'hi ha massa», «*n*'hi ha molts», etc. I a partir de Segura (1996, p. 78) obtenim exemples de l'*en* lexicalitzat (ara, sota la variant contextual *ne*): «deixà-se-*ne*», «anà-se-*ne*», «pujà-se-*ne*», etc.¹¹³

Però a l'enquesta per al present treball ja ens trobem amb una casuística que podríem dir d'ús «decadent». Els hereus de l'estat dialectal rebut no mantenen sempre l'*en* que té un referent; el principal context en què el perden és en companyia del verb *haver(-hi)*, tal com mostra el quadre 39.

QUADRE 39

*Exemples de desús del pronom «en» amb un referent
(parlants que tenen com a primera llengua el català)*

AE: De l'edat meua ya no n'hi ha-hi.

Eu: En havien algunos que parlaven en castellà [...] Ø ha-hi uno que no m'antén ni una paraula Ø ha-hi un atre que s'hu pren a mal.

IG: Ara Ø ha-hi molts [= jóvens] que són molt rebeldes

Jt: Ya té vint-i-sis anys —el major— va a fer Ø vint-i-set ara [...] gent mala no Ø ha hagut axina.

LL: No me'n quede'n [...] Quatre-cents [= sol·licitants] demanant-me'n [...] És este el que no n'hi ha-hi [...] Cada volto anem quedant Ø menos; ara Ø habran deu o dotze que parlem¹¹⁴ en valencià [al barri] [...] la xiqueta Ø pega una en valencià, una en castellà; se torna loca!

MH: Poquets Ø ha-hi que parlen valencià [...] poquets en hi ha-hi que parlen en valencià.

113. Segura (1996, p. 157) esmenta, de passada, una frase extreta del periòdic *El Cullerot* amb un *en* ultracorrecte: «...i fent curruixes se'n va dirigir al seu barracó» (1884), cosa que ens fa sospitar un inici de desestabilització dels usos de *en* en una època molt primerenca.

114. Les formes verbals *habran* i *parlem* haurien de tenir la mateixa persona (sisena o quarta) per coherència discursiva. Segurament, el seu autor, quan comença la frase (amb *habran*) no s'inclou en la relació de persones que parlen valencià però quan la va acabant s'adona que ell també l'està parlant, i s'hi inclou.

Mí: No n'hi ha-hi.

MS: A lo miyó li'n donaven una grapallà.

PP: En tres mil pessetes [...] encara crec que en van sobrar.

PR: En guanyava un muntó [= diners] [...] que casa com exes no Ø encontrarà atra iual.

RG: En tinc prou, en tinc prou.

RM: Sí: n'havien poquets [...] n'eren pocs.¹¹⁵

Els subjectes que tenen el català com a segona llengua ja perden l'*en* en la majoria d'ocasions en què haurien d'usar-lo segons el parlar alacantí descrit pels dialectòlegs des de principis del segle XX (quadre 40).

QUADRE 40

*Exemples de desús del pronom «en» amb un referent
(parlants que tenen el català com a segona llengua)*

AL: T' Ø he portat uno; ara te ho donaré.

AP: Eren molts germans? — Ø érem tres.

BF: Yo no sóc un farolero com Ø ha-hi tants en la vida.

CR: Vols di que quan parle en castellà, si Ø dic alguna en valencià? [...] a la Maria del Mar Bonet no li'n capte una.

HG: [Tu en coneixes?] Yo Ø conec de dones i, además...

HL: Sí que n'ha trobat.

JS: Yo el vaig parlant, pero al matex temps me Ø passe¹¹⁶ al castellà.

Ma: Vas a Calp i té un parlar, vas a Moraira i Ø té un atre.

MC: Dins de la Graduada tenia yo exe grado, i en tenia setanta [= alumnes] [...] Ø perden uns i Ø ixen atres

PC: No Ø dispara una [= paraules en valencià].

115. És propi del valencià, a diferència de la resta de dialectes catalans, l'ús de *en* amb el verb *ser* com a subjecte (= n'érem tres).

116. En aquest exemple de JS, partim de l'ús general valencià d'aquest verb, que és *passar-se'n* i no *passar-se*.

PS: Quaranta-sis anys al revés: no me Ø lleve ninguno.

Sf: Quan va començà, tenia quinze anys i quan se va acabà Ø tenia di... setze [...] trenta-tres en té ara.

SR: La xiquilla, sí, pero en tinc dos [...] quant ha-hi... si són cinc persones i Ø ha-hi una que parla en castellà, parlem en castellà.

VH: Huesca Ø ha-hi molts.

Quan l'ús de *en* està lexicalitzat, la desaparició del pronom és rara en els bilingües competents en català però ja està generalitzada entre els semibilingües que tenen el català com a segona llengua (quadre 41).

QUADRE 41
Exemples de desús del pronom «en» lexicalitzat

L1 català

Jt: S'escapaven i s'Ø anaven per ahí.

PR: Vinga-se Ø en mi, yaya.

RM: Tenies que tornà-te Ø a l'atre puesto.

L1 castellà

AP: Se Ø va bindre aquí a biure, en eyes [...] se Ø ba bindre a ajuar a la germana [...] aquell home se'n va vindre a trebayar [...] yo me crec que anant-me Ø a viure a Santa Pola...

Cn: de xicotet me Ø vaig vindre aquí.

HG: S' Ø han anat a lo millor a San Blas.

Mo: ya se Ø van vindre aquí, se van casar es fills i tot aquí.

Pí: volen anà-se Ø a vore es focs artificials.

PS: Ya mos Ø bam bindre d'ayí aquí, pos mos Ø vam bindre en el any...

Com a evidència de la major pèrdua en aquest ús lexicalitzat, la ultracorrecció fa acte de presència en els semiparlants (quadre 42).

QUADRE 42
Ultracorreccions del pronom «en» lexicalitzat

AL: Se'n van casar per a vindre.

GF: Después, ya al casà-me, festejar ya... mo'n vam vindre aquí i ya me'n vaig clavar aquí de guàrdia.

PS: Se'n ba anar a biure a la *plaza el Carmen* [...] Mes auelos se'n van fer una casa en la *plaza* es Oliveretes.

Ma: Pues, nada, a on me compreguen, me n'aniré [...] es botijons, es cànthers... tot axò se n'anava a comprar.¹¹⁷

b) *El pronom ho*

El pronom neutre *ho* (pronunciat normalment [u]) també sol ser problemàtic per als semiparlants perquè el castellà, que és la seua llengua primera, no hi té una correspondència exacta. De tota manera, *ho* es manté millor que *en*, ja que, almenys una part dels usos del pronom castellà *lo* (quan és neutre), coincidixen amb els del català.

Entre els parlants que tenen com a primera llengua el català no he detectat casos de confusions o dubitacions, i encara entre els qui la tenen com a segona llengua es manté relativament l'ús de *ho* d'acord amb la norma alacantina tradicional (quadre 43).

QUADRE 43
Exemples de l'ús tradicional de «ho» entre els semiparlants

CV: El problema està en trobà-ho [...] la gent hu va fer perquè tenien por.

JM: Axò hu dividia el tramvia, que ya no existix, de la *calle Padre Esplà*.

CP: Un grupet que hu han fet enguany aquí en Alacant.

CR: Yo t'hu dic perquè és lo que ha sentit sempre.

117. El primer *anar* que utilitza aquesta parlant ha de dur adjunt el pronom *en*, però entenem que el segon forma part de la perífrasi verbal *anar(-se) a comprar*, on *en* (apostrofat amb *anava*) és sobrer i hi ha, per tant, ultracorrecció. La nostra interpretació és, per tant, «anava a comprar-se botijons i cànthers» i no «se n'anava [de sa casa?] i es comprava botijons i cànthers».

GA: No me hu ha plantejat.

Ma: Passa-t'hu bé [...] ara hu fan molt bonico.

MC: Pa saber lo que dien ells, tenia que explicà-me-hu yo; ni m'aclaria ni res.

SR: Duien les saques de farina, es mantes... i tot axó hu feen.

Però no deixa d'haver-hi casos d'interferència amb la forma neutra castellana corresponent, *lo*, que pot alternar els seus usos amb *ho* en els mateixos parlants com si es tractara de formes sinònimes, fins i tot col·locant l'una a continuació de l'altra com en un desig de reforçar el sentit neutre de l'expressió (quadre 44).

QUADRE 44

Exemples d'interferència del «lo» neutre castellà

AL: No sé com dir-te-*lo*.

AP: Hu tinc anotat pa dexa-se-*lo* al meu nét.

Cn: Yo *lo* he sentit dir, sí.

CV: Axò, a on pots vore-*lo* és en la Biblioteca «Gabriel Miró» [...] si vas a vore-ho...

GA: Tinc que pensà-*lo* pa dir-ho.

GF: Astò *lo* hu va inventar E. S.; era un mecànic molt bo.

HG: No me *lo* he plantejat.

RR: Ha-hi que sentí-ho i borer-ho [...] axó ha-hi que bore-*lo*.

SR: Mos *l*han ensenyat axina es auelos [*l'* (<el) = «ho», a parlar en castellà].

VH: Mai me *lo* va explicar.

Així mateix, la interferència del castellà pot anar més lluny perquè en aquesta llengua, el *lo* es referix també al gènere masculí, amb la qual cosa hom transferix el model castellà, consistent en l'ús d'una sola forma per al neutre i el masculí, i empra *ho* com a pronom amb referents masculins (quadre 45).

QUADRE 45
Exemples d'interferència del «lo» masculí castellà

AL: T' Ø he portat uno; ara te hu donaré [...] Vols el sobre? Si vols te hu done.

Cn: Yo el valencià hu entenc tot

MC: A molta gent, sí: li molestava el valencià [...] i el parlaven; exes persones hu sabien [el valencià] perquè, además, tenien llauraors al seu seu servici.

c) *El pronom li*

En general, els usos tradicionals del pronom *li* en el parlar local d'Alacant s'havien conservat millor que a l'àrea interior i meridional del subdialecte de l'Alacantí-Vinalopó, on les combinacions amb altres pronoms febles havien donat lloc a una còpia del sistema castellà (Colomina, 1985, p. 311; Montoya, 1990, p. 108, 114): *li'l dóna* → *se'l dóna*, *li ho dóna* → *s'ho dóna*, etc. Però ja la darrera monografia dialectal sobre l'alacantí, la de Segura (1996, p. 81-82), dóna compte de la introducció recent de la combinació acastellanada. I l'enquesta del present treball dóna, en conseqüència, un predomini de la combinació acastellanada en tota mena de parlants (vegeu quadre 46).

QUADRE 46
Combinacions de «li» més un altre pronom

Combinacions genuïnes

AM: Tant de contar-li-ho...

Br: Yo li ho dia a ma mare [...] No li ho diu bé al xiquet.

HG: Pregunta-li-ho.

Ma: No li va passar per la bacora de di-li-hu.

RG: Sense demanà-li-hu yo ni res.

Parlant en transició

PM: Pero li'l vam ensenyar, el valencià [...] La cançó? Vaig a dir-se-la.

Combinacions acastellanades

AP: El cura s'hu va arreglar.

AR: Com s'ho dic.

BF: Pose-se-lo [el micro a ella].

Br: Se la bategem mosatros.

FA: Io se hu dic [...] Se hu ha sentit a mun pare.

JB: Exe [cavall] no se'l van tocar [...] S'ho dic en valencià.

GF: L'ancén, el cigarro, fa una pipà i se'l dóna [...] i se hu dic: «tu acabaràs fumant».

Mí: Ell s'ho diu.

Sf: Com s'ho dic.

VH: S'ho dic en valencià.

Fora de les combinacions vistes, les diferents unitats del sistema dels pronoms de complement indirecte també poden resultar afectades (figura 17).

FIGURA 17
Sistemes dels pronoms de complement indirecte en les varietats objecte d'estudi

<i>Pronoms de CI</i>	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>	
Alacantí tradicional	li	e(l)s (preverbal)	-los (postverbal)
Castellà	le (se)	les (le)	

Respecte a les formes de plural, Sanchis Guarner (1950, p. 230) ja deia a mitjan segle xx:

És inconvenient la forma *lis* de la 3a pers. plur. datiu que es sent a Alacant.¹¹⁸

118. El mateix Sanchis Guarner situa aquesta forma a d'altres llocs del País Valencià. Per altra banda, l'adopció d'aquest plural analògic no és rara arreu del domini lingüístic català. Actualment es dóna de manera dispersa per les Illes Balears i el País Valencià.

Conseqüentment, en l'actualitat són rars els parlants que utilitzen les formes de plural genuïnes i ho fan sempre en alternança amb l'acastellanada *lis*, construïda per analogia amb *les* (vegeu el quadre 47).

QUADRE 47

*Formes de plural del pronom de complement directe**Usos genuïns i acastellanats*

Ma: Axò es [«els»] passa as xiquetes i as majors [...] Ha-hi auelos que xafant-lis el cap, no paguen.

Mo: Algunos lis han beneficiat i atres es han perjudicat.

Usos acastellanats

AB: Ella as seus pares lis parlava en valencià.

AP: Después se lis va que(d)ar postrat.

CR: No lis parlem [...] lis parlarien castellà

HL: No lis parle a ells [...] No lis agrada.

GA: ...parlà-li en valencià, clava-lis una miqueta... [als fills]

IG: Ella no presumix de parlà-lis en castellà.

JG: Encara lis parle en valencià.

Mí: [A ells] lis molesta.

PS: Mun pare lis va dir: «Qué esteu fent?».

RM: Pero lis vullc yo [dir] que me parlen en valencià i no hu conseguixc.

Però el valor de plural de *li* s'aplica també mantenint la mateixa forma del singular, com sol passar en castellà col·loquial amb la forma *le*. Ara ja només trobem mostres d'aquest fenomen entre els parlants de llengua primera castellana (quadre 48).

QUADRE 48

Ús de la forma «li» per al plural

AP: Donà-li consej, sí, pero obligà-les a res, no [a les nores].

CC: Pero as xiquillos no li agrada... no li agrada: ells van en amics i...

CR: perque, per egemple, mosatros no li parlem [en valencià] as xiqués [...] no lis parlem!

GA: ...parlà-li en valencià, clava-lis una miqueta...

GF: yo li tenia pues molta por as bombes.

HG: Acomence a demanar-li a ells...

HR: As hòmens també se's llamava l'atenció: se's anduien a Comizaria i li pegaven una palissa.

Ma: Fan lo que li dóna la gana i no puc en ells.

PS: yo li ha parlat sempre de tu as meus pares.

Ri: d'exes marranetes que li diuen.

VH: Va tindre dos fills. As dos li va posar noms americans.

Fent una passa més, el model castellà s'imposa, no per analogia amb les formes i funcions corresponents, sinó per simple còpia de les formes i funcions castellanes de *le* i *les* (quadre 49).

QUADRE 49

*Còpia de les formes i funcions de «le» i «les»**Le*

AP: ...i yo per axò l'ha¹¹⁹ dit [al nét] [...] ella sempre està dient-le...

LL: ...i estan ansenyant-le en valencià i en castellà.

Ri: Ya le dic... [a vostè].

VH: Me va quirdar este i hui l'ha¹²⁰ donat...

119. El pronom apostrofat és *le* i la forma verbal *ha* és de primera persona (= «li he dit»).

120. Es tracta del mateix cas que en la nota anterior (*le* + *ha*).

Les

Pí: I **a eyes** no **les** ha resultat estrany una cosa ni atra.

PS: Sempre **les** ha dit que me parlen de tu [als seus fills].

Tm: La missa **les** importa un pito [als jóvens].

Finalment, tenim la substitució dels pronoms *el/la*, en funció d'objecte directe, per *li*, que afig aquesta funció a la d'objecte indirecte, seguint una tendència del castellà no beneïda per la normativa d'aquella llengua:¹²¹

QUADRE 50
Atribució de la funció de CD a «li»

AP: juaben i li fea patir [el pare al fill].

IG: parex que està renegant-li [una filla a un pare].

LL: i estan ansenyant-**le** en valencià i en castellà [...] me va tocà ensenyà-li a parlar en valencià.

Pí: que se féra [a un costat]... [que anara] a fer la mà i li dexara vore el partit.

PS: vaig a quirdar-li [«cridar per telèfon una tia seua»].

3.3.1.3. *Les formes verbals*

Un dels apartats més vistosos del sistema lingüístic en procés d'atròfia dels semiparlants és el de les regularitzacions al si de la flexió verbal, i això tant si responen a un calc de la llengua dominant com si reflectixen, independentment d'aquesta altra llengua, un procés simplificador (Silva-Corvalán, 1994).

Una gran part dels semiparlants, sobretot hòmens, han mostrat formes d'atròfia en aquest apartat, això és, s'han apartat de l'alacantí tradicional (Segura, 1996, p. 88-95). Els àmbits principalment afectats han estat el de les formes impersonals del verb (infinitius, participis i gerundis), el mode subjuntiu (present i pretèrit imperfecte) i el model incoatiu de la tercera conjugació.

121. En castellà col·loquial, els corresponents pronoms (*lo, la / le*) intercanvien formes i funcions. En el cas que comente el fenomen rep el nom de *leísmo*.

En general, els parlants afectats tendixen a simplificar els paradigmes d'acord amb les formes desinencials que troben més habituals en català i independentment dels patrons castellans. Així succeïx amb les formes impersonals (quadre 51).

QUADRE 51
Formes verbals impersonals

Infinitiu

AP: dins d'ey té que **voldre** a la primera, eh?

SB: **Boldre** a la dona...

RM: Lis costa molt d'**aprené-se-lo** perquè és molt diferent al castellà [...] tenia que **aprené-me** la llició, que era molt difícil.

Gerundi

IG: està ella **dint-li**: «No tornes a fer axó»

Participis

AP: el meu home hu ha **vivit** (a.1)

IG: molt ha **vivit** yo en eyes (a.2)

Cn: el valencià sabeu vosatros que [...] estava **persegut**... estava **castigat** (b)

AP: m'hau **perdet** el respgete (c)

La forma d'infinitiu *voldre*, o *boldre*, amb betacisme («voler, estimar»), es diu a d'altres llocs dels Països Catalans, però en el cas d'Alacant és una novetat que respon a l'aplicació del model dels verbs en *-re* (*rompre, creure, vendre*, etc.), de gran freqüència d'ús, en comptes dels verbs en *-er*, de la mateixa conjugació però de menor utilització. Quant a *aprené*, sense */-r/* perquè va seguida de pronom clític, és una forma mixta entre el castellà *aprender*, d'on ha pres el model conjugacional en */-er/*, i les formes personals conjugades de present i passat d'*apendre*,¹²² que no mantenen el grup *[-nd-]*.

Una altra forma inèdita en alacantí és el gerundi *dint* («dient»). Aquest

122. Aquesta és la forma d'infinitiu alacantina tradicional.

canvi respon al fet que l'infinitiu del verb *dir* causa l'efecte que es tracta d'un verb de la tercera conjugació, amb vocal temàtica *-i-*, quan en realitat és de la segona i la seua vocal temàtica és *-e-*. De manera semblant a l'anterior cas, el fet que hi haja més verbs a l'inventari de la tercera conjugació, deu haver influït en la reassignació de conjugació que comentem.

Però és en el camp dels participis de passat on podem apreciar més canvis conjugacionals. Fixem-nos que en els dos casos de *a* i en el de *b* hi ha una assignació inversa de desinències als radicals verbals /viv-/ i /perseg-/ . Al primer, que pertany a la segona conjugació (*viure*) i hauria de rebre la desinència *-ut*, s'assigna la pròpia de la tercera conjugació (*-it*). I al segon radical, que pertany a la tercera conjugació (*perseguir*) i hauria de rebre la desinència *-it*, s'assigna la de la segona (*-ut*). En el primer cas podem pensar en la interferència del castellà, perquè el verb corresponent al català *viure* (*vivir*) es conjuga dins la tercera conjugació. Però en el segon cas (*b*), el verb *perseguir*, en ambdues llengües, pertany a la tercera conjugació i fa els corresponents participis amb la vocal temàtica *-i-* (*-it* ≡ *-ido*). Haurem de pensar, en aquest darrer cas, en una ultracorrecció: fugint de cometre una possible castellanització, el parlant empra una altra desinència de participi que es diferencia més del castellà (*-ut*) però que pertany a una conjugació diferent de la del verb *perseguir*.

En el cas de *c*, en què esperaríem la desinència *-ut* (*perdut*), en tenim una altra de la mateixa conjugació (*-et*) però més poc freqüent (*tret*, *fet*, etc.). Potser la *-e-* temàtica de *perdre* s'ha sumat al desig de la parlant d'usar una forma més rara (*ergo*, «més genuïna»); en aquest cas, tornariem a trobar-nos davant d'una ultracorrecció.¹²³

De la resta de canvis que introduïxen els semiparlants en la flexió verbal hi ha una concentració, ja dins les formes personals, en el subjuntiu, en tant que mode verbal marcat (quadre 52).

Amb el primer exemple, *seguem*, tenim una forma híbrida a partir del català *siguem*, que du [-i-], amb el castellà *seamos*, que du [-e-]. En els dos següents casos, hi ha un préstec directe de les formes castellanques *sepa* i *haya* (la primera després d'un intent infructuós, *supa*, de trobar la forma normal catalana). Amb el pretèrit imperfecte de subjuntiu, tenim una forma construïda a partir de l'infinitiu (*conexera* < *conèxer*) en comptes de fer-ho a partir del present de subjuntiu (*coneguera* < *conega*) i un cas d'indecisió en el mateix sentit

123. El cas de *retraigut* («yo sóc molt retraigut i no...», JM) —no exclusiu dels parlants precaris— és l'invers d'aquest. A la flexió verbal de Moll (1929-1932, p. 95, vol. III) ja es donava per a Alacant com a participi de *traure*, *tragut*, i Segura (1996, p. 90), encara que dona *tret*, hi afegí el participi *distragut*, de *distraure*. Per tant, ja l'estat dialectal rebut pels parlants sencers alacantins incloïa aquests participis que evitaven les formes irregulars en *-et*.

QUADRE 52
Formes verbals de subjuntiu

Subjuntiu present

AP: vols que anem a Santa Pola quan **seguem** beyets? [...] ara falta que el xiquet supa agrai... **sepa** agrai-ho

IG: aunque **haya** mort el pare (IG)

RR: aplauden i fan lo que **haya** que fer (RR)

Preterit imperfet de subjuntiu

AL: ...tindriem interès en que **conexera** el valencià.

GF: el va fer pa que se **ixi**... **ixqueren** ya com són: fetes.

AP: teniem un home que vam replegar, com si **fuera** de la família.

JM: «*Vámonos a coger almendras*», com si **fueren** de mosatros.

(*ixi*... < *ixir*) que acaba amb l'obtenció de la forma alacantina genuïna i, de bell nou, amb dues formes manllevades directament del castellà (*fuera*, *fueren*).

En altres temps verbals, la incidència ja és menor, probablement a causa de la major semblança formal entre català i castellà. En el cas del pretèrit perfet perifràstic, la correspondència entre les dues llengües es limita a la segona part d'aquest temps, la de l'infinitiu. Aquí és on trobem el següent préstec momentani:

AL: El vaig **escribir** en castellà, clar! [...] no, pero hu vaig **escriure**...

En el temps de futur, l'equivalència és més gran i es fa difícil decidir si *habran*, que és coincident en la desinència amb la de la forma catalana, *hauran* (-*ran*), és un préstec de la forma total castellana (*habran*) o només de la part del radical afectada (*habr-* / *haur-*):

LL: cada volto anem quedant menos; ara **habran** deu o dotze que parlen valencià.

La casuística de l'atròfia augmenta quan passem a components de la llengua catalana sense equivalent en castellà. Així, la conjugació incoativa és causa de freqüents interferències (quadre 53).

Encara que la interferència actua en els dos sentits, llevant el tret incoatiu a formes que el tenen i afegint-lo a les que no el tenen, la majoria d'exemples (*si-*

QUADRE 53
Interferències a les formes verbals incoatives

Formes que haurien de ser incoatives en català

AL: Pero, bueno, segui... **siguen** parlant un poquet el valencià.

AP: «Me saques les faltes, me ho **corrixes**» ...i no va poder.

GF: [jo] ara en dissenbre **cumple** es xixanta, i ya vorem!

Ma: Inclús, si se **posen**, ancà que siga mal, te **siguen** una conversació.

RR: **Aplauden** i fan lo que haya que fer.

Forma que no hauria de ser incoativa en català

LL: estic fent-me fotocòpies de tot lo que **escrivixc**.

guen, corrixes, cumple, aplauden)¹²⁴ són d'eliminació de l'increment verbal incoatiu que no posseïx el castellà. En tots els casos exemplificats les desinències de persona són les que corresponen a la tercera conjugació després d'eliminar l'increment incoatiu; només en un cas el subjecte ha efectuat una transferència del verb utilitzat a la primera conjugació (*cumple*), on la [-e] indica primera persona.

Aquest darrer cas em permet passar, sense solució de continuïtat, a ocupar-me de les interferències sobre els morfemes verbals de persona (quadre 54).

QUADRE 54
Interferències en els morfemes verbals de persona

AP: estem contents perquè **veo** que mun fiy...

IG: escolta, yo soy de vosté i no de tu.

Ma: **ten** en cónter que... **tent** en cómpter que...

Pi: [BM: el **puc** trobà allí?] Sí, en la Càmera de Comerç el **puc** trobar.

Els dos primers exemples podrien correspondre més aïna a canvis de codi: formes importades directament del castellà sense la més mínima adaptació.

124. Les formes genuïnes en la parla alacantina serien *seguixen*, *corregixes*, *cumplixc* i *aplaudixen*.

Els altres dos són dues formes totalment inèdites en català (*tent* per *tin* i *puc* per *pot*) potser pensades com a més apropiades i distants de les castellanes. En aquest sentit, podríem veure-hi sengles casos d'ultracorreccions.

3.3.2. EL LÈXIC

3.3.2.1. *Aspectes generals*

Habitualment, en les situacions d'atròfia lingüística, com en les de contacte entre llengües a un nivell més superficial, el lèxic és el component gramatical on més notòria es fa la convergència de la llengua recessiva envers la llengua dominant. En paraules de Holloway (1997, p. 49):

Some of the most obvious changes that take place in dying languages are lexical changes.

Com era d'esperar, les fonts orals més antigues recollides pels investigadors mostren, en general, un lèxic català més genuí que l'actual. De les enquestes de mossèn Alcover a Alacant, tenim dues fonts bibliogràfiques, el DCVB i la flexió verbal de Moll (1929-1932). Al DCVB trobem formes com *asmonyir* («munyir», vol. VII) o *botiga*; en la recopilació verbal de Moll, se'ns dona compte de l'existència de les formes lèxiques *caldre* (vol. II, p. 99), *monyir* («munyir»,¹²⁵ vol. IV, p. 65) i *traure* (vol. III, p. 94).

Griera va obtenir per a l'ALC-1 paraules que hui no són gaire habituals o tendixen a considerar-se obsoletes (quadre 55).

QUADRE 55
Selecció del lèxic alacantí genuí de l'ALC-1

alenar, argila, arraca(d)es, avall, banyuda («amb banyes», p. p. fem.), blau, budells, calç, calfred, carnistoltes, cendrer, corriola, darrer, dida, dret (estar...), esclavons («baules, anelles»), sullar («embrutar»), timonet («timó, farigola», fem.), vespre¹²⁶

Però ja el mateix ALC-1 presentava castellanismes que hui són d'ús corrent (quadre 56).

125. No té per què sorprendre l'existència del doblet sinònimic *monyir* / *asmonyir*.

126. Sobta l'aparició d'aquest mot en valencià. Es tracta de la qüestió 34, formada pel sintagma *ahir vespre*, que a la Vila Joiosa va rebre com a resposta *anit*.

QUADRE 56

Selecció dels castellanismes lèxics alacantins de l'ALC-1

alquilar, cuna, limpiar (...la xemeneia), llimosna, mansanilla («camamil·la»), muletetes, tenedor

Els castellanismes s'incrementen notablement a l'ALC-2, al qual queden molt poques formes genuïnes no corrents hui en dia (quadre 57).

QUADRE 57

Selecció del lèxic alacantí genuí de l'ALC-2

friloi («fredolic»), segí («sagí»), orso («ós»), sangonera, ungles

La transició que representa la segona etapa de l'atles de Griera es fa ben visible en algunes sèries de parelles sinonímiques que presenten conjuntament el mot català i el mot interferit del castellà (quadre 58).

QUADRE 58

*Selecció de parelles
lèxiques de sinònims de l'ALC-2*

bresquilla / melocotón
gargal / cierzo
guatla / codornís
obrero / albanyil
pruna / ciruela
retor / cura
suro / corxo
tascons / cunyes
teler / telar
Etc.

En altres ocasions, l'ALC-2 presenta simplement el castellanisme cru (quadre 59)

QUADRE 59

Selecció dels castellanismes lèxics alacantins de l'ALC-2

playa, serrín, servilleta, tejedor ¹²⁷ («teixidor»)
--

S'ha dit molt sovint —i així ho va demostrar Moll (1923-1924) en el seu dia— que l'atles de Grieria conté errors atribuïbles tant al mètode com a la percepció dialectal de l'investigador (Montoya, 1992, p. 401-402). En el cas d'Alacant, podríem trobar-nos davant d'errors d'aquest tipus en el cas d'algunes de les interferències lèxiques que acabem de veure, les quals presenten una fesomia castellana excessiva, és a dir, una nul·la integració fonològica al sistema receptor català. Així, *tejedor* apareix transcrit amb [x] castellana (i amb [-d-] intervocàlica!), *melocotón* i *serrín* es transcriuen amb [n] final i *ci-ruela* i *cierzo* apareixen pronunciades amb [θ] castellana. Però si no sorprèn tant la presència del so castellà [x] en el català alacantí (Alpera, 1981), sí que sorprenen més els altres trets fònics esmentats en la pronúncia dels alacantins com ara la [-n]¹²⁸ i, sobretot, la [θ], sabent com el sesseig ha estat sempre tret definitori del castellà parlat pels valencians (Gimeno Menéndez, 1984).

Tanmateix, tot i acceptar un cert marge d'error en Grieria, de l'observació d'aquestes i d'altres respostes recollides a l'ALC dels subjectes alacantins, naix una altra sospita: que algun dels subjectes entrevistats fos un semiparlant de català, especialment entre els subjectes de la segona part (ALC-2), que van anar a càrrec de Pladevall. Això justificaria la presència dels castellanismes no integrats que acabem de veure, però, més encara, justificaria el sintagma contingut a la qüestió 1.224 de ALC-2: *toc de les almas*, que hauríem d'incloure dins un fenomen típic dels semiparlants, el del canvi de codi, ja que ni *alma* constituïx cap préstec del castellà en l'alacantí¹²⁹ ni, en el cas hipotètic que mai ho haguera arribat a ser, no s'hauria fet el plural en *-as* sinó en *-es*, com correspon als dialectes occidentals del català. En el mateix sentit podrien anar les respostes *antes de ahir* (qüestió 5, ALC-1) i *passat-demà* (qüestió 613, ALC-1), inèdites en l'alacantí tradicional, tal com «certifica» la font més fiable per a tot el vocabulari dialectal català, el DCVB, que situa a Alacant, respecti-

127. Transcrivim subratllades les grafies introduïdes amb mots castellans i que representen sons d'aquesta llengua, com ara aquesta *j*.

128. Segura (1996, p. 275) inclou, per exemple, *melocotó* (sense [-n]) com a forma moderna.

129. L'ALDC-2 recull les respostes *el dia es ànimes* (qüestió 566) i *ànima de Déu* (qüestió 1900). L'ALEP recull també *dia de les ànimes* (qüestió 1314).

vament, *después-d'ahir* i *después demà*.¹³⁰ Ara bé: podria ser que durant el primer terç del segle xx hagueren circulat per Alacant d'una manera efímera les formes recollides per Grieria? No debades, Figueras (1914, p. 236) recull, en règim de sinonímia, el parell *ans d'ayr* i *después d'ayr*. Cal recordar que Figueras era resident a la ciutat i que les seues dades provenen de l'observació quotidiana i no d'una enquesta ocasional, com les de Grieria. En aquest sentit, Grieria, poc exigent amb la tipologia d'individus a enquestar, podria haver acceptat algun subjecte alacantí sense un coneixement del català com a primera llengua, i, així, sense pretendre-ho, hauria donat compte de la diversitat sociolectal ciutadana. En canvi, Alcover, com a enquestador sempre exigent amb el mètode (Montoya, 1992), hauria bandejat els hipotètics semiparlants en benefici dels individus dialectalment purs seguint els preceptes de la dialectologia.

Dels següents atles que van estudiar la ciutat d'Alacant, l'ALDC i l'ALEP, presente sengles caracteritzacions lèxiques repartides en mots genuïns en relació amb l'entorn dialectal actual (quadres 60 i 63, respectivament), parelles sinonímiques a base de mot genuí i mot interferit (quadre 61 i 64, respectivament) i castellanismes (quadre 62 i 65, respectivament).

La monografia dialectal de Colomina (1985) mostra la pervivència encara d'un vocabulari ben genuí (*net*, *estrella*, *espentar*, *escala*, *guatla*) al costat d'alguns castellanismes persistents (*antes*, *tomello*) i d'altres de nous (*assul*, *encarnat*, *manxa*), i, com sempre, s'hi mostra la convivència en règim de sinonímia de mots tradicionals i mots interferits (*fuster* // *carpinter*). Per altra banda, Colomina (1985, p. 200-201) compara les diferències lèxiques entre la comarca d'Alacant i les del Vinalopó que componen la resta de la regió alacantina. A la primera observa una menor castellanització lèxica —en consonància amb la resta del valencià que s'estén més al nord— que a les comarques del Vinalopó Mitjà i Baix (amb Guardamar), més decantades a l'adopció de castellanismes. Els mots procedents del castellà que veiem a continuació no han arribat, segons aquest autor, a penetrar la capital de la regió: *carpinter*, *demasiat*, *empuixar*, *escalera*, *estrella*, *llició* // *lecció*. Els equivalents alacantins (*fuster*, *massa*, *espentar*, *escala*, *estrella*, *lliçó*) són les corresponents formes catalanes sense castellanitzar. A la llista de Colomina podríem afegir altres mots —també de la seva collita— com *llevar* (a Alacant, *dur* o *portar*), *(l)límpio*, *(l)limpiar* (a Alacant, *net* i *netejar*, respectivament), *pa* (a Alacant, *pac* a o *volta a*). Altrament, també hi ha el fenomen de la major tendència a la integració dels castellanismes en el parlar del Vinalopó, com si pertanyeren al català (Colomina, 1985, p. 191), cosa que no succeïx en la mateixa mesura a Ala-

130. Cal recordar que les dades contingudes al DCVB provenen de les enquestes d'Alcover, començades abans i continuades mentre tenien lloc les de Grieria.

QUADRE 60

Mots genuïns alacantins recollits per l'ALDC

amprar («manllevar»), blau, bolquers, boscs, brumballes («encenalls»), budells, cues («trenes»), glop, netejar, pinta, sagí, suro

QUADRE 61

Parelles sinonímiques de mots genuïns i mots interferits (ALDC)

abans / ans // antes
 ascala // ascalera
 bessons // mellizos / gemelos
 boig // loco
 capellans // cures
 llixiu // lejia
 munyir // ordenyar
 pernil // jamon
 rovell // iema
 sabates // sapatos
 serra(d)ura // serrín
 timonet // tomellet / tomello
 titot // pavo
 tovallola // tovala / toalla

QUADRE 62

Castellanismes lèxics recollits per l'ALDC

ahorrar, aprendís/aprendiz, cuna, cunya, encarnat, ma(d)era, mango, muletetes («crosses»), pendientes, tene(d)or.

QUADRE 63

Mots genuïns alacantins recollits per l'ALEP

bessons, frontissa, granota, greix, munyir, netejar, orso, sanguisola («sangonera»), vedriola

QUADRE 64
*Parelles sinonímiques de
 mots genuïns i mots interferits (ALEP)*

ciri / vela
 estraviar («estalviar») / alforrar
 pernil / jamó
 traure / sacar

QUADRE 65
Castellanismes lèxics recollits per l'ALEP

almohadó («funda del coixí»), cuna, guinyar (l'ull), iema, ma(d)era, mancha, pendientes, segí, trensa, viruta, xiquillo

cant, on hi ha *apellido*, forma que denota clarament la seua pertinença al castellà (a la resta de la regió és *apellit*). En general, Alacant i la seua comarca de l'Alacantí s'aproximen més al valencià general que la resta de la seva regió; així, al nivell de tries lèxiques independentment de la interferència que hi puga exercir el castellà, Alacant sol optar per les variants més septentrionals: *antes, navaixa, núgol, tindre, vindre*.

Segura (1996, p. 99-279) ens oferix un ampli vocabulari, que ocupa la major part del seu llibre, on estableix una oposició entre el lèxic obsolet i l'introduït modernament; aquest darrer és el que més interessa, encara que l'àmbit estrictament ciutadà no s'hi presenta diferenciats del de la resta de la comarca. De tota manera, vegem, seguint la divisòria entre lèxic genuïnament alacantí i lèxic interferit pel castellà, quina és l'aportació que fa aquest autor en relació al vocabulari que he recollit a la meua enquesta (quadre 66).

De l'enquesta del present treball podem destacar, seguint els criteris establerts per a l'obtenció del vocabulari dels atlas lingüístics, en primer lloc el lèxic més genuïnament alacantí, el qual no ha estat sempre exclusiu dels parlants amb el català com a primera llengua (quadre 67).¹³¹

131. Faig constar els mots sota la forma flexionada amb què han estat dits pels subjectes. Alguns poden tenir un origen no purament català però he considerat genuïna la seua antiguitat a Alacant. Els significats que no s'hi fan constar es poden consultar al DCVB o bé en Segura (1996, p. 99-273). Algunes entrades van seguides d'una xifra entre parèntesis, es tracta del nombre de vegades que ha estat dit el mot en qüestió (si no hi ha res, és que només ha estat dit una volta).

QUADRE 66
Vocabulari seleccionat del recollit per Segura (1996)

<i>Mots genuïns</i>	<i>Parells genuïns</i>	<i>Castellanismes</i>
acatxar abercoc, albercoc, ambercoc aquí bacallar copet ensurat («sense suc, sec») guà munyir net renegar rentar ros (rebre el ros, la rosada) sense sortir traure xafigar («xafar»)	dur + ¹³² / portar – llarg + / llunt – muntar / pujar rompre + / trencar – tindre + / tenir – vindre + / venir –	antes astò encarnat jamon quirdar (dir-se el nom)
	<i>Grup genuí / castellanisme</i>	
	estalviar / alforrar / ahorrar blau / assul	

QUADRE 67
Vocabulari de caràcter genuí obtingut a l'enquesta

acatxar alficòs («cogombre») anell aponava («s'aponava axina») assenyoraes («més assenyoraes parlant en castellà») bac (sentit recte: «caure un bac»; sentit figurat: «yo ha estat per ahí pegant bacs», «pel món») badar («botijons... el que no se n'ixia, estava badat») banyes (aibanyes? d'ahí banyes?, joc de xiquets) becà («acabava de dinar, se pegava la becà») blat camejar («li agrava molt camejar»: «caminar per caminar») colles («seccions de treballadors al port»)

132. El signe de sumar vol dir que el mot que ve abans té un ús major que el que porta el signe de restar a continuació.

carlota («safanòria, pastanaga»)
 carreó («carreró»)
 cassola («galliner al teatre»)
 civà («ordi»)
 companatge
 corregua («anar de corregua, pac amunt i pac abax»)
 dret («de peus»)
 embolicar («paper pa embolicar el pex»)
 embromà («ma mare, si mos tenia que renegar, que estava molt ambromà, mos renegava en valencià»)
 embrutit («parlava un valencià embrutit»)
 empomar (4) («agafar al vol»)
 enfilat
 enguany (2)
 ensurat («Entra la enfermera i diu: «¿Qué, como va?» Diu: «Molt bé, xiqueta, pero tinc es peus ensurats. Ah, no! ¡Ensurados!») («Amb la sensació com si foren de suro»)
 escampilla (2) (joc de xiquets)
 escollir
 espardenyas («dir espardenyas»; «parlar incorrectament»)
 espinacs
 estalviar
 febra (2)
 fus
 gastava («exe paper se gastava pa fer tonyes»; «usar»)
 gosava («yo no gosava de parlà-li en valencià al meu home»)
 (g)ua («clotet del joc de boles»)
 llanda («llauna per a posar els productes i ficar-los al forn»)
 lleteroles («planta»)
 malament («i estàvem malament perquè el van perjudicar, a mun pare»)
 mateixa («fins i tot, àdhuc»: «el meu gendre, o mateixa el meu cunyat, quan ve a ma casa a voltes a dinar: «És que tu fas el dinar com fea la meua dona». L'olleta, tot axò, que li agrà a ell molt»)
 meler («corredor de mel»)
 meló d'aigua («sindria»)
 meló de l'any, meló d'olor («meló»)
 mesurar
 miqueta
 moneta (6) (moneda que tenia el valor de cinc cèntims)
 netejar
 nyas («jas, tin»)
 nyenya («llenya»)

obrer («obrer de vila, paleta»)
 ou de tonyina
 oir (2)
 passeig
 plenar (2)
 poncil («tipus de cítric»)
 querilla («creilla, patata»)
 quinzet (un quinzet eren 25 cèntims; la moneda de dos quinzets era la del forat enmig)
 rebolicà («yo ha segut molt rebolicà de xiquilla»)
 renegar (2) («bonegar, renyar»)
 rentar («el rentava, el got de l'aigua civà»; «netejar amb una passada d'aigua»)
 retrepir («prémer»)
 roja
 ros («rosada»)
 sinós («sinó»)
 sortir
 tindre
 tranquil
 voldre (2) («voler»)
 vindre
 xàmbil (2) («gelat»)

Del vocabulari anterior he extret una sèrie de parells de mots o grups, alguns elements dels quals apareixen quantificats a fi d'observar millor el joc de predominis (vegeu quadre 68).

QUADRE 68
Grups de sinònims de caràcter genuí

ací (30) / aquí (89)
 albargina / bargina
 aplegar (6) / arribar (3)
 aprenent / deprenent
 aprecià / precià («admirada»: «l'auela està (a)precià de la seua neta»)
 bacallà (5) / bacallar (1)
 cop, copet (3) / lletuga (1)
 dins (4) / dintre (1)
 (en)dur (44) / (em)portar (17)
 llima / llimó

llunt / allunt
 nàixer (6) / néixer (2)
 nuc / nyuc, nyugar («nus, lligar»)
 pujar / muntar
 rompre («romput la cara») / trencar («una cella trencà»)
 tamé (10) / també (15)
 tomaca / tomata
 volta (a) (preposició: «d'aquí volta ayà, el Socós»; «d'aquí volta ayà, pehcaors, eh més pobrets») / pac a (carrer capità Segarra pac amunt; [...] pac abax; de la Marina pac allà)
 volta / vegaes
 xafar / xafigar
 xicotet, -a (10) xicotiu, -a (3) / xiquetet, -a (7)

Com veiem, a pesar del que diu Segura (1996, p. 103) *ací* és encara ben viu a Alacant, puix que l'han dit tretze subjectes, deu dels quals han estat hòmens,¹³³ cosa que ha suposat un 25 % de freqüència d'aparició en el conjunt d'ocurrències d'aquest adverb de lloc. Això sí, tots aquests subjectes han usat també *aquí*. Una cosa similar passa amb la parella *bacallà/bacallar*; Segura (p. 124) dóna com a forma única la segona, però a la meua enquesta han dit cinc voltes *bacallà* i només una *bacallar*. Ja hi ha una major coincidència amb Segura (p. 166) en el grau de presència de (*en*)*dur* davant de (*em*)*portar* a Alacant, puix que ell diu que «*dur* és el verb normal junt a *portar*» i el resultat de la meua enquesta ha estat d'un 72 % d'ocurrències de (*en*)*dur*.

Altres casos a comentar del vocabulari contingut al quadre 68 són el de la sinonímia entre *cop* (o *copet*) i *lletuga*, a pesar del que afirma Segura (p. 156); la presència minoritària de *néixer* amb [l'e] com a vocal rizotònica però només en l'infinitiu (dit així per dues dones de seixanta-dos i setanta-cinc anys); l'alternança entre *tamé* i *també*; l'existència de la preposició *volta (a)* ([l'bolta]), sentida només al barri del Raval Roig, i el predomini de *xicotet* (i *xicotiu*), construït a partir de *xicot*, davant de *xiquetet*, format a partir de *xiquet*.

Però moltes parelles de sinònims no són entre dos mots de caràcter genuí sinó entre un de genuí i un de foraster (vegeu quadre 69).¹³⁴

133. Les seues edats cobrixen pràcticament tot l'arc de la mostra, entre els trenta-tres anys el més jove i els setanta-set el més vell.

134. S'inclou en aquest quadre un cas que no és castellanisme en la forma sinó en el contingut, es tracta de *dalt*, com a calc de *arriba*. També s'inclouen com a castellanismes, en aquest quadre i el següent, formes pròpies d'altres dialectes catalans, com ara *col-i-flor* o *patata*, però aquests mots en valencià no poden tenir cap altra consideració.

QUADRE 69

Grups de sinònims de major a menor genuïnitat

abans (3) / **ans** (8) / **antes** (16)
abercoc, ambercoc / albaricoc, albaricoque («feen des ossets des albaricoques...»)
acabar (1) («quan vaig acabar el batxiller superior») / **terminar** (2) («quan termina la guerra»)
acord / (d')acuerdo
amunt / dalt («yo estava un poquet més dalt de lo que eren es meues amistats»)
ancà que (1) **més que** (1) («en ma casa, més que ploguera, no mos se fea perea») / **aunque** (9)
antic (3) / **antiu** (7)
astò (18) / **estò** (1)
apellit (1) / **apellido** (4)
avall (2) (per avall) / **abaix** (1) («a-mo-ne pac abax; des d'abax») / **debax** (2)
axò / exò
baldosa / acera
blau (2) / **assul** (3)
blees / acelgues
bolquer (1) / **panyal** (2)
cantó (5) / **esquina** (1)
clar! (7) / **claro!** (2)
después-d'ahir / ans d'ahir / después d'ahir
dir-se (7) (a mi me diuen Paco; a la meua dona li dien Natura) / **quirdar-se** (7) (ella se quirda Natura Luisa; com se quirda...? Carrer Yauraós) («cridar-se» per metàtesi dels sons [k] i [r])
escala / escalera
fadri (1) / **solter** (3)
flor-i-col / col-i-flor
joliver / perejil
llevat / llevadura
macetes / tiesto («test, cossiòl»)
munyir / ordenyar
platja (4) / **playa** (4)
qualsevol / cualquier, -a
quirdar l'atenció / llamar l'atenció
raïl (2) / **raís** (1)
seguns / segun
sense / sinse / sin / sen («vosté ha aplegat i sen saber si yo parlava en balencià, s'ha dirigit en balencià i yo ha contestat en balencià»)
serraura / serrín
Socós / Socorro (nom de carrer)
ulleres (2) / **gafes** (2)
xiquet, -a (8) / **xiquillo, -a** (11)
xuplar (2), **xuplit** (1) / **xupar** (1)

De bell nou, la comparació amb el vocabulari arreplegat per Segura (1996) es fa imprescindible. La variació entre *abans*, *ans* i *antes* dóna una presència majoritària del castellanisme (un 59 %) però sense arribar a l'exclusivitat que sembla veure-hi Segura (p. 100: «Actualment només trobem *antes*»). Les proporcions d'altres castellanismes són similars (*assul*, un 60 %, *xiquillo*, un 58 %), superiors (*antiu*, un 70 %, i *aunque*, un 81 %) o bé arriben a l'exclusivitat, com en els casos d'*apellit* i *apellido*, per una banda, o *astò* i *estò*, per l'altra, on podem distingir entre formes «menys castellanes», com *apellit* i *astò*, i formes més pròximes a la seua font, com *apellido* i *estò*. Altres préstecs castellans tenen una menor presència: *quirdar-se*, *playa* o *gafes* apareixen «empatats» amb les corresponents formes catalanes, i *esquina* i *claro!* són minoritaris al costat dels respectius *cantó*, amb un 83 % d'ocurrències, i *clar!*, amb un 77 %.

Com hem vist en els casos de les formes majoritàries *apellido* i *astò*, no tots aquests manlleus conserven intacta la seua forma originària; a més dels ja dits, alguns presenten un revestiment català que els «dissimula» prou bé: *antiu* o *quirdar-se*. D'altres, en canvi són més «directes»: *aunque*, *assul*, *xiquillo* o *esquina*.

Finalment, al quadre 70 es poden veure els castellanismes exclusius recollits a l'enquesta. Apareixen repartits en dos grups: els que compten amb un mínim de tradició i adaptació a la parla local o han estat dits pels subjectes de primera llengua catalana amb alguna reincidència (grup A), i els totalment nous, que són préstecs momentanis o propis dels semiparlants amb un català més precari (grup B) (vegeu Sankoff, Poplack i Vanniarajan, 1990).

QUADRE 70
Castellanismes recollits a l'enquesta

Grup A

abrotxà-se («abrotxà-se la camisa»)
alquilar
auelos
bisniet («besnét»)
bueníssim
caldo («què fem del caldo?»)
carpinter, carpinteria
cobijar «arrecerar»
costat («ara se conex que l'han embargat i anem a atre costat»; «lloc»)
crio («manyaco»)

crissol («cresol»)
cura («capellà»)
demasiat
digerir
disloque
dit, ditxo («dita popular»)
donde (2)
encarnà
engordar
esparramar («escampar»)
estado («en estado del meu fill»)
grado («grau»)
grifo
jamon
llici6 («llic6»)
luego (3)
ma(d)era
mala («gent mala no ha hagut axina»)
mandar («enviar»)
mango
menos
menjar de migdia
navaxa
ninguno
ossos, ossets (4) («pinyol»: «ossos d'albericoc»)
panyo («en un panyo ben net tapà la cistella»)
para (2)
pendientes, pindientes
perra («si teníem alguna perra en la família, es dinés no valien»)
piso ['pizo]
relonge
renegó
rociar («escampar, repartir, amanir»)
sol («només, tan sols»)
su, sus (possessiu: «el seu, els seus»)
tissa
traje
uno
vasija
vent-i-... («vint-i-...»)
veranejar

ves de (en...) («en comptes de»)
 ves en (en...) («de tant en tant»)
 xapurrear
 xillar (3) («pegar crits»)

Grup B

ademàs
 ahora
 aprendre («aprendre»)
 así («així»)
 barrender («agranador»)
 bien
 cançon («cançó»)
 canyo («broc»)
 como
 con (4)
 cuando
 dessetjar («desitjar»)
 durante
 fuente («font»)
 malalt («dolent, roïn»)
 mas («més»)
 nos («ens»)
 nosotros («nosaltres»)
 nuestro («nostre»)
 patata («creïlla»)
 por («per»)
 posso («pou»)
 primo, prima («cosí, -ina»)
 processió («processó»)
 quarenta
 rótulo («rètol»)
 salassó («saladura»)
 salir («eixir, sortir»)
 sapatos
 trigo
 troquel

La gran diferència entre uns i altres pot trobar-se en el grau d'adaptació, molt menor en el cas dels castellanismes del grup B. Cal destacar la presència d'alguns castellanismes semàntics al grup A consistents en la supressió de formes catalanes que no tenen el seu corresponent unívoc en castellà: són els exemples de *menjar de migdia* i *ossos*, utilitzats en substitució dels genuïns *dinar* i *pinys*.¹³⁵

Al costat d'aquestes llistes de castellanismes, el castellà parlat a Alacant pels seus habitants autòctons sol exhibir una alta presència de catalanisms. Solen ser els mateixos que trobem a les localitats veïnes, castellanitzades entre els segles XVII i XVIII, que trobem al Vinalopó Mitjà i al Baix Segura (Montoya, 1990). Vegem al quadre 71 algunes frases obtingudes de subjectes de llengua primera castellana.

QUADRE 71
Frases en castellà amb catalanisms

Fz: *Así los empomamos* [dit d'unes persones que l'emissor del missatge vol agafar per sorpresa]

JS: *¡qué chepeta más buena que tienes, mamá! [...] hemos sido once, y de once, hemos quedado el solaje, los dos, y ahora ni el solaje, soy yo el único solaje [...] y las muchachas pues hablaban con los novietes, y nosotros, los niños, jugando, y teniendo cuenta de nosotros.*

A part de paraules com *empomar* i *solaje* o frases fetes com *tener cuenta* («tenir compte, tenir cura»), hi ha un sector del vocabulari, referit majoritàriament a la gastronomia en què domina clarament el català (quadre 72).¹³⁶

QUADRE 72
Vocabulari alacantí en castellà amb catalanisms

bajoca, bullitori, melón de olor, melón de agua, olleta, sinós, tonya, torrao («cigró torrat»), etc.

135. Els quals, encara que no els he obtingut a la meua enquesta perquè no eren cercats especialment, no vol dir que no siguin usats i coneguts en el parlar ciutadà, especialment *dinar*. Ara bé, la tendència que mostren els castellanismes assenyalats és innegable.

136. Renuncie a fer aquest apartat més extens perquè, probablement, ja seria objecte d'un altre treball, però faig constar que no hi ha una limitació al lèxic o la fraseologia sinó que la influència (de substrat?) del català assolix també la sintaxi (en *acabar, nos vamos*), la morfologia (*chepeta, novietes*; al quadre 71) i la fonologia (sesseig).

3.3.2.2. *Els verbs traure i sacar*

Del quadre 69 he exclòs, per a dedicar-li un apartat especial, la parella de mots autòcton/foraster *traure/sacar*. Fins a finals dels anys setanta, la recerca dialectal no havia donat compte de l'existència del verb *sacar* en el repertori lèxic alacantí. L'enquesta per a l'ALEP, aplicada a la partida rural del Bacarot, a l'oest de la ciutat, dóna *traure* i *sacar* com a sinònims. En aquesta línia, ja les monografies de Colomina (1985, p. 350) i Segura (1996, p. 261) corroboren la presència de *sacar* al Camp d'Alacant; el darrer autor dóna dades més concretes sobre la implantació geogràfica del castellanisme: al sud del municipi «domina absolutament» *sacar*, al nord i a la ciutat només se sent *traure*. No és pas casual que la zona meridional del terme alacantí, amb les partides del Reboledo i el Bacarot, siga la que està més en contacte, pel pas de les carreteres que hi conduïxen, amb l'àrea del Vinalopó, on *sacar* està completament imposat.

A l'enquesta per al present estudi no he obtingut una confirmació de les dades de Segura pel que fa a l'exclusivitat de *traure* a la ciutat, però sí que he pogut observar una tendència urbana a reproduir l'esquema de predominis que aquest autor ha traçat per al terme municipal. Comencem per examinar alguns exemples sobre l'ús de cadascun d'aquests verbs en competència (quadre 73).

QUADRE 73

*Usos dels verbs «traure» i «sacar» pels alacantins**Ús de «traure»*

Fz: traga la sollicitud [un paper que cal agafar d'un arxivador].

GE: al **trau**-lo en hombros... [el sant, de l'església, per a la processó].

Ma: quan **traïen** a la Santa Faç, quatre gats que anàvem [...] segur segur que te **trauen** de bellesa del foc.

PS: això és un monument [...] no podeu cremar-lo [...] voleu fer una foguera?, **traeu** tot lo que vulgueu enmig de la plaça, feu la foguera.

Tm: [els xics venien] a **traure** a la xica [a ballar] [...] si no, no s'atrevia a **traure** a la xica.

Ús de «traure» i «sacar»

JM: si tenien que vendre el botijó a 20 cèntims, el venien a 30 pa **traure** el benefici [...] es botijons es tenen passats per una cordo, i dius «**exe** botijó», i tenen que **sacà**-lo de la cordo [...] i després... pos a **traure** mone(d)es d'un rogle o a trencar en la teua la de un atre.

Ús de «sacar»

SB: hui, mira, me n'ha anat per a bax, a la caixa, que estava tancat, per a sacar dinés pa pagar lo del cotxe de la xiqueta.

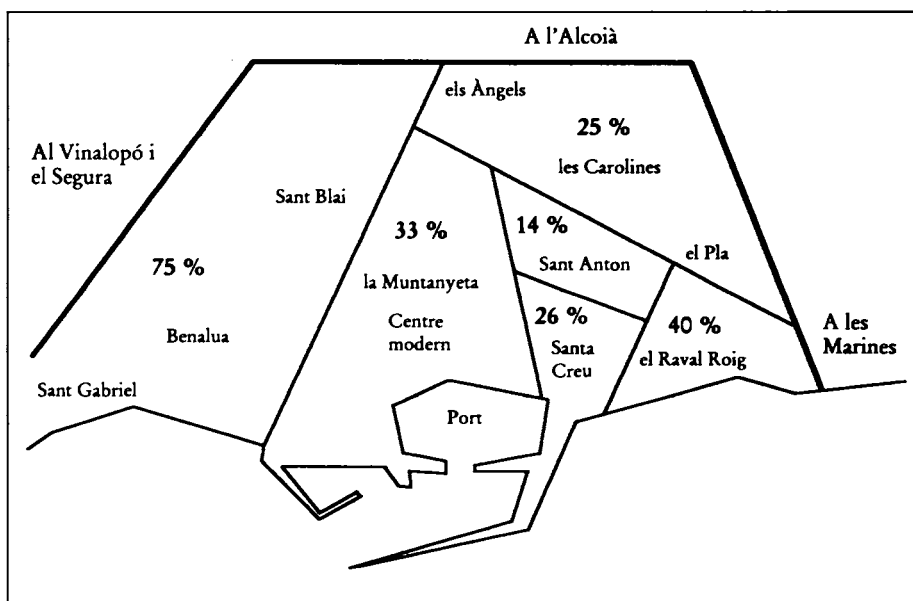
SR: saquen el sant en Setmana Santa.

La submostra obtinguda per a aquesta regla variable consta de vint-i-nou individus (dasset hòmens i dotze dones) que han produït un total de 58 ocurrences, 40 de *traure* i 18 de *sacar*. Com es pot deduir a partir del quadre, hi ha tres classes de parlants: els qui només usen *traure* (el 69 %), els qui usen tant l'un com l'altre (un 10 %), i els qui fan servir sempre *sacar* (un 21 %). El 10 % que alterna els dos verbs no hi fa cap distinció semàntica, cosa que es pot comprovar amb els dos darrers exemples de JM (quadre 73), referits al sentit recte o més bàsic: «traure un objecte de dins d'un altre o que hi està incrustat». Això significa que no hi ha factors contextuais, a les estructures lingüístiques, que condicionen l'ús d'un o altre verb; si més no, de les accepcions amb què he trobat emprat el minoritari *sacar*, no n'hi ha cap que no aparega quan ha estat utilitzat *traure*: obtenir notes, portar la imatge d'un sant en processó, invitar una persona a ballar, obtenir diners, etc.

Quant als factors socials, són tres els decisius: el de sexe, el de barri de socialització i el d'ascendents familiars alacantins. En primer lloc, els hòmens es decanten molt més que les dones a favor de l'ús de *sacar*, amb un 47 % de les ocasions en què apareix, mentre que les dones es queden amb un escàs 8 %. Tornem a veure el sexe femení fent un paper que no es correspon amb el d'impulsor de les novetats lingüístiques a causa de la situació «fugissera» de la dona alacantina respecte a la llengua catalana. Respecte al factor de llengua primera, normalment lligat amb el de sexe, ara no s'ha establert aquesta relació ni els parlants socialitzats primerament en castellà han mostrat una major proclivitat envers l'ús de *sacar*.

En segon lloc, la zona sud i oest del municipi alacantí, per on tradicionalment s'han originat les carreteres que han comunicat Alacant amb les comarques del Vinalopó, és on s'han socialitzat els individus que més diuen *sacar* (un 75 % de les ocurrences d'aquesta forma pertanyen a parlants criats en aquesta zona urbana). I, en tercer lloc, els parlants sense cap dels dos pares nascuts a la ciutat són els qui més han aplicat la regla variable, un 70 %, percentatge allunyat del dels individus que tenen un o els dos pares nascuts a la ciutat. Els dos darrers factors lliguen perfectament si tenim en compte que la immigració comarcal rebuda per Alacant ha tendit a establir-se a les zones ciutadanes més pròximes o d'entrada des de les seues localitats d'origen. En aquest sentit, no és rar trobar a la zona sud i oest (Sant Blai, Benalua, Sant Gabriel), alacantins amb origen al Vi-

MAPA 5
Freqüència d'ús de sacar per zones urbanes de socialització

nalopó o el Baix Segura, i a la zona nord i est (els Àngels, les Carolines, el Pla), habitants originaris de les Marines o l'Alcoià. També per això, aquesta darrera zona urbana posseïx els índexs majors de catalanitat lingüística de la ciutat, perquè ha estat nodrida per les comarques meridionals valencianes més fidels a la llengua catalana (Montoya, 1996, p. 56). No és tampoc casualitat que ni a les Marines ni a l'Alcoià no ha penetrat el castellanisme *sacar* tot i que al Baix Segura i el Vinalopó és un castellanisme vigent des del segle XVII. El Mapa 5 intenta resumir tota aquesta casuística que confirma, en part, les observacions de Segura (1996, p. 261) sobre l'origen de la penetració de *sacar* a la ciutat d'Alacant.

3.3.3. CANVI DE CODI

Yo m'he crià *en la calle Calderón*, i del carré Calderon *me vine para bax*, aquí al carré Bassan, i del carré Bassan *es cuando me casé* (JS)

Aquest és un fragment de l'entrevista mantinguda amb una semiparlant alacantina que, com és habitual en aquesta classe de parlants, han après el ca-

talà parcialment i mai directament dels pares. Com a fruit d'aquesta limitació en el coneixement del català, quan aquests individus són requerits d'expressar-se en la seua segona llengua, no poden evitar de tornar ara i adés a la primera, el castellà. En el fragment triat per a iniciar aquest apartat, JS comença en català, passa al castellà per a donar una situació urbana, torna al català per a repetir aquesta adreça en la llengua en què havia iniciat la seua intervenció, de bell nou se'n va al castellà, segurament per a usar amb la forma flexiva correcta el verb *venir*, torna al català en un fragment sense verbs, i acaba en castellà per a flexionar una altre verb en pretèrit perfet. No sempre el pas d'una llengua a una altra està clar quan les estructures fonètiques són molt similars entre ambdues. Entre el català parlat pels alacantins (occidental) i el castellà les fronteres no són radicals, a diferència de la que té el castellà amb el català oriental. Així, en el fragment citat, he marcat els passos fonèticament dubtosos entre una llengua i una altra en negreta, però els he mantingut en cursiva, que és el tipus de lletra assignat al castellà, perquè sintàcticament fan decantar-se cap a situar-los en castellà. És a dir, *en la*, *me* i *es* són pronunciats exactament igual en castellà i en català occidental (llevat potser del grau de velaritat de la [l] però que no sol ser el cas en els parlants alacantins). Ara bé, el fet que s'enquadrin millor en els períodes sintàctics que segueixen que en els precedents, m'ha fet situar-los en el castellà. Però veurem, quan ens endinsem en la temàtica, que podem arribar a parlar d'un canvi de codi intraoracional que no respecta l'anomenada *restricció d'equivalència* (Poplack i Sankoff, 1988).

En suma, al nivell oracional, la principal característica dels parlants que tenen el català com a segona llengua no apresada completament és la seua dificultat intrínseca per a mantenir el seu discurs en català d'una manera continuada. El castellà irromp constantment en les seues intervencions; unes vegades es limita a unitats lèxiques, però d'altres assolix sintagmes sencers. La decisió d'atribuir aquestes irrupcions del castellà a préstecs o a canvis de codi no és pas fàcil. Al capítol dedicat al lèxic he parlat dels manlleus lèxics procedents del castellà i he destriat, entre préstecs establerts i préstecs momentanis, però existix un tipus de *canvi de codi d'un sol mot* que manté unes fronteres tèrboles amb el préstec momentani; al si d'aquestes fronteres es mouen els exemples del quadre 74.

En principi tots els casos destacats en negreta, excepte el darrer, que consta de dos mots, podrien ser de préstecs momentanis (i, de fet, els he inclòs com a tals al llistat de manlleus de l'apartat B del quadre 70). Hem de tenir en compte que en aquesta mena de préstecs la integració fonològica no és estrictament necessària (els finals en [-o] de *cuando* i *como* són poc freqüents, per exemple) però la morfològica i sintàctica sí que ho és, i aquests mots es troben perfectament integrats al català en aquests nivells. Per tant, només podem considerar un canvi de codi del català al castellà la darrera parella de mots del quadre 74 (*p'acá*).

QUADRE 74

*Exemples de frases límit entre el préstec momentani
i el canvi de codi d'un sol mot*

Cn: es primés any(s) des xiqués *cuando* se aprén *bien* el lenguatge de uno *porque* yo la costum que tinc...[...] pense que Alacan necessita puestos *donde*... i yo trobe que ahí en l'Ahplanà ehtan llevant comerços, *como* el carré San Francihco que dieu vosatros.

GF: al no estar acostumbrat *así* a parlà-lo...

Ma: eya, *como* hu xapurreeba tot...

MC: pa saber lo que dien elltx, tenia que asplìcà-me-hu yo *porque* no m'aclaria ni res

Ri: patates bullies d'*exas* marranetes que li diuen, *con* ay i qli.

Tm: *ahora* és massa [...] gent jove que ya va en es tocadiscos, ehcàndalo, la missa les importa un pito, ya se'n van *p'acá*...

Hi ha vegades que els mateixos parlants ens proporcionen indicis per a decidir si han incorregut en un préstec momentani o en un canvi de codi. Al quadre 75 veiem exemples semblants als del quadre 74, però el fet que els qui els acaben de dir s'autocorregisquen després ens fa decantar per veure-hi un canvi de codi.

QUADRE 75

Exemples de canvi de codi d'un sol mot

AP: de totes maneres... era un bon *padre*... un bon *pare*... perquè yo crec que *dent*... dins d'ey té que voldre a la primera [...] tenia que cuidà-lo *porque* era finet i... [...] estem contents *perqué* *veo* que mun fiy [...] aquí *creo* que es la carida [«cadira»], eh?

Cn: sabeu vosatros que *eso* està persegut de tota la... pues *axó*, *que aquí el... no ha habido*... no ha hagut mai interés [...] no: es meus pares no parlaven... *en* mosatros no han parlat [...] *con* mosatros no han parlat mai en balencià.

CV: ara en Alacan ha-hi un cinquanta *por* cen... *per* cen de gent de la Manxa i atres puestos [...] *exe* és el xiquiyo, que s'ha queat en l'ascala pa no entrà del *disgusto* que té... del *disgust* que té de no anà-se-né a la platja [...] se va casar en *Alic*... *Alacant*.

GF: el xiquiyo *ahora* s'ha possat a treballar en un taxis [...] ara en dissenbre [...] com vivim *cerca*, uno de l'atre tan *propet*...

Ma: i és que Calp... y *además*, *ademés*, *ademés*, bass a Calp...

Pí: no, *ahora*... ara crec que la oficina [...] yo la *verdad*... la vitat és que no vaig patir en la guerre.

PS: *además... además... parle... uno d'elltx, uno des encarregats, que era cosí meu [...]*
aquí en Alaca... aquí en Alican... aquí en Alacant sol... ocurrix axina [...] eyos bibien en
 Alacan ya de *muy...* molt xiquet.

Un altre tipus de canvi de codi consistix a recórrer a la llengua expansiva, el castellà en aquest cas, per a usar una locució o frase feta de la qual no se'n deuen conèixer d'equivalents en la llengua recessiva, el català. És l'anomenat *canvi de codi emblemàtic*, que es pot apreciar al quadre 76.

QUADRE 76

Mostres de canvi de codi emblemàtic

GF: yo, res... *a penas*: va morí en la guerra [...] se la porten a Montemar, com se quirda?,
 el *esto de la gimnasia rítmica*.

JS: són huitanta-nou anytx: yo ya vaig anant *como una patosa*.

MC: ... només, només... *y pare usté de contar*.

Relacionat amb el canvi de codi emblemàtic és aquella modalitat en què la referència a persones (inclòs el mateix parlant), objectes, llocs o fets lligats amb una de les dues llengües provoca el bot des de l'altra llengua. Tant pot ser des del català al castellà, com hem anat veient fins aquí (quadre 77), com, a la inversa, del castellà al català (quadre 78).

QUADRE 77

Canvi de codi del català al castellà per a referir-se a fets lligats amb aquesta darrera llengua

AP: era un home... era alt, roig, *de pelo blanco, ojos azules, guapo de cara* [...] com beies
 en es películes *que subían a caballos*, eh? Internes, internes.

Cn: es el inconvenien que tenim mossatro, i a *él le pasa por el estilo*.

CR: espera a vore si diuen alguna cosa que me'n recorde yo d'allí de Busot...
 hummmmm, *no m'acuerdo, ahora no m'acuerdo*.

CV: tots es que vivien per ayí, *los Salvetti, los Barón de Hamsel, los de Campos, todas esas familias, ¿verdá?, Torrejón, mucha gente aristocrática* tenien cotxes de cavalltx [...] el paralelo a este [carrer] *que se llama «calle del presbítero [...]*»; *yo paso y leo el cartel un día: «carrer del prevere [...]*», i a mi me sona més mal lo de prevere... el carré del Teatro actual, *que se llamaba calle Ancha del Molino*.

JS: yo m'he crià en la calle Calderón, i del carré Calderon me vine para...

Ma: i ya as filltx... los hijos, sí: los hijos ya estudian...

Pí: me'n vaig anar a viure al carrer Díaz Moreu... no: mentixc: entonces se llamaba... crec que era... ara és carré del Pozo, per San Anton, pero entonces crec que dien que era General Villacampa, que era un gineral roig.

Tm: no, pero no el practica, no el practica porque vive en Murcia [...] vinga: «pexet, pexet»... porque es que es murciano, es alicantino, y viven en Murcia [...] i aquí la emoió: la nieta ha ixit de fallera.

QUADRE 78

Canvi de codi del castellà al català per a referir-se a fets lligats amb aquesta darrera llengua

CV: a veces me enviaba a la tienda: «Ves i compra —me desía, me hablaba en valenciano [...]— ves a la tenda i du-me una fuyoleta de bacallar». Yo desía: «¿Fuyoleta? ¿Y qué es una fuyoleta?» Y yo nunca lo entendí, y lo repetía sin saber qué era.

IG: la mujer es que no lo hablaba, ¿eh?; era mol intel·ligent i yo no sé com se's compondria.

JS: para hacer helao en casa, exes garrafetes que havien... más grandes, porque eran así [...] si tenías una marra... las marraxetes esas que hacíamos el helao [...] a comprà... ya a monetes... dos monetes... deu cèntims, cinc cèntims... yo tengo todavía algunas monedas de esas...

PS: Natura es mi muj... la meua dona, sí [...] mun pare ba nàxer en la matexa casa que baig nàxer yo: en la plasa Santa Maria, del número cuatro, yunt a la Casa La Asegurada [...] se'n van anar a biure a la plaza el Carmen.

*¹³⁷ esa tonyina de sorra [...] en esta zona nuestra, una coca en tonyina, una olleta [...] una anchoavita en sal [...] pehcadito [...] marihco.

Encara relacionat amb el tipus anterior és el canvi de codi *senyalitzat*, aquell en què «aviseu» o «advertis» per mitjà d'algun senyal que ens disposem a canviar de llengua. El cas més habitual entre els alacantins és el provocat per una cita en castellà, la qual fa avançar o introduir l'entrada d'aquesta llengua al verb de dicció (quadre 79).

137. Aquests fragments corresponen a un restaurador alacantí observat en TV. El català en aquest parlant es reduïx, pràcticament, al vocabulari gastronòmic referit. En el cas de *una anchoavita en sal*, la barreja és màxima, primer perquè *anchoavita* és mescla de *anxova* i *anchova*, i la preposició *en* (en comptes de *amb* en català general o *con* en castellà) és característica valenciana.

QUADRE 79

Canvi de codi avançat per verb de dicció

CV: yo arribava i *destá*: «*Buenos días, ¿ha venido don José Torregorda?*»

Eu: ...i vaig dir yo *digo*: «*Yo sé que os han mandado un libro a cada farmacia...*» [...] Un senyor que li diuen... me va dir... *dise*... que no devia haver-lo tret del colege... I yo li vaig contestar: «*Mire usted, yo no puedo...*» [...] I li va dir que qué volia; *dice* que tenia a... la seua dona molt malalta [...] I después posa *dise*: «*él ha salvao la vida a otra persona*».

PR: li dic yo a l'hòme: «*Me lo compra?*» *Dise*: «*Si que te lo compro: te voy a dar dos petas por él*».

Des d'un punt de vista que s'endinsa més en les estructures lingüístiques, distingim entre els canvis de codi *interoracionals* i els *intraoracionals*. Els primers respecten els límits entre oracions, inclosos els límits entre oracions matriu i oracions incrustades (quadre 80), mentre que els segons no respecten aquesta restricció (quadre 81).

QUADRE 80

Canvi de codi interoracional

Br: Ahir matexa la vaig dur [una foto] *a que le pongan un marco*.

Ma: la iglesia està molt mal ubicà: no té puesto, *si tuviera... pero... bien*, la provessó se fa... tot el bàrrio, tota l'acera de Dias Moreu.

JS: después punxat, tota punxà, pa que no se facen... *si no, se hace...* [...] i del carré

Bassan... *es cuando me casé*.

QUADRE 81

Canvi de codi intraoracional

(1) Ma: en Calp *para decir*: «Xica, mira!», fan: «Guai!»

(2) Tm: sí: ham anat; ha canviat molt, pos sí, perquè ara... ara ya *aquello és demas...* és massa, *ahora* és massa [...] gent jove que ya va en es tocadiscos, ehcàndalo, la missa les importa un pito, ya se'n van *p'acá...* ara és diferent.

(3) JS: yo m'he crià *en la calle Calderón*, i del carré Calderon *me vine para bax*.

- (4) Ri: li arrimem *de to un poco*.
- (5) Ma: sí, pero *per libre*: són bastant animals.
- (5) JS: i del carré Calderon, *me vine para bax* [...] *con la gent... pues malamente pues hablaba con ellos*.
- (6) PS: mess auelos se'n ban fer una casa en *la plaza* es Oliveretes.
- (7) Tm: a treballar, i vénen es *finés de semana*.
- (7) Ma: l'atra ba dexas es *estudios* —es va descentrar un poquet.
- (7) Ri: tot es *años*, aquí arreglem la cassa sempre [...] fem es *rótulos* de *las fatxaes*.
- (7) JS: *las marraxetes esas que hacíamos el helao*.
- (7) AP: *otro* cosí meu, que li diuen *Ar*.
- (8) Ri: *nosotros aquí tenemos* gastat una fortuna.
- (8) CV: *Bueno, pos mira, seguimos* fen l'asplicació d'astò.
- (9) Tm: i aquí la emozió: *la nieta* ha ixit de fallera.
- (9) Cn: sí, *él aprovecha* totes (es) ocassion que té *para... ese* es el incovenien que tenim mossatro [...] *el aparato aquel fea* de bomba, no?

En el primer exemple del quadre 81 veiem una oració subordinada en castellà (*para decir*) que depèn d'una oració principal en català («fan...»). En el segon, hi ha complements adverbials en una llengua diferent a la dels sintagmes que els acompanyen. En els exemples 3 i 4, els complements verbals van en una llengua diferent a la dels seus nuclis. Els casos següents són de canvis de codi que arriben a succeir al si d'un mateix sintagma entre una preposició i el sintagma nominal que acompanya (5), o entre un nom i el seu complement en aposició (6), o entre un determinant i un substantiu que concorden entre si (7), o bé entre un verb en forma personal i un altre en forma impersonal que conformen una perífrasi (8), o entre un subjecte i el seu predicat (9).

4. CONCLUSIONS

La interrupció en la transmissió intergeneracional del català a la ciutat d'Alacant ha suposat un tall en la continuïtat d'allò que Badia (1976) va anomenar *estat dialectal rebut*. En tant que tall cronològic, a la banda anterior es troben els parlants alacantins bilingües que tenen el català com a primera llengua, rebuda per transmissió familiar directa. Ells són els hereus del parlar alacantí tradicional que ens descriuen durant tot el segle XX els tractats de dialectologia. A la banda posterior al tall tenim uns parlants que podem considerar semibilingües, perquè van ser pujats en castellà pels seus pares, però, simultàniament o molt poc després, van anar sentint el català ambientalment i el van arribar a adquirir d'una manera més o menys completa depenent dels casos. En general, els primers són uns parlants sencers de català mentre que els segons en són uns semiparlants, cosa que no evita que a banda i banda trobem excepcions a aquesta regla. Els semiparlants, siga quin siga el seu tipus de socialització lingüística, són exponents del que anomenem atròfia de la varietat recessiva, que, en el cas d'Alacant, és el català.

Fet i fet, la primera llengua familiar ha constituït, en aquest treball, que pretenia la descripció sociolingüística del parlar alacantí, un dels factors socials decisius per a mesurar el comportament de les variables lingüístiques objecte d'estudi. A les altres variables independents tingudes en compte habitualment en els estudis sociolingüístics (entorn estructural, estil contextual, sexe, edat i classe social), n'he hagut d'afegir dues més que, a primera vista, es mostraven significatives per a valorar els efectes de l'atròfia lingüística; es tracta de la zona urbana de socialització i el nombre d'ascendents alacantins directes del subjecte. Ara bé, no sempre aquests factors, inclòs el de llengua familiar, han anat lligats als resultats previsibles de l'atròfia, com veurem tot seguit.

Entre els trets lingüístics estudiats hi ha hagut, d'una banda, els que es poden considerar característics del dialecte local alacantí, com ara l'harmonia vocàlica (*dono, terre*), els articles de plural (*es vaques*), o un cert lèxic (*volta (a)*); i, d'una altra banda, hi hagut els trets que podien haver estat afectats per l'atròfia: les vocals semiobertes (/ɛ/ i /ɔ/), les consonants en posició implosiva, el sistema de pronoms febles o el conjunt del vocabulari manllevat del castellà. Encara que tots aquests trets presenten variació, no tots han pogut ser quantificats en correlació amb els factors que els condicionen. En aquest sentit, han estat estudiats com a regles variables, d'acord amb la sociolingüística laboviana, els trets que han presentat un nombre suficient d'ocurrències i ofereixen possibilitats d'anàlisi en covariació amb variables independents. Els resultats, per tant, de les regles variables han estat els que s'extracten a continuació.

Respecte a la reducció vocàlica del fonema /e-/ , hom segueix una tendència històrica «valencianitzadora» que el convertix en [-a]. De parlar d'harmonia vocàlica hem de passar a parlar d'un procés de desharmonització on el castellà com a primera llengua apresada, la classe social alta i els grups d'edat més jòvens juguen un paper fonamental. En el pas de semiobertes a semitanques de les vocals /ɛ/ i /ɔ/ tornen a manar els factors de la socialització inicial en castellà i l'edat jove. En el cas de la reintroducció de la /-r/, als factors estructurals (*carré* vs. *carrer*), cal afegir altra volta el factor edat (com més vell, menys /-r/) i el de barri de socialització (Sant Anton i el Raval Roig frenen més la reintroducció). Sobta que en cap d'aquestes quatre regles no es manifesten les dones com a promotores de les variants innovadores, però el contingent femení catalanoparlant es troba delmat pels majors efectes que hi ha exercit la interrupció de la transmissió intergeneracional i es mostra lingüísticament molt conservador. Així, les dones, en el cas de les regles de reducció consonàntica, són completament refractàries a introduir canvis declaradament castellanitzadors com el ieisme o l'aspiració.

Els trets restants ja no s'han mostrat tan proclius al tipus d'anàlisi canònica de la regla variable, però del seu estudi sí que es desprèn, per exemple, que la unificació de les formes diferents de gènere en el plural és un canvi que s'imposa en alacantí independentment de la situació d'atròfia. En canvi, la simplificació i còpia del sistema pronominal castellà sí que s'escampa a Alacant a causa de l'ús lingüístic dels semiparlants i «esguita» els parlants sencers, el contrari del que passa en l'àmbit de la flexió verbal, on l'actuació de l'analogia es pot considerar tímida. Pel que fa al lèxic, torna a ser notòria la influència dels alacantins pujats en castellà, que fa que reculen les formes genuïnes que conservava l'estat dialectal rebut i es produïska una relexificació castellanitzadora imparabile, cosa que, curiosament, no afecta el cas, estudiat separatament, de la parella *traure/sacar*, on hem de veure, més aïna, la propa-

gació d'un canvi des de les comarques del Vinalopó i el Segura,¹³⁸ introductores del castellanisme segles arere. Finalment, el canvi de codi, fenomen generalitzat al si dels grups lingüístics recessius, com és el format pels catalanoparlants alacantins, és un dels exponents més evidents de la situació d'atròfia lingüística.

Com a colofó podem dir que, de la mateixa manera que s'ha produït una interrupció (social) de l'ús del català en l'àmbit familiar, paral·lelament ha tingut lloc una solució de continuïtat entre l'estat dialectal rebut pels alacantins que no han vist interrompuda la recepció familiar del català i aquells altres als qui se'ls ha interposat el castellà en la seua socialització lingüística. L'alacantí «genuí» és el dels primers, però aquest, per raons evidents de cronologia, té els dies comptats, ja que els seus parlants constitueixen un grup minoritari, envellit i, bàsicament, femení. L'altre alacantí, que s'assembla ben poc a la seua matriu, és un parlar, català encara, que «sona» a un valencià neutre (d'enlloc), amb una fesomia tan acastellanada que, quan hi actua el canvi de codi, és difícil esbrinar (àdhuc per als seus usuaris) si es tracta de català o de castellà. Aquest és l'alacantí majoritari, no (tan) envellit com l'altre i prototípicament masculí, però els seus dies estan tan comptats com els de l'alacantí hereu de l'estat dialectal rebut, perquè els parlants d'aquesta modalitat més estesa són, en realitat, semiparlants que ja «funcionen» amb plenitud en una altra llengua, el castellà, que és la que, tret de comptades excepcions, han transmès a la seua descendència.

138. L'escassa vitalitat del parlar capitalí fa que, en comptes de ser irradiador de novetats lingüístiques, com és el paper que correspon a les ciutats en situacions de normalitat sociolingüística, faça de receptor dels canvis des de les poblacions menors però amb més «usuaris actius» de la llengua.

5. BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, A. M. (1908-1909). «Una mica de dialectologia catalana». *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, núm. iv, p. 194-304.
- (1910-1911). «Nova exida filològica». *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, núm. vi, p. 57-65.
- (1921-1922). «Dietari de l'Eixida Filològica per tot Catalunya i el Reyne de València de dia 26 de juny fins a 23 de novembre de 1921». *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, núm. xii, p. 145-335.
- ALCOVER, A. M.; MOLL, F. DE B. (1926-62). *Diccionari català-valencià-balear*. Palma de Mallorca: Moll, 1926-1962 (10 v., 2a edició: 1976-78).
- ALPERA, L. (1981). «Cap a una interpretació sociolingüística i semàntica dels problemes d'interferències i de substitucions lèxiques en el valencià meridional». *Item*, núm. 5, p. 93-106.
- ANDERSEN, R. W. (1982). «Determining the linguistic attributes of Language Attrition». A: LAMBERT, R. D.; FREED, B. F. [ed.], p. 83-118.
- (1989). «The "up" and "down" staircase in secondary language development». A: DORIAN [ed.], p. 385-394.
- ARACIL, L. V. (1979). «Substitució lingüística», *Ictineu: Diccionari de les ciències de la societat als Països Catalans (segles XVIII-XX)*. Barcelona: Edicions 62, p. 458-460.
- ARGENTE[R], J. A. (1995). «Language shift: an overview». *Catalan Review*, núm. IX/2, p. 39-59.
- ARGENTE[R], J. A.; LORENZO, A. (1993). «Reorganización formal y función social en una lengua minoritaria: un ejemplo del contacto gallego-castellano». *Nueva Revista de Filología Hispánica*, núm. XLI/1, p. 177-199.
- BADIA, A. M. (1976). «Nivelación geolingüística y lenguas en contacto». *Revista de la Sociedad Española de Lingüística*, núm. 6/2, p. 269-300. [Trad. cat. a *Llengua i poder*. Barcelona: Laia, p. 217-249.]
- BARNILS, P. (1913). *Die Mundart von Alacant*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- (1914). «Comentaris a la flexió alacantina». *Anuari de l'Oficina Romànica de Llengua i Literatura*, núm. vi (1933), p. 257-265.
- BORRAS, J. (1886). *El cullerot*. Alacant.

- BOIX, E.; VILA, F. X. (1998). *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel.
- CALERO, M. A. (1993). *Estudio sociolingüístico del habla de Toledo*. Lleida: Pagès editors.
- CAMPBELL, L.; MUNTZEL, C. (1989). «The structural consequences of language death». A: DORIAN, N. [ed.] p. 181-196.
- CARDONA, G. R. (1988). *Diccionario de lingüística*. Barcelona: Ariel, 1991.
- CASANOVA, E. (1999). «El valencià oral del segle XVIII i el factor hivernacle del castellà». A: *Actes de l'Onzè Colloqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Vol. II. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 125-145.
- CHOMSKY, N. (1981). *Lectures on Government and binding*. Dordrecht: Foris, 1986.
- CLAIRIS, C. (1991). «Le processus de disparition des langues». *La linguistique*, núm. 27, p. 3-13.
- COLOMINA, J. (1985). *L'alacantí: Un estudi sobre la variació lingüística*. Alacant: Institut d'Estudis «Juan Gil-Albert».
- (1986). «El parlar del Camp d'Alacant». A: *Materials del Congrés d'Estudis del Camp d'Alacant*. Alacant: Diputació Provincial de Alicante, p. 299-315.
- (1999). *Dialectologia catalana: Introducció i guia bibliogràfica*. Alacant: Universitat d'Alacant.
- El Cullerot Alicantí, 1897-1898*.
- DE BOT, K.; GOMMANS, P.; ROSSING, C. (1991). «L1 loss in an L2 environment: Dutch immigrants in France». A: SELIGER, H. W.; VAGO, R. M. [ed.], p. 87-98.
- DENISON, N. (1977). «Language death or language suicide?». *International Journal of the Sociology of Language*, núm. 12, p. 13-22.
- DORIAN, N. C. (1973). «Grammatical change in a dying dialect». *Language*, núm. 49, p. 413-438.
- (1981). *Language Death: The Life Cycle of a Scottish Gaelic Dialect*. Filadèlfia: University of Pennsylvania Press.
- (1982). «Language loss and maintenance in language contact situations». A: LAMBERT, R. D.; FREED, B. F. p. 44-59.
- (1986). «Gathering Language Data in Terminal Speech Communities». A: FISHMAN, J. A. [et al.] (1986), *The Fergusonian Impact*. Vol. 2. Berlín: Mouton de Gruyter, p. 555-575.
- DORIAN, N. C. [ed.] (1989). *Investigating obsolescence: Studies in language contraction and death*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DRESSLER, W. U. (1972). «On the phonology of language death». *Papers of the Chicago Linguistic Society*, núm. 8, p. 448-457.
- (1981). «Language shift and language death —a protean challenge for the linguist». *Folia Lingüística*, núm. XV/1-2, p. 5-28.
- (1987). «La mort de les llengües». *Limits*, núm. 3, p. 87-97.
- DRESSLER, W. U.; WODAK-LEODOLTER, R. (1977). «Language Preservation and Language Death in Brittany». *International Journal of the Sociology of Language*, núm. 12, p. 33-44.
- FIGUERAS PACHECO, F. (1914). «Lengua». A: CARRERAS, F. [ed.]. *Geografía general del Reino de Valencia. Provincia de Alicante*. Barcelona: Alberto Martín, p. 227-238.
- FISHMAN, J. A. (1964). «Language Maintenance and Language Shift as a Field of Inquiry». *Linguistics*, núm. IX, p. 32-70.

- FISHMAN, J. A. [et al.] (1971). *Bilingualism in the Barrio*. Bloomington, Indiana University.
- FLAQUER, L. (1994). «Llengua, identitat i modernitat». *Revista de Catalunya*, núm. 83, p. 20-32.
- GARCÍA SORIANO, J. (1932). *Vocabulario del dialecto murciano*, Madrid.
- GENERALITAT VALENCIANA. *Cens de població. Comunitat Valenciana 1991*. València: Generalitat Valenciana, 1994.
- GIACALONE RAMAT, A. (1983). «Language shift and language death (a review of Nancy C. Dorian, *Language Death* and Susan Gal, *Language Shift*)». *Folia Linguistica: Acta Societatis Linguisticae Europaeae*, vol. 17, núm. 3-4, p. 495-507.
- GIMENO BETÍ, L. (1990). «La reducció vocàlica: /e/ àtona inicial». A: *Miscel·lània Joan Fuster*. Vol. II. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 393-430.
- GIMENO MENÉNDEZ, F. (1984). «El sustrato lingüístico y el seseo valenciano de la comunidad de habla alicantina». A: *Miscel·lània M. Sanchis Guarner*. Vol. I. València: Universitat de València, p. 139-146.
- GIMENO MENÉNDEZ, F. (1986). «Die Mundart von Alacant i el bilingüisme diglòssic de l'àrea Alacantí-Vinalopó». A: *Materials del Congrés d'Estudis del Camp d'Alacant*. Alacant: Diputació Provincial de Alicante, p. 289-298.
- GRIERA, A. (1921). «El valencià». *Butlletí de Dialectologia Catalana*, núm. IX, p. 4-32.
- (1923-1964). *Atlas lingüístic de Catalunya*. Barcelona: La Polígrafa, 1966. 8v.
- HOLLOWAY, Ch. E. (1997). *Dialect Death: The case of Brule Spanish*. Amsterdam: John Benjamins.
- LAMBERT, R. D.; FREED, B. F. [ed.] (1982). *The loss of language skills*. Rowley: Newbury House Publishers.
- MAS, A. (1994). *La substitució lingüística del català (L'administració eclesiàstica d'Elx en l'edat moderna)*. Alacant: Diputació d'Alacant.
- MILROY, J.; MILROY, L. (1985). «Linguistic Change, Social Network and Speaker Innovation». *Journal of Linguistics*, núm. 21, p. 339-384.
- MOLL, F. DE B. (1923-1924): «L'Atlas de Mn. Grier». *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, núm. XIII, p. 173-184.
- (1925). «El nostre novell sistema de transcripció fonètica». *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, núm. XIV, p. 152-160.
- (1929-1932): «La flexió verbal en els dialectes catalans». *Anuari de l'Oficina Romànica de Llengua i Literatura*, vol. II, III, IV i V.
- MONTOYA, B. (1986a). *Variació i desplaçament de llengües a Elda i a Oriola durant l'Edat Moderna*. Alacant: Institut d'Estudis «Juan Gil-Albert».
- (1986b). «Al voltant de la substitució i el canvi lingüístic. Els casos d'Elx i Alacant durant la segona meitat del segle XIX». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 6, p. 113-125.
- (1990). *La interferència lingüística al sud valencià*. València: Generalitat Valenciana.
- (1992). «Per una recerca de la llengua parlada en català». A: *Miscel·lània Joan Fuster*. Vol. V. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 391-417.
- (1995). «L'observació del canvi fonològic en el català balear». A: TURELL, M. T. [ed.], *Sociolingüística de la variació*. Barcelona: Promocions i Publicacions Universitàries, p. 165-219.

- (1996). *Alacant: la llengua interrompuda*. València: Denes.
- (1997). «Tipologia de parlants en una comunitat de parla amb interrupció de la transmissió lingüística intergeneracional». *Caplletra*, núm. 21, p. 105-126.
- (1999). «La reconstrucció de la llengua oral a partir de la literatura popular escrita dels segles XVIII al XX». A: *Actes de l'Onzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Vol. II. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 147-170.
- [en premsa, a]. «Dialectes i sociolectes catalans: proposta de classificació i actualització bibliogràfica». *Revista de Filologia Romànica*, núm. 15.
- [en premsa, b]. «La situació del català a València II. De València al Carxe i Guardamar». A: *La llengua i el seu ús en els diferents indrets de parla catalana*. Barcelona: Oikos-Tau.
- MORALES, M. (1992). «Divergences d'évolution de la structure linguistique liées à l'abandon d'une langue». *La linguistique*, núm. 28, p. 129-141.
- PEREA, M. P. (1999). *Complements a La flexió verbal en els dialectes catalans: Dotze quaderns de camp d'Antoni M. Alcover*. Barcelona: Curial: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- POPLACK, S. (1981). «El bilingüismo y la alternancia de lenguas: consideraciones tipológicas». *Boletín de la Academia Puertorriqueña de la Lengua Española*, núm. IX/2, p. 41-55.
- POPLACK, S. (1995). «The sociolinguistic dynamics of apparent convergence». A: GUY, G.; BAUGH, J.; SCHIFFRIN, D., [ed.] *Towards a Social Science of Language: Papers in Honor of William Labov*. Amsterdam: Benjamins, p. 285-309.
- POPLACK, S.; SANKOFF, D. (1988). «Code-switching». A: AMMON, U.; DITTMAR, N.; MATTHEIER, K. J. [ed.], *Sociolinguistics = Soziolinguistik*. Vol. II. Berlín: Walter de Gruyter, p. 1174-1180.
- PRESTON, D. R. (1982). «How to lose a language». *Interlanguage Studies Bulletin*, núm. 6/2, p. 64-87.
- QUINTANA, A. (1976-1980). *El parlar de la Codonyera*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- RAFEL, J. (1981). *La lengua catalana fronteriza en el Bajo Aragón meridional: Estudio fonológico*. Barcelona: Universidad de Barcelona.
- RECASENS, D. (1990-1991). «Tendències fonètiques i classificació dialectal al domini lingüístic català». *Llengua & Literatura*, núm. 4, p. 277-310.
- (1991). *Fonètica descriptiva del català*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- (1992). «Trets dialectals imperceptibles». *Escola Catalana*, núm. 293, p. 14-18.
- (1993). *Fonètica i fonologia*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- RICHARDS, J. C.; PLATT, J.; PLATT, H. (1992). *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*. Londres: Addison-Wesley Longman Limited. [Trad. cast.: *Diccionario de lingüística aplicada y enseñanza de lenguas*. Barcelona: Ariel]
- ROMAINE, S. (1989). *Bilingualism*. Oxford: Blackwell.
- RUBERT, M. (1905). *Quatre casos fulminants*. Alacant.
- SALA, M. (1965). «La manière dont une langue romane contribue à la disparition d'une autre (À propos du judéo-espagnol de Bucarest)». A: *Xè Congrés Inter-*

- nationale de Linguistique et Philologie Romanes*. Vol. III. París: Klincksieck, p. 1373-1375.
- SANCHIS GUARNER, M. (1936). «Extensión y vitalidad del dialecto valenciano "apitxat"». *Revista de Filología Española*, núm. XXIII, p. 45-62.
- (1950). *Gramàtica Valenciana*. Barcelona: Alta Fulla, 1993. [Ed. a cura d'A. Ferrando.]
- SANKOFF, D.; POPLACK, S.; VANNIARAJAN, S. (1990). «The case of the nonce loan in Tamil». *Language Variation and Change*, vol. 2, núm. 1, p. 71-101.
- SEGURA, J. C. (1996). *Estudi lingüístic del parlar d'Alacant*. Alacant: Institut d'Estudis «Juan Gil-Albert».
- (1998). *El parlar d'Elx a estudi: Aproximació a una descripció*. Elx: Ajuntament.
- SELIGER, H. W.; VAGO, R. M. [ed.] (1991). *First language attrition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SCHÄDEL, B. (1908). *Manual de fonètica catalana*. Cöthen: Otto Schulze Verlag.
- SILVA-CORVALÁN, C. (1991). «Spanish language attrition in a contact situation with English». A: SELIGER, H. W.; VAGO [eds.], p. 151-171.
- (1994). «The gradual loss of mood distinctions in Los Angeles Spanish». *Language Variation and Change*, vol. 6, núm. 3, p. 255-272.
- TURELL, M. T. (1994). «Sociolingüística i contacte de llengües: el rastre del català en el discurs espanyol». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 12, p. 51-60.
- VENY, J. (1978). *Estudis de geolingüística catalana*. Barcelona: Edicions 62.
- (1982). *Els parlars catalans*. Palma de Mallorca: Moll.
- (1986). *Introducció a la dialectologia catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- (1989). «Geolingüística». A: *Com ensenyar Català als Adults*. 6. *Mapes per a l'estudi de la llengua catalana*. Barcelona, p. 5-24.
- ZAMORA VICENTE, A. (1966). *Dialectología española*. Madrid: Gredos, 1974.
- ZARAGOZA, M. (1984). «Estudis de fonètica i de morfologia del parlar de Silla». A: *Miscel·lània Sanchis Guarnier*. Vol. I. Universitat de València, p. 429-433.

6. APÈNDIXS

6.1. TEXTOS ORALS

6.1.1. CRITERIS DE TRANSCRIPCIÓ

Exclosos els himnes alacantins que vénen en primer lloc i els fragments breus que he transcrit fonèticament —en columna a la dreta—, per a la major part dels textos que segueixen he usat un sistema de transcripció mixt entre l'ortografia normativa i una representació tan aproximada com sigui possible a la pronunciació real dels subjectes entrevistats. El criteri més general ha estat de marcar tot allò que s'allunya de la pronunciació del que podem considerar valencià estàndard (el parlat a les regions d'Alcoi-Gandia i de Castelló o el que es fa servir als mitjans de comunicació). En general, hi he seguit el model de transcripció dialectal postulat per Veny (1982, p. 175-177). En qualsevol cas, i per a aclarir les diferències amb Veny, faig constar els següents criteris:

1) Les elisions de vocals i consonants que són habituals en el català general per fonètica sintàctica però no les representa l'ortografia no les faig notar perquè, si no s'especifica el contrari, se suposa que al darrere del text hi ha hagut una pronunciació normal del català. Així, *que a ell li han fet axò* sona normalment [k a ,eɫ lɪ aŋ fet a'fɔ], però *la època*, sense apostrofació, indica que no hi ha hagut supressió d'una de les dues vocals com fóra normal en català i sí que representa, en aquesta ocasió, l'ortografia normativa. Això mateix també s'aplica als contactes interconsonàntics: *quant vagen* que, inevitablement, sona [kwam 'vadʒen], es transcriu amb la -t de *quant* perquè quan el mot que segueix comença per vocal, la [-t] s'hi fa present.

2) Transcriu les vocals segons la seua pronunciació dins de la limitació gràfica a cinc unitats que tenim en l'ortografia catalana; això és, [ɛ] i [ɔ] s'hi representen, respectivament, per *e* i *o*, tal com és habitual en català, incloent-hi

els casos de les realitzacions [ɛ] i [ɔ] del fonema /-a/ en final de mot. Per exemple: *terre* («terra»), *horo* («hora»), etc. La resta de casos en què en alacantí compareix en la pronunciació una vocal diferent a l'establerta normativament, s'hi transcriu aquella que realment ha sonat. Els possessius simples *mon*, *ton*, *son* / *mos*, *tos*, *sos*, pronunciats tots amb [u], en són un bon exemple.

3) Encara que en català és normal que la grafia *ix* represente tant el so compost [jʃ], típicament occidental i valencià, com el so simple [ʃ], més propi del català oriental, per tal d'aconseguir un reflex més fidel de la parla alacantina, faig servir *ix* quan sona [jʃ] i *x* quan sona [ʃ]. Aquesta darrera solució serà la més habitual. Les confusions amb *x* quan representa el so compost [ks] són poc probables, i això per dos motius: a) [ks] se sol simplificar molt sovint en [s], i b) el context sol ser discriminatori. La confusió amb la grafia *x* quan representa —en valencià— el so [tʃ] tampoc no s'arribarà a donar perquè en aquesta situació només la trobarem en inici de mot, com en *xiquet*, o després de consonant, com en *Xàtiva* o *Xàbia*, que sempre sonen amb [ʃ], i dels quals apareix als textos transcrits el cas de *Xixona*, que sona [ʃi'ʃona]

4) Pel mateix motiu del punt anterior, la [-r] es transcriu -r només quan sona en el parlar alacantí, que és, d'altra banda, la norma. Quan no sona, s'elidix simplement si és un monosíl·lab, o queda un accent gràfic sobre la vocal que la precedia, si era tònica, en els mots polisíl·labs.

5) Les altres elisions que hem vist que es donen en el parlar d'Alacant també tenen el seu reflex en la corresponent elisió gràfica. Per exemple: *se quea* («se queda»), *jua* («juga»), *Alacan*, *mo n'anem* («mos n'anem»), *aveat* («avesat»), *sas* («saps»), *ancà* («encara»), etc. En el cas dels articles i pronoms *els* i *les*, en què se sol suprimir el so [(-)l-], efectue la mateixa supressió. El perill d'homonímia amb la forma verbal *és* i el pronom reflexiu *es*, sol solucionar-se pel context (i l'accent gràfic en el primer cas).

6) Entre parèntesis consten les grafies que representen sons que, o bé s'han articulat d'una manera molt ràpida o molt feble, o bé s'han elidit i és impossible decidir si s'hi ha arribat a produir una elisió o no. Per exemple: *es s(e)us fills* (els seus fills).

7) La pronunciació de [j] es transcriu amb *y*, tant si prové de /ʎ/ (*yum*, «llum») com si prové de /dʒ/ (*yermà*, «germà»). La transcripció mitjançant una *i*, utilitzada habitualment en textos dialectals catalans com el que em servix de punt de partida, hauria creat conflictes en el moment de llegir pronúncies ieistes com les de *allí*, *fill*, *llit* o, fins i tot, *lleig*, per exemple.

8) La pronunciació dels plurals dels mots acabats en les consonants palatals [ʎ] i [ɲ] s'intenta representar amb el màxim de fidelitat emprant el dígraf *tx*, que és el més característic en català per a transcriure ortogràficament el so palatal africacat sord en què es concreta el morfema de plural en els casos esmentats. Exemples: *anytx* (anys), *velltx* (vells). En el cas de canvis de palatal,

de lateral a nasal, com en *nyenya* (llenya), o de palatalització de nasal alveolar, *nyuc* («nuc, nus»), la representació és tal com la faig constar.

9) La diferència entre /v/ i /b/ es respecta quan la fa el parlant transcrit, si no, que és quan /b/ absorbeix les realitzacions de /v/, transcriu amb *b* els al·lòfons habituals de la parla betacista, [b] o [β], llevat d'algun cas esporàdic en què aparega [v], ja més aïna, però, com a tercer al·lòfon de /b/.

10) Les sonoritzacions de [s], que, normativament, no s'han de fer, es marquen amb la grafia *z*: *interezos*, *imprezió*, etc.

11) Les interferències momentànies de caràcter individual i els canvis de codi al castellà dins del discurs en català apareixen en cursiva. Diferent és el cas dels castellanismes establerts tradicionalment en el parlar local, que es consideren propis de l'inventari gramatical del dialecte i, per tant, es mantenen en lletra rodona. Quan alguna grafia se subratlla, vol dir que la seua pronunciació s'ha fet d'acord amb l'ortografia del castellà i no la del català, tant si això és habitual de la collectivitat de parlants com si ho és de l'individu que la produïx en aquell moment. Exemples: *fije's* («fixe's»), que sona amb [x], o *axó* («això»), que sona amb [o]. Les aspiracions de [-s], quan ocorren, es representen amb una *h*, que, en aquest cas, no és muda, i si no arriba a aspiració però s'articula molt feblement, es representa amb *ɣ*. Per a evitar confusions, l'expressió de dubte, de sorpresa, etc., que normalment es representa amb *eh*, en els textos és substituïda per *e*.

12) Els accents gràfics s'acomoden a la pronunciació valenciana quan aquesta discrepa de la catalana general: *perqué*, *après*, etc.

13) Les formes verbals com *veeu*, *feen*, *dien*, *veia*, etc., es fan constar així encara que les formes escrites a tot arreu siguen *veien*, *feien*, *deien*, *veia*.

14) S'apliquen les regles ortogràfiques generals del català encara que siga sobre formes que no són normatives: *puia* (podia), *púiem* (podíem).

15) Quan no s'entén alguna seqüència, es col·loca una lletra *x* entre claudàtors per cada síl·laba que es pensa que ha dit el subjecte. Exemple: [xx].

6.1.2. HIMNES ALACANTINS¹³⁹

HIMNE D'ALACANT

Som fills del poble, que té les xiques
com les palmeres de junt al mar.
Són molt airoses, molt reboniques,
i fan quan volen riure i plorar.

139. He decidit de transcriure'ls perquè molts alacantins, encara que siguen monolingües castellanoparlants, se'n saben fragments llargs i els utilitzen com a mostra del seu parlar.

És la millor terra del món,
perquè el poeta li ho va dir,
i en el passeig del Malecò
no haurà qui li puga competir.

I des del matxo del Castell
mires i dius: qu'encant!
no és este ja el poble vell,
que és altre Alacant!

Visca Alacant!
Visca Alacant!
Visca Alacant!

HIMNE DE LES FOGUERES

Ja s'alcen les flames, camí del cel
i ronquen les traques al seu content:
com si foren estreles del firmament,
esclaten les bombes formant dossier.

En la festa del foc, la més radiant
nascuda del poble, que sap gojar,
decidits volen tots, sense dubtar
fer d'Alacant una ciutat triomfant.

En la nit de Sant Joan
quan se tiren trons i trons,
d'eixos ben grossos i bons,
de les dotze en avant,
i se pinta el cel de roig,
el que ronda una fadrina,
ha de dur-li si és galant
la seua coca en tonyina.

«Tres pardalets, una moneta,
d'eixos que van en bicicleta.
Xiquets, ploreu,
que pardalets tindreu!»

Veniu, xiquets, i cantem
la *fermosura* d'Alacant,
la que és ja, com tots sabem,
«Millor terra de Llevant».

En la mar, mansa i lluentosa
 que abaniquen les palmeres,
 i a la llum de les fogueres,
 que és la festa més *fermosa*,
 i en un singular encant,
 diu el vent: «Visca Alacant»
 Visca Alacant!
 Visca Alacant!

6.1.3. PARLANTS QUE TENEN EL CATALÀ COM A PRIMERA LLENGUA

Text 1

Eu (dona, 1918: les Carolines)

[L'entrevista va tenir lloc el 8-7-93 en una llar d'ancians; cinta 8; cara A: 15-224, cara B: 85-97]

Cara A: 15-224

BM:¹⁴⁰ Comencem per [...] l'any que va naxe.

Eu: Pos yo vaig néixer en el any... en mil nou-cents díhuit, el dia dèneu de febrer.

BM: I a on va naxe? [...]

Eu: [...] En es Carolines Altes, allí vaig nàxer [...] i me vaig casar allí, en exe bàrrio, vaig tindre un fill, i as trenta-dos anytx, me se va morir, el meu fill, i va dexar un xiquet que tenia pos tres anyetx, que hui ya és un home casat, en té... una xiqueta de sis anytx, que sóc bizauela [...] En fi, ha passat es m[e]ues coses... de la vida.

BM: Pero axò és tota la vida contà en poques paraules...

Eu: Me vaig quedar viuda en guerre, en estado del meu fill; estava yo embrassà del meu fill quant a ell el van matar en guerre.

BM: El seu marit...

Eu: El meu marit. I ya yo ha criat al meu fill treballant, i, nada!, i as trenta-dos anytx, com li ha dit antes, me se va morí.

BM: [...] Es seus auelos [...].

Eu: [...] Io ha conegut pos una auela paterna i l'auelo i l'auela maternos...

BM: Es ha arribat a conexe...

Eu: Es vaig conéxer, yo.

BM: De xiqueta...

Eu: De xiqueta.

140. Aquestes sigles corresponen a les del nom i primer cognom de l'entrevistador, que ha procurat usar normalment la varietat de català més pròxima que coneix a la de la ciutat d'Alacant: el seu parlar nadiu de Novelda.

- BM: O siga, que es ha conegut hasta...
- Eu: Pos eee... tendria uns dotze o tretze anytx quant es vaig conéixer.
- BM: I li han arribat a contà històries, quentos...
- Eu: Pues no, perquè... una anava a treballar, i l'atra, pues era una dona molt... molt callaeta ella, que no... sap? El meu auelo sí que mos contava algunes coses de la s[e]ua vida, quant era jove i tot axò, i mosatros, pos estàvem alredeor d'ell, totx es netx, escoltant-lo i, ell, pos, algunes coses mos ha contat.
- BM: No recorda...
- Eu: Pero no recorde bé perquè yo era... quant m'auelo, era yo més xiqueteta.
- BM: Sí, sí, sí... Cançons populars o axò, tradicionals, tampoc no recorda...
- Eu: Cançons, no. Elltx no, elltx no cantaven res, més que algun quento que mos contava, algun quento, i estàvem es netetx al costat del meu auelo, i ell mos contava un quento de nit, i això soles, pero... no recorde yo, de cançons i això, no...
- BM: I quan era una xiqueta que juava per allí pel carré...
- Eu: Yo juava... Anava a costura i juava, pos quant ixia de costura... yo era un poquet molt vivaratxa i me n'anava... ixia de costura i me n'anava per un camp que teníem al costat de la vivienda, un bancal, i me n'anava, agarrava un pot de llanda d'exos de tomata, me n'anava a agarrà grilltx d'exos i es duia al colege... En fi, ha segut molt vivaratxa, yo, de xiquilla.
- BM: Pero soles, no... anava en algú...?
- Eu: En una amigueta, pero l'amigueta se n'anava del meu costat, eh: «Axò no vullc que hu fages, perquè van a castigà-mos... i tot». Yo dic «Tu no fages cas!». I me n'anava a fer tot axò; yo ha segut molt vivaratxa, de xiqueteta.
- BM: O siga, que Carolines en aquell temps era... no era com ara...?
- Eu: No, que va! Carolines era... havien... és que yo vevia molt propet de una casa que tenia un camp molt gran —d'ella— un bancal, que allí criaven pos verdu-ra i de tot, i vevia molt propet, i yo me n'anava a juar allí en es m[e]jues amiguetes, i es meus amiguets... juàvem allí, a voltes ixien i mos xillaven, perquè dien: «No xafeu la herba! Astò i allò.» Pero mosatros mo n'anàvem i, quan púiem, mos clavàvem dins del bancal, sap?
- BM: Se'n recorda de lo que plantaven allí?
- Eu: Pos plantaven faves, plantaven tomates... es que vevien per allí, i feen algo de cossetxa pa elltx... pa la coso de la casa... i verdura. I venien verdura: venien penques, venien naps, tod axò, sí, to(d) axò hu venien, carabassa, tod axò, as veïns... sap? hu criaven allí en el bancal, dos viviendes que havien que se dedi-caven a crià coses axina. Com en tenien demasià pa elltx, pos hu venien.
- BM: Ah, que no anaven a la plaça?
- Eu: No, no, no: era poco coso, només que pas veïns soles.
- BM: [...] un poquet més grandeta ya baxava —diguem— a Alacant...

Eu: Ya baxava en es meus amigues, ya ja ʔa,ʔaʔa en es mewz a'miyes | ja mos
mos féem amics, també, venien en mos- ,feem a'miks | tam'be | ve,nien en
tros i... passejàvem per l'Asplanà, pegà- mo'zatros | i pase,dʒaʔem per l aspla'na |
vem quatre voltes per allí, mos féem un pe,ʔaʔem kwatre voltes per a'ʔi | mos

gelat... i després, pos a casa, perquè es pares feen: «*Jal tal hora aquí!*... A tal hora teniu que estar aquí, en casa!» [...] I miràvem —no dúiem rellonge— perquè entones no és com ara que... Mun pare i ma mare no podia comprar un rellonge a mi... I fea: «Teniu que vindre a tal hora». Mosatros hu preguntàvem. Mos arribàvem a qualquier persona que li veíem el rellonge: «Fa el favor de di-me l'horo que és». «Pos tal hora». «Ai, mira, ia mos falta mitja horeta només, e? Dins de mitja horo mo n'anem a casa perquè, sinós mun pare, fu!, mun pare me renega en segua, me castiga ...!» I hu preguntàvem i mos hu dien. I ya mo'n pujàvem a casa [...] D'allí del carrer, del matex carré: una dos cases més amun, atra dos cases més avall, l'atra enfron [...] Anant, perquè entonce(s) el tramvia valia —fije's— valia... pos deu cèntims, i tres monetes era el assiento de pajilla, ya veu! Pero l'assiento de pajilla a l'assiento de maera, una moneta més. Pero mosatros féem: «No —si pujàem algun dia!—, ai, a l'assiento de madera, deu cèntims». [...] I a voltes, pos anant [...] A voltes mo n'anàem [...] a un quiosco de allí de l'Asplanà, que encara està, i mos féem un gotet de orxata, un gotet d'auya de llimó o auya-civà. «Ai, mos prenem uns rolletx, d'exos morenetx, o algo?» [...] I exa era la ixia de mosatros DEL DUMENGE [...]

,feem un,dze'lat | i des'pwes | poz a 'kaza | perke s ,pares 'feen | a ta,l ora 'ki | a ta'l'oro | te,niw k estar a'ki | en 'kaza || i mi'raBem | no ,dujem re'lon,dze | perke n,tonsez no s kom ara 'ke | mum ,pare j ma 'mare | no po,ðia komprar un re,lon,dze a 'mi | i 'fea | teniw ke ,vindre a ta'l'oro | mo,zatros u preyun'taBem | moz ari,maBem a kwalkjer per,sona ke li veiem el re'lon,dze | fa l faBor ðe ,ðime l oro 'k es | pos ta 'l'oro | 'aj | 'mira | ja mos falta ,midza ,ðreta no'mes | 'e | dinz ðe mi,dzoro mo n a'nem | a 'kaza | per'ke | si,noz mum 'pare | 'fu | mum pare me re,neya n se'yia | me kas'tiya | j u preyun,taBem i moz u 'ðien | i ja mo m pu,dzaBem a 'kaza || d a,xi ðel ka'rer | del ma,tef ka're | una ðos ,kazez mes a'mun | atra ðos ,kazez mez a'vaal | l atra m'fron ll a'nant | perke n,tonse l tram, via va'lia | 'fixe s | va'lia | poz ,ðew 'sentims | i ,trez mo'netez era l a,sjento de pa'xila | ja 'vew | pero l asjento ðe pa,xila a l asjento de ma'era | una mo,neta 'mes | pero mo,zatros 'feem | 'no | si pu,dzaem alyun 'dia | 'aj | a l a,sjento de ma'ðera | ,dew 'sentims | j a 'voltes | poz a'nant || a ,voltez mo n a'naem | a uñ kiosko dè a'xi de l aspla'na | k enkara s'ta | i mos ,feem uñ goted de or't'fata | uñ goted ,d awja ðe xi'mo | ,ð awja si'va | 'aj | mos pre,nem un ro'ketf | ,d efoz more'netf | 'w alyo | j efa ,era la j'fia ðe mo'zatros | ,del du'men,dze

BM: I no anaven en uns carrets abans es... com li dien, es xambile...?

Eu: Es carretx de gelatx? També n'havien, abans, i feen un mantecao axina, que valia deu cèntims.

BM: I axò com li dien?

Eu: Pos un mantecao.

BM: No li dien un xambi?

Eu: Un xàmbil, mantecao, xàmbils, també. I havien cacu... cucurutxos també, que estaven posatx allí en el carret. Penjaetx aixina... I féem: «Vinga, pos pose'm un mantecao, un cocurutxo, un xàmbil...» En fin... I anàvem passejant i anàem xuplant per l'Asplanà. Yo me'n recorde d'axò, que ara faig yo ahí... Yo ara no hu

- faria, fije's. Pero, bueno, que... parexia que anàvem axina tres o quatre juntes, i hala!, a vore quina se l'acabava més pronte [riu].
- BM: Pero anaven axí pel carrer pregonant...
- Eu: ...parlant...
- BM: No, dic es...
- Eu: Ah, sí. Anaven es carretx, perquè mun pare també anava venent auya civà. Mun pare se dedicava en estiu a l'auya civà, i en hiver, treballava de obrer. I a voltes també, en hiver, si no tenia faena, venia cacauetx, tramussos... I en estiu, pos, gelat: fea auya civà, mantecao d'exe, xàmbil, i tenia un aparato d'exos que clava(v) a la galleta i acatxava axina i el rellenava. Después posava l'atra galleta, alçava la palanqueta exa i traïa el xàmbil, tot lo gros que volies perquè allí havien ralletes pa senyalà... «Pos done-me-lo de deu cèntims, done-me-lo de quinze cèntims...» En fin, i posava la ralleta, mo'l rellenava i mos donava.
- BM: O siga, que tenint el pare tindria tots es gelats que vol...
- Eu: Aixina... pero mun pare era veneor d'això pero mosatros no poïem disfrutar de dir anem a destapà la garrafa i a fe-mos un xàmbil.
- BM: No?
- Eu: No, perquè ell dia que tenia que traure el gènere, tenia que traure el seu jornal i no puïa.
- BM: Anava en un carret d'exos, no?
- Eu: Anava en un carret axina i es dos garrafes dins del carret, en un toldet d'exos, i anava en el carret, se parava i xillava allí: «Xàmbil, auya civà!». I acuien es xiquets i xiquetes, se compraven... duia gotx també, gotetx, allí penjaetx axina, uno damunt de atre. Después el rentava en una vasiça que duia dins.
- BM: Ah, que no eren de plàstic?
- Eu: No, no: entonces el plàstic no se gastava. Eren de cristal. Entonces, el plàstic, no. Eren uns cristalls pero grossos, el cul gros, que creïes que tenies allí molt de gelat i no tenies res, perquè estava gros i dins era un huequet xiquetet. I dies: «Ui, quant de gelat». I te bevies dos glopetx, ya havies acabat.
- BM: I sun pare per a on fea el recorregut?
- Eu: Pues pes Carolines: pel Doctor Buades, per Montero Ríos, per Capitán Segarra, *ese... General Espartero...*
- BM: D'aquí d'Alfonso el Sabio p'avall...?
- Eu: No, ell no baxava des Carolines
- BM: Ell tenia allí el seu...
- Eu: Sí, ell tenia només el recorrido allí. Ell acabava de dinà, se deixava caure un poquet, después s'alçava, fea el gelat, que hu tenia tot apareparat, carregava el carret i se n'anava a la volto des Carolines. Axina és que ell recorria tres o quatre carrers. Ya acabava el gelat, se'n venia, ya netejava es seus aparatos [...] Tenia dos gelaores d'exes, i de matí tamé fea auya civà pas desayunos, i anava a l'horro des desayunos pel carrer.
- BM: Ah, i la gent...
- Eu: I la gent ya l'asperava [...]: «Hala, tio Pepe, vinga, done'm auya civà». I se posaven llet, elles, i se bevien el desayuno, en rolletx morenetx...
- BM: Mullaven, no?

- Eu: Mullat, sí. I d'esprà fea orxata, i mantecao d'exe gelat.
 BM: I aigua de llimó...
 Eu: Sí: auya de llimó tamé. (O) *sea*, que ell, se defenia axina.
 BM: I en hivern venia...
 Eu: En hiver, pos si no tenia faena d'obrer, fea axò: benia cacauetx, tramussos —es tramussos se's fea ell—, ell es comprava, es tramussos secs, es posava a remulla dos o tres dies, después es bollia i... li donava el color del tramusso, i ya, pues nada, li posava sal i tot, i ya, a la venta. I es cacauets es... anava al forn i es torrava, i es venia. Axina que com s'ho fea ell, pos tot era més ganància. I axina mos ha criat a totx. Perqué ell no tenia faena, ell se buscava la vida en lo que fóra.
 BM: [...] I es xambileros de la part de bax, del centre...
 Eu: Eren atres; se conexien... A voltes feen: «Qué, Pepe, has tengut bona temporà?» «Pos sí, mira, he tengut bona temporà o...» En fin, conforme li anava, se hu contaven, ellos.

(*Cara B: 85-97*)

- BM: I com parlava vosté as seus pares de vosté o de...?
 Eu: Yo, de vosté.
 BM: Sempre.
 Eu: Sí, sempre. A mare, de vosté, i a mun pare, de vosté, i a m'auela, totx. I hui, no. Hui parlen de tu. Hui... Yo també...
 BM: Sun fill a vosté com...?
 Eu: Mun fill, de tu: «*Mamá, tú esto, tú lo otro... Mamá, te veo mala cara, mamá estás enferma. ¿Qué te pasa? ¿Te duele la cabeza? Pues, mi(r)a, te voy a pinchar... o esto... —perqué ell era ausiliar— Venga, te voy a preparar para la primavera, te voy a preparar para el invierno...*»
 BM: I *mamà*, no dia *mare*...
 Eu: *Mamà*. No, *mare* no. No, yo a ma mare també li ha dit *mamà*.
 BM: No li dia ya *mare*?
 Eu: A mun pare sí que li dia *pare*, pero a ma mare, *mamà*. Yo a mun pare li dia: [...] «Pare, astò, pare, allò. Pare, vol astò o vol allò?»

Text 2

PR (dona, 1922: el Raval Roig)

[L'entrevista va tenir lloc el 9-7-93 al domicili de la informadora, en companyia de sa germana, MS (dona, 1926: el Raval Roig), i el fill d'aquesta darrera, castellanoparlant monolingüe]

[Cinta 9, cara A: 037-51, 61-112, 124-157]

- PR: M'agüelo era pescaor. M'enbiava a mi m'agüelo... m'agüelo m'enbiava... Diu: «El yayo se'n va a pescar. I quant vinga de pescar, vuyc que estigues aquí i me dugues tu el arrós i tot pa fer l'ar... Quan vinga de la mar, et duc el pex». I yo me (n'a)nava en una amiga a la playa. Yo dic: «I l'auelo, quant vindrà?» Diu la mua amiga —el pare de la mua amiga—: «Ui, mi(r)a a on està la barqueta: hasta una hōrō o dos, no vindrà l'auelo». I yo tan tranquila banyant-me, en la playa. Me va(ig) dexà l'arrós allí, que me va(ig) comprar un paquet d'arrós, la nyora i el ay, tot ayí al costat de una barqueta. I (m')aganxa m'agüelo per darrere quan ve de pescar... «I la xiquiya?» Diu: «Mi(r)a, la tens banyant-se tot el dia». Me va agarrar del cōy me va fe una pegà, me va du a casa i me va dexà to(t e)l dia tancà. Tot el dia tancà, sense ixir al carrer.
- BM: I sa germana qué, no fea res? Era la bona...
- PR: Ma germana era bono. Me dia: «Tu compra-me juetx.» Me donava una pesseta i yo me (n'a)nava al carré Major i comprava juetx, i començava a juar eya. I yo, en conte d'estar aquí, pel carré tot el dia.
- MS: I yo fent la faena...
- PR: (Ey)a fent la faena.
- BM: Ah, vosté fea la faena de casa... [per MS]. I ella... [per PR].
- PR: I yo, fe mandaos i pel carrer [...] «Rum, rum, cabasset de fum, (l)a qui se riu, exa ha segut» [...] Era axina [...]
- VR: *Cuéntale lo del duro que... ese que se comió otro loh caramelos y tú dijiste que se había metió por un agujero [...]*
- PR: Ah, una volto m'auelo... m'auela —que yo me vaig crià en m'auela que mus pares se van morí jóvens... me vaig crià yo en m'auela...
- BM: Es dos se van crià...
- R. Es dos. I m'agüela estava loca en mosatros. (A)nàvem a la Fàbrica Tabaco a du-la... acompanyan-la, de nit la veníem a du-la també, ya tinia el dinà fet, auya calenteta pa ya(v)à-se es peus. Me (n'a)nava yo a la confeteria el carré Majó i li comprava un bescuit, comprava yet i se bevia un got de yet darrere del sopar, i se gitava la pobreta, i al dia siguien atra volto iual.
- MS: I quan te va donà el duro...
- PR: Ah, i me va donà m'agüelo un duro: «Mi(r)a, P., ahí tens un duro: compra-te un ja... era un jarabe?»
- MS: Jarabe de la salut.
- PR: ...un *jarabe de la salú*. Un jarabe que donaven... que benien... pal costipat i to(t a)xō. Yo dic: «Yo no estic constipà, l'agüel(o) exe vō(l) que compre jarabe, yo no me'l compre». Me'n vaig anà a gastà un duro, (d)e entonces, en juetx...
- MS: No...
- PR: ...i caramelos, caramelos. Un home que... d'exos que van pel carrer, que té una roeta...

- MS: ...*a palo seco*.
 PR: ...*a palo seco*.
 VR: *Se llamaba «a palo seco»*.
 BM: I exe anava pregonant lo que tenia o axò o...?
 PR: No, exe home benia caramelos...
 MS: Eya tiraba i dia: «Dos», li donaven dos caramelos.
 PR: Dos caramelos.
 MS: A lo miyó li'n donaven una grapallà...
 PR: Si n'ixia doble...
 VR: *El hombre ese, ¿cómo decía...?*
 BM: Ah, que era com una rifa!
 PR: Com una ri... no: (a)nava en un biombo gran, axina *colgat*, i benia caramelos... i una roeta. Yo tirava la roeta, posava una pesseta o un quinzet, i me tocava un muntó caramelos... I vinc a ma casa yo i diu l'auela: «Has anat a costura?» «No ha anat, yaya» «I perque no has anat a costura?» Dic: «Perqué mira: m'ha comprat caramelos».
- MS: No: «Me s'ha perdut el duro».
 PR: Ah, «Me s'ha perdut el duro».
 MS: «I a on t'ha caigut?»
 PR: «A on t'ha caigut?» (D)ic: «Vinga-se en mi yaya». Me'n baig, al carrer Madrid...
- MS: ...una trapa...
 PR: I ha-hi una trapa. «Ahí dins (d'e)xa trapa m'ha caigut el duro». I diu un home: «Anem a destapà la trapa a vore si poem (a)garrà el duro» —entonces un duro era (u)n muntó: un duro de plata, que era, de pura sentat. Mo n'anem...
- BM: Axò quin temps seria? Pes anytx vint, trenta...?
 PR: Trenta... trenta anytx, sí: yo ya tenia catorze o quinze anytx.
 MS: Trenta.
 BM: Quin any va naxe, vosté?
 PR: Yo va nàxer en mil nou-cents vent-i-dos...
 BM: [a MS] I vosté és més jove?
 PR: Eya és més jove, sí. I l'auela se va morir en el mil nou-cents trenta-set...
 MS: En la guerre.
 PR: En la guerre se va morir l'auela... I... vam anar a destapà la trapa...
 MS: ...i tot el món miran(t)!
 PR: I tot el món: es hòmens i tot. Yo: «Tío, vinga, que, mi(r)a, m'ha caigut un duro i vuyc yo agarrà-li pa (do)nà-se-lo a la yaya.» Destapem la trapa exa i l'auya corria per la séquia mare, i se va clabà un home dins a vore si poïa agarrà (l)a trapa, i, qué va!, la trapa... no estaven es dinés, estava el tio des caramelos, que se va aprofitar. Tenia yo també un pindiente de or, com ya no me quedaven dinés, li dic yo a l'home: «¿Me lo compra?» *Dise: «Sí que te lo compro: te voy a*

dar dos pesetas por él». I yo, inocent, li done el pindiente, i me va donà un grapat de caramelos. Me'n baig a costura i diu(en) es xiquetes: «¡Ay, cuánto(s) carameloh, P.!, ¿quién te lo(s) ha dao?» Dic: «Yo, que es tenia yo en ma casa». I ba començà a donà-li caramelos a totes (es) xiquetes. I quan vinc a ma casa, diu l'auela: «I el pindiente, P.?» Yo dic: «Yaya, me s'ha perdut pel carrer». Pero después me fea mal el cor i yo: «Vaig a di-li la veritat a la yaya». «Yaya, mi(r)a, l'hòme exe m'ha dit que li donara el pindiente...» Yo era xicotiu(a): tenia set o huit anytx, no tenia coniximent (ent)onces. I vaig... i diu l'auela: «Mira, pos dexa-ho, perquè li fea falta a l'hòme pa ell... pa sa filla el pindiente». No me va pegà ni res m'auela. Pero m'auelo, si hagueres vist com m'auelo... m'havia fet una palissa de mort.

BM: Exe si que haguera...

PR: Exe era balent...

BM: Pegava bé...

PR: Exe pegava bé. Era... no era malo, no, era recte: que no volia menjà-me el dinar, pa sopar, que no (el vo)lia pal berenar, pa sopar. M'auelo,¹³⁸ no... m'auela, lo que volia m'hu fea m'auela, a mi i a eya [per MS], vitat?

BM: Entonces, vostés se van crià les dos en es auelos...

MS: En es abuelos.

PR: En es auelos.

BM: ...a partí de quina edat?

MS: Pues...

PR: Mi(r)a, catorze anytx, tenia yo.

MS: ...yo tenia tres anytx quan va morí ma mare.

BM: Tres anytx... casi no la va co...

MS: Tres anytx... i set anytx quan va morí mun pare.

BM: No se'n deu recordà...

PR: I yo t(en)ia cinc u set anytx.

BM: Cinc o set anytx...

MS: Axina que m'ha criat...

PR: ...en l'auela, l'auela...

MS: M'auela pa mi ha segut ma mare.

PR: I yo també: ham voygut més a m'agüela que a ningú del món. I encà me'n recorde d'eya...

VR: *Su padre cayó de un barco...*

PR: *Mi padre se mató d'asidente* trebayan...

BM: I va se un accident?

PR: ...en el møy, trebayan...

141. Vol dir, en realitat, «m'auela», tal com, de seguida, es veu que rectifica.

- BM: Ah, des d'un barco...
- PR: ...un barco, a la bodega.
- MS: Dins del barco matexa.
- PR: Una grua, una grua: Mun pare era encarregat del port i dia as hòmens: «¡Atención, atención, Visente, la grua!», pa que no caiguera a una atra persona. «¡Atención, atención...!», cau la grua i el mata a ey. Li va caure dins de la bodega i el va matar.
- VR: *A mí me lo han ehpliao de otra forma loh que lo vieron...*
- PR: Sí?
- MS: ¿Cómo te lo han ehpliao?
- VR: *A mí me dijeron que la altura no era tanto... Me lo dijo, cuando falleció el... cómo se llama... este que vivía en el callejón, Cambucho, me dijo que había caído de una altura pequeña, una altura...*
- PR: ...de la bodega a bax...
- VR: *No, no: de un metro. Me dijo que había caído de la altura de un metro porque yo siempre había tenido la idea de que había caído de una altura más alta. Y me dijo que había caído de la altura de un metro y que se había pegao en un mal sitio, entonces se había quedao muerto.*
- MS: És que va s...
- PR: ...un derrame cerebral en el cerebro.
- VR: *Pero la altura no fue tan alta...*
- BM: Que se va pegà...
- VR: *Eso es lo que me dijeron a mí. Y cuéntale de que tu madre murió de... eso también...*
- BM: Axò anava a preguntà: i la mare?
- PR: Ma mare se va morí de pulmonia [riu]. No? [a VR i MS].
- BM: Al poc temps?
- PR: A les tres anytx de morí-se mun pare, se va morí ma... No: primé ma mare, i a les tres antx mun pare —va passà l'acident—...
- BM: A les tres anytx? Sí que hu van passà...
- PR: Hu vam passà mal.
- BM: Sort que tenien es auelos...
- PR: M'auelo, que tenien... d'ahí.
- MS: No: lo que li dic yo al xic...
- PR: ...que eren pòbres pero...
- MS: ...de quatre que menjaven, érem mosatros.
- PR: ...érem mosatros.
- MS: Érem pobres, pero entonces havia molta misèrie. I des quatre pobres, mosatros menjàvem un poquet.
- PR: M'auelo era pescaor... i en guanyava un muntó, i m'auela fabricanta... passàvem bé...

- MS: Axò és lo que yo li dic: que érem des quatre que menjaven.
 BM: Qué eren es auelos de Benidorm o...?
 PR: No, es d'Alacant.
 MS: No: es de Benidor, no.
 PR: Es del bàrrio, es de Benidqr no...

Text 3

AM (dona, 1934: les Carolines)

[L'entrevista va tenir lloc el 29-7-93 a la rebotiga de la seua tenda; l'acompanyava una clienta, Ma (dona, 1946, Sant Anton), de llengua primera castellana. El fragment transcrit gira al voltant d'una auca muda que van comentant totes dues (Montoya, 1996, p. 286-287)]
 [Cinta 22, cara B: 72- 119]

- BM: Aquí... veu? Aquí li costava...
 AM: De qué li costava de de... abrotxà-se?
 Ma: D'abrotxà-se...
 AM: Aquí estaven parlant en l'auellet, que està en el paseo. Aquí està saludant a la senyora. I l'auelleta li anirà dient al xiquet: «Pos qué major estàs, qué alt t'has fet». I la senyora saludant a l'home. Aquí és el matrimoni jove, no?
 BM: El matrimoni jove, sí. Qué se diuen?
 AM: ...es pares del xiquet...
 BM: Ell, que és el que ha obert la porta...
 AM: ...dirà: «Pos ha vengut...» Està avisant: «Ha vengut Fulano de tal...»
 Ma: Està dient-li que ha-hi visita o algo axina.
 AM: ...que ha-hi visita, que... es que ha saludat, es pares d'ella. Pos estarà dient: «Han vengut es m[e]us pares, fes el favor d'ixir a saludà-los» —perqué a lo millor no vol ixir, com són es sogres...
 BM: A lo milló estan barallats... I aquí...?
 AM: I aquí està dient-li: «Mira quina horo és: són les dot... les nou. No? Les nou de la nit».
 Ma: Pero este éss un foguerer o qué?
 BM: Sííí, va vestit... és que és en motiu de les Fogueres...
 AM: —Sí, va vestit de foguerer— «...i a lo milló se te fa tard» o algo axina voldrà di-li.»
 Ma: El veig ahí en el fajín, i a la xiquiy...
 BM: I aquí qué veu que...?
 Ma: Estan arreglant a la xiqueta...
 AM: Aquí po(s s'e)stan arreglant i l'auelleta està dient:
 Ma: Li cau la bava...
 AM: ¡Qué guapa, qué bonica!

- Ma: [riu] Li cau la bava...
- AM: I la mare, pos, posant-li la mantiya de novia alicantina.
- BM: I ella qué pot di? —la néta.
- AM: La xiqueta? Poh que ya està bé, que la dexe que...
- Ma: Pos que està emocionà.
- AM: Està emocionà també de ser...
- BM: «Estic emocionà», no?
- Ma: Perqué... axò li passa...
- AM: «Estic... d'ixir...». Axò es passa as xique... as xiquetes i as majors iual quan és... es fa molta ilusió.
- Ma: Es fa ilusió... Posà-se la mantiya pareix que... yo estic frustrà per axò: mai me l'ha posat
- AM: Yo no... yo mai... yo m'he vestia poc
- Ma: Un dia me la vaig posà en el balcó...
- BM: En el balcó pa...
- Ma: Sí, perquè la meua fiya va surtí de dama en un any i... i me la vah posar. Per lo menos...
- De xicoteta em baig bestir, eh!
- BM: Se va vestir un any?
- Ma: No, la megua agüela me va vestir.
- BM: I ara aquí seguix la història...
- AM: I aquí estan veent en la televisió un partit de fútbol. Estan el xiquillo, l'auelo i el pare del xiquet.
- BM: I qué s'estan dient?
- AM: Pues que si eh penalti o no eh penalti... o serà gol o no serà gol. L'auelo pa(r)ex que estiga dihcutint ahí i el xiquillo pareix que estiga dient-li: «Calma, calma, no t'alteres...»
- BM: Per qué no s'ha d'alterà?
- AM: Perqué pos a lo millor és de l'equip contrari o algo axina. Dic yo que serà i voldrà gol...
- BM: I ara aquí en esta escena...
- AM: I aquí està la xica...
- Ma: ...i es posa davant...
- AM: ...i es posa davant i se cabregen de vore que està tapant la tele: «Eh!»
- Ma: El xiquet se cabreja.
- BM: Que li diuen al xiquet?
- AM: Que es faj... yeve d'ahí davant en següeta, que ya està bé.
- BM: I aquí en esta escena.
- AM: Pos el pare estarà dient que està molt guapa...
- Ma: «Passa-t'hu bé...»
- AM: ...i que no tarde molt, perquè el relonge es veu ahí. Li dirà: «No tardes molt en vindre que no se te faja molt tard» o algo axina.
- BM: I ara aquí...
- AM: Aquí ya en el desfile, en l'auelo, mirant ya la foguera...
- BM: I l'auela qué li diu...

- Ma: L'auela, com sempre, i com totes (es) aueles, dotorejant.
 AM: Mirant. Caent-li la bava ahí.
 Ma: Xafardeyant.
 BM: Axò hu diuen en Catalunya, no?
 Ma: Yo qué sé a on hu diuen! Xafardera!
 BM: És xafardera...
 AM: I aquí estan en el desfile... eh? ya...
 BM: O datorassa.
 AM: O dotora, o com vullgues, de tot, és lo matex.
 BM: I aquí és la xica...
 AM: Aquí és el desfile ya, que aplega, que està saludant a una amiga...
 BM: Qué se poden dir l'amiga i ella?
 Ma: «Ai, xica, qué guapa que estàs! Ai, que bé te senta la...»
 AM: «...la robo» o «Estàs guapa»
 Ma: «...la mantiya».
 AM: ...o «Anem a desfilar»... Coses axina...
 BM: I aquí?
 AM: I aquí atra volta l'auela dient-li que porte cuidao, que...
 Ma: *Pórtate bien que...* a lo miyor...
 AM: ...que vaja saludant... a la gent...
 Ma: ..estàs molt guapa i... segur segur que...
 AM: El auelo...
 Ma: .. que te trauen de beyessa del foc
 AM: El auelo té una cara de resignació el pobre home...
 Ma: L'auela està dient que està molt guapa i que vaja garbosa i que... i que a per totes, que... que eres la més guapa i seràs del foc, vinga.

6.1.4. PARLANTS QUE TENEN EL CASTELLÀ COM A PRIMERA LLENGUA

Text 4

PS (*home, 1929: Santa Creu*).

[L'entrevista va tenir lloc el 16-7-93 al despatx de la seua empresa].

[Cinta 17, cara A: 6-164]

- BM: Es seus auelos són també d'aquí, d'Alacant?
 PS: Bueno, si no són d'Alacan, són de la *provincia*, o siga, la mayoría de... el S. partix de Sent Joan [...]
 BM: Sant Joan.
 PS: Són de Sant Joan, sí. Sant Joan, que està pues a set o huit kilòmetros d'Alacan.
 BM: [...] I es seus pares ya...

PS: Mus pares ya han naxcutx en Alacant [...] Es mus pares? Bueno, mun pare ba nàxer en la mateixa casa que baig nàxer yo: en la plasa Santa María, *del número cuatro*, iunt a la Casa *La Asegurada* [...] Ma mare ba nàxer tamé en el casco antiu, ma mare ba nàxer en el carrer.... —com se quirda?—... carré Yauraors,¹⁴² en la mateixa casa que bibia el... cronista oficial d'Alacant, este... el cronista Birabens¹⁴³ [...] que ba ser el padrí de pila de ma mare [...] ba ser c(o)ronista oficial d'Alacant moltx anytx [...] Home, yo tinc prou anytx: més des que yo vuyguera i menos de lo que la gent se creu [...] Io ba nàxer en l'any bent-i-nou [...] Tinc quaranta-sis anytx al rebés, quaranta-sis al rebés [...] O siga, no me yebe ninguno, eh? Es dic eh que tinc pero es dic al rebés [...] Pos sí: io baig nàxer en la casa exa... Mun pare, quan se... es ba casa(r), se'n ba anar a biure a la *plaza el Carmen* [...] lo que passa que ayí bibien meş auelos, quan meş auelos se'n ban fer una casa en la *plaza* es Oliveretes, enfront des Franciscanos... se ban fer ayí una casa, se ban fer casa, planta baxa i pis, la planta baxa pa ey i el pis pa mun pare, pero mun pare diu que li agradaba molt la sona aqueya i se'n ba tornar a biure ayí a aqueya casa, a on ba nàxe, i ayí bam nàxer totx —totx es germans que som bam nàxer ayí menos la mayor, que ba nàxe en la plaça el Carmen.

mus ,pares ja an naskutx en ala'kant ll ez mus 'pares ll 'bweno l mum ,pare ßa'nafer l en la ma,tefa kaza ke ,ßatf nafer 'jo l en la ,plasa santa ma'ria l en el ,numero 'kwatro l junt a la ,kaza la aseyu'raða ll ma ,mare ßa 'nafer l ta,me n el kasco an'tiw l ma mare ßa ,nafer en el ka'reir ll kom se 'kirða l ka,re jawra'ors l en la matefa ,kaza ke ßi'ßia l el kronista ofi,sjal d ala'kant l 'este l el kro, nista ßira'ßens l ke ,ßa 'ser l el paðri de ,pila de ma 'mare ll ,ßa 'ser l koro,nista ofisjal d ala'kan l mol's ants ll 'ome l io ,tim pro'w antf l lo 'ke l mez ðes ke , jo ßuj'jera l i menoð de lo ke la ,dzen se 'krew ll jo ,va 'nafer l en ,lañ benti'now ll tinj kwarantasi,s antf al re'ßes l kwaranta,sis al re'ßes l o 'siya l no me ,jeße niñ'guno l e ll ez , ðik eh ke 'tinj l peroz ,ðik al re'ßes ll po's i l jo ßaðzß ,nafer en la kaza 'efa ll mum 'pare l kwan se ,ßa ka'zar l se m ba ,nar a 'ßiwre l a la ,plaða l 'karmen ll lo ke 'pasa l k aji ßi,ßiem mes a'welos l kwan mes a,welos sen vanj fer una 'kaza l en la ,plaðaz olive'retes l emj,fron des fransis'kanos l se vanj fer a,ji wna 'kaza l se vanj fer 'kaza l planta ,ßafa j 'pis l la planta ,ßafa pa 'ej l j el , pis pa mum 'pare l pero mum ,pare 'ðiw l ke no lj ayraðaßa ,mol la sona. 'keja l i sem ban tornar a ,ßiwre a'ji l a,keja 'kaza l a ðm ba 'nafe l j aji bam ,nafer 'totf l totf ez dzer,mans ke 'som l van 'nafer a'ji l menoð la ma'jor l ke va ,nafe en la plasa l 'karmen

BM: En són molts, de germans?

PS: Som... cinc germans [...] Yo estic en el dijous: enmig [...] Lo que passa que es dos mayors ban morir: ara quede yo de mayor [...] La quarta és xica, que en e(s)te cas... des que quedem, és la segona, i el últim és xic... el extraordinari, ey ya és el e(s)traordinari de la família, ba nàxer... té catorze anytx menos que yo, i dèneu anys menos que la mayor.

142. Correspon al carrer Llauradors.

143. Correspon al cronista Viravens.

BM: Pos ya sa mare seria...

PS: Ma mare tenia quaranta-tres anys i mun pare quaranta-cin(c). Yo ha(s)ta el..., quan me dien es ami(c)s que estava yo... no m'ho creia perquè... la beia reona, reona... i io, que no... I el dia antes me ba(ig) donar conte, que ba(ig) dir: «Pos, coyó, tenen raó!» «Tenen raó», perquè ba bindre la comadrona; ba està (a)yi en casa, la comadrona, i bueno... i... «Coyons!», baig bore el yi(t)... «Pos tenen raó, tenen raó!»

BM: Vosté és qui no volia creure.

PS: I yo no me hu creia, no me hu creia: «No po ser i no pō ser i no pō ser i no pō ser!» I quan ba(ig) bore la comadrona i ayó ver(d), ba(ig) dir: «Pos coyó pos sí que és de beres!» I me'n baig anar al... me'n baig anar al... al dia siguien(t) va ser que... yo anaba as Maristes, bam fer la comunió —feen la comunió en el college i yo me'n baig anà (a) la comunió— i quan baig tornar, tenia un yermà més. Un xicot, i además un xicot que con la eda(t) de ma mare i mun pare... un xicot un pam més gran que yo, molt gran, molt molt bé.

BM: I vosté com li parlava [...] as seus pares, de tu, de vosté...?

PS: Io li ha parlat sempre de tu as m[e]us pares, sempre.

BM: Sempre...

PS: Sempre. Ha tengut yo sempre una... yo no li ha tengut axó que diu que si en la época se li tenia temor, as pares, i una cosa és tindre temor i atra cosa és tindre respecte. Si a un pare no li parla uno de tu, a qui té que parlà-li? En qui té que tindre més confiança... que en un para... que en un pare? I no sol axó, sinó que yo des de... yo quan... mus fillx s'han fet nòbia —o nòbia o nòbio— pa casà-se, sempre les ha di(t) que me parlen de tu [...] a la meua dona li dien Natura, com se quirda, i a mi me diuen Paco, s'han casat i continuen dient-me, ni papà ni mamà, sinó Paco i Natura.

BM: Natura.

PS: *Natura es mi muj...* la meua dona, sí.

BM: Un nom curiós, bonico.

PS: Mun sogre era un poc especial i va posar nom raro a totx es fillx [...] Bueno, el mayor se quirda i(g)ual que sun pare, Simeón, que passa que se li diu Nin, i el més xiquet, bueno, el segon que ba naxe ba morir i io no el baig conexe, que era Luís, exe ya era més normal, perquè era el nom de ma sogro, i el xiquet era Nilo.

BM: Són curiosos es noms.

PS: Esistix en el santoral, eh!

BM: Esistix? I Natura també?

PS: No: Nt., no. Per axó eya se quirda Natura Luisa. [...] No, eya, quan la van bateyar... bueno, en el Registre, sí, pero al bateyà-la, pues, clar... té que ser un nom, té que esistir en el santoral, i entonces li van posar Nt.-La.

BM: [...] parlava de tu as seus pares. Pero es dia *pare* i *mare* o es dia *papà* i *mamà*?

PS: Bueno, yo sempre ha parlat en es meus pares en casteyà: *papà* i *mamá*.

BM: [...] I es parlava en castellà? I vosté sap el valencià...

PS: Sí, sí, bueno, pero yo sempre es ha parlat en casteyà. Sempre. I mus pares parlaben entre elltx en balencià, i yo sempre parlaba en casteyà en elltx. Además, és curiós perquè, dedicant-me a la construcció com me dedique, pues, anaben

a les obres, mun pare —anàbem junt(s)— i aplegaba a l'obro i yo me dirigia a l'encarregat en valencià, mun pare se dirigia en valencià... —*además...* además... parle... uno d'elltx, uno des encarregatx, que era cosí meu— i quan yo me dirigia a mun pare, en casteyà [riu]

BM: I axò com era?

PS: Costum, costum [...] Bueno, aquí en Alaca... *aquí en Alican...* aquí en Alacant sol... occurrix axina, eh? Además, yo en ma casa, en mus filltx... en ma casa parlem el casteyà. Es m[e]us sogres també parlen el valencià, en canvi entre es filltx parlaven el casteyà, i mun sogre és de Xixona i ma sogra és de Confrides.

BM: I la seua dona també parla el valencià...

PS: Bueno, eya parla menos, eya parla prou menos que yo [...] Lo que dia ma sogra: ma sogra, quan sent el valencià de la televisió se cabreya perquè... «En lo que me ha costat a mi ensenyà-me a parlar el casteyà —diu— i ara que tenen que fe-lo en valencià!» [riu] [...] Eyos bibien en Alacan(t) ya de *muy...* molt xiquet. Mun sogre era família de torroner [...] eys són des torroners que se n'anaben ha(s)ta la yuna pa bendre turró, eh? Elltx no sé si ban aplegar (a) la yuna pero a lo miyor li va agarrar de camí [...]

BM: Entonces, entre vosté i la seua dona se parlen en castellà...

PS: En casteyà, en casteyà.

BM: I as filltx...

PS: As filltx casteyà, cla.

BM: No saben valencià, es seus filltx...

PS: No, sí, sí que saben... Sobretot, sobretot, més mun fill que ma fiya, perquè ma fiya se va casar i ya viu en Madrí; pero (de) totes formes, sí que conex el valencià [...]

BM: [...] i vosté com el va aprendre [...]?

PS: Bueno, yooo... No, de sentí as meus pares, después en l'obro, parlant a tot el món en valencià, eh? Lo que passa que ya tenien... la mayoria eren casteyans perquè ban bindre emigrants de... manxegos, andalousos i estremenyos, i casi se parlaba molt més el casteyà que el valencià [...]

BM: Es jocs de xiquet, se'n recorda?

PS: De... *perdón?*

BM: Es jocs de xiquet. Quan era un xiquet...

PS: Pos i(g)ual que ara, poc més o menos igual que ara [...] Esactament i(g)ual que juàbem mosatros, esactament, i(g)ual... I(g)ual que juaben *nuestros* abuelos, *nuestros* pares; esactament i(g)ual.

BM: Pero hui en dia no tenen carrer pa jugar...

PS: Bueno, yo és que bibia, com li ha dit en la plaça Santa Maria, pero bibia... e... la casa meua, com l'ha dit, junt a *la Asegurada*, pero darrere tenia una porta que tenia un jardí molt gran, i per ayí teniem una porta que yo m'escapaba, me n'anaba al Castell, ayí estava la placeta el Pont, i ayí pos pujaves i ayí jugaves i ayí féem lo que mos donava la gana i ni habien cotxes ni habia res, perquè en Santa Maria ya havia un poc més de mobiment pero la part de darrere, res. I acomençàbem, ayí teniem una figuera —me'n recorde, quant aplegaba l'estiu, una figuera en el pati, molt gran—, yo agarraba es figues, obria la porto i me posaba en el portal a bendre figues. Ma mare ixia i m'armava un cabàs: «*¿No te*

da vergüenza, no te da vergüenza? ¿Qué dirá la gente? Que no sé cuantos...». I mun pare dia: «Dexa el xiquet, si se guanya una pesseta, que se la guanye —bueno, una pesseta: una moneta!—, que se la guanye. I, además, això és bo: dexa-lo, dexa-lo, dexa-lo!».

BM: [...] I axò era molt xiquetet?

PS: Pues axó poïa ser... yo... ya mos bam bindre d'ayí aquí, pos mos vam bindre en el any... —mun germà ba nàxer ayí encara en el quaranta-tres— mos bam bindre aquí en el quaranta-cin(c). Ba fer mun pare esta casa, perquè mun pare ba fer primer *otra* casa, la ba fer en el carrer [...] en el carré Segura, ya ba fer el pizo, entonces ya en el quarto de bany i tots es adelantos pa biure... anar a biure ayí i... se ba passar el temps i el temps i el temps i ayí no bolíem bindre-mos ningú, ayí bibíem molt bé, molt bé, molt a gust. I al final mun pare ba dir: «Pos yo no vuyc la casa buida». I al final ba agarrar i la ba alquilar. I después ya ba fer esta, ya també ba fer el pizo pa bindre-mos i mos bam bindre en el quaranta-cin(c).

Text 5

SR (*home, 1947: Raval Roig*).

[L'entrevista va tenir lloc el 3-8-93 al local fester de la Foguera del barri de Benalua]

[Cinta 28, cara B: 1-78]

SR: ...la caçaora, i el traye, el de foguerer.

BM: El de fogueré, sobretot...

SR: ...la xaqueta, pero si no, no me la pose. Ya qua(n) [e]m vaig casà ya em va di la meua dona: «*Mira, ahora ese ya pa la mortaja: ¡no te lo pones nunca!*». (En) tinc quatre o cinc en casa, pero...

BM: Depén de la faena que faça...

SR: Hòme, també, pos si tens que fe(r), anà a algun puesto, pos tens que posa-te-lo, pero si puc yiurà-me...

BM: No...

SR: ...no me'l pose.

BM: [...] Es seus pares són d'aquí, d'Alacant? [...]

SR: Sí.

BM: Del bàrrio també, de Benalua?

SR: Ma mare del Raval Roig, i mun pare també. Bueno, mun pare... mun pare ba nàxer en el bàrrio San Antón [...], lo que és el centro de... d'Alacan [...] Ara estan en el... volen fer el ensanxe, que axó està ya, fa trenta anytx... La casa que vivia m'auela mos la ban ehpropiar preci(s)ament pa fe-lo, ya fa pues... trenta... tinc yo quaranta-sis, pos trenta-cinc anytx lo menos.

BM: I no s'ha fet...

SR: I ara volen fer una atra volta el ensanxe eixe que volen fer: la continuació de la... o siga que, ya vorem...

- BM: I està parat... I... vosté va naxe... en quin bàrrio, aquí ya?
- SR: No, no: en *Virgen del Socorro*, al costat de l'armita.
- BM: En el Raval Roig...
- SR: El Raval Roig. [...] Yo baig nàxer ayí; mun yermà J., el mayor, ba nàxer en... en el carré del Pqu.
- BM: En Sant Anton.
- SR: ...el R., en el carré Manuel de Olalde, que és la Fàbrica Tabacos, un carreonet que ha-hi a la dreta, pujant la costera, i el atre yermà ba nàxer aquí en Benalua. Bueno, eixe ya ba nàxer en la Clínica Vistahermosa. No, caya, no, va nàxer aquí, en el carrer Alberola. El que va nàxer en la Clínica Vistahermosa va ser mun fiy [riu]
- BM: Sí, perquè de la nostra edat... naxien encara... O siga, que en la seua vida familiar en es pares ha vixcut en Sant Anton...
- SR: No, eh... méh que reh... Yo ba(ig) bindre aquí a Benalua tendria si(s) any(tx) o per ahí...
- BM: Sis anyx.
- SR: Sis-set anytx.
- BM: O siga, que ya s'ha criat i...
- SR: Em bah casar i em bah quedar aquí, i d'aquí no me saquen.
- BM: ...de xiquet, aquí és l'a...
- SR: Aquí és a on me baig fer.
- BM: ...l'ambient i tot axò. I una cosa que és... bueno, sobretot, la gent antiua, sap que quan parlava en es pares, parlava de vosté i tot axò. En el seu cas...
- SR: No: mai en la vida.
- BM: Mai en la vida.
- SR: A mun pare sempre l'ha tuteyat, igual que a ma mare, igual que a l'auela, igual que a totx.
- BM: A tots? També l'auela? També es auelos?
- SR: Sí, sí. En la família de mosatros, sempre. Home, yo crec que... yo crec que el tuteyar a una persona, i més de la família, no té res que vore en el respete que pugues tindre en ey. Perqué, vamos, yo crec que igual té «Vaya-se'n vosté a fe punyeta» que «Ves-te'n a fe punyetes».
- BM: Sí, l'efecte...
- SR: L'efecte és el matex, no?
- BM: ...és el matex.
- SR: (O) siga, que yo, en ma casa, mai. I mun fiy, igual.
- BM: Igual: també de...
- SR: ...de tu, sempre, sí.
- BM: Axò potsé és una cosa que s'ha conservat més en pobles...
- SR: Yo crec que sí.
- BM: ...de di de vosté as pares. I també, i juntament en axò, també havia el costum de di-los *pare-mare* o ya... vosté ya es dia... *papà* i *mamá*?
- SR: Ummm, el meu cas... bueno, és curiós perquè mun pare i ma mare parlaven en balencià i a mosatros mos han parlat en casteyà sempre.
- BM: Ah, sí? I com era axò? No li ho han dit mai...?
- SR: No, no, mai, mai, mai.

- BM: No ho han comentat mai en casa: «Pos axò era axina perquè sí o per aquell motiu...»
- SR: Home, el motiu yo pense que era que... sah que antes el parlar el balen... lo que no fóra el casteyà o espanyol pues no estaba... en fin, no estaba molt ben mirat, i era pa... pa anà per cassa, pa anà per casa. Yo me baig ansenyar a parlà en valencià en el moll... o sea, quan baig acomençar a trebayà, ayí en es carreters...
- BM: Allí va començà, trasportant...
- SR: Sí, bueno, el meu ofici és de trasportista. Baig acomençar ah catorze anytx, ah catorze?... as setge anytx duia un Leyland... Bueno, tu no es has vist ni anà per el carré, es camions exos.
- BM: Me sona, me sona... Bueno, yo tinc trenta-set anytx. No sóc tan... ni tan jove ni tan...
- SR: ... ni tan vey, no?
- BM: Pero sí que me sona axò de Leyland.
- SR: Uh camion(s) que tenien el morro molt gran. Aquí en Alacant estava Blaiet, el Gordo, el Grupo... eh que duien...
- BM: Són es que duien es... I as catorze anytx ya va començà vosté a treballà...
- SR: Bueno, as catorze, no: as tretge, as tretge. Mun pare tenia un tayer de reparació de neumàtics i baig acomençar a trebayar en Esplà, «*Transportes Esplà*»; pero eren muances, li fea el trasport a «*Trasports Militars*», duien les saques de farina, es mantes i tot axó hu feen...
- BM: Sí, sí, sí... I axò m'ho ha dit perquè és on va aprendre el valencià...
- SR: Sí: parlant en la faena.
- BM: En la faena: en la gent...?
- SR: I en eh carreters, perquè entonces encara queaven carreters. Estava el tio Mariano, el tio Pepe el Barranc.
- BM: I que eren alicantins... o es dos eren de pobles...
- SR: Sí... No, no: es dos eren d'aquí. El tio Mariano era d'aquí, era de la sona de la Florida.
- BM: Perqué aquí, jugant aquí en el bàrrio, en Benalua i axò, en es xicons, no el va aprendre...
- SR: No, no: no se parlava en valencià.
- BM: O siga, que només en la faena... i serien...
- SR: ... en es persones majós.
- BM: Axò anava a di: en es persones majós.

SR: Yo me'n recorde un dia, anant en el camió —entonces yo era un crio, molt crio: quinze o setge anytx— per un poble ayà per la Serrania d'ayà de Granà un home de Castaya, ba pedre... —me'n recordaré tota la vida; d'exes coses que se te queen grabaes...— que va pedre la dona en un autobús que va caure per el Barranc de

jo me n re,corde wn 'dia l a,nant en el ka'mjo l en,tonsez jo éra wn 'krio l mol 'krio l ,kinze ð sedze 'antʃ l per um poʃle a,ja per la serania ð aja de ʝra'na l u,n ome de kas'taja l ba 'peðre l me n rekorða, re tota la 'βida l d efes ,koz es ke se te keen gra'βaəs l ke va , peðre la 'ðona l en un awto'βus l ke va ,kawre per el

la Bataya —ans d'arribar a Alcçy, ayí la...— el hçme quan ba bore en el camiò: «Xe, d'Alacan!», ba bindre l'hçme —era d'ayí d'Alcçy— el tio se ba... plorant i tot, quan ba sentir... quan ba està un rato xarrrant en mi ayí en balencià i tal [...] —hçme, el tio fea ya... pues bint anyh que bibia ayí, o siga que...— [...] Pos figa-te, estaba... la fiya se ba casar en un guàrdia cibil i estaben destinah per ayà dalt, per tota la Serrania aqueya, pos fija't... (Éh) per una des ççseh que méh m'ha agradat a mi parlà-lo...

βarank de la βa'taja | anz ð ariβar a l'koj | a'ji la | e,l ome kwam ba ,βore en el ka'mjo | tfe ð ala'kan | ba ,βindre 'l ome | era d a,ji ð al'koj | el , tio se 'βa | plo,rant i 'tot | kwam , ba sen'tir | kwam ba s,ta wn ,rato tfarant en 'mi | aji m balen,sja j 'tal | 'ome | el ,tio fea 'ja | pwez bin,t aη^h ke βiβia 'ji | o 'siya ke | pos 'fiya te | es'taβa | la ,fija se βa kazar en uη gwarðja si'βil | j es'taβen | desti, na^h per aja 'ðal | per ,tota la serania a'keja | pos 'fixa t ll e^h per una ðes ,koze^h ke me^h m a yraðat a ,mi par'la lo

Text 6

VB (home, 1937: Santa Creu)

[Observació no participant; programa emès pel Canal 9 el 13-5-94]

[Cinta de vídeo núm. 2, 33' 47" - 43' 36"]

Pre:¹⁴⁴ Uno no, uno sí, uno no, uno sí...

VB: Més bé sí, sí, sí.

Pre: O siga, podíem dir que en el seu carrer totes les plantes baixes són bars...?

VB: Per sort, en el meu carrer és la frontera de no... a on no n'hi ha bars, el carrer de baix és a on comença ya...

Pre: Quin és el seu carrer?

VB: El carrer Toledo

Pre: Això en el casc antic, la sona diguem... A vore, explique'ns com és un dia normal? Quan dorm vosté? Com se repartix el seu temps de dormir?

VB: Pues ahí pràcticamén, lo que és dijuns, dimatx i dimecres i dumenge éss el paraís, de veritat.

Pre: ...és tranquil.

VB: Éss un poble dins d'una capital. Ara, lo que és dijous, divendres i dissabte, poss en quant tinc dos pessetes, agarre i me'n vaig a un hotel d'ahí de Bacarçt, que està a deu kilòmetros pa passà la nit. És...

Pre: O siga, que quan bol dormir....

VB: Éss impossible

Pre: ...quan vol dormir, quan vol dormir, se n'ha d'anar de sa cassa?

VB: I no dormen en cassa: yo tinc ahí beins, perquè és que el divendres se trebaya...

Pre: I tant!

144. Es tracta del presentador (Pre) del programa, J. R. Lluch, de dialecte valencià central.

- VB: ...entonces baxen ess estudiants de la unibersitat i éss impossible a les cinc del matí en una plaça que tenim ayí cantant «Eo, eo, a!»...
- Pre: Quina plaça és? Enss ha dit... Vosté viu al carrer Toledo i quina plaça és?
- VB: Sí, la plaça Quijano
- Pre: Quijano, al centre d'Alacan, el casc antic...
- VB: Esactamén. I... éss impossible. I ha-hi ahí senyors que tenen que trebayar i se tenen que uno anar a San Bicient a dormir casa el cunyat, el atre té que anar a Florida a dormir en (un) atre puesto perquè éss impossible!
- Pre: I no han protestat vostés?
- VB: Mosatros portem set anys protestant.
- Pre: I qué elss han dit?
- VB: Pos mos quedem protestant.
- Pre: I no dormen...
- VB: ...i no dormen...
- Pre: Protesten, no dormen i... qué fan?
- VB: Pos continuem [...] «Eo, eo, eoé»
- Pre: Home, pero això any darrere d'any, semana darrere semana, com hu soporten vostés?
- VB: Pues, lo que passa que aplega un momén que uno se fa ya tal ánimo... yo tinc en este momén tres-centes o quatre-centes cintes de vídeo i ha-hi nit poh que empalme una darrere l'atra
- Pre: O siga, vosté quan no pot dormir se possa davant de la tele a vore películes...
- VB: ...a posar vídeos
- Pre: Se la sabrà tota la filmoteca, no?
- VB: Offf...! De memòria
- Pre: [...] I això [...] a bore, i en els beïns han format alguna associació, comité de damnificats per... no sé...
- VB: No, tenim l'associació de veïns... lo que passa que este éss un tema que portem tant de temps ya en la yutxa esta que ya no... ya no merex la pena ni parlar perquè ara tenim ya una cosa que tenim molta esperança mosatros tot es... es veys que queden ayí.
- Pre: Des de quan començà eixa situació a deteriorar-se, quan començà a no poder dormir?
- VB: Pues esactament fa unos set anys pac aquí.
- Pre: Set o huit anys. I abans com era el seu barri?
- VB: Pues... segons l'atra part era un barri mol intranquil, marginat, *o sea*, habia par(t) o quedaba par(t) del prostíbul, perquè axó està en la part de bax de tot...
- Pre: Quan diu... —ha dit adés l'atra part— qui és l'atra part de la seua?
- VB: E(s)... senyors des bars
- Pre: Elss atres... es propietaris d'eixos...
- VB: I la seua alegació és que fan... és que és que gràcies a ey(s)... l'han donat bida al casco antiu d'Alacant.
- Pre: I vosté està d'acor(d) o no?
- VB: Pos yo... en un punt estic d'acord, pero si s'invertix la coso. Si diuen que gràcies a ey(s) li han donat nit al casco antiu, li done tota la raó.

- Pre: Tota la nit!
- VB: Pero és una incongruència que si el casco antiu està des de les nou del matí hasta les dotze o la una mor(t) completamen(t), que no se pot fe(r) ni un got de au(gu)ia
- Pre: Està tot tancat...
- VB: Tot tancat, *o sea*, que ayí la festa comença a partir d'exa horo... no sé yo la classe de vida que l'han donat? Entens? *O sea* que...? I... exa és la coso. Perqué és que a part d'axó incurriren atres coses... que gràcies as bars tenim ahí certess ubicacions que estan pendent(s) precisamén d'exos tres dies, perquè és que... es bars són el caldo de cultiu pa exos tres dies. *O sea*, que gràcies a axò pos fan ayí la semana, i clar, i exa és la coso...
- Pre: Senyor Bernabeu, i com vosté era xicotet —fa bint, trenta, quaranta, cinquanta anys— com era la vida del barri, es coneixien tots, era un barri popular?
- VB: Pense que normalmen com tots, en el meu... *o sea*, en el carrer ha-hi anécdotess ahí, no anécdotes, sinós una realitat, pos que ayí quan benia uno de trebayà a les huit o les nou de la nit, i bibia en l'atra part del carrer, quan aplegaba a casa ya no sopaba.
- Pre: I això per qué?
- VB: Perqué estaben en les tauletess ayí: «Tu, pica, tal, el tragueta, el no sé qué, la botifarreta, la sardineta», i quan aplegaba a casa, ya ha(bia) sopat.
- Pre: Està bé això, no?
- VB: Ara ya no se *po* fer axò, ara que si es motoristes, es cotxes.... ya ha-hi que mirar ben mirat antes de ixi a la porto perquè sinós, passa uno en la moto i se l'amporto per davan. O siga, ha canviat molt.
- Pre: No ha pensat vosté en anar-se'n, senzillament?
- VB: Yo no.
- Pre: I això?
- VB: Perqué no.
- Pre: Home, pero tan mal que viu no ha pensat en anar-se'n?
- VB: No, ayí ha naxcut tota la meua família i ascendents... i yo no me'n vaig a anar perquè yo no... es que molesten ayí... yo no ha quirdat a ningú, han vingut eys.
- Pre: Pero vosté éss el que se sent molest... encara amb tota la raó. Encara que vosté estiga primer, pero vosté és el que rep les molèsties.
- VB: Yo ara abraça una gran esperança... i que tinc molta fe...
- Pre: Quina és?
- VB: ...que éss el *Plan Racha* de la rehabilitació del casco antiu d'Alacan, que són deu mil miyons que se van a gastar ayí que s'estan fent ayí restauracions, fent cases noves, restaurant fatxaes... fa dos semanas s'ha paralizat, el ajuntamén ha paralizat ya les llicències pa dos anys, pa bars i tot tipo d'activitat d'esta classe, i... yo tinc la ehperança de que en este momén, o siga, s'està ya coordinant el assunt este i que poquet a poquet lo que se bolia formar ayí de convertir un casco antiu en una sona de ócio, axó no vol dir que en el seu momén n'hi haxca ayí una vida i una dibersitat de comerços des de les nou del matí hasta l'horo que s'estipule, de tasques, de bars, de restaurants, cafeteries i tot, m'enten(s)?, pero no el plan... el plan que porten ara perquè seria incoherent

gastà-se deu mil miyons i dèxar axò preciós pa que un colectiu de senyors usen tres dies a la semana unes hores determinaes.

Pre: ...que la gent no puga biure...

VB: I entonçes el senyor que té interès de posar una tenda d'antiuetats, una tenda de ceràmica, o sea: tendes, floristeries, lo que siga... no té alicièn, a no ser que se compre una caria i que se sente ayí i de ves en quan... que passen a llevà-li les taranyines perquè se moriria.

Pre: Estem a un mes de Sant Joan, queden sis semanas, no?, per Sant Joan, al juny... com seran, com són les festes de Sant Joan allí, vosté com les viu?

VB: Fa cinc anys que yo ya no sé com són, yo m'hu passe en Xàtiva en la meua germana

Pre: Se'n va? Tanca sa casa i diu...

VB: Sí, sí, yo me'n baig...

Pre: No hu soporta?

VB: No, yo ha segut fester, perquè bamos, esta comunitat és mol festera i m'ha agrat la festa... en este momen estic tan far(t) de festes i de soroy i de músiques i de bacalao i de tot, que que que no, no (ha) resisti(t) més.

Pre: Se les sabrà totes vosté, no? Vídeos, e..., una atra carrera que deia... podria entrar una atra carrera...

VB: Possiblement sí.

Pre: Senyor Bernabeu Pla, també té vosté la solidaritat de tots, per eixos beïns tan incòmodes que té, beïns... nocturns, tres dies a la semana, pero que fan que la seua beï... la seua bida... aquell barri tan tradicional del casc antic d'Alacant no siga tan cómoda i idíllica com era abans. Gràcies pel seu testimoni [...]. Diga, senyor Escrivà...

Esc: No, yo volia dir que ací hi han dos problemes [...]

VB:¹⁴⁵ ...descansar... Y entonces ya te plantearás ese tipo de pregunta. Y lo que dices no me convence en absoluto po(r)que si tú por muy joven que seas, o sea, mucho que te tengah que divertir tenga que ser a costa de las demás personas, la verdad eh que no lo encuentro razonable, me entiendes? Pero nada razonable, me entiendes? Porque es que yo me verás en la puerta (de) tu casa molestarte bien poco, ni en la puerta de nadie, e ir a molestarle, porque entonces —como aquí se ha dicho— tus derechos se acaban donde empiezan los míos, me entiendes, y entonces tus razonamientos no me sirven para nada porque eso es una polémica que podíamos estar aquí toda la noche hablando y no nos entendemos.

Púb: Mire, yo estoy de acuerdo, yo lo único que le digo a usted es que la juventú somos muy desagradecidos. Si yo ni entro ni salgo. Yo salgo e intento hacer el menor ruido posible pero yo lo que le estoy diciendo a usted es que la gente —la mayoría— no miramos si es casco antiguo o no, miramos que es la época de moda, yega una determinada hora mejor o peor, entonces dentro de ese grupo hay gente que

145. Aquest diàleg en castellà que VB inicia amb un membre del públic (Púb) ja té lloc a un ritme més ràpid que el sostingut en català amb el presentador, com a evidència de la categoria de semiparlant en què se situa aquest subjecte.

sabe comportarse y otra que no: la educación de cada uno, la forma de comportarse en la caye, yo ni entro ni salgo. Yo rehpeto las opiniones de todo el mundo y yo intento, cuando salgo, hacer el ruido menos posible. Yo comprendo...

Pre: Si tots feren igual, si tots feren igual, yo crec que hauríem avançat molt.

VB: *Yo pienso también que tienes parte de razón: o sea, tú, en síntesis no tienes la culpa, la culpa la tienen lah autoridades, que tenían que empezar por no permitir una serie de cosas, y ese es el quid de la cuestión, porque tú tienes tu razón, yo tengo la mía, tú te diviertes, yo no duermo, y viceversa, me entiendes?, y ese es el asunto, me entiendes? o sea... estaríamos hablando un mes o un año y seguiríamos.*

Pre: Molt de temps, no, que no tenim tant de temps.

Text 7

RR [home, 1943: Santa Creu]

[Observació no participant. Entrevista emesa pel Canal 9 el 3/4/94]

[Cinta de vídeo núm. 4: 10' 12" 1 14' 43"]

Ara beu... boreu lo que ha-hi. Astó éh un disloque, no?, À mateh ya ehtem tancant la porta perquè à matexa intentarem baxar el trono... tot no poem baxar-ho. Astó és un disloque que cada bolta se desfassa més. Esta probessó s'ha queat com una cosa simbòlica de alicantins, i es alicantins comulguen en ehta probessó, i bénen totx es *Miércoles* Sant, el... lo... Dimecres Sant. Bénen de toteh eh parth de Alacant... bénen aquí, i aquí ehtan. I ara boràh que astó éh un dihqloque: [xx] *aplauden* i fan lo que haya que fer, atxuden a putxar es tronoh. I axó ha-hi que bore-lo. És diferent: bore-lo que... Per molt que yo te conte, no és lo matex. Ha-hi que sentí-ho i borer-ho [...] Axó és una meta que tenen que... que la tenen clara totx. Iii... ans de ixir... Ademés, axó és una cosa ya d'amor pròpit, iii... iual mosatroh que es dñes que ban a ixir enguany, axó hu tenen superat, si no, no hagueren fet el pas, iii... sé que es dñes ban a fer-ho miyó que es hòmens. Es hòmens hu fan i duen cinquanta anyh o cent anyh fer-ho, pero pense que es dñes ban a fer-ho iual, e? No ba a haber diferència.

ara 'βew | bo,rew lo 'k aj ll as,to^h un diz'loke | no | a ma, te^h ja 'tem tapkan la 'porta | perke ,a ma'tefa | intenta,rem ba,far el 'trono | ,tod no pøem ba'far o ll as,to z un diz'loke ke | kaða ,bolta se ðesfasa 'mes ll e'hta proβe,so s a ke'at kom | una koza sim,bolika dē alikan'tins | j ez alikan'tins | ko,mulyen en e'hta proβe'so | i ,benen totf ez ,mjerkoles 'sant | di,mekre 'sant | 'benen | de tote^h e^h par ðe ala'kan | ,benen a'ki | j a,ki^htan ll j ara βo'ra^h | ke a^h, to e^h un di^hloke | a'plawðen | i ,fan lo ke aja ke 'fer | a,tfuðen a putfar es 'trono^h | j a'fo aj ke 'bore lo ll ez ðife'ren | 'bore lo ke | per ,mol ke jo te 'konte | ,no z lo ma'tef ll aj ke sen,ti o i 'borero ll afo z una ,meta ke 'tenen ke | ke la ,tenen ,klara 'totf | i: | ,anz ðe j'fir | aðe'mes | afo z una ,koza 'ja ðe | ð amor 'propit | i: | iwal mo,zatro^h ke 'h'ðones | ke ,βan a 'jfir en 'gwaŋ | a,fo u ,tenen supe'rat | si 'no | nõ a ,yerem fet el 'pas | i: ,se ke z ,ðonez βan a ,fer o mi,jo ke 'z omens ll e ,z omenz u 'fan | i ,ðuen siŋkwanta 'aŋ^h | o sen,t aŋ^h 'fent o | pero ,pense ke z ðonez βan a fer o i'wal e | no βa: a ,βer | no βa: a βer ðife'rensja ðife'rensja

Text 8

Ma (dona, 1946, Sant Anton)

[L'entrevista va tenir lloc el 29-7-93 a la rebotiga de la tenda d'AM (text 3) de qui Ma és clienta i amb qui conversa]

[Cinta 22, cara B: 162-262,]

Ma: Axó, axó és San Anton,

BM: Ah, el porrat de...

AM: ...de San Antoni.

Ma: Axó, axó és San Anton: ahí en el meu bàrrio.

BM: Encara viu en el matex bàrrio?

AM: No: ara viu aquí.

BM: Ara viu aquí.

Ma: Pero és igual: vaig. Yo em vaig casar en la Misericordia. I el porrat se pgsa pos de sempre. Axó no ha canviat molt...

BM: Se manté, no? Per Sant Antoni...

Ma: Axó no ha canviat, està igual perquè el bàrrio no dóna pa més, perquè la iglésia està molt mal ubicà: no té puesto, (si) *tuviera... no sé...*

AM: Éh que està la... la iglésia està l'acera com esta de ampla, la baldosa o acera, segun cada u diu...

Ma: *Es un tráfico muy grande el que hay...*

AM: I ans passaven es tramvies i passaven per el mateh cantó

Ma: *Por el mismo canto; siempre ha habido peligro...*

AM: Entonces ha tengut molt de perill... perquè sí...

Ma: *Y aunque corten el tráfico...*

BM: Sí...

AM: *No tiene... no da pa más...* és xicoteta, sa(p)s?, no té...

Ma: *Pero bien*, la proce... la provessó se fa... tot el bàrrio, tota l'acera de la... de Diaz Moreu se torna per amun per el *Buen Gusto*, que està ayí encara, se dóna la volta per...

AM: Carré Sant Vicent.

Ma: ...Trafalgar. No, no...

AM: *Trafalgar ahora?*

BM: I qué trauen, a Sant Antoni?

AM: Sant Antoni.

Ma: Sant Antoni... en prozessó. Sí: ara hu fan molt bonico. Antes també, ya te dic: quatre beates del bàrrio, perquè no anava ningú.

BM: I ara van tots?

Ma: Ara va molta gent. Del bàrrio i fora del bàrrio.

BM: És estrany: parex que ara hauria de se al contrari...

AM: Sí, pero és que ara hu han... casi politizat... yo que sé...!

Ma: És que se torna (xxx) més verbena, la yubentú... és con és con les provessons... la Semana Santa mai ha havut tanta gent, havien quatre aueles ahí que se auantaven en el ciri

- BM: En atres èpoques...
- Ma: La yubentú hu ha... hu hu hu plena tot.
- BM: Hu plena tot ara, s'han fet més catòlics que...
- Ma: No. No sé si seran més catòlics. Desde luego...
- AM: És atra classe: ans havia més recoxi... més...
- Ma: Pero de totes maneres... no és vec yo molt gamberros, sa(p)s? *O sea*, que ban.
- AM: *Antes había más recogimiento.*
- Ma: Ban i saben estar, inclús més que molt(s) mayós, perquè ha-hi auelos que xafant-lis el cap no paguen. Yo és que es avorríx a tots. Yo auelos no vuyc a ninguno.
- BM: Es seus filltx també participen...?
- Ma: Sí, pero per *libre*. Són bastant animals.
- BM: Animals? Per qué hu diu?
- Ma: Perqué fan lo que li dóna la gana i no puc en elltx.
- BM: No es pot imposà: «Veniu a tal hora o...»
- Ma: No, no: res, res, res. Van per a on lis dóna la gana a ellos. Gamberros...
- BM: Estan estudiant?
- Ma: Fan lo que pgen.
- AM: No, sí que estan estudiant, sí que estan estudiant.
- BM: En la universitat?
- Ma: No. Encara no.
- BM: Ah, encara són jóvens.
- Ma: No del tot, pero... Estan acabant una està acabant. Farà CQU este any i l'atra ba dexas es *estudios*, es va descentrar un poquet, ha tornat... pos mira, xico...
- BM: I ara ha tornat a agarrà el camí...
- Ma: *Como...* com diuen: «Guai!» en... en Calp...
- BM: Guai...
- Ma: En Calp *para decir*: «Xica, mira!», fan: «Guai, xica, com estàs?». «Ai, guai, pos tu qué?»
- BM: Guai?
- Ma: *O sea*, fan música...
- BM: Sí, sí...
- Ma: El valencià el fan en música.
- BM: I vosté sol anà molt a Calp?
- Ma: Ara ya no. Es xiquilles s'han fet majós i no anem ni a on caga Ramó.
- BM: [riu] Exa frase feta no l'havia sentit...
- Ma: No?!
- BM: Mai.
- Ma: No l'has... sentit mai?
- BM: No l'he sentia mai.
- Ma: Pos quan mos cabregem es alicantins fem: «Xi, ves a on caga Ramó!».
- BM: A on caga Ramó... Qué vol di, a un lloc perdut...?
- Ma: A fe punyetes, a on caga Ramó [riu]
- BM: Pos no l'havia sentit mai. I per les Fogueres ha-hi alguna frase feta axina... com allò de «Per Sant Juan bacores,...»
- AM: «berdes o maures, segures», és lo únic.

- Ma: En Sant Juan, es barraques...
- AM: No, *dice...* diu si ha-hi alguna *palabra hecha...*
- Ma: Sí, es portalons des barraques, casi totes benen a di...
- AM: ...algo.
- Ma: ...més o menos... lo que sentim
- BM: Sí, sí...
- Ma: «Alicantí, eh... borratxo...
- AM: ...y fino.
- Ma: ...borratxo i fi». Pos qualquiera des... *títulos son frases de de de... no sé: se habla así muy muy alegremente*. Mor diem, mor diem... és com si te manden a... te te te... te manden a la merda i està graciós. El valencià éh que té (a)xò: estan cagant-se en la figa ta mare i estàs: «Mira, pos qué graciós».
- BM: I a vosté li ixen també exes paraules...
- Ma: Yo tinc moltes paraulotes, yo sóc molt mal parlà.
- BM: Pero quan parla en castellà, normalment li ixen en valencià?
- Ma: No, no: també es dic de l'atra manera i me despatxe a gust [riu estrepitosament]
- BM: És que ha-hi molta gent d'aquí d'Alacant que parlen en castellà habitualment i me diuen: «Xe, pero quan... do...
- AM: ...cuando hay que soltar un taco...». *Es lo que he dicho yo antes: yo con mi marido —ahora hablamos en casteyano— estamos hablando en casteyano y de repente no me acomoda y digo: «Ah, bes-te'n a pasejar si po(t)s! Fo(t)re, quina yanda, este home!», sabes? Y lo digo en balenciano creyéndome que él no me ba a oir, como una evasión... en balenciano...*
- Ma: *Es que... es que... parece que insultas menos...*
- BM: *Y luego él sigue igual, no?*
- AM: *Claro, él no hace caso. Él lo sabe...*
- Ma: *Es que insulta menos, insulta menos.*
- BM: *Y él también dice cosas de esas...*
- AM: *Él no, él, cuando tiene que decirlo, en casteyano, no...*
- Ma: Yo en mun pare...
- AM: *Él conmigo siempre habla casteyano.*
- BM: Collons o...
- AM: No, no, no...
- BM: *Aunque hablen en castellano... luego...*
- AM: *No, él siempre...*
- Ma: Yo en mun pare sí que me baralle molt.
- AM: ...cuando habla conmigo, siempre casteyano.
- Ma: Yo en mun pare me baralle molt i li dic barbaritatx.
- AM: *Aunque diga cualquier barbaridá, que se haya ehtropeao algo...*
- Ma: Pero normalmen(t) es... lo que és es *insultos*, pues... *suenan mejor... en en valenciano. Son graciosos.*
- BM: No fan tant de mal com en castellà...?
- Ma: No, ni mucho menos.
- AM: *Porque yo creo que es como si la gente no lo entendiera lo que vas a decir, ¡yo qué sé!*

- Ma: *No es que no lo entienda, es que aunque lo entiendas... aunque lo entiendas...*
 AM: *Sale como una evasión: «Me desahogo por aquí».*
 Ma: *Es que es gracioso, es que es gracioso.*
 BM: *I no és a lo milló tan ofensiu...?*
 Ma: *No. Yo pienso que no, eh?*
 BM: *[a AM] O li pareix que és igual, a vosté?*
 AM: *Yo crec que igual d'ofensiu.*
 Ma: *A mi no, yo no, yo no...*
 AM: *Lo que passa que és un escape.*
 Ma: *Yo normalmen(t)... quan m'arranque axina en valencià, puc di pues...*
 AM: *Barbaritatx.*
 Ma: *Barbaritatx.*
 BM: *Està descontrolà, ya no...*
 Ma: *I... sí, i el meu marí...*
 BM: *...igual.*
 Ma: *...no em fa ni cas.*
 BM: *Ah, no fa ni cas. A ell tampoc no...?*
 Ma: *Una atra frasse que diuen també, diu: «Xe, vess a fe la mà!»*
 BM: *Ah, sí.*
 Ma: *[volent dir:] «Veste a la merda» o «Vete a fe punyetes»: «Xi, ves a fe la mà».*
 AM: *Y en vez de decir eso, decimos: «Ve a fer la mar».*
 Ma: *«Ve(s) a fer la mà».*
 BM: *«Ves a fer la mar?» En compte de «fe la mà»... «fer la mà»...*
 Ma: *O sea que, despectivamente, te ehtan mandando a donde le(s) da la gana...*
 AM: *No: en vez de decir: «Ves a paseo» oooo «Vete a un s...» una palabra fea, «Xi, ve a fer la mar!»*
 Ma: *«Ve a fer la mar!»*
 AM: *Entonces, te ha dicho lo mismo pero no te sientes tan ofendido. ¿Sabes?*
 BM: *Sí, sí, sí: queda més...*
 AM: *...queda más fino, porque dice: «Bueno, a fer la mar?, pues voy, ya está». Aunque sepas el sinificao que tiene pero no te sientes ofendido que lo digan.*
 Ma: *Es diferente.*

Text 9

AP (dona, 1933: centre)

[L'entrevista va tenir lloc el 2-8-93 a la seua botiga. El ritme de parla d'AP és lent, gairebé de síl·laba en síl·laba].

[Cinta 25, cara A: 259-708]

- AP: *Sííí... mos yebem molt bé, mos yebem molt bé; axò és lo bo. A boltes diu que està conten(t). A boltes diu: «Ai, mare meua quina por que tinc de no tindre la tenda i estar tot el dia en tu». Yo digo: «¡Chico!» [...] Ey és que li agræn es xi-*

quetes, de totes maneres... era un bon *padre*... un bon pare... pero *les*... li agraba fe-los rabiari, RABIAR, juant en elltx, pero fe-los rabiari, sobretot en el major, en el que se ba morir, exe era el seu amiguèt, juaben i li fea patir, el xiquet era balent, i bé, i bé. El atre, no, el atre era més sensible, més més poqueta coseta, i ey, pos exe, tenia que cuidà-lo *porque* era finet i... a exe tenia que... se sentia ey més pare...

BM: I l'atre s'ha criat més fort...

AP: Sí, el atre era... De de fet, este estiu passat vam estar en Liérganes, i com era molt... era un xiquet molt... trabés... trabiés?... trabés... reboltós!... molt reboltós, sempre fent trastaes, pos yo baig agarrar i este estiu, sap?, baig acomençar a escriure totes es trabessures que habia fet ell.

BM: I hu té tot anotat?

AP: Hu tinc anotat pa d'exa-se-lo al meu nét. No ben escrit perquè tinc faltes d'ortografia i tal i, ademés, ara falta que el xiquet *supa* agrai... *se-pa* agrai-ho, perquè a lo millor diu: «Qué tonta, m'agüela!», eh? I yo pos li baig dir: «Pd., ara tu, me saques les faltes, me ho corrixes», i no va poer: ba començar a plorar, no va poé, perquè, clar... yo dia: «Nene, ¿tu padre sabes qué hacía? Pues, mira, en tal fecha, rompió un cristal, tiró una piedra...» Claro, él... tot això ho vivi... ho vivia. No és com el meu netet que a lo miyor diu: «Ai, que malal(t)... que roín era mun pare!», pero ya està. Pero el meu home hu ha bibit, (ver)itat? No poia: ba començar a plorar... Axina és que ple de faltes, el tinc i guardaet. Dic: «Bueno, algun dia, el meu netet...» Ara no, ara no fa cas, pero quan siga major...

BM: És que ha dit que té onze anys, no?

AP: Té onze anys. El atre dia li baig dir yo, el atre dia li baig dir: «O(y)e, Js.: tengo que hablar contigo, eh?, que te tengo que contar historias...». «Abuela...». «Sí, sí, sí... tú, algún día, tendrás hijos y, a lo mejor, son marineros, tienen ganas del mar, y ¿sabes por qué?, porque tus bisabuelos eran marineros». Él es andaluz...

BM: Andalucía?

AP: Bueno, él es... alicantí —el xiquet—, és d'aquí pero la mare és andalusa. Entonce(s) ha-hi que parlà-li en casteyà i... yo pos... ara ya està aprenent valencià, en la costura, eh? I io per axò l'ha dit: «Ah, tu abuelo y tu bisabuelo y tal... ya te contaré la historia», perquè m'agrà contar pa trasmiti-ho, perquè la meua nora és molt sèria. Entonces eya diu «Pos si yo no sé res de ma mare, yo no sé res de m'auela, si yo no sé res de ningú». Pos yo li contaré.

BM: [...] Vostè va naxe ya en Alacant?

AP: De pares balencians, pero aquí en Alacant en esta casa, en esta altura, aquí matex. Una casa beya, que era tota axina, enmig ban fer dos tabics i ho ban partir. Aquí teniem una habitació gran, aquí la tenda i, enmig, en una escalereta com exa, eh?, aquí enmig, baig nastre yo, i después ban nastre dos nebós meus, també, en la

de ,parez Balen'sjans | pero aki n ala,kant en esta 'kaza | en esta l'tura | a,ki ma'tef || una ,kaza 'beja | ke | 'era | tota 'jina | em,mitsf bam fer dos ta'βiks | j u bam par'tir || aki te,nien una βitasjo 'γran | a,ki la 'tenda | j em'mitsf | en una skale,reta ko'm efa | e | aki m'mitsf | ,batf ,nastre 'jo | i des,pwez ban ,nastre ,doz

matexa casa... quartet. Ya después ban tirar la casa i ya pues hu ban fer nou i ya mo'n ban anar d'aquí. I ma mare dia... Com eya habia... ba bindre en el any bent-i-set dessetjant... direm que fe-se alicantina, aunque li agraba el poble, pero ya, el seu Alacant [...] Hasta mun pare... li dia ma mare: «Pc., vols que anem a Santa Pola quan seguem beyets?» Diu «Qué, a estar en la Glorieta, noo! No, a la Glorieta, no, ni hablar!» Se ban comprar una caseta de camp aquí en el... per ahí per... aquí en el... per el Garbinet. Ahí tenien un terrenet, se ban fer una caseta, ahí han anat sempre tots, ahí. I ara, han fet la Gran Bia exa, m'hu han espropiat i, ya està, mos han fotut, mos han fotut.

neβoz 'mews | tam'be | en la ma,tefa
'kaza | el kwar'tet || ja des,pwez ban tirar
la 'kaza | i ja pwez u βan 'fer | 'now | i ja
mo m ban a,nar d a'ki | i ma ,mare 'dia |
kom eja 'βia | ba ,bindre en el aη benti'set
| dese'dzant | direm 'ke | ,fe s,e alikan'tina
| awηke lj a,γraβa | 'pɔβle | pero ,ja | sew
ala'kant || asta mum 'pare | li ,dia ma
'mare | vols k a,nem a santa ,pola kwan
seyem 'bejets | 'diw | 'ke | a s,tar en la
ylo'rjeta | 'no: | 'no | a la ylo,rjeta 'no | nj
a'βlar || se βan kom,prar una kazeta de
'kamp | a'ki n el | per a'i per | en el | per el
γarβi'net || ai te,nien un tere'net | se βan
,fer una ka'zeta | ai am anat 'sempre | 'tots
| a'i | 'j ara | aη fed la ,γram bia 'efa | m u
an espro'pjat | i ia s'ta | moz aη fo'tut |
moz aη fo'tut.

BM: Bueno, pero es han donat uns dinerets també...

AP: Sí, pero ya me l'ha gastat... Yo dic «Ara, mos hu gastem i s'ha acabat, hala!, i ya no sap que...» Ma mare me hu ha regalat i... perquè mun pare era molt bo, i la que més mos plenaba per la forma de ser seua, que mos cobijaba, era ma mare... es dos, pero mun pare era pacífic, tranquilet... en fi, carinyós.

BM: Vosté com es parlava, de vosté o de tu?

AP: De vosté, de vosté... Mun germà també, de vosté, as sus pares, pero quan ya era casat i ma mare se va quear biuda perquè va morir mun pare, ya li dia: «Mamà, tu... no sé qué i no sé quantos». I eya dia: «M'hauet perdut... m'hauet...»

BM: Perdut?

AP: ...perdut el respet... M'hauet perdut el respet!» I era perquè li parlava de tu [...] I ya pues: «*Mamá, tú esto y tú lo otro*», perquè sempre mos han parlat en casteyà a, mus pares.

BM: I eren de Santa Pola...

AP: Eren de Santa Pola, es dos.

BM: ...i parlaven valencià...

AP: Entre elltx, sí. Una germana de ma mare que se va bindre aquí a biure, en eyes, perquè se va quear biuda, tos de casteyans... tos de balencians. Ara, teníem un home que bam replegar, com si fuera de la família, que era de la Vega... de la Vega Baxa, clar, habia que parlà-li en casteyà, i tos parlàbem en casteyà. Era un home que s'habia barayat en la dona sense motiu i la ba dexas en cinc xiquets i hasta que... perquè ey se ba bindre a trebayar en Alacant a fer la Diputació, a posar el trambia, de *albanyil*, i a fer el hospital. El atre dia en el paperet exe del periòdic, ahí estaba ey. Diu Pd.: «*T., mira quien está aquí*». Mt., *le llamaban Mt.* I aquey home se'n va vindre a trebayar i anava es dissabtes, a la dona: «*Bueno, qué, estoy*

buhcando casa». «Bueno, tú búhcala, búhcala». I quan la ba trobar, ba dir eya: «En mí... *conmigo no cuentas, tú cuando tengas ganas de verte... de vernos, ven.*» Y dijo él: «*Ten en cuenta que no vuelvo más, ¿eh?*» «Pues no vuelvas». Ya està: no va passar res més. Ey se ba quear per aquí de barrender i durant la guerre se ba bindre a mosatros i ya mos ajuaba mos ajuaba... No li quirdàvem auelo ni res, li quirdàvem Mt., com li diuen: *se llamaba J. Mt., pues Mt.* I ya quant se... es filltx ban acomençar a casà-se, ban acomençar a bindre; ma mare li ba arreglar per mediació de la iglésia, li ba arreglar una pagueta... —el cura s'ho ba arreglar: entonces t'arrimabas as curetes i algo te feen, eh?, ara no poen— li ba arreglar una pagueta, i ya es fillx benien: «*Papá, que vamos a casarnos*», eh?, «Pues, *hala, toma: dos mil pesetitas*». I li donaba. I ya... ey ya notaba que es comes estaben molt fotues, es comes d'ey, i ba dir: «*Yo me meto a un asilo. Me voy a un asilo.*» Y *mi mad...* ma mare li ba dir: «Mt., mentres mosatros estem... en... junt el matrimoni i bosté, bosté no se'n va». Pero ell ba acomençar: «*Es que me voy a quedar baldao, es que me voy a poner... no puedo con mis piernas...*» Entonces es filltx ban acomençar: «*Vente, vente, vente*» —encara bibia la seua dono, i ey se'n ba anar, i la fiya li ba dir: «*Padre, te voy a poner una cama... le voy a poner a usted una cama con la mamá*». Una nit ban dormir, a l'atra nit... Ninguno des dos: ban dir: «No! Bolem a part!» I a part ban estar... en la matexa casa, pero a part.

BM: I van continuà...

AP: Sí: ban continuar. La mare tenia cels, dia que tota la bida habia cuidat as seus filltx eya soles i que ara bolien molt a sun pare... Clar, si era un home bo, era un home bo...

BM: Les coses de la vida...

AP: I, clar, ya después se lis ba quear postrat. Mosatros anàvem un dia a l'any. Aquey ansiaba en bore-mos: «*Es que aún no han venido, es que aún no han venido este año*». Anàvem, li dexàvem un poquet de dinés, axina amag(a)et, li donàvem algo, besets i... el volíem molt, ploràvem quan se n'anaba ey... Quant se'n ba anar, bueno, es meus xiquets i tos binga de plorar. I ya està, ya un dia mos ban abisar: «S'ha mort». Pos bam anar i ahí s'ha acaba(t) Mt. I el atre dia, en el periòdic, ahí estava. Mos ba donar gr... gust de vore el seu... perquè era un home... era alt, roig, *de pelo blanco, ojos azules, guapo de cara*. No quiso a ninguna mujer más. Se ve que dijo: «*Ya he tenido bastante con la mía*». No quiso a ninguna más. Y... luego... se va fer gros, la panxeta axina molt ixia, el pantaló ayà bax, i sombrero, sempre sombrero. I ninguna dono poia posà-li la mà damunt. Una volto ba bindre sa fiya i ba dir: «Sóc la fiya de Mt., ¿está mi padre?» Diu: «Sí, està ahí en el corralet» —estaba fregint unes queraülletes. I ba entrar i tqca. Tqca, i diu ey: «¡Aparta!» —axina tot enfad... —Dice: «Padre, soy yo». Entonces, sí. Se beu que aborria es dones.

BM: [...] Qué eren molts germans?

AP: Érem tres: es dos germans santapoleros, yo no...

BM: Ah, van naxe...

AP: Ban nàxer ayí; yo ya he naxcut aquí, i, clar tos... Pero yo m'ha sentit més santapolera que es meus txermans.

- BM: Sí?
- AP: Es meus germans ni anaben... ni anaben a Santa Pola.
- BM: Ah, perquè vosté continuava...
- AP: Yo... resulta que una germana de ma mare se va quear biuda i se ba bindre sense filltx. Se ba bindre molt apenà, se ba bindre a ajuar a la germana que era... —ma mare era coxa i en dos xiquets, i un negoci!— i aqueya ba dir: «Miyor me'n binc aquí, que me'n vaig a l'atra germana», que tenia criats, que tenia dinés, que tenia molts filltx, que eren es duenyos de... bueno, el fiy era el duenyo de l'hotel des Al., T.M.
- BM: És uno que està tancat, ara?
- AP: Nooo... Sí, el hotel està tancat. Ara està tancat. El País Valencià el ba... ara no sé... axò era una escola de turisme, de camareros i... anava a ven-se pa seguir hotel i esco.... i escolo. I el País Valencià crec que s'ho ha llevat a Balència, eh?
- BM: Ah, sí?
- AP: Ara crec que s'ha venut, pero incara estava parat. No sé pa qué, m'imagina que pa un hotel.
- BM: [...] es que havien nascut en Santa Pola, que eren majós?
- AP: És que se van criar, uno tenia dèsset dies, quan ba bindre...
- BM: Se van crià aquí...
- AP: Se van criar aquí... l'atra dos anyets... E, ya tos tos en casteyà... *Además*, el home exe, casteyà; la gent que està aquí comprant, casteyans tots [...] Yo anaba a Santa Pola des de xicoteta, i entonces ayí es cosins eren valencians, eys bolien parlà-me en casteyà perquè yo no sabia, e?, i... yo séc més, de valencià, que es meus germans. Es meus germans és que eys... pa postres, baig anar ayí i baig pescar a *Pa.*, que era santapolero... Ya està! I ara li dic: «Anem-mone a Santa Pola a biure i saquem la tenda». I diu: «No, a mi me gusta Alicante. Digo: ¡Pero chico!» Diu: «És que yo, la bida que yebe en Alacant m'agrà més que la que ha yebat en Santa Pola. Entonces, yo aquí estic a gust. I m'agrà bore l'Asplanà, i m'agrà ixir per la Rambla. No: Santa Pola no se m'ha perdut res!». Tenim una casa ayí i bolem... yo vuyc, vuyc anar perquè... Yo tinc nores...
- BM: Té família allí encara...
- AP: No, aquí: les tinc aquí es nores.
- BM: En Alacant.
- AP: Pero, clar, yo no m'agrà... Hombre!, donà-li consej, sí, pero obligà-les a res, no... Yo me crec que anant-me a biure a Santa Pola, ha-hi amigues, alguna te donarà una maneta, ayí. I aquí: mun germà biu ayà en... que està molt... molt acabaet, en la plaça Manila —mun germà—, la meua noro, en San Blas, el atre fiy meu, en es Arenals, que li agrà parlar en valencià. A exe li agrà...
- BM: Sun fill xiquetet...
- AP: Mun fiy. No, exe és casat, ara. Té bent-i-set o bent-i-huit anytx. A exe li agrà. I és la xica que té ara, també li agrà el valencià.
- BM: La filla?
- AP: La dono [...] No, no tenen filltx [...] Sí, és alicantina. I ahir... i sa mare de Biye-na i sun pare d'aquí d'Alacant i li dia... li diu a sa mare: «*Mamá, en cuanto yo*

- tenga una niña, será valenciana, hablará valenciano*». Ya vorem com li parlem, perquè a mi no m'ix molt bé.
- BM: Perqué no té ocasió de parlà-lo en ningú?
- AP: No, no...
- BM: A lo milló el parla més quan va a Santa Pola o...
- AP: Mun fyy el atre dia... En Santa Pola tampoc perquè també parlen molt en casteyà, per la gent...
- BM: Les amigues i...
- AP: És que... totes es que tenim... en casteyà. Tos es que... la gent que va a beranejar és casteyana: de Bilbao... en Santa Pola.
- BM: Ya, pero es que conex vosté...
- AP: Cosines i tot, casteyà, en casteyà.
- BM: Pero elles sí que saben...
- AP: Eyes, sííí, ayí *siempre*... Eyes, tots, as xiquets i tots. *Yo le digo: «¿Y cómo le hablas a tus hijas?» Digo: «¿Yo? Bueno, a mis hijas en castellano...» —porque es que una prima es de Cartagena—*...
- BM: Això hu diu una...
- AP: Una cosina... meua... És de Cartagena. Ella diu: «Yo, as meus, en casteyà, pero, a la gent, pos en valencià, hasta en francés i tot...» *Digo: «Hala, esta sap...!»* I és de Cartagena, que no és... no és valenciana.
- BM: [...] Vosté quan era xiqueta, per aquí per Alacant, que juava, es jocs [...] a on anava a jugà?
- AP: Pos aquí en el carrer. En el carrer se poïa juar molt. Sempre. No passaben cotxes. Juàvem a... a... as quatre esquines. Aquí en este carré... había una... había una franja que, unos en un bando, es atres en este bando, i a tocar l'asquina. Bueno: xicots i xicotes ahí... pero poiem, pero ara es carrers ya no... Se poïa juar.
- BM: I no recorda més jocs, de xiqueta?
- AP: Bueno, la imaginació... acomençàbem a estudiar en... a pensar que estàbem internes en es col·leges, com beïes en es películes *que subían a caballos*, eh? Internes, internes: «*Ay, somos chicas internas, y el profesor, esto...*». A juar... es xiquetes, a axò. Es xics, a lo seu...
- BM: Entonces, vosté de qué creu que ha après el valencià?, perquè si es seus pares no li l'han ensenyat...
- AP: No, de sentí-ho.
- BM: A ells, as seus pares?
- AP: A eyos... I luego, com yo ha anat més a Santa Pola que es meus germans, yo és lo que més ha vixcut, pero en es amigues, no, eh?
- BM: I en es germans?
- AP: En es germans, tampoc, sempre en casteyà...
- BM: Poca gent és la que...
- AP: Poca, poca...
- BM: I a la tenda poca n'arriba que...
- AP: En la tenda, acomences... Ve un català i acomenem en seguieta a contestà-li en valencià. I diu «Ai, qué bo! Menos mal, perquè aquí en Alacant ningú parla...» I diem mosatros: «Bueno, és que mosatros som...» «Bosté qué és de Catalu-

nya?» «Nooo: som alicantins i parlem valencià pos quant... quant entren, pero la gent aquí vol casteyà». *Vienen los madrileños: Bueno! Dice: «Oiga, a mí me hable usted en castellano». No, no quieren.*

BM: Pero quan són alicantins...

AP: Quant són alicantins, pos igual... No, es alicantins, no. Diuen: «Yo no sé parlar». «Bueno». «Hu entenc pero no sé parlar» —diuen. «Bueno».

BM: I vosté qué creu que ha après més el valencià alicantí o el de Santa Pola?

AP: Yo, el de Santa Pola [...] I yo li dic al meu home: «Balència... el valencià d'aquí de Balència, de aquí de la... esta alta... de la Marina Alta es *otro valenciano, ese no es el de Santa Pola*». «Claro... Clar!». [...] Entonces, es que estaven ayí, entre elltx eh... algun tataruelo meu perquè l'apellit és italià [...] pero fa a lo miyor pos quatre generacions o sis O SIS... I van anar a parar tots a la iya, i de la iya, a Santa Pola, s'han mesclat ahí [...] Ml. és us cosís meus [...] *Otro* cosí meu, que li diuen *Ar*. [...] Se beu que van aplegar ahí a la iya, se van escampar damun... Entonces... entonces qué?, el valencià santapolero no és... no és com el de aquí de la província, és distint: té coses d'ayà de Itàlia. Ba bindre una volto un italià que vivia aquí enfron, que tenia un negoci i van fer una película de Vicenteta, *El Virgo de Vicenteta*... i va dir: «Ah, yo me'n baig a vore la película perquè es paraules valencianes són italianes; me'n baig a bore-la». I se'n ba anar a bore-la, no sé com quearia...

BM: I en... el de Santa Pola i Alacant, nota diferències, el valencià?

AP: Sí, sí... en Santa Pola diuen *caira*... *la caria*... *LA CARIA*, e? Aquí *creo que es la carida*, eh?, o *la caira, caira* o *carida*. En Santa Pola és *la caria*, e? *Muchas cosas*... moltes coses santapoleres són castellanen: *l'aiua, AIUA*, és lo mismo: *aua, aiua*, en Santa Pola. A lo millor en valencià no és *aiua*, li diuen atra cosa... no hu sé...

BM: I aquí diuen a lo milló *traure* una cosa de dins... i en Santa Pola...

AP: ...diuen *agarra-ho*, no diuen *piya-lo*. En Elltx diuen *piya-lo*, i en Santa Pola, *agarra-hu*. Aquí o en Balència no sé com ho diran...

BM: Quan una cosa està dintre d'una altra, com diu vosté? Si yo faig astò... [simulació de traure una cosa de dins d'una altra].

AP: *Saca-ho, saca-hu, saca-ho*...

BM: No diuen *trau*...

AP: No, *trau-lo*, no. A lo miyor, alguns, pero... perquè clar, ha-hi molta gent de Santa Pola i de Elltx que s'han casat, i ya se mescla tot. Mai s'han pogut bore, mai s'han pogut bore, pero... pero ara s'estan casant, s'està fent... Ahir ahir bam anar a dinar a un puesto prou propet d'Elltx, i habien enes sixante hòmen... sixtya hòmens menjan... ayó parexia... Yo dic: «Es hòmens no parlen...!» No poien menjar! Anàbem a conextre as consogres perquè mun fiy —no sé si t'ha contat...— la dono... es van separar... Fa dos anytx. Se van casar, enamorats, a tope. I eya, nada!, ha aplegat un moment que diu: «*No me gusta la vida de casada: llévame a mi casa, llévame a mi casa*». *La ha llevao a su casa. Él todo disgustao. Y ella ya, al final, se ha arreglao con un compañero. No se sabe si es que se ha enamorado del compañero. Vive con el compañero. Entonces él ha conocido a esta chica valenc... profesora*...

BM: Ah, que és l'actual...

AP: ...i ahir bam anar a co-nex-tre as con-so-gres. Estem contents perquè *veo* que mun fiy... esperem que vaja pac avan... perquè yo crec que *dent*... dins d'ey té que voldre a la primera, eh? No hu séc. Clar, si eya ha dit no... Ara, eya sempre està dient-le: «Pd., —el quirda— *a ver cuando comemos juntos... tal*». O sea, eya no vol pedre el contacte, pero... amics.

6.2. MOSTRA

Es presenta la relació de subjectes que forma part de la mostra amb les seues dades d'identificació codificades i repartides en set apartats (separats per guions) d'acord amb el següent ordre d'equivalències:

1r) Inicials corresponents al nom del subjecte o bé a la informació disponible per a la seua identificació.

2n) Sexe: M (masculí), F (femení).

3r) Edat.

4t) Llengua primera familiar: X (català), Y (castellà).

5è) Zona urbana de socialització lingüística: I (les Carolines, els Àngels, el Pla), C (Centre modern, la Muntanyeta), Z (Santa Creu), N (Sant Anton), V (el Raval Roig), W (Sant Blai, Benalua, Sant Gabriel).

6è) Ascendència alacantina dels pares: 1 (cap dels pares és alacantí), 2 (només un dels dos pares ho és), 9 (ambdós pares són alacantins).

7è) Classe social: B (baixa), G (mitjana), K (alta).

1. AA-M-35-Y-W-2-G

2. AB-M-65-Y-I-2-G

3. AE-F-86-X-Z-9-B

4. AG-M-65-X-Z-2-K

5. Ai-F-78-X-C-9-G

6. AL-M-33-Y-I-1-G

7. AM-F-59-X-I-2-B

8. AP-F-60-Y-C-1-B

9. AR-F-74-X-N-9-K

10. BF-M-79-Y-W-1-B

11. Br-F-82-X-Z-1-B

12. CC-M-49-Y-Z-1-B

13. CG-M-64-X-I-1-B

14. CM-M-69-X-C-9-G

15. Cn-M-63-Y-N-9-B

16. CP-F-44-Y-C-2-G

17. CR-F-48-Y-C-9-G
18. CV-M-77-Y-C-2-G
19. Cx-F-78-X-N-1-B
20. DC-F-48-Y-I-1-G
21. El-F-62-X-N-9-B
22. Eu-F-75-X-I-9-B
23. FA-M-45-Y-C-9-K
24. FC-F-58-Y-I-9-B
25. FR-F-53-Y-V-9-B
26. FT-F-71-X-I-1-B
27. Fz-M-60-Y-C-9-K
28. GA-M-53-Y-C-2-G
29. GE-M-72-Y-Z-9-B
30. GF-M-60-Y-I-2-B
31. HG-M-36-Y-I-9-G
32. HL-M-52-Y-C-2-G
33. HR-M-78-Y-Z-2-B
34. IG-F-65-X-W-2-G
35. JB-M-59-Y-C-2-G
36. JC-M-75-Y-C-9-G
37. JG-F-62-X-N-2-B
38. JM-M-65-Y-I-2-B
39. JS-F-89-Y-C-9-K
40. Jt-M-55-X-V-9-B
41. LL-M-58-X-I-2-G
42. Ma-F-47-Y-N-2-B
43. MC-F-76-Y-C-2-G
44. MH-F-68-X-I-2-B
45. Mí-M-57-X-I-2-G
46. MM-M-46-Y-C-9-G
47. Mo-M-58-Y-V-9-B
48. MP-F-42-Y-C-2-G
49. MS-F-67-X-V-2-B
50. PA-M-74-Y-Z-2-B
51. PC-M-67-Y-I-2-B
52. Pí-M-65-Y-Z-2-K
53. PM-F-76-X-V-2-B
54. PP-M-72-X-I-2-G
55. PR-F-71-X-V-2-B
56. PS-M-64-Y-Z-9-K
57. PT-F-35-Y-I-2-G

- 58. RA-F-81-X-W-2-B
- 59. RB-M-53-Y-I-9-K
- 60. RG-M-55-X-I-2-G
- 61. Ri-M-55-Y-Z-9-G
- 62. RM-M-74-X-W-1-K
- 63. RR-M-50-Y-Z-9-B
- 64. SB-M-71-Y-Z-9-B
- 65. Sf-F-70-Y-W-9-K
- 66. SR-M-46-Y-V-9-B
- 67. Tm-F-63-Y-N-2-B
- 68. VB-M-56-Y-Z-9-G
- 69. VH-M-61-Y-I-9-G

6.3. QÜESTIONARI

1) Any i barri de naixement. Records dels primers anys de vida. Què li han contat els seus pares? Moment de començar a caminar. Era un xiquet inquiet, mogut? Plorava molt? Algun problema de salut? Quan va començar a parlar? Recorda les paraules afectuoses de sa mare? I de son pare? Com eren els seus pares? De què vivien? Eren d'Alacant?

2) Com es portaven els germans? Es barallaven? Eixien a jugar al carrer? Com era el barri? Eren iguals els altres barris d'Alacant? I la gent que hi vivia? Tenia una colla d'amics? Què solien fer quan eixien d'escola? Quins eren els seus jocs preferits? Regles i paraules rituals dels jocs. S'insultaven, entre els amics? Anaven a fer guerres contra els dels altres barris?

3) Vivien els avis a casa? Com els recorda? El duien a passejar? Li explicaven rondalles? I cançons? En sap, de tradicionals? D'on procedien els avis? Per part de mare. Per part de pare. Recorda algunes paraules que sempre li repetien els seus avis? Coses típiques d'Alacant, del seu temps... Quina altra família recorda de la seua infància (oncles, cosins, etc.)?

4) Està satisfet de l'educació que li han donat els seus pares? Com els deia: pare/mare o papà/mamà? Els parlava de tu o de vostè? Discutien entre ells? Els sentia vostè sense que ells ho sapieren? El bonegaven molt? I als germans, els tractaven igual que a vostè? I a les germanes? Ha vist nèixer algun germanet? Quines diferències trobava més importants en l'educació dels xiquets i de les xiquetes?

5) Com era la seua vida de fadrí? Colles d'amics i amigues. On anaven a passejar, a ballar, a divertir-se...? Diferències entre els joves d'uns barris i altres o del centre i els barris: maneres de vestir, comportar-se, expressar-se... Els venedors ambulants: coses que pregonaven. Les festes tradicionals d'Ala-

cant: les Fogueres, la Mona, la Santa Faç. Participació en cada una d'aquestes celebracions: rituals, costums, gastronomia, dites i cançons populars.

6) El festeig. Com va ser conèixer-se. Recorda les primeres paraules que es van dir? Què solien fer després? On anaven? Duració. La declaració: paraules que recorda. El casament, el viatge de noces. El barri i la casa on van anar a viure. Quines diferències hi havia amb la seua zona d'origen? Quina classe de gent hi vivia? Com eren els veïns? Com havia canviat Alacant des de xiquet? I des del casament fins ara, ha canviat molt? La faena, els companys: solidaritat.

7) Record del primer fill. Les coses que li deien. Menjava molt? Deixava dormir? Quan va començar a caminar? I a parlar? Quines van ser les seues primeres paraules? I els altres fills, com han anat? Han estat iguals que el primer? Quines diferències hi ha hagut entre els majors i els menors? I entre xiquets i xiquetes? Els ha donat la mateixa educació? Com s'han portat en els estudis? Quin tracte li donen: papà/mamà, tu/vostè?

8) La vida actual que du. Com és? Ha canviat molt Alacant des de la seua joventut? La compra al mercat. Productes del camp. Menjars de diari. Com és el barri o la zona de la ciutat on viu. Carrers i places principals o més freqüentades. Llocs coneguts del terme municipal d'Alacant.

7. ÍNDEX D'ILLUSTRACIONS

7.1. FIGURES

1. Subsistemes vocàlics tònic i àton del català occidental i de l'alacantí	42
2. Evolució de la regla variable (e-) → <a->	48
3. Correlació de l'harmonia vocàlica amb el factor generacional	57
4. Procés de pèrdua de l'harmonia vocàlica entre els anys 10 i els 70 del segle xx	58
5. Estratificació social de la desharmonització vocàlica	61
6. Subsistema vocàlic tònic al qual tendixen els parlants de diverses zones del català frontereres amb el castellà	63
7. Contínuums de tancament de les vocals /ɔ/ i /ɛ/ en alacantí	64
8. Avanç del tancament vocàlic per èpoques de socialització	67
9. Avanç del tancament vocàlic segons llengua primera i època de socialització	68
10. Estratificació generacional en la reintroducció de /-r/	79
11. Correlació entre l'ascendència alacantina i l'articulació de /-r/	81
12. Esquema de les variants de la regla variable (ʎ) → <j>	83
13. Patró curvilini en l'aplicació del ieisme	86
14. Tendència reductora comuna dels fonemes /ʎ/ i /dʒ/	87
15. Contínuum de les variants de /-s/ en alacantí	94
16. Estratificació regular de l'aspiració	98
17. Sistemes dels pronoms de complement indirecte en les varietats objecte d'estudi	110

7.2. MAPES

1. Distribució de la mostra per zones urbanes de socialització	30
2. Context dialectal i subdialectal del parlar de la ciutat d'Alacant	36
3. Mapa dialectal del bloc occidental de la llengua catalana	38
4. Probabilitats en la reintroducció de [-r] per zones urbanes	81
5. Freqüència d'ús de sacar per zones urbanes de socialització	135

7.3. QUADRES

1. Vocabulari amb [e-] ← /e-/ a l'ALC-1	43
2. Vocabulari amb [a-] ← /e-/ a l'ALC-1	43
3. Vocabulari amb [e-] ← /e-/ a l'ALDC-1	44
4. Vocabulari amb [a-] ← /e-/ a l'ALDC-1	44
5. Vocabulari amb [e-] ← /e-/ a l'ALEP	44
6. Vocabulari amb [a-] ← /e-/ a l'ALEP	45
7. Vocabulari amb [e-] del fonema /e-/ (1993-94)	47
8. Vocabulari amb [a-] del fonema /e-/ (1993-94)	47
9. Casos amb harmonia de /'ɔ/ recollits per Alcover	50
10. Casos sense harmonia de /'ɔ/ recollits per Alcover	51
11. Casos amb harmonia de /'ɔ/ en l'ALC-1	52
12. Casos sense harmonia de /'ɔ/ en l'ALC-1	52
13. Casos amb harmonia de /'ɔ/ en l'ALDC-1	53
14. Casos sense harmonia de /'ɔ/ en l'ALDC-1	53
15. Casos amb harmonia de /'ɔ/ en l'ALEP	54
16. Casos sense harmonia de /'ɔ/ en l'ALEP	54
17. Contextos on es pot observar la pronunciació i l'elisió de [-r] a Alacant a partir de les dades de l'ALDC-1	72
18. Exemples dels contextos on és més freqüent l'elisió de [-r]	76
19. Noms de carrers precedits de la forma <i>carré</i>	77
20. Noms de carrers precedits de la forma <i>carrer</i>	77
21. Noms de carrers precedits de la forma <i>calle</i>	77
22. El fonema /k/ en posició inicial i intermèdia de mot	84
23. El fonema /k/ en posició final de mot	84
24. El fonema /k/ davant del morf de plural	84
25. Exemples de la desfonologització de /dʒ/	88
26. Exemples d'ensordiment de /z/ a l'interior de mot	89
27. Exemples d'ensordiment de l'al·lòfon [-z-] entre mots	89
28. Exemples de sonorització de /-s-/ entre mots	89
29. Casuística de la reducció consonàntica en grups de dues consonants (final de frase)	90
30. Casuística de la reducció consonàntica en una consonant (final de frase)	91
31. Casuística de la reducció consonàntica enmig de frase	92
32. Aspiració de sibilants en grups consonàntics i fonemes compostos	93
33. Mostres de les variants [ʰ] i [ʰʰ]	95
34. Mostres de les variants [ʰ] i [-h]	95
35. Exemplificació de l'article de plural predominant	100
36. Frases amb usos variables de l'article femení plural	100
37. Usos (variables) de l'article de masculí plural	102
38. Tramudances de gènere en l'article indefinit	103
39. Exemples de desús del pronom «en» amb un referent (parlants de primera llengua catalana)	104
40. Exemples de desús del pronom «en» amb un referent (parlants de segona llengua catalana)	105

41. Exemples de desús del pronom <i>en</i> lexicalitzat	106
42. Ultracorreccions del pronom <i>en</i> lexicalitzat	107
43. Exemples de l'ús tradicional de <i>ho</i> entre els semiparlants	107
44. Exemples d'interferència del <i>lo</i> neutre castellà	108
45. Exemples d'interferència del <i>lo</i> masculí castellà	109
46. Combinacions de <i>li</i> més un altre pronom	109
47. Formes de plural del pronom de complement directe	111
48. Ús de la forma <i>li</i> per al plural	112
49. Còpia de les formes i funcions de <i>le</i> i <i>les</i>	112
50. Atribució de la funció de CD a <i>li</i>	113
51. Formes verbals impersonals	114
52. Formes verbals de subjuntiu	116
53. Interferències a les formes verbals incoatives	117
54. Interferències en els morfemes verbals de persona	117
55. Selecció del lèxic alacantí genuí de l'ALC-1	118
56. Selecció dels castellanismes lèxics alacantins de l'ALC-1	119
57. Selecció del lèxic alacantí genuí de l'ALC-2	119
58. Selecció de parelles lèxiques de sinònims de l'ALC-2	119
59. Selecció dels castellanismes lèxics alacantins de l'ALC-2	120
60. Mots genuïns alacantins recollits per l'ALDC	122
61. Parelles sinonímiques de mots genuïns i mots interferits (ALDC)	122
62. Castellanismes lèxics recollits per l'ALDC	122
63. Mots genuïns alacantins recollits per l'ALEP	122
64. Parelles sinonímiques de mots genuïns i mots interferits (ALEP)	123
65. Castellanismes lèxics recollits per l'ALEP	123
66. Vocabulari seleccionat del recollit per Segura (1996)	123
67. Vocabulari de caràcter genuí obtingut a l'enquesta	124
68. Grups de sinònims de caràcter genuí	126
69. Grups de sinònims de major a menor genuïtat	128
70. Castellanismes recollits a l'enquesta	129
71. Frases en castellà amb catalanismes	132
72. Vocabulari alacantí en castellà amb catalanismes	132
73. Usos dels verbs traure i sacar pels alacantins	133
74. Exemples de frases límit entre el préstec momentani i el canvi de codi d'un sol mot	137
75. Exemples de canvi de codi d'un sol mot	137
76. Mostres de canvi de codi emblemàtic	138
77. Canvi de codi del català al castellà per a referir-se a fets lligats amb aquesta darrera llengua	138
78. Canvi de codi del castellà al català per a referir-se a fets lligats amb aquesta darrera llengua	139
79. Canvi de codi avançat per verb de dicció	140
80. Canvi de codi interoracional	140
81. Canvi de codi intraoracional	140

7.4. REGLES

1. (e-) → <a>	48
2. /a/ → [ɔ] / # (seg) /'ɔ/ [-sil] ____ # (hora ['ɔɾɔ])	55
3. /a/ → [ɛ] / # (seg) /'ɛ/ [-sil] ____ # (perla ['perlɛ])	55
4. (ɔ) → <a> / # (seg) /'ɔ/ [-sil] ____ #	58
5. (ɛ) → <a> / # (seg) /'ɛ/ [-sil] ____ #	58
6. /ɛ/ → [e] / [- <u>accent</u>] (verd [vɛrt] → verdura [ver'ðura])	62
7. /ɔ/ → [ɔ] / [- <u>accent</u>] (pot [pɔt] → potet [po'tet])	62
8. (ɔ) → <o>	64
9. (ɛ) → <e>	64
10. (Ø) → <-r>	75
11. (Λ) → <j>	82
12. (-s) → <-h>	94

7.5. TAULES

1. Distribució de la mostra per raó de sexe	28
2. Distribució de la mostra per raó d'edat	29
3. Distribució de la mostra segons la primera llengua familiar i grup sexual	29
4. Distribució de la mostra per ascendents familiars alacantins	30
5. Distribució de la mostra segons el grup sociocultural	31
6. Vocabulari amb [e-] i [a-] procedent del fonema /e-/ segons els estudis dialectològics	45
7. Proporcions d'harmonia vocàlica en el vocabulari requerit als treballs dialectològics passats a la localitat d'Alacant	54
8. Resultats de la desharmonització vocàlica segons el grau d'obertura de la vocal tònica precedent	59
9. Probabilitats de desharmonització vocàlica segons la primera llengua familiar	60
10. Probabilitats de desharmonització vocàlica segons el sexe dels subjectes	60
11. Resultats de la quantificació del tancament vocàlic en correlació amb el factor estructural	66
12. Probabilitats de tancament de /'ɔ/ en funció del sexe	66
13. Probabilitats de tancament vocàlic segons la primera llengua apresada	67
14. Proporcions d'elisió de [-r] a Alacant segons les respostes al qüestionari de l'ALDC-1	72
15. Correlacions estructurals de la regla (Ø) → <-r>	75
16. Combinacions contextuais més conservadores de l'elisió	76
17. Diferenciació (socio)lingüística en la designació dels carrers d'Alacant	78
18. Submostra de subjectes per a la regla variable (Λ) → <j>	83
19. Entorns fònics de la regla variable (Λ) → <j>	85
20. Submostra de subjectes per a la regla variable (-s) → <-h>	96
21. Formes alacantines de la flexió de l'article	101
22. Formes de la flexió dels articles sense distinció de gènere en plural	102

8. ÍNDEX GENERAL

Taula	7
PRÒLEG	9
INTRODUCCIÓ	11
1. L'ATRÒFIA LINGÜÍSTICA	15
1.1. El context metodològic de l'atròfia: l'obsolescència lingüística	15
1.2. Trets sociolingüístics de l'atròfia	16
1.3. Trets lingüístics de l'atròfia	18
1.3.1. Fonologia	19
1.3.2. La flexió	20
1.3.3. Lèxic	20
2. MÈTODE D'ENQUESTA	22
2.1. Antecedents de la recerca dialectal a la ciutat d'Alacant	22
2.2. El treball de camp	27
2.2.1. Els subjectes	27
2.2.2. El qüestionari	31
2.2.3. L'enregistrament	32
2.2.4. Anàlisi de les dades	34
3. LA DESCRIPCIÓ DEL PARLAR	35
3.1. L'estat dialectal rebut	35
3.2. Pronúncia	41
3.2.1. Vocalisme	41
3.2.1.1. Reducció vocàlica del fonema /e-/	42
3.2.1.2. Harmonia vocàlica	49
3.2.1.3. Les vocals obertes /ɛ/ i /ɔ/	62
3.2.2. Consonantisme	69
3.2.2.1. La /-r/ etimològica	69

3.2.2.2.	Reducció consonàntica	80
3.2.2.2.1.	Pèrdua d'unitats	82
3.2.2.2.2.	Fonotàctica de la coda sil·làbica	90
3.3.	Formes, funcions i combinatòria	99
3.3.1.	Morfologia: la flexió	99
3.3.1.1.	Els articles de plural	99
3.3.1.2.	Els pronoms febles	103
3.3.1.3.	Les formes verbals	113
3.3.2.	El lèxic	118
3.3.2.1.	Aspectes generals	118
3.3.2.2.	El verbs <i>traure</i> i <i>sacar</i>	134
3.3.3.	Canvi de codi	133
4.	CONCLUSIONS	143
5.	BIBLIOGRAFIA	147
6.	APÈNDIXS	153
6.1.	Textos orals	153
6.1.1.	Criteris de transcripció	153
6.1.2.	Himnes alacantins	155
6.1.3.	Parlants que tenen el català com a primera llengua	157
	Text 1: Eu (dona, 1918: les Carolines) (amb la transcripció fonètica d'un fragment)	157
	Text 2: PR (dona, 1922: el Raval Roig)	161
	Text 3: AM (dona, 1934: les Carolines)	166
6.1.4.	Parlants que tenen el castellà com a primera llengua	168
	Text 4: PS (home, 1929: Santa Creu) (amb la transcripció fonètica d'un fragment)	168
	Text 5: SR (home, 1947: el Raval Roig) (amb la transcripció fonètica d'un fragment)	172
	Text 6: VB (home, 1937: Santa Creu)	175
	Text 7: RR (home, 1943: Santa Creu) (tot en transcripció fonètica)	179
	Text 8: Ma (dona, 1946: Sant Anton)	180
	Text 9: AP (dona, 1933: centre modern) (amb la transcripció fonètica d'un fragment)	183
6.2.	Mostra	190
6.3.	Qüestionari	192
7.	ÍNDIX D'ILLUSTRACIONS	195
8.	ÍNDIX GENERAL	199

